LOUNG UNG

ÎNTÂI L-AU OMORÂT PE TATA

o fiică a Cambodgiei îşi aminteşte

traducere: Alfred Neagu,

în memoria celor două milioane de oameni care au pierit în perioada regimului khmerilor roşii

Această carte e dedicată tatălui meu Ung Seng Im, care a crezut întotdeauna în mine; mamei mele Ung Ay Choung, care m-a iubit întotdeauna;

şi surorilor mele Keav, Chou şi Geak, pentru că surorile sunt surori pentru totdeauna; fratelui meu Kim, care m-a învăţat ce înseamnă curajul; fratelui meu Khouy, care a contribuit la cele peste o sută de pagini despre istoria familiei noastre şi mi-a oferit detalii despre viaţa noastră sub khmerii roşii, dintre care multe au fost încorporate în această carte; fratelui meu Meng, şi cumnatei mele Eang Muy Tan, care m-au crescut (destul de bine) în America.

CUPRINS

Nota autoarei

Phnom Penh, *aprilie 1975*

Familia Ung, *aprilie 1975*

Preluarea puterii, *aprilie 1975*

Evacuarea, *aprilie 1975*

Lovitura de stat, *17 aprilie 1975*

Evacuarea, *aprilie 1975*

O drumeţie de şapte zile încheiate, *aprilie 1975*

Krang Truop, *aprilie 1975*

Tabăra de aşteptare, *iulie 1975*

Anglungthmor, *iulie 1975*

Ro Leap, *noiembrie 1975*

Lagăre de muncă, *ianuarie 1976*

Anul Nou, *aprilie 1976*

Keav, *august 1976*

Tati, *decembrie 1976*

Maimuţa cea mică a mamei, *aprilie 1977*

Părăsesc familia, *mai 1977*

Copii soldaţi, *august 1977*

Aur pentru o găină, *noiembrie 1977*

Ultima reuniune de familie, *mai 1978*

Cerul se prăbuşeşte peste mine, *noiembrie 1978*

Invazia vietnameză, *ianuarie 1979*

Prima familie adoptivă, *ianuarie 1979*

Zboară gloanţe, *februarie 1979*

Atacul khmerilor roşii, *februarie 1979*

Execuţia, *martie 1979*

Înapoi la Bat Deng, *aprilie 1979*

Din Cambodgia în Vietnam, *octombrie 1979*

Tabăra de refugiaţi Lam Sing, *februarie 1980*

Epilog

Mulţumiri

Bibliografie

NOTA AUTOAREI

Între 1975 şi 1979, prin execuţii, înfometare, boli şi muncă forţată, khmerii roşii au ucis sistematic două milioane de cambodgieni, aproape un sfert din populaţia ţării.

Aceasta este o relatare despre supravieţuire, a mea şi a familiei mele. Deşi evenimentele menţionate constituie doar experienţa mea, povestea oglindeşte soarta a milioane de cambodgieni. Dacă aţi fi trăit în Cambodgia în acea perioadă, aceasta ar fi povestea voastră.

TABLOUL FAMILIEI
1975

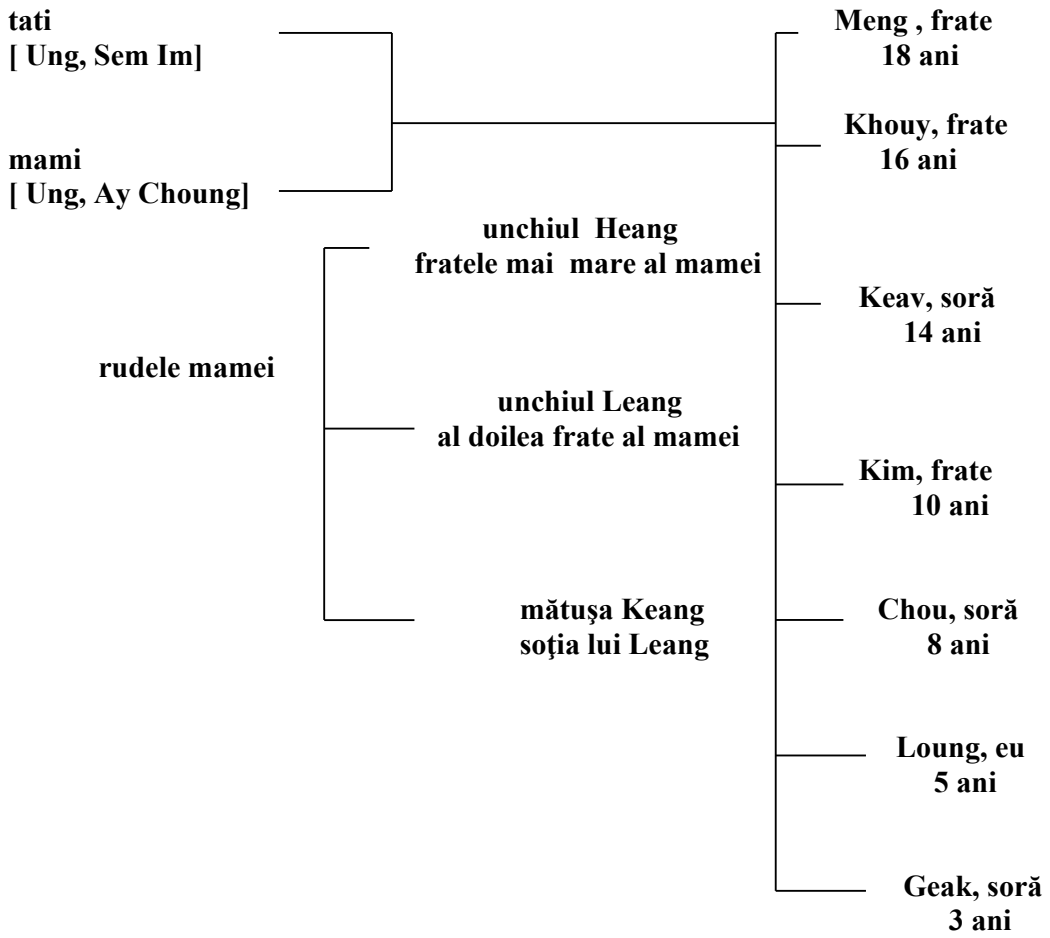

PHNOM PENH

Aprilie 1975

Oraşul Phnom Penh se trezeşte devreme pentru a profita de briza răcoroasă de dimineaţă, înainte ca soarele să răzbească prin ceaţa zorilor şi să asalteze ţara cu dogoarea sa mistuitoare. Încă de la ora 6, locuitorii din Phnom Penh năvălesc pe uliţele înguste şi pline de praf, în graba lor lovindu-se unii de alţii. Chelneri şi chelneriţe, în uniforme alb cu negru, deschid uşile prăvăliilor din care emană aroma supei de tăiţei ce-i întâmpină pe muşterii care aşteaptă. Vânzători ambulanţi împing pe trotuare cărucioare cu mâncare încărcate cu găluşti aburind, frigărui cu carne de vită afumată în sos teriyaki, arahide prăjite şi îşi încep astfel o nouă zi de negustoreală. Copii, în tricouri colorate şi pantaloni scurţi, bat mingea cu picioarele goale pe trotuare fără să ia în seamă bombănelile şi ţipetele vânzătorilor ambulanţi. Largile bulevarde zumzăie de zgomotul motoretelor, scârţâitul bicicletelor şi duduitul automobilelor, ale celor care-şi pot permite. Pe la prânz, când temperatura depăşeşte 38 de grade, pe străzi se lasă liniştea din nou, oamenii se reped acasă să scape de dogoare, să ia masa, să facă un duş, şi să tragă un pui de somn înainte să se întoarcă la treabă pe la ora 2.

Eu şi familia mea locuim într-un apartament la etajul 3, în mijlocul Phnom Penh-ului, aşa că sunt obişnuită cu zgomotul traficului şi gălăgia de afară. Pe străzi nu avem semafoare, dar pe nişte platforme metalice, în mijlocul intersecţiilor, sunt poliţişti care dirijează traficul. Nu e de mirare că parcă trăim în oraşul ambuteiajelor permanente. Eu şi mami, ca să scăpăm de beleaua asta, luăm întotdeauna o cicloricşă, pentru că omul care o conduce poate să o

manevreze chiar şi în cel mai dificil trafic. O cicloricşa seamănă cu un scaun cu rotile aşezat în faţa unei biciclete. Te aşezi în scaun şi-i dai conducătorului banii de cursă şi te duce unde vrei. Deşi dispunem de două maşini şi un camion, ori de câte ori mami mă ia la cumpărături, de obicei luăm o cicloricşă pentru că aşa ajungem mai repede la destinaţie. Stau în poala mamei, salt la hopuri şi mă distrez cum pedalează biciclistul nostru prin străzile aglomerate.

In dimineaţa asta stau înţepenită în scaunul acesta prea mare pentru mine, la o prăvălie unde se vinde supă de tăiţei, aflată la un cvartal de apartamentul nostru. Aş fi preferat să joc şotron cu prietenii mei. Când văd scaunele astea mari îmi vine să sar cu picioarele pe ele, fiindcă nu-mi place să stau aşa cu picioarele atârnate şi bălăngănind întruna. Mami mi-a atras atenţia de două ori astăzi să nu mă urc cu picioarele pe scaun şi să stau frumos. Atunci mă consolez, şi dau din picioare pe sub masa.

Mamei şi tatei le face plăcere să ne ducă dimineaţa la o prăvălie unde se vinde supă de tăiţei, înainte ca tati să plece la treabă. Ca de obicei, aici e plin de lume care ia micul dejun. Stomacul îmi ghiorăie de foame când aud sunetul lingurilor lovite de farfurii, plescăitul celor care sorb ceaiul sau supa, şi simt miresmele care plutesc în aer: de usturoi, coriandru, ghimbir şi supă de vită. În faţa noastră, unul îşi duce tăiţeii la gură cu beţişoarele, alături de el, o fetiţă înmoaie o bucăţică de carne de pui într-o farfurioară cu sos de soia, în timp ce maică-sa se scobeşte în dinţi cu o scobitoare. Supa de tăiţei constituie micul dejun tradiţional al cambodgienilor şi chinezilor. Şi noi luăm de obicei tot supă de tăiţei sau, ca o trataţie deosebită, comandăm baghete franţuzeşti şi cafea la gheaţa.

- Stai la un loc, îmi spune mami şi întinde mâna să-mi oprească bălăngănitul picioarelor, dar eu nu mă las şi-i dau peste mâna.

Mami îmi aruncă o privire încruntată şi mă plezneşte peste picior.

- Chiar nu poţi să stai şi tu liniştită puţin? Eşti mare, ai cinci ani de-acum. Eşti cel mai neastâmpărat copil. De ce nu eşti şi tu ca surorile tale? Cum o să ajungi o domnişoară binecrescută?

Şi mami oftează. Am auzit toate astea de atâtea ori! Probabil că nu-i e uşor cu o fetiţă ca mine care nu se poartă ca o fetiţă. Şi ea e atât de frumoasă şi s-a căpătuit cu o fată ca mine. Mami e foarte admirată de prietenele ei pentru că e înaltă, zveltă, cu o piele albă ca porţelanul. Le aud adesea cum vorbesc despre tenul ei frumos atunci când sunt sigure că mami nu le aude. Eu sunt doar un copil acolo, aşa că nu se sfiesc să vorbească vrute şi nevrute de faţă cu mine, socotind că eu nu înţeleg nimic. Aşa că nici nu mă iau în seamă şi sporovăiesc despre sprâncenele ei minunat arcuite, ochii migdalaţi, nasul drept, occidental, faţa perfect ovală. Cum are aproape 1,67 metri înălţime, mami e un fel de amazoană printre cambodgiene. Mami

spune că e atât de înaltă pentru că e chinezoaică get-beget. Iar mie îmi spune că într-o zi şi eu o să fiu înaltă fiindcă am moştenit latura chinezească. Sper şi eu, pentru că acum abia dacă ajung până la talia mamei.

- Prinţesa Monineath a Cambodgiei a ajuns vestită pentru că se poartă atât de cuviincios, continuă mami prelegerea. Se spune că are un pas atât de uşor că nici nu o auzi când se apropie de tine, zâmbeşte fără să-şi arate dinţii, iar când vorbeşte cu vreun bărbat nu se uită niciodată drept în ochii lui. Ce doamnă plină de bună creştere!

Mami se uită la mine şi clatină din cap.

- Hmm! fac eu drept răspuns şi iau o gură de Coca-cola din sticlă sorbind cu zgomot.

Mami spune că mă fâţâi de colo colo ca o vacă moartă de sete. A încercat de nu ştiu câte ori să mă înveţe să merg şi eu ca o domnişoară. Mai întâi pui călcâiul în pământ, apoi te sprijini uşor pe laba piciorului, în vreme ce degetele de la picior se chircesc chinuitor, după care cu aceleaşi degete te împingi desprinzându-te de sol. Şi toate mişcările astea se fac cu graţie, firesc, liniştit. Mie mi se pare foarte dificilă şi dureroasă chestia asta. În plus mie îmi place să tropăi de colo colo.

Mami începe să-i spună tatei:

- Să vezi în ce bucluc e în stare să se bage, când nu mai departe de ieri...

Dar e întreruptă de chelneriţa care nu aduce supa.

- Tăiţei speciali de Phnom Penh cu pui, pentru dumneavoastră şi o sticlă de apă fierbinte, spune chelneriţa în vreme ce-i pune dinaintea mamei o farfurie cu tăiţei transparenţi de cartofi plutind în supa limpede. Două porţii de tăiţei de Shanghai picanţi cu burtă de vită şi măruntaie.

Înainte să plece, chelneriţa mai pune o farfurie plină de boabe proaspete de soia încolţite, felii de limetă, ceapă verde, ardei chili, roşii şi frunze de mentă.

În timp ce-mi pun în supă boabe încolţite, ceapă şi mentă, mami înmoaie lingura şi beţişoarele în apa fierbinte, le şterge cu prosopul ei înainte să mi le dea mie.

- În restaurantele astea nu se omoară cu igiena, dar apa fierbinte omoară microbii.

Apoi face acelaşi lucru cu tacâmurile ei şi ale tatei. Mami gustă supa ei de pui cu tăiţei, eu pun doi ardei iuţi întregi în farfuria mea, şi tati se uita la mine zâmbind încântat. Strivesc ardeii cu lingura de margine farfuriei şi din clipa aceea supa mea trebuie să aibă gustul care-mi place. Încet, sorb o gură de supă din lingură, pe dată limba îmi ia foc şi nasul încep să-mi curgă. O dată, de mult, tati mi-a spus că oamenii care trăiesc în ţările cu climă caldă trebuie să mănânce picant şi să bea multă apă. Cu cât bem mai multă apă cu atât transpirăm mai mult, iar transpiraţia ne curăţă trupul de impurităţi. Nu prea înţeleg eu

treburile astea, dar mă bucur când îl văd că-mi zâmbeşte. Aşa că mă întind cu beţişoarele mele spre farfurioara cu piper, răstorn solniţa care se rostogoleşte şi cade ca un butuc pe podea.

- Încetează odată! îmi spune mami şuierând printre dinţi.

- Ei, a fost doar un accident, îi replică tati şi îmi zâmbeşte.

Mami se încruntă la tati şi-i spune:

- Nu o mai încuraja şi tu. Ai uitat cumva incidentul cu găina? Ne-a spus şi atunci că a fost un accident, şi uite acum la faţa ei.

Nu-mi vine să cred că mami e încă furioasă pe mine pentru asta. S-a întâmplat acum multă vreme în urmă, când ne-am dus în vizită la ferma unchiului şi mătuşii mele de la ţară şi mă jucam cu fetiţa unor vecini de-ai lor. Eu şi cu ea am luat o găină pe care o târam să de bată cu găinile altor copii. Mami n-ar fi aflat niciodată de isprava asta dacă n-ar fi văzut zgârietura destul de zdravănă care mi-a lăsat urme pe faţă.

- Faptul că fetiţa asta intră în tot felul de buclucuri pentru mine e motiv de speranţe. Mie incidentele astea mi se par a fi dovadă clară de inteligenţă.

Tati îmi ia întotdeauna apărarea, faţă de toată lumea. Zice mereu că oamenii nu înţeleg cum se manifestă inteligenţa la un copil şi că toate buclucurile în care mă bag mereu sunt de fapt o dovadă de caracter puternic şi inteligenţă. Nu ştiu dacă tati are sau nu dreptate, dar eu îl cred. Eu cred tot ce-mi spune tati. Dacă mami e renumită pentru frumuseţea ei, tati e iubit pentru inima lui generoasă. Are doar 1,65 înălţime, 68 de kilograme şi e lat în umeri şi masiv, spre deosebire de silueta zveltă şi înaltă a mamei. Tati îmi aminteşte de un urs de pluş, pufos şi mare, pe care-ţi vine să-l iei mereu în braţe. Tati e jumătate chinez, jumătate cambodgian, are un păr negru şi cârlionţat, nas mare, buze groase şi o faţă rotundă. Are o privire caldă şi nişte ochi căprui ca pământul, care amintesc de luna plină ca formă. Dar cel mai mult îmi place la el e felul în care zâmbeşte, dar nu numai cu buzele, ci şi cu ochii.

Îmi place şi povestea lor, cum s-au întâlnit şi s-au căsătorit. Pe când tati era călugăr, într-o zi trecea peste un pârâu unde mami tocmai lua apă într-un ulcior. Tati i-a aruncat mamei o privire şi atunci pe loc s-a îndrăgostit de ea. Mami şi ea a văzut că era bărbat blând, puternic şi chipeş şi s-a îndrăgostit şi ea de el în cele din urmă. Tati a părăsit mânăstirea, aşa că a putut s-o ceară de soţie şi mami a spus da. Dar, pentru că tati e cam măsliniu la faţă şi pe atunci era şi foarte sărac, părinţii mamei au refuzat s-o lase să se mărite cu el. Erau amândoi îndrăgostiţi şi oameni hotărâţi, aşa că au fugit şi s-au căsătorit. Financiar s-au descurcat bine până când tati s-a apucat de jocuri de noroc. La început i-a mers bine şi a câştigat de multe ori, apoi, într-o zi, a riscat prea mult, a pariat tot ce avea, casa şi toţi banii, a pierdut, aproape că şi-a pierdut şi familia când mami l-a ameninţat că-l părăseşte dacă nu se lasă de jocurile de noroc. De

atunci tati nu a mai pus mâna pe cărţile de joc. Acum ni s-a interzis tuturor să mai jucăm cărţi, n-avem voie nici să aducem vreun pachet de cărţi în casă. Dacă aş fi prinsă că încalc porunca, chiar şi eu aş fi pedepsită de el pentru asta. În afară de patima lui pentru cărţi, tati e cel mai bun tată din toţi câţi există: blând, cumsecade şi iubitor. Munceşte din greu, e căpitan în poliţie, aşa că nu apuc să-l văd chiar ori de câte ori aş vrea eu. Mami îmi spune că tati are succes în munca lui pentru că are grijă să respecte oamenii. Tati n-a uitat niciodată cum e să fii sărac, aşa că se străduie pe cât poate să-i ajute şi pe alţii în nevoie. Şi oamenii îl respectă cu adevărat.

- Loung e prea inteligentă, de asta n-o înţelege lumea, spune tati şi-mi face cu ochiul.

Îi zâmbesc din toată inima. Habar nu am ce-i cu inteligenţa asta, ştiu doar că mă îmboldeşte mereu curiozitatea să aflu ce e pe lumea asta, de la viermi şi gândaci la luptele de cocoşi şi sutienele pe care mami le ţine în camera ei.

- Bineînţeles că tu o încurajezi să se poarte aşa!

Mami îmi aruncă o privire severă, dar eu mă fac că nu o bag în seamă şi continuu să sorb supa cu zgomot.

- Nu mai departe de ieri, se duce în stradă la vânzătorul ambulant care vinde picioare de broască la grătar şi începe să-l ia la întrebări: Domnule, dumneavoastră prindeţi broaştele alea din vreun lac de la ţară sau le creşteţi dumneavoastră? Şi cu ce hrăniţi broaştele alea? Cum jupuiţi broaştele de piele? Găsiţi viermişori în burta lor? Domnişoara Loung i-a pus omului atâtea întrebări că a fost nevoit bietul de el să plece cu căruciorul lui cu tot de-acolo. Nu se cuvine ca o fată să vorbească atât de mult.

Mami continuă să-mi spună că nu se cuvine nici să mă frăsui tot timpul pe scaun, cum fac acum.

- M-am săturat. Pot să plec? o întreb bălăngănindu-mi picioarele şi mai tare.

- Da, poţi să te duci să te joci, replică mami oftând.

Sar de pe scaun şi mă duc drept spre casa prietenei mele care se află peste drum. Deşi m-am ghiftuit parcă tot mai jinduiesc după ceva sărat. Am în buzunar nişte bani de la tati şi mă apropii de un vânzător ambulant care vinde greieri prăjiţi. Găseşti vânzători ambulanţi la fiecare colţ de stradă, care vând de toate, de la fructe coapte de mango la trestie de zahăr, de la prăjituri occidentale la clătite franţuzeşti. Pe stradă găseşti mâncare de tot felul şi destul de ieftin. Cărucioarele astea cu mâncare le găseşti peste tot în Cambodgia. În Phnom Penh vezi pe străduţe lăturalnice peste tot şir de oameni care mănâncă ghemuiţi pe scăunele. În Cambodgia oamenii mănâncă mai tot timpul şi găseşti de toate, după placul inimii dacă ai bani în buzunar şi în dimineaţa asta eu am.

Înfăşuraţi frumos în frunze verzi de lotus, greierii maronii, lucioşi au un miros îmbietor de lemn afumat şi miere de albine, iar la gust parcă sunt la fel ca nucile sărate şi prăjite. Merg alene pe trotuar şi mă uit la bărbaţii care se înghesuie în faţa cărucioarelor unde vând fete drăguţe. Îmi dau seama că e important ca fetele să fie drăguţe, că negoţul are de câştigat dacă vânzătoarele sunt frumoase. O femeie frumoasă poate face dintr-un bărbat deştept un băiat prostuţ cu ochi beliţi. I-am văzut şi pe fraţii mei cumpărând de-ale gurii, din care de obicei nici nu gustă, de la câte un cărucior din ăsta unde vinde o fată mai arătoasă, şi trec fără să se oprească la un stand cu mâncare îmbietoare unde vând fete cu înfăţişare banală.

Am cinci ani şi ştiu bine că sunt frumoasă, pentru că i-am auzit pe cei mari de nenumărate ori spunându-i mamei ce urâtă sunt:

- Nu-i aşa că e urâţică, le auzeam pe prietenele mamei spunându-i. Şi ce păr negru şi strălucitor are, şi o piele măslinie şi fără cusur! Când vezi o mutrişoară cu forma asta perfectă de inimă îţi vine să o pişti de obrăjorii aceia cu gropiţe, rotunzi ca nişte mere. Unde mai pui buzele alea pline şi ce zâmbet! Urâtă foc!

- Nu-mi mai spuneţi că sunt urâtă, ţipam eu atunci la ele, şi prietenele mamei izbucneau în râs.

Dar asta se întâmpla înainte ca mami să-mi explice că în Cambodgia e obiceiul să nu-ţi lauzi copilul. Pentru că nu vor să atragă atenţia asupra copilului, fiindcă oamenii cred că spiritele rele devin atunci geloase când aud prea multe laude la adresa unui copil şi s-ar putea să vină şi să-l ia cu ele şi să-l ducă în lumea cealaltă.

FAMILIA UNG

Aprilie 1975

Suntem o familie numeroasă, nouă cu totul: tati, mami, trei băieţi şi patru fete. Din fericire avem un apartament mare în care încăpem cu toţii ca lumea. E construit stil vagon, îngust la intrare şi camere una după alta până în fund. Avem mai multe camere decât am văzut eu în cele mai multe case în care am fost. Cea mai importantă încăpere din casa noastră e sufrageria, unde de obicei ne adunăm şi privim cu toţii la televizor. E foarte spaţioasă şi are tavanul neobişnuit de înalt, pentru mansarda unde dorm cei trei fraţi ai mei. Un hol mic care dă spre bucătărie desparte camera mamei şi a tatei de dormitorul nostru, al fetelor, pe care-l împart cu cele trei surori. Când familia se aşează la masa cea mare de mahon, unde fiecare are scaunul lui cu spătar, făcut numai din lemn de tek, dinspre bucătărie vine mireasmă de usturoi şi orez, pentru că ventilatorul de tavan din bucătărie merge încontinuu şi împrăştie mirosul acesta familiar în toată casa, chiar şi la baie. Suntem foarte moderni, în baie avem apă curentă,

o cadă de fontă şi veceu la care tragi apa.

Am înţeles că noi facem parte din clasa mijlocie pentru că avem apartamentul pe care-l avem şi celelalte bunuri ale noastre. Mulţi dintre prietenii mei stau în case înghesuite, cu numai două sau trei camere la o familie de zece suflete. Mulţi dintre cei cu stare locuiesc în apartamente la etaj. Se pare că în Phnom Penh cu cât ai mai mulţi bani cu atât mai multe trepte trebuie să urci ca să ajungi în camera ta. Mami spune că la parter nu e bine să locuieşti pentru că aduci în casă mizeria de afară şi tot felul de băgăreţi se uită la tine în casă, aşa că, bineînţeles, la parter nu stau decât oameni sărmani. Cei foarte foarte săraci trăiesc în corturi încropite prin zone ale oraşului în care nu mi-e îngăduit să umblu.

Uneori, când mă duc cu mami la cumpărături, mai trag cu ochiul spre cartierele unde sunt sărmanii ăştia. Mă uit uluită la copiii aceia cu păr negru şi unsuros, cu nişte ţoale vechi şi murdare pe ei, care fug după ciclorićşa noastră în picioarele goale. Unii arată cam de vârsta mea şi alergă spre noi urmaţi de nişte puradei mai mici ţopăind după ei în pielea goală. Chiar şi de departe văd noroiul roşiatic de pe faţa lor, adunat în cutele gâtului sau sub unghii. Ţin în câte o mână vreo cioplitură în lemn cu chipul lui Budha, sau o siluetă de vită, căruţă, sau un fluier miniatural din bambus, în vreme ce pe cap poartă în echilibru coşuri imense, împletite din nuiele sau le sprijină pe şold şi se roagă de noi să le cumpărăm din flecurile acelea. Unii nu oferă nimic de vânzare, ci se apropie cu mâinile întinse îngăimând ceva. Dar, înainte să pot înţelege ce tot spun, clopoţelul ruginit al ciclorićşei zbârnâie ameninţător făcându-i pe copii să se împrăştie în grabă din faţa vehiculului nostru.

În Phnom Penh sunt o mulţime de pieţe, unele mai mari, altele mai mici, dar peste tot găseşti aceleaşi lucruri. Avem Piaţa Centrală, Piaţa Ruşilor, Piaţa Olimpic şi multe altele. Oamenii se opresc la piaţa cea mai apropiată de casa lor. Tati îmi spune că Piaţa Olimpic, pe vremuri, era o construcţie frumoasă, acum are o faţadă ştearsă, cenuşie din pricina ciupercilor de pe ea şi a poluării, cu zidurile crăpate pentru că a fost lăsată să se dărăpăneze, iar spaţiul verde care pe vremuri era plin de tufe frumoase şi flori e acum mort, îngropat sub corturile întinse, cărucioarele cu mâncare, e bătucit de miile de cumpărători care trec peste spaţiul acela verde în fiecare zi.

Sub corturile de plastic de un verde şi albastru strălucitor, vânzătorii oferă de toate, de la ţesături în dungi, imprimeuri şerpuite, înflorate, până la cărţi în chinezeşte, limba khmeră, engleză, sau franceză. Se mai vând nuci verzi de cocos despicate, banane mici, fructe de mango, fructele dragonului de un roşu aprins, sau delicatese cum ar fi calmari argintii - care-şi urmăresc vecinii cu mărgele lor de ochi - şi grămezi de creveţi tigru, ce se vânzolesc în găleţi de plastic albe. În interiorul clădirii, unde de obicei temperatura e cu zece grade mai mică

decât afară, fete frumos îngrijite, în bluze scrobite şi fuste plisate stau cocoţate pe nişte scaune înalte, în spatele unor standuri din sticlă unde sunt expuse bijuterii din aur şi argint. Şi le vezi pline de bijuterii masive de aur de douăzeci şi patru de carate în urechi, la gât, pe degete şi la mâini şi fac gesturi îmbietoare să te apropii de standurile lor. La câţiva paşi de femei, în spatele unor şiruri de carcase galbene de găini jumulite, agăţate în cârlige, bărbaţi cu şorţuri pătate de sânge îşi vântură satârele şi taie bucăţi de carne de vită cu priceperea dobândită în ani întregi de practică. Ceva mai departe de măcelari, nişte tineri cu favoriţi a la Elvis Presley, pantaloni evazaţi şi bluze de catifea dau la maximum magnetofoanele lor stereofonice cu muzică pop cambodgiană. Cântecele şi strigătele vânzătorilor se întrec între ele concurând pentru atenţia cumpărătorilor.

În ultima vreme mami nu mă mai ia la piaţă cu ea. Dar eu tot mă trezesc devreme ca să văd cum îşi ondulează părul cu fierul şi se machiază. Mă rog de ea să mă ia şi pe mine în timp ce-şi pune rochia cea albastră de mătase şi sarongul maroniu. Mă rog de ea să-mi cumpere măcar nişte prăjituri în timp ce-şi pune la gât salba de aur, cerceii cu rubine şi brăţările. După ce-şi dă cu parfum pe gât, mami strigă la slujitoarea noastră să aibă grijă de mine şi pleacă la piaţă.

Pentru că nu avem frigider, mami trebuie să se ducă la piaţă să cumpere ce ne trebuie în fiecare zi. Mamei îi place situaţia asta pentru că aşa mâncăm numai alimente din cele mai proaspete în fiecare zi. Carnea de porc, vită, pasăre pe care o aduce se pune într-un gheţar cât un dulap, plin cu blocuri de gheaţă cumpărată de la gheţăria de pe strada noastră. Când se întoarce acasă încinsă şi obosită după o zi de târguieli, primul lucru pe care-l face, urmând preceptele tradiţiei chineze, îşi scoate sandalele şi le lasă la uşă, după care stă cu picioarele goale pe gresia de pe jos şi scoate un oftat de uşurare pe când răcoarea gresiei îi pătrunde în tălpi.

Seara îmi place să stau cu tati în balcon şi să urmăresc lumea care se preumblă pe stradă. Din balcon de la noi se vede mare parte din Phnom Penh, cele mai multe case având doar două, trei etaje, şi doar vreo câteva clădiri ajung să aibă opt etaje. Casele sunt înguste, înghesuite una în alta, pentru că terenul oraşului e mai mult lung decât lat, întinzându-se pe vreo trei kilometri de-a lungul râului Tonle Sap. Oraşul îşi datorează aspectul său ultramodern clădirilor coloniale franceze care se ridică peste casele joase, acoperite de funingine.

Când se lasă întunericul, lumea se linişteşte, nimeni nu se mai grăbeşte, luminile de pe străzi licăresc, restaurantele se închid şi cărucioarele cu mâncare dispar pe străduţele mărginaşe. Unii conducători de cicloricşe se urcă pe locul pasagerului să doarmă, în vreme ce alţii mai pedalează de colo colo căutând vreun muşteriu. Uneori, când sunt mai plină de curaj,

mă duc până la balustradă şi mă uit la luminile de jos din stradă, iar când mă simt şi mai curajoasă, mă urc pe margine balustradei şi mă aşez ţinându-mă strâns de stâlpul ei. Toată greutatea mea se sprijină pe balustradă şi atunci îndrăznesc să mă uit la degetele de la picioarele care-mi atârnă la marginea lumii. În timp ce mă uit la maşinile şi bicicletele ce trec pe stradă, simt un fel de furnicături prin degete de parcă mă înţeapă uşor mii de ace minuscule. Alteori, mă sprijin de balustradă, fără să mă mai ţin de stâlp, şi-mi ridic mâinile sus, deasupra capului. Cu mânecile fluturând în bătaia vântului, mă prefac că sunt un dragon care zboară sus, deasupra oraşului. Balconul e un loc deosebit pentru că acolo eu şi tati aveam discuţii importante.

Când eram mică, cu mult mai mică decât acum, tati mi-a spus că într-un anume dialect chinezesc numele meu, Loung, înseamnă dragon. Mi-a mai spus că dragonii sunt nişte animale ale zeilor, chiar dacă nu sunt şi ele chiar zeităţi. Dragonii sunt foarte puternici şi înţelepţi şi, de multe ori, au darul de a vedea ce se întâmplă în viitor. Mi-a mai explicat că, aşa cum se vede şi uneori în filme, unul sau doi dragoni răi pot coborî pe pământ ca să chinuie oamenii, deşi cei mai mulţi sunt protectori ai noştri.

- Pe când s-a născut Kim, ieşisem să mă plimb, îmi spunea tati acum câteva nopţi. Deodată, am privit în sus şi am văzut nişte nori pufoşi, minunaţi îndreptându-se spre mine. Era ca şi cum m-ar fi urmărit. Apoi norii au început să prindă forma unui dragon mare, fioros. Dragonul avea vreo opt, zece metri lungime, patru picioare micuţe şi nişte aripi ce se întindeau cam pe jumătate din trupul lui. Din creştet i-au crescut două coarne răsucite, ţâşnind în direcţii opuse. Şi mai avea şi nişte mustăţi de vreun metru jumătate, şi se bălăngăneau înainte şi-napoi ca la dansul cu panglica. Brusc a coborât lângă mine şi m-a privit cu ochii lui care erau mari, mari, cât nişte cauciucuri de maşină. O să ai un fiu, un băiat puternic şi sănătos care o să facă multe lucruri minunate atunci când o să crească mare, mi-a spus el. Şi aşa am aflat eu despre Kim.

Tati mi-a spus că dragonul l-a vizitat de mai multe ori, şi de fiecare dată îi transmitea informaţii despre naşterea noastră. Şi uite stau aici, cu părul fluturând ca nişte mustăţi în spatele meu, braţele fâlfâind ca nişte aripi, şi zbor deasupra lumii până când tati mă cheamă să vin înăuntru.

Mami spune că pun prea multe întrebări. Când o întreb ce face tati la serviciul lui, îmi spune că lucrează la poliţia militară. Pe uniformă are trei trese, ceea ce înseamnă că primeşte bani frumoşi. Mami mi-a mai spus că cineva a încercat să-l omoare punând o bombă în lada noastră de gunoi, pe când eu aveam doi sau trei ani. Eu nu-mi aduc aminte de întâmplare şi întreb:

- De ce să vrea cineva să-l omoare?

- Când avioanele au început să arunce cu bombe în zonele rurale, mulţi oameni s-au mutat la Phnom Penh. După ce-au ajuns aici s-au trezit că nu au de lucru şi au început să dea vina pe guvern pentru asta. Oamenii aceia nu-l cunoşteau pe tati, dar au socotit că toţi ofiţerii erau corupţi şi răi. Aşa că i-au ales ca ţintă pe toţi ofiţerii superiori.

- Ce sunt alea bombe? Cine le aruncă?

- Ei, pentru asta trebuie să-l întrebi pe tati, mi-a răspuns ea.

Mai târziu, în aceeaşi seară, afară pe balcon, l-am întrebat pe tati despre chestia cu aruncatul bombelor la ţară. Tati mi-a spus că în Cambodgia e război civil, iar cei mai mulţi cambodgieni nu locuiesc la oraş, ci în sate, la ţară, unde-şi cultivă micile lor ogoare. Iar bombele sunt un fel de mingi de metal care se aruncă din avioane. Când explodează astea fac o gaură în pământ cam cât un lac mai mic. Şi bombele astea îi omoară pe ţărani cu familia lor cu tot, le distruge ogorul, pe alţii îi fac să-şi părăsească în fugă căminele. Şi uite aşa, fără casă şi flămânzi, oamenii ăştia vin la oraş în căutare de adăpost şi ajutor, iar cum nu găsesc nici unul, nici altul, îi apucă mânia şi se răzbună pe toţi ofiţerii guvernului. Explicaţiile lui au făcut să-mi vâjâie capul şi să-mi bată inima mai repede.

- Şi atunci de ce aruncă ei bombe? am întrebat eu.

- Cambodgia e în într-un război pe care nici eu nu-l înţeleg, şi gata cu întrebările tale, mi-a răspuns el şi a rămas pe gânduri.

Explozia bombei din lada noastră de gunoi ne-a dărâmat pereţii bucătăriei, dar, din fericire, nimeni n-a fost rănit. Poliţia n-a descoperit niciodată cine a pus bomba acolo. Mă doare inima să mă gândesc că cineva chiar a încercat să-l omoare pe tati. Dacă oamenii ăştia care au venit acum în oraş ar putea înţelege că tati e un om foarte bun, un om care vrea mereu să-i ajute pe alţii, ei bine, atunci n-ar mai dori să-i facă rău.

Tati s-a născut în 1931 în Tro Nuon, un sătuc din provincia Kampong Cham. După situaţia satului, familia lui era înstărită şi tati a avut tot ce avea nevoie. Când avea vreo doisprezece ani, tatăl său a murit şi mama lui s-a recăsătorit. Tatăl său vitreg era mai tot timpul beat şi-l agresa fizic de multe ori. La optsprezece ani, tati a plecat de acasă şi s-a aciuat într-un templu budist să scape de violenţele de acasă, să-şi continue studiile şi a ajuns şi el, în cele din urmă, călugăr. Tati mi-a spus că pe când era călugăr, oriunde se ducea, trebuia să aibă la el o mătură şi un făraş ca să mătură totdeauna drumul în faţa lui să nu calce cumva pe vreo gânganie şi s-o omoare. După ce a părăsit ordinul călugăresc ca să se însoare cu mami, s-a angajat în poliţie. S-a dovedit atât de bun că a fost promovat în Serviciul Regal Secret al Cambodgiei, în vremea prinţului Norodom Sihanouk. Ca agent, tati a lucrat sub acoperire şi se

purta ca orice civil pentru a aduna informaţii pentru guvern. Păstra o taină absolută despre munca lui. Dar, simţind că se putea descurca mai bine în sectorul privat, a părăsit în cele din urmă serviciul din poliţie şi s-a apucat de afaceri cu nişte prieteni. După ce guvernul Sihanouk a căzut în 1970, a fost rechemat în serviciul noului guvern al lui Lon Nol. Deşi a fost înaintat la gradul de maior de guvernul Lon Nol, tati spunea că n-a vrut să se angajeze acolo din nou, dar a fost nevoit s-o facă, altfel ar fi riscat să fie persecutat, înfierat ca trădător şi probabil ucis.

- De ce? Şi în alte părţi e la fel?

- Nu, îmi spune el, mângâindu-mă pe păr. Pui şi tu prea multe întrebări.

Colţul buzelor i lasă în jos şi-şi mută privirea de la mine. Când îmi vorbeşte din nou, are un glas ciudat şi străin.

- În multe alte ţări nu e la fel, îmi spune el. Într-o ţară care se numeşte America nu e aşa.

- Unde e America?

- E o ţară departe tare, peste multe oceane.

- Şi, tati, în America n-ai fi obligat să intri din nou în armată?

- Nu, acolo sunt doar două partide politice care conduc ţara. Unuia i se spune Democrat, celuilalt Republican. Când partidele astea se luptă între el şi unul din ele câştigă, cei care pierd îşi pierd şi slujbele şi trebuie să-şi caute altele. De exemplu, dacă Democraţii câştigă, Republicanii îşi pierd slujbele şi trebuie să se ducă să-şi caute de lucru în altă parte. În Cambodgia nu e aşa. Dacă Republicanii pierd bătălia în Cambodgia, trebuie să devină toţi Democraţi, sau riscă să fie pedepsiţi.

Discuţia noastră se întrerupe când apare şi fratele meu cel mai mare în balcon. Meng are 18 ani şi ne iubeşte de nu mai poate pe noi ăştia fraţii mai mici. Ca şi tati, şi el vorbeşte cumpătat, e amabil şi dornic să ajute. Meng e un tip de bază, plin de responsabilitate, şef de promoţie la el în clasă. Tati tocmai i-a cumpărat şi lui maşină, şi o foloseşte ca să-şi care mai ales cărţile şi nu fetele. Dar are şi Meng o prietenă, şi o să se căsătorească când Meng se întoarce din Franţa, după ce-şi ia licenţa. Trebuie să plece în Franţa la colegiu pe 14 aprilie, dar pentru că pe 13 e Anul Nou, tati l-a lăsat să participe la sărbătoare.

Meng e fratele pe care-l adorăm cu toţi, Khouy e fratele de care ne temem toţi. Khouy are 16 ani, e foarte interesat de fete şi karate şi abia apoi de cărţi. Motocicleta pentru el e mai mult decât un vehicul de transport, e un magnet care atrage fetele. Se arată foarte stăpân pe el şi amabil, dar eu ştiu că e parşiv. La noi în Cambodgia, dacă tatăl familiei e ocupat cu slujba lui, iar mami e prinsă cu cei mici şi târguielile de toată ziua, responsabilitatea de a veghea

asupra fraţilor mai mici şi a-i pedepsi cade în seama celui mai mare dintre copii. Dar în familia noastră, pentru că nici unul dintre noi nu ne temem de Meng, sarcina asta i-a revenit lui Khouy, pe care nu-l păcăleşti uşor cu drăgălăşenii şi scuze. Deşi niciodată nu şi-a dus până la capăt ameninţările că ne loveşte, ne cam temem de el şi întotdeauna facem aşa cum spune el.

Sora mea mai mare, Keav, la 14 ani e frumoasă. Mami spune că or să se arate o mulţime să-i ceară mâna şi că o să poată alege pe oricare o s-o îndemne inima. Dar mami mai spune că Keav are nefericitul obicei să cam bârfească şi să se certe mereu. Şi asta nu se potriveşte unei doamne. În vreme ce mami se chinuie să facă din Keav o mare doamnă, tati are griji mai serioase, vreo s-o ştie în siguranţă. Ştie că oamenii sunt atât de nemulţumiţi încât vor să-şi verse mânia asupra familiilor ofiţerilor guvernului. Multe dintre fetele colegilor săi au fost hărţuite pe străzi sau chiar răpite. Tati se teme atât de mult să nu păţească ceva că a pus doi de la poliţia militară s-o însoţească peste tot.

Kim, care în chineză înseamnă aur, e fratele meu de zece ani. Mami îl porecleşte spunându-i *maimuţa mea cea mică*, pentru că e mic, vioi şi repezit. Se uită la o mulţime de filme chinezeşti cu arte marţiale şi ne sâcâie pe toţi cu figurile lui copiate din filme cu *stilul maimuţei*. Am crezut multă vreme că e un ciudat, dar, după ce m-am întâlnit cu prietene care au fraţi cam de vârsta lui, mi-am dat seama că fraţii mai mari sunt întotdeauna la fel. Ţelul lor în viaţă e să te sâcâie şi să te provoace mereu.

Chou, sora mea mai mare cu trei ani, e cu totul opusă mie. Numele ei înseamnă *nestemată* în chineză. Are opt ani, dar e liniştită, sfioasă şi ascultătoare. Mami mereu ne compară şi întreabă mereu de ce nu pot să mă port şi eu ca ea. Spre deosebire de noi toţi ceilalţi, Chou seamănă cu tati şi e mai măslinie la culoare. Fraţii mei mai mari râd de ea că nu e la fel ca noi ceilalţi. Râd de ea şi-i spun cum tati a găsit-o lepădată lângă lada noastră de gunoi şi a adoptat-o din milă.

În ordinea naşterii eu urmez după ea, dar, la cinci ani, sunt la fel de mare ca ea. Toţi ceilalţi ai mei socotesc că sunt alintată şi mare belea, dar tati spune că sunt un diamant adevărat, doar cam neşlefuit. Pentru că e budist, tati crede în viziuni, în energia pământului, vede aura oamenilor şi are şi alte credinţe despre care alţii ar spune că sunt superstiţii. Aura e un fel de culoare pe care o emană corpul nostru şi-i arată celui care o vede ce fel de persoană eşti: albastru înseamnă fericire, roz e iubitor şi negru rău. El mai spune că deşi cei mai mulţi nu o pot vedea, toţi oamenii au un fel de balon care emană o culoare foarte definită. Tati îmi spune că atunci când m-am născut a văzut o aură de un roşu aprins care mă înconjura, ceea ce înseamnă că voi fi o persoană pasională. Dar mami îi replică la faza asta că toţi copii sunt roşii

când se nasc.

Geak e surioara mea cea mai mică ce are abia trei ani. În chineză, *geak* înseamnă *jad*, cea mai preţioasă şi mai iubiră nestemată pentru cei din Asia. E frumoasă frumoasă şi tot ce face e adorabil, chiar şi felul în care sporovăieşte. Cei mari mereu o pişcă de obrajii bucălaţi, până se roşesc şi spun că e semn de sănătate curată. Eu cred că e chinuială curată. Dar, în afară de asta, e un copil fericit. Eu am fost mai ciudată.

Meng şi tati stau de vorbă, eu mă reazem de balustradă şi mă uit la cinematograful de peste drum de blocul nostru. Eu mă duc şi mă uit la o mulţime de filme şi, pentru că tati e cine e, patronul cinematografului ne lasă pe noi, copiii, la film fără să plătim. Ori de câte ori vine şi tati cu noi, el insistă să ne plătim şi noi biletul. Din balconul nostru văd panoul cel mare cu un afiş imens al filmului de săptămâna asta. Pe afiş e o tânără frumoasă, cu un păr răvăşit şi încâlcit, cu lacrimi care-i curg pe obraji. Dar dacă te uiţi mai atent, părul ei e de fapt o încâlcitură de şerpi care se zvârcolesc. Pe fundal se văd nişte săteni care aruncă în ea cu pietre pe când ea fuge şi încearcă să-şi tragă pe cap cu o broboadă tradiţională khmeră care se numeşte *kroma*.

Pe stradă, sub mine, e linişte acum, se aude doar foşnetul măturilor care adună mizeria lăsată în timpul zile în mici grămezi pe străzile laterale. După câteva momente un bătrân şi un puşti apar cu un cărucior mare. Bătrânul primeşte câţiva *rieli* în bancnote de la patronul prăvăliei din faţă, iar puştiul pune gunoiul în cărucior. După ce termină, bătrânul şi puştiul trag căruţul la următoarea grămadă de gunoi.

În casă, în living, Kim, Chou, Geak şi mami stau şi se uită la televizor, Khouy şi Keav îşi fac temele. Dacă familia noastră face parte din clasa de mijloc, asta înseamnă că avem mai mulţi bani şi lucruri de valoare decât mulţi alţi oameni. Când prietenele mele vin la mine să ne jucăm, toate admiră ceasul nostru cu cuc şi, în vreme ce mulţi alţi oameni de pe strada noastră nu au telefon, noi avem două, deşi mie nu mi se dă voie să pun mâna pe ele. În living, avem o vitrină înaltă de sticlă unde mami păstrează o mulţime de farfurii şi mici bibelouri, dar mai ales bombonele delicioase de toate felurile. Când mami e şi ea în living, mă opresc adesea în faţa vitrinei cu palmele lipite de geam, salivând la vederea dulciurilor, apoi mă uit rugător la ea, sperând să se îndure şi să-mi dea câteva bomboane. Uneori şmecheria asta merge, dar alteori mă goneşte de acolo cu o palmă peste fund şi se jeleşte că am lăsat dâre murdare de degete pe sticla vitrinei ei, şi-mi tot spune că nu primesc bomboane pentru că sunt pentru musafiri.

După câte bag eu seamă, în afară de banii şi bunurile pe care le avem noi cei din clasa de mijloc, mai avem şi mult timp liber. Tati se duce lucru, noi copii la şcoală în fiecare

dimineaţă, dar mamei nu-i rămân prea multe de făcut. Avem o slujnică ce vine la noi în fiecare zi ca să calce, să gătească şi să facă curat. Spre deosebire de alţi copii, eu nu mai am multe treburi de făcut pentru că slujnica noastră face şi treburile noastre. Totuşi eu am mult de muncă pentru că tati ne sileşte să ne ducem la şcoală în fiecare zi. În fiecare dimineaţă, când Chou, Kim şi cu mine ne ducem la şcoală împreună, vedem o mulţime de copii nu mult mai mari decât mine care vând mango pe străzi, flori de plastic făcute din paie foarte colorate, păpuşi Barbie din plastic, goale goale. Sunt de partea copiilor şi totdeauna cumpăr numai de la copii şi nu de la adulţi.

Încep programul la şcoală cu orele în limba franceză, după-amiaza cu cele în chineză, iar seara cu cele în limba khmeră. Şi asta şase zile pe săptămână, iar duminica îmi fac temele. Tati ne spune în fiecare zi că obligaţia noastră numărul unu e să ne ducem la şcoală şi să învăţăm să vorbim mai multe limbi. El vorbeşte curent franceza şi ne spune că aşa a reuşit să avanseze în cariera lui. Îmi place să-l aud pe tati vorbind în franceză cu colegii lui şi de asta îmi place mie să învăţ limba asta deşi profesoara noastră e rea şi nu-mi place deloc de ea. În fiecare dimineaţă ne pune să stăm pe un rând în faţa ei, şi stăm aşa cu mâinile întinse în faţă şi ne caută la unghii să vadă dacă sunt curate, iar dacă nu, ne dă peste palme cu băţul de la tablă. Uneori nu mă lasă să mă duc la toaletă până când nu îi cer voie în franceză: *Madame, puis j'aller au toilet?* Alaltăieri a aruncat cu o bucată de cretă în mine pentru că adormisem. Creta m-a lovit în nas şi toţi au râs de mine. Aş vrea să ne înveţe doar franceză şi să nu mai fie rea.

Nu-mi place să mă duc la şcoală în fiecare zi aşa că din când în când mai chiulesc de la şcoală şi stau pe terenul de joacă toată ziua, dar nu-i spun asta tatei. Ce-mi place mie la şcoală e uniforma pe care o port începând de anul acesta. Uniforma mea înseamnă o bluziţă albă cu mâneci scurte, bufante şi o fustiţă plisată, albastră, scurtă. Îmi pare foarte frumoasă, deşi uneori mi se pare că totuşi e prea scurtă. Acum câteva zile, pe când jucam şotron cu nişte prietene, a venit un băiat care a încercat să-mi ridice fustiţa. Dar am fost atât de furioasă că i-am dat un brânci, un brânci tare, mai tare decât aş fi vrut, băiatul a căzut. Eu am luata-o la fugă şi-mi tremurau genunchii. Cred că acum acelui băiat îi e frică de mine.

Duminica, de cele mai multe ori, după ce ne terminăm temele toate, tati, drept răsplată, ne ia şi ne duce la bazin la club. Îmi place tare să înot, dar n-am voie în partea unde e apa mai adâncă. Bazinul de la club e foarte mare, încât chiar şi în partea unde e apa mică e loc destul să ne jucăm şi s-o stropesc cu apă pe Chou. După ce mami mă ajută să-mi pun costumul de baie, un costum foarte strâmt, rozaliu, ea şi tati se duc la etajul doi şi servesc masa. Keav rămâne că aibă grijă de noi, iar mami şi tati ne fac semn cu mâna de la masa din spatele peretelui de sticlă. Aici am văzut prima oară un *barang*.

- Chou, e atât de mare şi atât de alb! îi spun eu oprindu-mă din bălăceală atât cât să-i pot şopti vorbele astea.

- E un *barang*. Adică e un om alb, îmi răspunde Chou cu o mutră, ca să-mi arate mie că e mai mare.

Eu mă tot uit la *barang* în vreme ce acesta se duce spre trambulină. E cu un cap şi mai bine mai înalt ca tati, cu nişte mâini şi picioare foarte păroase şi lungi, are o faţă ascuţită şi prelungă, un nas mare, subţire ca la uliu. Pielea-i albă e împestriţată cu pete mici negre şi maronii, unele chiar roşii. Nu are decât un slip şi o cască de baie din cauciuc maronie pe cap care-l face să pară chel. Sare de pe trambulină, pătrunde în apă fără nici un efort şi nu împroaşcă mai deloc apă.

Pe când ne uităm la *barang* cum înoată pe spate, Keav râde de Chou pentru că mi-a dat o informaţie greşită. În timp ce-şi bălăceşte picioarele când în apă când afară să i se vadă unghiile date cu ojă roşie, ea ne explică acum că *barang* înseamnă că omul e franţuz. Dar pentru că francezii sunt în Cambodgia de foarte multă vreme, noi le spunem la toţi albii *barang*, şi ăştia pot fi din multe alte ţări, chiar şi din America.

Lovitura de Stat
17 aprilie 1975

E după-amiază şi joc şotron cu prietenele mele pe stradă, în faţa blocului. De obicei joia aş fi fost la şcoală, dar, nu ştiu din ce motive, tati ne-am oprit pe toţi acasă astăzi. Mă opresc din joc când aud în depărtare uruit de motoare. Toată lumea se opreşte deodată indiferent ce făcea pentru ca să se uite la camioanele care se aud că intră urlând în oraş. Câteva minute mai târziu, apar şi camioanele acelea vechi, acoperite cu noroi, se bălăngănesc şi saltă în timp ce înaintează încet prin faţa locuinţei noastre. Camioanele astea, care cenuşii, care negre, care verzi, se clatină într-o parte şi-n alta pe cauciucurile lor tocite şi îmbătrânite, aruncând noroi, motoarele umplând aerul de fum în timp ce trec mai departe. În lada camioanelor stau în picioare, înghesuiţi, nişte oameni cu pantaloni lungi, negri, decoloraţi, cămăşi negre, cu mâneci lungi, nişte brâie roşii strâns legate pe mijloc, şi broboade roşii legate pe frunte. Ridică pumnii spre cer şi strigă. Cei mai mulţi sunt tineri, slabi, măslinii, arătând ca ţăranii care lucrează la ferma unchiului meu, cu părul unsuros fluturându-le pe umeri. În Cambodgia fetele nu se cuvine să poarte păr lung şi unsuros, şi e un semn că fata aia nu are grijă de înfăţişarea ei. Bărbaţii cu părul lung sunt priviţi cu neîncredere şi socotiţi de

joasă speţă. Se socoteşte că bărbaţii ce poartă părul lung au ceva de ascuns.

În ciuda faptului că arată în halul ăsta, mulţimea aclamă sosirea lor în oraş cu aplauze şi strigăte de încurajare. Cu toate că toţi bărbaţii aceştia arată cam jegoşi, pe faţă au o expresie de exaltare. Ţin carabine în mână sau cu cureaua petrecută pe umăr, zâmbesc, râd, fac semne prietenești către mulţime, cam aşa cum face regele atunci când trece.

- Ce se petrece? Cine-s oamenii ăştia? mă întreabă prietenele mele.

- Nu ştiu. Mă duc să-l caut pe tati. El trebuie să ştie.

Alerg acasă şi-l găsesc pe tati pe balcon uitându-se la mulţimea entuziastă de pe stradă. Mă urc în poala lui şi-l întreb:

- Tată, cine-s oamenii ăştia şi de ce-i aclamă toată lumea?

- Sunt soldaţi şi oamenii îşi arată entuziasmul pentru că războiul a luat sfârşit, îmi răspunde el calm.

- Şi acum ce mai vor?

- Pe noi ne vor, îmi spune tati.

- De ce?

- Nu sunt nişte oameni cumsecade. Uită-te la încălţările lor, poartă nişte sandale făcute din cauciucuri de maşină.

Eu am cinci ani şi nu ştiu prea multe despre război, dar ştiu că tati e foarte deştept, aşa că trebuie să aibă dreptate. Dacă e în stare să spună ce-i cu soldaţii ăştia doar uitându-se la ce poartă în picioare, asta îmi arată mie mai mult decât orice cât de multe ştie tati despre toate.

- Tată, ce-i cu încălţările acelea. De ce sunt oamenii aceia răi?

- Asta arată că aceşti oameni sunt puşi să distrugă.

Nu prea înţeleg eu bine ce vrea să spună tati. Sper ca, într-o bună zi, să fiu şi eu măcar pe jumătate aşa de deşteaptă ca tati.

- Nu înţeleg, tati.

- Nu-i nimic. De ce nu te duci să te joci. Să nu te duci prea departe şi nu te băga în picioarele oamenilor.

Mă simt mai în siguranţă după discuţia asta cu tati, mă dau jos din poala lui şi mă duc la parter. Întotdeauna ascult ce-mi spune tati, dar, de data asta, curiozitatea îmi dă brânci când văd că în stradă s-au strâns atât de mulţi oameni. Pretutindeni mulţimea îi întâmpină cu urale pe aceşti oameni ciudaţi. Frizerii şi-au întrerupt tunsul clienţilor şi stau în uşa frizeriilor cu foarfecele în mână, patronii şi şefii de restaurante au ieşit şi ei afară, privesc şi ovaţionează. Pe străzile lăturalnice, băieţi şi fete, unii pe jos, alţii pe motorete, strigă şi claxonează, în timp ce alţi aleargă la camioane să atingă mâinile soldaţilor. În blocul nostru, copiii ţopăie şi dau

din mâini salutându-i pe aceşti oameni ciudaţi. Prinsă de entuziasmul lor, strig şi eu şi dau din mâini, deşi habar nu am de ce.

Abia după ce camioanele au dispărut de pe strada mea şi oamenii s-au liniştit, mă duc şi eu acasă. Când ajung acolo sunt năucită să-i văd pe toţi ai mei făcându-şi bagajele.

- Ce se întâmplă? Încotro pleacă toată lumea acum?

- Unde ai fost? Trebuie să plecăm din casa asta foarte repede, aşa că grăbeşte-te, du-te şi mănâncă!

Mami aleargă de colo colo în vreme ce continuă să împacheteze lucrurile. Se agită din dormitor în sufragerie, adună fotografiile noastre de familie şi tablourile cu Budha de pe pereţi şi le face grămadă în braţe.

- Mie nu mie-a foame.

- Nu mă tot contrazice. Du-te şi mănâncă. Avem drum lung de făcut.

Simt că mami azi e la capătul răbdărilor şi mă hotărăsc să nu întind coarda prea mult. Mă furişez în bucătărie hotărâtă să nu mănânc nimic. Mereu îmi iau şi-mi ascund mâncarea pe undeva până e găsită de vreuna din slujnicele noastre. Numai de fratele meu Khouy mi-e frică. Uneori mă pândeşte în bucătărie şi mă sileşte să mănânc aşa cum se cuvine, altfel am de-a face cu el. În drum spre bucătărie, bag capul în dormitorul nostru şi o pândesc pe Keav cum îşi pune nişte lucruri într-o pungă maronie. Geak stă pe pat, se joacă cu o oglindă de mână, în timp ce Chou pune în ghiozdanul de şcoală periile noastre, piepteni, acele de păr. Încerc să mă strecor cât mai neauzit în bucătărie, pe vârful picioarelor, şi acolo dau de el. Cu dreapta mănâncă, în vreme ce cu stânga mângâie o vargă subţire de bambus de pe masă. Lângă varga de bambus e un bol cu orez şi nişte ouă murate. De obicei seara, noi cei mai mici ne adunăm în bucătărie să studiem chineza şi un meditator foloseşte varga de bambus să ne arate caracterele chinezeşti pe tablă. Dar, în mâinile fratelui meu, varga asta foloseşte la cu totul alte treburi. Am învăţat să mă tem de ce poate face fratele meu cu ea dacă nu fac ce mi se spune.

Îi zâmbesc lui Khouy, cu cel mai fermecător zâmbet de care sunt în stare, dar de data asta nu prea am succes. Îmi spune sever să mă spăl şi să mănânc. În astfel de momente prin minte îmi trec tot felul de gânduri care spun cât de mult îl urăsc. Dar trebuie să aştept până când voi fi şi eu la fel de mare şi tare ca şi el şi abia atunci o să-l iau şi eu şi o să-l învăţ aşa cum trebuie. Dar, deocamdată, pentru că eu sunt mai mică, trebuie să ascult eu de el. Mă tângui şi oftez la fiecare îmbucătură. De câte ori priveşte în altă parte, îmi scot limba şi mă strâmb la el.

După câteva minute, mami dă buzna în bucătărie şi începe să arunce într-un cazan

castroane şi farfurii de aluminiu, linguri, furculiţe şi cuţite. Tacâmurile de argint zornăie de mă zgârie pe nervi. Apoi ia un sac de pânză în care aruncă în grabă pachete cu zahăr, sare, peşte uscat, orez, conserve de tot felul. În baie, Kim îngrămădeşte şi ea într-o faţă de pernă săpun, şampoane, prosoape şi tot felul de alte articole de toaletă.

- Încă n-ai terminat? îmi spune ea cu suflarea tăiată.

- Nu.

- Bine, bine, du-te şi te spală pe mâini şi urcă în maşină.

Fericită să scap de Khouy, care se uită fioros la mine, sar de pe scaun în mare viteză şi o iau spre baie.

- Mami, încotro o luăm cu atâta grabă? strig eu la mami din baie în timp ce Kim iese cu bagajul ei.

- Ai face bine să te grăbeşti şi tu să-ţi schimbi, bluza aia de pe tine e murdară. Apoi coboară şi urcă în maşină, îmi spune mami în timp ce se întoarce cu spatele la mine fără să-mi răspundă.

Cred că e numai din cauza vârstei mele că nimeni nu-mi dă atenţie. E atât de supărător să nu ţi se răspundă la întrebări mereu, mereu. De teama lui Khouy, mă duc repede în dormitor. Dormitorul arată de parcă ar fi trecut pe acolo musonul: haine, agrafe de păr, pantofi, ciorapi, centuri şi eşarfe stau aruncate peste tot, pe patul unde dorm eu şi Chou, ca şi pe cel al lui Keav. Îmi scot iute bluza maronie de joacă şi-mi pun o bluză galbenă cu mâneci scurte şi nişte pantaloni scurţi albaştri pe care-i culeg de pe jos. Când am terminat mă duc la parter unde e maşina noastră parcată. Avem o Mazda neagră, elegantă, mult mai confortabilă decât să mergi în lada furgonetei noastre. Când mergem cu Mazda, parcă suntem deosebiţi de restul populaţiei. Împreună cu toate celelalte pe care le-am agonisit, Mazda noastră le spune tuturor că facem parte din clasa de mijloc. În ciuda spuselor mamei, mă hotărăsc că mă îndrept spre automobil. Încep să urc în maşină când o aud pe Kim că mă strigă:

- Nu urca acolo, tati spune că lăsăm maşina acasă.

- De ce? Mie îmi place mai mult în maşină decât în furgonetă.

Kim dispare din nou înainte să-mi răspundă la întrebare. Tati a cumpărat furgoneta ca să distribuie marfa de la firma de import export la care se întovărăşise cu nişte prieteni de-ai lui. Dar afacerea aceea n-a prea mers, aşa că furgoneta a stat degeaba pe străduţa din spate luni întregi. Bătrâna camionetă scârţâie şi trosneşte din toate încheieturile în vreme ce Khouy aruncă pe podeaua ei un sac cu haine. În faţa maşinii tati leagă de antenă o bucată mare de pânză albă, iar Meng leagă altă bucată de pânză de oglinda retrovizoare. Fără să mai stea la vorbă cu mine, Khouy mă înşfacă şi mă urcă în spatele maşinii pline cu saci cu haine şi

cratiţe, tigăi şi mâncare. Restul familiei saltă în maşină în timp de pornim.

Pe străzile din Phnom Penh e mai multă animaţie şi gălăgie ca de obicei. Meng, Keav, Kim, Chou şi eu stăm în partea din spate a maşinii, tati conduce, mami şi Geak stau în cabină alături de el. Khouy vine în urma noastră pe motoreta lui. Din camionetă auzim vuietul asurzitor al altor maşini, camioane şi motociclete, sunetul strident al clopoţeilor cicloricşelor care-ţi zgârie auzul, zăngănitul cratiţelor şi tigăilor care se lovesc unele de altele, strigătele oamenilor din preajma noastră. Nu suntem singura familie care părăseşte oraşul. Mulţime de oameni se scurge din case, ies pe străzi şi apoi se mişcă încet spre ieşirea din oraş. La fel de norocoşi ca şi noi, unii pleacă în diverse vehicule, dar mulţi au luat-o pe jos, sandalele din picioarele lor plescăie lovindu-se de călcâie la fiecare pas.

Camioneta noastră abia înaintează pe străzile astea, dar cu ocazia asta putem cuprinde cu vederea tot ce se petrece în jur. Peste tot auzi oameni care-şi iau rămas bun de la cei care s-au hotărât să rămână, strigând cât îi ţine gura, lacrimi le curg pe obraji. Ţâncii urlă după mamele lor, cu mucii curgându-le în gura deschisă. Ţăranii biciuie fără milă vacile şi boii să meargă mai repede. Bărbaţi şi femei cară bagaje în spate şi pe creştet, merg cu paşi mici, repeziţi, strigând după copiii lor să nu se împrăştie, să se ţină de mână, să nu rămână în urmă. Mă strâng mai aproape de Keav în vreme ce oamenii aceia părăsesc oraşul într-o grabă năucă.

Soldaţii sunt peste tot. Sunt atât de mulţi, răcnind prin megafoanele lor, acum nu mai zâmbesc aşa cum i-am văzut mai înainte. Acum urlă, aruncă cuvinte furioase spre noi, cu puştile în braţe. Urlă la oameni să-şi închidă prăvăliile, să adune armele pe care le mai au şi să le predea lor. Urlă la familiile bulucite să se mişte mai iute, să se dea din cale lor, să nu se întindă la vorbă. Îmi îngrop faţa la pieptul lui Keav, o strâng cu braţele de mijloc, încerc să-mi înăbuş plânsul. Chou, de cealaltă parte a lui Keav, tace, stă cu ochii închişi. Lângă noi, Kim şi Meng stau cu feţe împietrite, uitându-se la zarva din jur.

- Keav, de ce-s soldaţii aşa de răi cu noi? o întreb agăţându-mă şi mai tare de ea.

- Şşşt. Ăştia sunt khmerii roşii. Sunt comunişti.

- Ce e aia comunist?

- Ei, păi asta înseamnă... Păi e mai greu de explicat. Întreabă-l pe tati, îmi şopteşte ea.

Keav îmi spune că soldaţii pretind că iubesc Cambodgia şi poporul ei foarte mult. Şi mă mir de ce atunci se poartă atât de urât dacă tot zic că ne iubesc atât de mult. Azi, mai devreme, i-am întâmpinat şi eu cu strigăte de bucurie, dar acum mi-e frică de ei.

- Luaţi cu voi cât mai puţine lucruri! Nu vă faceţi griji pentru lucrurile lăsate în oraş! Veţi putea să vă întoarceţi în trei zile! Nimeni să nu rămână în oraş! Oraşul trebuie să fie gol, pustiu! Americanii vor bombarda oraşul! Americanii vor bombarda oraşul! Părăsiţi oraşul şi

rămâneţi la ţară câteva zile! Părăsiţi oraşul acum!

Soldaţii urlă prin megafoanele lor aceste mesaje mereu. Îmi pun palmele peste urechi şi-mi ascund faţa la pieptul lui Keav, simţind cum şi ea îmi cuprinde trupul firav. Soldaţii îşi vântură armele deasupra capetelor şi trag focuri de armă în aer ca să înţelegem toţi că ameninţările lor nu sunt joacă, sunt adevărate. După fiecare astfel de rafală, oamenii se împing şi se bulucesc cuprinşi de o spaimă molipsitoare să evacueze mai repede oraşul. Tremur de spaimă dar sunt fericită că familia mea are o maşină în care să putem călători în siguranţă cu toţii, şi nu în mijlocul mulţimii cuprinse de panică.

Evacuarea

Aprilie 1975

După multe ore, în sfârşit, ieşim din oraş, dar încă înaintăm foarte greu.

- Încotro ne îndreptăm? îl întreb pe Kim de câteva ori, pentru că deja mi se pare că mergem de o veşnicie.

- Habar n-am! Tocmai am trecut de aeroportul Po Chentong, ceea ce înseamnă că suntem pe Şoseaua 4. Şi ia nu mă mai bate la cap întruna!

Îmi înfund capul şi mai adânc în eşarfă, ca să nu mă bată soarele, şi mă hotărăsc să-mi păstrez supărarea numai pentru mine.

Tot corpul mă săgetează şi încep să obosesc cu fiecare clipă. Cu greu ţin ochii deschişi, din pricina soarelui arzător şi a prafului de pe drum. Vântul îmi răvăşeşte părul şi mă gâdilă, dar nu îmi vine să zâmbesc. Mă strâmb când aerul fierbinte şi uscat îmi pătrunde în nări. Keav îmi înfăşoară capătul eşarfei strâns peste nas şi gură, ca să nu-mi mai intre praful şi îmi zice să nu mă mai uit peste marginea camionului.

În Cambodgia avem doar două anotimpuri: uscat şi ploios. Clima tropicală este menţinută de musonul care aduce ploi straşnice, din luna mai până în octombrie. Keav spune că, în timpul sezonului umed, ţara noastră este un adevărat paradis verde. Ea crede că apa atât de multă face copacii să crească foarte înalţi, iar frunzele lor se umflă precum perniţele, de la umezeală, şi capătă o culoare verde metalic, arătând precum baloanele pline cu apă. Dar înainte de a se dezlănţui musonul în mai, trebuie să îndurăm luna aprilie, care este cea mai călduroasă, temperaturile ajungând chiar până la 45 de grade. Dogoarea devine atât de cumplită, încât până şi copiii stau în casă, ca să evite soarele. Iar acum suntem chiar în miezul arşiţei.

Pe măsură ce ne depărtăm de oraş, blocurile înalte se împuţinează, iar în locul lor apar colibe acoperite cu stuf. Clădirile oraşului se ridică spre cer, una lângă alta, dar colibele sunt scunde şi risipite la distanţă unele de altele, în mijlocul câmpurilor de orez. În vreme ce camionul nostru străbate încet mulţimea de oameni, bulevardul larg, pavat, lasă loc drumurilor prăfuite de ţară, bătute de vânturi şi înguste cât să treacă o căruţă. Şiruri înalte de trestie şi arbuşti cafenii înţesaţi de spini înlocuiesc de-acum florile frumos mirositoare şi copacii înalţi din Phnom Penh. Cât cuprinzi cu ochii, o mare de oameni mărşăluiesc pe drum, iar în urma lor rămân colibele goale şi câmpurile de orez părăsite.

Adorm şi visez că încă sunt acasă, joc şotronul împreună cu prietenii. Când mă trezesc, camionul este parcat lângă o colibă abandonată, unde vom rămâne peste noapte. Suntem într-o lume total diferită de cea cu care ne-am obişnuit la Phnom Penh, cu toate că ne aflăm la nu mai mult de douăzeci de kilometri. Soarele a apus, nu ne mai încingem. Pretutindeni împrejurul nostru, câmpul este însufleţit de focuri mici, care luminează chipurile femeilor ce pregătesc mâncarea. Încă pot să desluşesc siluetele miilor de oameni care trebăluiesc prin apropiere sau merg mai departe, spre cine ştie ce locuri necunoscute. Alţii, ca şi noi, au poposit la marginea drumului, până în zori.

Familia mea se grăbeşte să ridice mica noastră tabără, pe un câmp de lângă o colibă părăsită. Fraţii mei au adunat lemne pentru foc, iar mama şi Keav pregătesc mâncarea. Chou o piaptănă pe Geak, foarte atentă să nu o tragă de păr. Când totul este gata, ne adunăm în jurul focului şi mâncăm orezul cu carne sărată de porc, pe care mama l-a gătit azi, înainte să plecăm. Nu avem masă sau scaune să ne aşezăm. Noi, copiii, stăm chirciţi pe vine, iar părinţii s-au aşezat pe o rogojină de paie, pe care a luat-o mami de-acasă.

- Vreau să merg la baie, îi spun eu mamei, imediat după ce termin cina.

- Trebuie să te duci în tufişuri.

- Unde?

- Oriunde găseşti un loc mai ferit. Aşteaptă puţin, să-ţi dau nişte hârtie, zice mama, pleacă şi se întoarce cu câteva bucăţi de hârtie în mână.

- Mami! Ăştia-s bani! Nu pot să mă şterg cu bani!

- Foloseşte-i drept hârtie, oricum nu mai avem ce face cu ei, răspunde ea şi îmi îndeasă în mână bancnotele de hârtie aspră.

Nu înţeleg nimic din toate acestea. Îmi dau însă seama că probabil suntem la mare ananghie. Şi mai pricep şi faptul că nu este momentul pentru mofturi, aşa că înşfac bancnotele şi mă îndrept aţă către pădurice.

La întoarcere, eu şi Chou ne hotărâm să explorăm zona. În vreme ce ne plimbăm, auzim cum foşneşte frunzişul arbuştilor din preajmă. Ne înfiorăm, ne apucăm strâns de mână, ţinându-ne respiraţia, dar apoi vedem o pisicuţă cum iese agale din tufăriş, căutând ceva de mâncare. Probabil că au uitat-o stăpânii în urmă, în graba plecării.

- Ştii, Chou, mă tot gândesc oare cum or să se descurce pisicile noastre...

- Nu-ţi bate capul cu ele.

La Phnom Penh aveam cinci pisici. Noi spuneam că sunt ale noastre, dar nu era chiar aşa. Nici măcar nu le aleseserăm vreun nume. Veneau pe la noi când le era foame, iar când se plictiseau, plecau.

- Ei, alea sunt de multă vreme înfulecate de vreun flămând, ne necăjeşte Kim când îl întrebăm.

Râdem toţi şi-l luăm în zeflemea că spune numai prostii. În general, cambodgienii nu mănâncă pisici şi câini. Există magazine speciale, unde se vinde carne de câine, dar este foarte scumpă, pentru că este o delicatesă. Bătrânii cred că dacă mănânci carne de câine îţi creşte temperatura şi ai mai multă energie, dar nu trebuie să exagerezi, pentru că astfel se va încinge corpul prea tare şi iei foc.

Mami ne pregăteşte un culcuş în spatele camionului. Chou, Geak şi cu mine dormim alături de mami în maşină, iar fraţii mai mari dorm cu tati, pe pământ. Este o noapte caldă, mângâiată doar de o adiere plăcută, aşa că nu trebuie să ne învelim. Îmi place la nebunie să dorm afară, sub stele. Sunt fascinată de lumina lor scânteietoare, dar imaginaţia mea nu poate să-şi reprezinte in nici un fel nemărginirea cerului. De fiecare dacă când încerc să-mi închipui ce înseamnă universul, mintea mea se învârte în gol, de parcă ar fi prinsă într-un vârtej de informaţii năucitoare, din care nu am cum să mai ies.

- Chou, uite ce mare este cerul...

- Sssst... Încerc să adorm.

- Priveşte şi tu stelele.... Sunt atât de frumoase şi parcă ne fac cu ochiul! Aş vrea să pot zbura printre ele, alături de îngeri...

- Foarte frumos, într-adevăr. Acum culcă-te...

- Ştii, stelele sunt nişte lumânări cereşti. În fiecare seară, îngerii le aprind pentru noi, aşa că, dacă ne rătăcim, ele ne veghează şi vedem pe unde să mergem.

Tati mi-a zis de mai multe ori că sunt dăruită cu multă imaginaţie şi îi plac mult poveştile mele.

Când mă trezesc dimineaţa, fraţii şi surorile mele sunt deja în picioare. Au sărit speriaţi din somn, când au auzit khmerii roşii trăgând focuri de armă, undeva, în depărtare.

Însă eu eram atât de obosită, încât am dormit buştean. Toţi au cearcăne, iar părul le este încâlcit şi ciufulit. Alene, mă ridic şi eu din aşternut şi îmi dezmorţesc umerii şi spatele. Nu este chiar atât de plăcut să dormi în camion, cum credeam eu. Nu trece multă vreme şi un grup de soldaţi ai khmerilor roşii ajung în dreptul nostru şi încep să strige la noi să plecăm.

După ce mâncăm la repezeală nişte orez şi ouă sărate, ne urcăm iar în camion şi pornim iar. Pe parcursul drumului de ore în şir, vedem pretutindeni oameni mergând în toate direcţiile. Din înalt, soarele puternic ne dogoreşte spinările. Îmi arde capul prin părul negru, iar sudoarea îmi picură întruna de-a lungul şuviţelor şi peste buza de sus. După un timp, suntem toţi un sac de nervi şi începem să ne certăm între noi.

- Copii, potoliţi-vă, nu mai avem mult până acolo, spune tata când ne oprim să mâncăm de prânz. Curând o să ajungem într-un loc sigur.

În vreme ce mami şi Keav pregătesc masa, tati şi Meng pleacă să culeagă lemne de foc. La întoarcere, tati îi spune lui Khouy că a fost foarte bine că am plecat atât de repede, pentru că toţi cei cu care a vorbit i-au zis că soldaţii au gonit oricum toţi oamenii din oraş. I-au dat afară din şcoli, restaurante şi spitale, ba chiar şi pe cei bolnavi i-au alungat. Nu le-au dat voie să se ducă mai întâi la familiile lor, aşa că acum o mulţime sunt despărţiţi de ai lor.

- Mulţi bătrâni şi bolnavi nici n-au scăpat cu viaţă, completează Khouy, mohorât. Am văzut destui pe străzi, încă îmbrăcaţi în halatele de spital. Unii mergeau singuri, alţii erau duşi de rude în cărucioare sau cu tot cu paturile de spital.

Acum am înţeles de ce Keav tot îmi înfăşura eşarfa în jurul capului şi îmi zicea să ţin capul jos, să nu mă uit peste marginea remorcii.

- Soldaţii au bătut la toate uşile din cartier şi le-au ordonat oamenilor să plece. Cei care nu au vrut, au fost împuşcaţi pe loc, chiar în pragul casei, povesteşte tati, clătinând din cap, îndurerat.

- Tati, de ce se poartă aşa? întreabă Kim.

- Pentru că ei atât ştiu să facă: să distrugă totul în jur...

Chou şi Kim se uită unul la celălalt, în tăcere, iar eu sunt complet buimăcită şi înfricoşată.

- Nu înţeleg... Ce înseamnă toate astea? îi rog eu să-mi explice.

Ei mă privesc, dar nu rostesc nici un cuvânt. Ieri jucam şotronul cu prietenii mei. Azi fugim din calea soldaţilor gata să tragă în noi cu arma.

După ce mâncăm de prânz nişte orez cu peşte sărat, ne urcăm în camion şi pornim mai departe. Mă uit atentă la râul de oameni care vine în urma noastră. Sunt ameţită de căldura năucitoare, iar gândurile îmi zboară în toate părţile, fără încetare. Mă întreb de ce a trebuit să

plecăm, încotro ne îndreptăm şi când ne vom întoarce acasă. Nu pricep nimic din ce se petrece şi mi-e tare dor să mă întorc la noi acasă. Deodată, motorul camionului începe să tuşească şi să pufăie îngrozitor, întrerupându-mă din mirările mele. Scoate tot felul de zgomote, de pocnete, apoi se opreşte de tot. Sar în picioare, sperând că totuşi va porni din nou.

- Am rămas fără benzină şi nu avem nici o benzinărie pe-aici, ne anunţă tati. Se pare că va trebui să mergem pe jos până la capăt. Luaţi fiecare câte haine şi câtă mâncare puteţi căra. Mai avem destul de mers.

Apoi tata ne dă instrucţiuni ce să luăm şi ce lăsăm acolo.

- Hei, staţi pe loc! strigă cineva.

Ne oprim toţi, încremeniţi.

- Voi, ăştia! strigă din nou un soldat al khmerilor roşii. Daţi-mi ceasurile.

- Imediat, răspunde tata, încovoindu-se de spate, ca să îşi arate supunerea, apoi desface ceasurile de la încheieturile lui Meng şi Khouy.

Tati nu se uită în ochii soldatului când îi întinde ceasurile, rămâne cu capul plecat.

- Bine, acum mişcaţi-vă de-aici! ordonă soldatul şi se depărtează.

Când nu ne mai poate auzi, tata ne şopteşte că, de acum înainte, le vom da soldaţilor orice ne cer, că altfel ne vor împuşca.

Mergem pe jos din zori şi până se lasă întunericul. Când este deja noapte, poposim lângă un templu, la marginea drumului. Scoatem peştele uscat şi orezul şi mâncăm în linişte deplină. Călătoria noastră nu îmi mai pare deloc misterioasă şi interesantă. Acum mi-e pur şi simplu cumplit de frică.

O drumeţie de şapte zile încheiate

Aprilie 1975

Când deschid ochii în dimineaţa următoare, prima dată văd aplecată deasupra mea faţa posomorâtă a lui Chou, care se profilează pe fundalul unui cer înnorat, în timp ce mă trage de păr ca să mă trezească.

- Hai, scoală-te odată! Trebuie să plecăm mai departe.

Mă ridic încetişor şi încep să mă frec la ochii cârpiţi de somn şi parcă năpădiţi de nisip. În jurul meu, o mare de oameni se trezeşte: copiii ţipă, bătrânii gem, cratiţele şi tigăile se lovesc zăngănind de marginile căruţelor ale căror roţi scrâşnesc prin ţărâna drumului. Sunt mult mai mulţi decât ştiu eu să număr. Dau cu ochii de Khouy şi Meng, care intră în templu,

să aducă apă în vasele mari, de argint. Keav spune că întotdeauna este o fântână lângă temple. După numai câteva minute, Khouy şi Meng se întorc vădit tulburaţi şi cu vasele goale.

- Am intrat în templu, dar n-am găsit nici un călugăr acolo, doar un soldat khmer roşu, îi explică ei lui tati. Au strigat la noi să nu ne apropiem de fântâna templului. Ne-am oprit şi ne-am întors din drum, dar alţii au mers mai departe…

Cuvintele lui Khouy sunt întrerupte de zgomotul unor împuşcături venite dinspre templu. În mare grabă, ne strângem lucrurile şi părăsim locul. Mai târziu aflăm că soldaţii khmeri roşii au ucis doi oameni chiar în templu şi au rănit mulţi alţii.

Astăzi este cea de-a treia noastră zi de pribegie, iar eu m-am obişnuit deja să merg în pas mai vioi. Când eram la Phnom Penh, soldaţii spuneau că ne putem întoarce acasă după trei zile. Ziceau că trebuie să ne refugiem, pentru că Statele Unite voiau să bombardeze oraşul. Deocamdată nu am văzut nici un avion pe cer şi nici n-am auzit vreo bombă căzând. Mi se pare foarte ciudată că ne-au gonit doar ca să ne întoarcem iar, după trei zile. Zâmbesc gândindu-mă ce caraghioşi arătăm, ca nişte furnici mărşăluind toată ziua, doar ca să ne întoarcem apoi iar acasă. Nu înţeleg prea bine, dar bănuiesc că trei zile le este de ajuns să cureţe oraşul.

- Tati, ne întoarcem acasă curând? Soldaţii au zis că ne putem întoarce acasă după trei zile, insist eu, agăţându-mă de pantalonii lui.

Deja este amiază şi noi n-am slăbit pasul deloc.

- Probabil, dar între timp trebuie să ne continuăm drumul.

- Tati, azi este a treia zi. Acum ne întoarcem acasă pe unde am venit?

- Nu, trebuie să mergem mai departe, răspunde tati, cu tristeţe.

Foarte îmbufnată, îi dau ascultare. Fiecare trebuie să care câte ceva, aşa că eu iau din grămada de lucruri ce mi se pare mai uşor – oala de gătit orez. Pe drum, în timp ce soarele devine mai puternic, povara mea parcă se îngreunează întruna, trăgându-mi mâinile în jos. Mânerul de metal îmi întră în palme şi mă arde. Uneori duc vasul cu amândouă mâinile, alteori îl schimb dintr-o mână într-alta. Dar, indiferent cum îl ţin, mă loveşte în picior. Deja este amiază târzie şi îmi pierd speranţa că ne vom întoarce acasă în seara aceasta. Obosită şi flămândă, îmi târăsc picioarele tot mai greoi, paşii mei sunt tot mai mici, până ce rămân mult în urma tuturor.

- Tati, mi-e groaznic de foame şi mă dor rău picioarele, strig către el.

- Nu poţi să te opreşti acum să mănânci. Mai avem foarte puţină mâncare şi trebuie să o păstrăm ca să ne ajungă, pentru că avem drum lung de făcut.

- Nu înţeleg de ce trebuie să păstrăm mâncarea! ţip eu şi rămân în mijlocul cărării, lăsând oala pentru orez să cadă, ca să îmi şterg lacrimile şi praful de pe obraji. Mai este doar puţin şi se termină alea trei zile. Putem să ne întoarcem acasă. Eu vreau acasă!

Abia reuşesc să articulez cuvintele, printre suspine. Trupuşorul meu nu mai poate deloc să ducă mai departe greutatea celor douăzeci de kilograme cât cântăresc cu totul. Crusta de mâzgă făcută din colb roşu şi sudoare mi-a acoperit pielea, s-a uscat şi mă ustură. Tati vorbeşte cu Keav şi ia o mână de orez din cratiţa pe care o duce ea. Apoi vine spre mine şi îmi dă să mănânc. Stau cu privirile aţintite în pământ, de ruşine, dar iau orezul. Fără să scoată o vorbă, tati mă mângâie pe păr, în timp ce eu înghit printre sughiţuri de plâns. El se apleacă spre mine, se uită drept în ochii mei şi rosteşte calm:

- Soldaţii ne-au minţit, nu este nimic adevărat. Nu ne putem întoarce acasă în seara asta.

Cuvintele lui mă fac să hohotesc şi mai tare.

- Dar au zis că nu durează decât trei zile.

- Ştiu. Îmi pare rău că i-ai crezut, dar au minţit.

- Nu pricep de ce ne-au minţit, insist eu, cu voce tremurătoare.

- Nici eu nu am ştiu de ce, dar ne-au minţit.

Toate speranţele mele se năruie, mă şterg la nas cu braţul şi-mi întind pe obraz tot ce-mi curge din nări. Cu blândeţe, tati îmi curăţă faţa cu mâna, apoi îmi ia oala de gătit orezul şi mă anunţă că de acum încolo nu va trebui să mai car nimic, decât pe mine !

Cu Geak în braţe, rezemată de şold, mami se apropie de mine şi îmi înfăşoară bine eşarfa în jurul capului, ca să mă protejeze de soare. Aş vrea să fiu şi eu bebeluş, ca Geak, pentru că ea nu trebuie să meargă singură. Mami o poartă la piept tot timpul. Mă simt îngrozitor, dar măcar am pantofi ! Unii dintre cei pe care îi văd sunt în picioarele goale, în arşiţa cumplită, iar pe cap duc câte o boccea cu ce agoniseală au putut lua. Îmi pare rău pentru ei, ştiu că le este mult mai rău decât mie. Oricât înaintăm pe meleagurile pustii, întâlnim întruna tot mai mulţi oameni. Când se lasă noaptea, poposim iar la marginea drumului şi dormim frânţi de oboseală, laolaltă cu sute de mii de alte familii alungate din Phnom Penh.

Cea de-a patra zi de pribegie a început precum toate celelalte.

- Gata, am ajuns? îl tot bat eu la cap pe Kim şi, pentru că nu mi se dă nici o atenţie, încep să mă smiorcăi, apoi să plâng cu adevărat. Nimănui nu-i pasă de mine, mă jelesc eu, dar ţin pasul cu ei, în continuare.

Pe la prânz ajungem la punctul de control al khmerilor roşii din oraşul Kom Baul. Punctele de control sunt de fapt câteva mici corturi improvizate, lângă care sunt parcate

camioane militare. Sunt mulţi soldaţi încartiruiţi aici şi este uşor să-i recunoşti, pentru că poartă toţi aceleaşi pajama negre – bluze şi pantaloni. Aceleaşi puşti cu ţeavă lungă le ţin în diagonală, pe spate. Trec rapid dintr-un loc într-altul, cu degetul pe trăgaciul armelor, patrulând prin faţa mulţimii de civili şi răcnind ordine într-o portavoce.

- Aici este baza militară Kom Baul! Nu aveţi voie să treceţi până nu vă verificăm! Treceţi în rând cu toată familia! Camarazii noştri vor veni să vă pună câteva întrebări simple! Spuneţi adevărul şi nu minţiţi reprezentanţii Angkarului! Dacă minţiţi Angkarul, vă dăm în vileag! Angkarul este atotştiutor, are ochi şi urechi oriunde!

Este prima dată când aud cuvântul *Angkar*, care înseamnă *organizaţie*. Tati spune că Angkarul este noul guvern al Cambodgiei. El ne-a povestit că, în trecut, prinţul Sihanouk a domnit ca rege al Cambodgiei. Apoi, în 1970, nemulţumit de guvernarea prinţului, generalul Lon Nol l-a înlăturat printr-o lovitură militară. Începând de atunci, guvernul democratic al lui Lon Nol a purtat războiul civil cu trupele comuniste ale khmerilor roşii. Acum khmerii roşii au câştigat războiul şi guvernul lor şi-a luat numele de *Angkar*.

- În dreapta voastră este o masă unde tovarăşii noştri aşteaptă să vă ajute. Oricine a lucrat pentru fostul guvern, orice fost soldat sau politician, să se ducă la masa aceasta şi să se înregistreze, ca să primească de lucru. Angkarul are nevoie de voi cât mai repede.

La vederea soldaţilor khmeri roşii, un fior de groază îmi străbate tot corpul. Am senzaţia că îmi vine să vomit.

Tata strânge degrabă toată familia laolaltă şi ne aliniază lângă celelalte familii de ţărani.

- Nu uitaţi: suntem o familie de ţărani. Le daţi orice vă cer şi nu vă împotriviţi cu nimic. Nu scoateţi nici un cuvânt, mă lăsaţi doar pe mine să vorbesc. Nu plecaţi nicăieri şi nu faceţi nici un pas până nu vă spun eu că trebuie, ne-a instruit el cu severitate.

Stând la rând în înghesuială, îmi simt nările năpădite de mirosul greu al celor nespălaţi de cine ştie câte zile. Ca să nu mai trag direct în piept izul sufocant, îmi trag eşarfa peste nas şi gură. În faţa noastră, coada se împarte în două, după ce se desprinde un grup mare de foşti soldaţi, funcţionari şi politicieni, care se îndreaptă spre masa unde îi aşteaptă să-i ia în evidenţe pentru a le da de muncă. Inima îmi bate nebuneşte, dar nu rostesc nici o vorbă, mă lipesc de picioarele tatei. El se apleacă spre mine şi îmi pune palma pe creştet, ca şi cum ar vrea să mă apere de soare şi de soldaţi, deopotrivă. După câteva minute, parcă mi se ia o ceaţă de pe ochi, iar inima mea speriată începe să bată mai liniştită.

Înaintea noastră, soldaţii khmeri roşii strigă ceva către mulţime, dar nu aud ce. Apoi un soldat smulge brusc geanta de pe umărul unui bărbat şi aruncă pe jos tot ce este înăuntru.

Din maldărul de lucruri, un khmer roşu ridică o uniformă veche, a armatei lui Lon Nol, se răsteşte la bărbat şi îl împinge către alt tovarăş khmer roşu, de alături. După care se apropie de următoarea familie. Cu ochii în pământ, cu umerii căzuţi şi braţele atârnându-i şleampăt pe lângă trup, cel căruia îi descoperiseră uniforma Lon Nol în bagaj nu se opune în nici un fel când un al treilea soldat îl scoate din rând şi îl mână de la spate cu patul puştii.

După multe ore de aşteptare, în sfârşit vine şi rândul familiei noastre să fie interogată. Ştiu că au trecut ore întregi pentru că de-acum soarele îmi bate în ceafă, nu în creştetul capului. În timp ce un soldat se apropie de noi, simt cum mi se face stomacul ghem. Mă lipesc de tata şi îl prind de mână. Palma lui este prea mare pentru mine, aşa că nu pot să-i cuprind decât degetul arătător.

- Cu ce te ocupi? îl întreabă tăios soldatul pe tata.

- Lucrez ca ambalator la coletăria portuară.

- Tu cu ce te ocupi? o chestionează el şi pe mama, arătând spre ea cu degetul.

Mami ţine ochii pironiţi în ţărână şi o mută pe micuţa Geak de pe un şold pe altul.

- Vând haine vechi în piaţă, răspunde ea cu voce pierită.

Soldatul ne răscoleşte toate bagajele, unul câte unul. Apoi se apleacă şi ridică puţin capacul oalei cu orez de lângă picioarele lui tati. Îmi încleştez şi mai strâns mâna de degetul tatei, iar inima mea o ia razna din nou, în vreme ce soldatul cercetează conţinutul oalei. Eu stau cu privirile aţintite pe degetele mele de la picioare, acum atât de murdare. Nu cutez să mă uit în ochii lui, pentru că mi s-a spus că, dacă îi priveşti direct în ochi, acolo îl vezi pe diavolul însuşi.

- E în ordine, am terminat cu voi. Puteţi pleca.

- Vă mulţumesc, tovarăşe, zice tati cu umilinţă, plecându-şi întruna capul în faţa soldatului, ca să-şi arate recunoştinţa.

Khmerul însă deja se uită la următorii, din spatele lui tati şi de-abia sinchiseşte să dea din mână ca să facă semn să ne grăbim. După ce am depăşit cu bine punctul de control, mai mergem câteva ore, până soarele se duce la culcare, în spatele munţilor, iar lumea este invadată iar de umbre şi fantasme. În mijlocul mulţimii de oameni, tati ne găseşte un petic de iarbă liber, chiar lângă drum. Mami o aşează pe Geak lângă mine şi îmi spune să am grijă de ea. Aşa cum stau aproape de ea, sunt uimită cât de palidă este. Respiră încet, se străduieşte să-şi ţină pleoapele deschise, dar până la urmă nu mai reuşeşte şi adoarme adânc. Stomacul îi ghiorăie de foame, iar al meu la fel. Ştiu că o vreme nu o să mai avem nimic de mâncare, aşa că mă aşez lângă ea, pe o boccea cu haine, iar din altă legătură fac pernă. Adorm degrabă.

Când mă trezesc, stau dreaptă, în capul oaselor, pe rogojina de paie, iar Keav îmi îndeasă mâncare în gură.

- Mănâncă asta, zice ea. Chiftele de orez cu ciuperci sălbatice. Khouy şi Meng au cules ciuperci din pădure.

Îmi este atât de somn, încât nu pot deschide ochii. Îmbucătura de orez îmi alunecă greu pe gât, dar îmi ostoieşte foamea. După ce îmi termin mica porţie, mă întind iar pe spate şi las în urmă lumea stăpânită de khmerii roşii.

În toiul nopţii visez că particip la parada de Anul Nou. În acest an, sărbătoarea are loc în Cambodgia pe 13 aprilie. După obicei, vreme de trei zile şi trei nopţi petrecem bucurându-ne de parade, de bucate alese şi de muzică. În visul meu, artificiile explodau în mii de scântei, cu bubuituri asurzitoare, cinstind trecerea în noul an. Pe masă sunt o mulţime de feluri de mâncare: prăjituri roşcovane, tot soiul de dulciuri purpurii, purcei rumeniţi şi tăiţei roşii. Totul este în nuanţe de roşu. Chiar şi rochia cusută de mami pentru mine special ca să o îmbrac de Anul Nou este roşie. În cultura chineză se consideră nepotrivit ca fetele să poarte această culoare, pentru că atrage prea mult atenţia. Numai cele care doresc în mod deosebit să ademenească toate privirile poartă roşu, iar acestea sunt tratate ca *necuviincioase* sau chiar *neruşinate*, ba chiar de familie foarte proastă. Însă Anul Nou este într-adevăr un eveniment excepţional, aşa că toată lumea are voie să poarte roşu. Chou este lângă mine, aplaudă ceva ce i-a plăcut. Geak chicoteşte şi încearcă să mă prindă, în timp ce eu mă învârt ca un titirez de colo-colo. Toate avem acelaşi model de rochie. Suntem tare frumuşele aşa, cu părul prins la spate în coadă, cu fundiţe roşii, cu obrajii daţi cu roşu şi cu ruj pe buze. Mă ţin de mână cu surorile mele, râzând din toată inima când artificiile bubuie undeva, departe.

Când mă trezesc dimineaţa, îi aud pe fraţii mei şi pe tata povestind în şoaptă despre cele petrecute în timpul nopţii.

- Tăticule, spune Meng cu voce înfricoşată. Un bărbat mi-a spus că bubuiturile de noaptea trecută au fost împuşcături. Khmerii roşii au tras în cei care s-au înregistrat ca să primească de lucru. I-au omorât pe toţi, n-a scăpat nici unul.

Cuvintele lor parcă îmi bat cuie de foc în tâmple, simt că-mi plesneşte capul de groază.

- Nici să nu mai aduci vorba despre asta. Dacă ne aud soldaţii, va fi vai şi amar de noi.

După ce am auzit toate acestea, mă apropii de tata, înspăimântată.

- Mergem de cinci zile deja. Când ne întoarcem acasă la noi? îl întreb.

- Să nu mai aud nici o vorbă, îmi şopteşte el şi mă lasă în grija lui Keav.

Ea mă ia de mână şi mă însoţeşte în pădure, ca să-mi fac nevoile. Nu facem decât câţiva paşi şi Khouy ne opreşte din drum.

- Întoarceţi-vă! Nu mergeţi mai departe! strigă el.

- Păi trebuie să meargă în tufişuri!

- În iarba aia mare de acolo, la câţiva metri de voi, este un mort. De-asta a rămas locul ăsta neocupat aseară.

O strâng pe Keav şi mai tare de mână. Deodată un iz puternic ajunge la nările mele. Nu-i mirosul de iarbă putredă şi nici al trupului meu plin de transpiraţie, ci o miasmă de mortăciune care îmi întoarce stomacul pe dos. Aşa puţeau măruntaiele de pui când stăteau prea mult afară, la soare. În jurul meu se înceţoşează toate şi nici nu o aud pe Keav cum îmi spune să mă mişc din loc. Aud doar bâzâitul muştelor care se ospătează din hoit. Keav mă trage de mână, după ea, iar picioarele mele pornesc automat în direcţia aceea. Mergem amândouă ţinându-ne de mână, până-i ajungem din urmă pe ceilalţi din familie şi astfel începem cea de-a şasea zi de marş forţat.

Pe drum dăm mereu peste soldaţi care ne mână mai departe. Ne dau întruna ordine şi ne mână din urmă cu puştile şi cu porta-vocea. În cumplita arşiţă de aprilie, mulţi bătrâni suferă din pricina căldurii şi a deshidratării, dar nu îndrăznesc să se odihnească. Când se îmbolnăveşte vreunul, familia îi aruncă lucrurile, îl pun pe suferind în spatele unuia mai voinic sau în căruţă, dacă sunt atât de norocoşi să aibă asemenea vehicul, apoi pornesc în continuare. Mergem toţi de dimineaţă până seara, oprindu-ne să mâncăm şi să ne odihnim doar târziu, după apusul soarelui.

Peste tot în jurul nostru vin alte şi alte familii care poposesc peste noapte. Împleticindu-se de oboseală, unii se duc pe câmpuri să culeagă lemne pentru gătit. Alţii se mulţumesc cu ce au gătit în timpul zilei şi adorm imediat ce pun capul jos. Noi ne căutăm un loc al nostru, prin mulţimea de trupuri încovrigate pe pământ. Cu ultimele puteri, mama şi Keav se străduiesc să ne aranjeze un loc de popas şi să aprindă focul. Dintr-o plasă de plastic în care ne ducem ultimele lucruşoare ce ne-au rămas, Keav scoate un cearşaf şi îl întinde pe pământ. Mami desface rogojina de paie şi o aşterne lângă cearşaf. În timp ce eu mă aşez alături de Geak pe câteva boccele, masându-mi gleznele arse de soare şi săgetate de durere, Chou şi Kim aduc celelalte bagaje pe cearşaf. O ţin de mână pe Geak, încercând să o fac să stea liniştită pe aşternuturi, dar ea scapă şi se duce spre tati, în patru labe. Tata o ridică şi o strânge la piept. Micuţa, cu faţa acum înnegrită de soare şi plină de băşici, se cuibăreşte cu capul lângă gâtul lui, în timp ce el o leagănă. Nu trece mult şi surioara mea adoarme dusă.

De mâncare mai avem doar vreo două kilograme de orez, aşa că Meng, Khouy şi Kim trebuie să găsească şi altceva în afară de orez, ca să completăm merindele.

Pleacă pe jos la Ang Snur, un oraş aflat la aproximativ un kilometru distanţă şi se întorc după vreo oră. Îi vedem cum se apropie agale de noi. Kim are în braţe lemne uscate, iar Meng are în mână o rămurică în care a înfipt doi peştişori şi câteva legume sălbatice. Cu faţa luminată de un zâmbet fericit, Khouy păşeşte mândru spre noi, aducând vas mic.

- Mami, ia uite ce am găsit! strigă el, abia reuşind să-şi ascundă bucuria. Zahăr!

- Zahăr brun! exclamă mama, luându-i vasul din braţe.

Deşi sunt atât de vlăguită, cele două cuvinte miraculoase mă fac să alerg într-acolo.

- Zahăr brun! repet eu, ameţită de emoţie, pentru că n-am ştiut niciodată că aceste două vorbe îmi pot aduce atâta fericire. Mami, mami, te rog lasă-mă să gust! E aproape pe un sfert plin cu zahăr...

- Sssst, nu mai vorbi atât de tare, mă avertizează Keav. Or să te audă şi alţii şi vor veni să ne ceară.

Am observat câţiva vecini care priveau în direcţia noastră.

- Hai, veniţi toţi să gustaţi câte puţin. Restul trebuie să îl păstrăm cu grijă, ne spune mami, în timp ce noi ne strângem în jurul ei.

Fraţii mei îşi bagă degetele în zahăr şi ling fărâmele pe care izbutesc să le ducă la gură.

- Şi eu, şi eu ..., o implor eu pe mami, care coboară cu grijă spre mine vasul cu zahăr.

Ştiu că este singura mea şansă să iau cât zahăr pot, aşa că aştept câteva secunde să strâng mai mult scuipat, apoi îmi umezesc degetul în gură cât de mult pot, să fiu sigură că iau zahăr pe fiecare milimetru. Când mi se pare că e destul de înmuiat, scot degetul din gură şi-l plimb tacticos prin moviliţa de zahăr. Mişc degetul atât de încet, încât simt fiecare cristal care se prinde de el. Am luat mai mult zahăr decât oricine! Cu mare atenţie, îmi pun cealaltă mână dedesubt, să nu pierd vreun bob din comoara pe care am capturat-o pe deget. Merg cu mare precauţie la locul meu, pe rogojina de paie, şi încep să savurez fiecare bobiţă de zahăr.

După ce mâncăm, mami ne ia pe noi, fetele, la iazul din apropiere, deja plin de oameni care îşi spală hainele şi de copii dezbrăcaţi, care se bagă cu capul în apa mocirloasă. Toţi copiii par prea obosiţi să mai aibă chef de joacă, de râs sau de bălăceală. Mami ne spune să ne dezbrăcăm. Eu îmi dau jos cămaşa cafenie, care era galbenă în urmă cu şase zile, când am îmbrăcat-o pe fugă. În pielea goală, Chou, Geak şi cu mine o aşteptăm pe mami până îşi scoate hainele pe sub sarong şi i le dă lui Keav. Pentru că nu avem săpun, Keav ia îmbrăcămintea la marginea apei şi o freacă de pietre, să scoată murdăria.

Cu Geak sprijinită pe un şold, mami mă ia de mână şi, urmate de Chou, intrăm în iaz să facem prima noastră baie din ultimele şase zile. Ţinându-ne de mână, ne oprim când îmi

ajunge mie apa la brâu. Pielea mea se bucură de apa rece şi mângâietoare, care îmi desprinde straturile de mâzgă adunată de atâtea zile. Plantele lunecoase de pe fundul iazului se unduiesc în ritmul mişcărilor noastre, dezmierdându-mi cu blândeţe picioarele. Uneori, frunzele lungi, ca nişte şerpi, mi se încolăcesc în jurul gleznelor şi mă trec fiori pe şira spinării. Sar speriată şi cad în apă, trăgând-o pe Chou după mine, deşi încă se ţine de mâna mamei. Când ies iar la suprafaţă, toate râd de caraghioasa de mine. Sunt fericită că putem iar să râdem împreună.

Dimineaţa, mami ne trezeşte pe toţi şi ne pregătim să înfruntăm cea de-a şaptea zi de pribegie. Drumul se aşterne înaintea noastră, vegheat de valurile de căldură care se ridică deja, iar vârtejurile de praf ne împresoară, năpădindu-mi ochii cu fire încinse. În depărtare zăresc un biciclist singuratic. Nu-mi dau seama cât este de înalt, dar observ că este foarte zvelt. Mi se pare ciudat că merge în sens invers faţă de coloana de oameni. Deodată, o aud pe mami scoţând un ţipăt. Printre hohotele de plâns, mami reuşeşte să îngaime:

- Este Leang, unchiul vostru!

Cu sufletul la gură, toţi începem să-i facem semne cu mâinile şi să sărim în toate părţile ca apucaţii, să ne vadă. Unchiul Leang ne face şi el cu mâna şi pedalează şi mai repede înspre noi. Se opreşte la câţiva metri şi năvălim toţi într-acolo. Cu ochii închişi de emoţie, o strânge pe mami în braţe, iar tati stă lângă ei, răbdător. Toate grijile şi fricile din ultimele zile sunt acum spulberate, pentru că el măcar şi-a găsit sora. Unchiul Leang îi dă mamei un pachet, din coşul montat pe cadrul bicicletei şi, în timp cea ea desface conserve de ton şi altele de-ale gurii, unchiul îi povesteşte tatei că de dimineaţă mai sosiseră în satul lui şi alţi refugiaţi din Phnom Penh. Noii-veniţi îi spuseseră cum khmerii roşii îi evacuaseră forţat din Phnom Penh, Battambang şi Siem Reap. Când auzise despre cele întâmplate, se urcase pe bicicletă şi toată dimineaţa ne căutase printre coloanele de oameni. Apoi ne spune o veste chiar minunată: fratele cel mai mare al mamei, Heang, este în drum spre noi, cu căruţa! Un zâmbet de nespusă bucurie mi se întinde pe chip acum, când ştiu că nu voi mai fi nevoită să merg deloc pe jos şi peste câteva zile putem să ne întoarcem la noi acasă cu căruţa lor.

Cum stau eu aşa, lângă unchiul Leang, trebuie să dau capul pe spate ca să-l văd, pentru că el este foarte înalt. Chiar şi astfel nu pot să-i văd decât buzele subţiri şi nările largi, care se mişcă ori de câte ori vorbeşte cu mami. Unchiul Kim Leang, fratele mijlociu al mamei are peste un metru optzeci, aşa că ne domină pe toţi cu statura lui. Are mâinile lungi şi slabe şi ditamai picioarele, încât parcă ar fi unul dintre personajele acelea deşirate, pe care le desenam eu pe cărţile de şcoală. Unchiul Leang locuieşte în satul Krang Truop. Şi el şi unchiul Heang au trăit la ţară încă dinainte de revoluţie şi nu s-au mutat niciodată la oraş. Khmerii roşii îi

consideră modelul perfect de cetăţeni ai noii societăţi. Tati spune că o să mergem şi noi şi o să locuim cu ei în sat.

Căruţa trasă de două vaci galbene slăbănoage se mişcă grozav de încet şi soseşte spre seară. În timp ce tati şi mami vorbesc cu unchiul meu, eu degrabă mă cocoţ în căruţă şi îmi găsesc un loc pe cinste, alături de Chou şi Geak. O luăm spre vest, pe un drum pietruit, paralel cu Drumul Naţional 26, până ce ajungem la Bat Deng, un sat ocupat de khmerii roşii. Oricum, indiferent în ce parte ne îndreptăm, şi înaintea noastră şi în urmă sunt convoaie de refugiaţi. În mijlocul mulţimii, căruţa noastră trece pe lângă satul khmerilor roşii fără să se oprească. Ne abatem apoi spre vest, lăsându-i mult în urmă pe foştii noştri tovarăşi de pribegie. Undeva, între Bat Deng şi Krang Truop, eu cad răpusă de somn.

Krang Truop

Aprilie 1975

În dimineaţa de 25 aprilie, la opt zile după ce ne-am părăsit frumoasa casă din Phnom Penh, am ajuns la destinaţie. Krang Truop este un sătuc prăfuit şi înconjurat de lanuri de orez, cât vezi cu ochii. În jurul orezăriilor, drumeaguri de ţărână roşiatică se încolăcesc pretutindeni, precum şerpii care îşi croiesc drum prin apă. Pe păşunile largi, pasc alene tauri suri şi vaci cafenii. Multe vite au la gât curele de piele, cu clopoţei care sună la fiecare mişcare molcomă a capului. Când animalele aleargă, îmi aduc aminte de zgomotul făcut de căruciorul de îngheţată din Phnom Penh. Aici însă, oamenii nu locuiesc în blocuri şi case de beton, ci în colibe de paie, clădite pe patru stâlpi de sprijin, deasupra tufelor de iarba elefantului, în mijlocul câmpurilor de orez.

- Copiii ăştia se murdăresc mai mult decât mine! mă mir eu văzând unul care tocmai traversează în fugă drumul, fără să ia în seamă ciudatul nostru alai. Mami mereu se plânge de mine că nu mă joc frumos! Ia uitaţi-vă cu arată ăştia!

Toţi copiii sunt plini de praf roşu. Bucăţi de pământ purpuriu li s-au uscat pe haine, pe piele şi prin păr.

Chou se încruntă spre mine şi dă din cap, dezaprobator. Cu toate că nu este decât cu trei ani mai mare decât mine, Chou se poartă întotdeauna ca şi cum ar şti mult mai multe decât mine. Eu sunt mai voinică şi pot să o bat când vreau, dar nu fac asta decât rareori. Din pricină că este timidă, liniştită, supusă şi nu vorbeşte prea des, toţi fraţii mai mari consideră că ea este

înţeleaptă şi nu-şi exprimă părerea decât dacă este ceva important, aşa că, de obicei, îi ţin partea când ne certăm. Eu sunt zgomotoasă şi vorbăreaţă, aşa că orice spun li se pare o prostie sau deloc interesant. Acum Chou se uită la mine încruntată, ca şi cum ar încerca să-mi ghicească gândurile. Scot limba la ea. Nu-mi pasă ce crede. Eu sunt foarte încântată că am ajuns aici şi că vom putea să ne întoarcem acasă în câteva zile.

După ce ne bucurăm de întâlnirea cu numeroase rude - mătuşi, verişori şi verişoare -, tati se duce cu unchiul Leang la căpetenia satului, să îi ceară permisiunea de a rămâne aici. Unchiul Leang şi unchiul Heang povestesc că, după ce au khmerii roşii au câştigat războiul, soldaţii l-au înlocuit pe fostul staroste cu un cadru de-al lor. Acum sătenii trebuie să îi ceară acestuia voie pentru orice trebuinţă: să primească la ei membri ai familiei sau chiar să plece din sat, pentru a vizita altă zonă.

Se întorc repede şi ne anunţă că ni s-a aprobat şederea. Mie însă îmi piere interesul pentru această mutare, când tati ne spune că vom locui toţi împreună cu unchiul Leang şi familia lui. Unchiul Leang şi soţia lui au şase copii, aşa că, împreună cu cei nouă membri ai familiei mele, vom şedea şaptesprezece suflete sub acelaşi acoperiş de stuf! În plus, casa lor nu poate fi numită chiar o locuinţă după pretenţiile celor de la oraş. Mai degrabă arată ca orice colibă simplă, în care stau oamenii săraci. Acoperişul şi pereţii sunt făcuţi din paie, iar podeaua este de lut. Nu au dormitoare sau băi, ci doar o încăpere mare, fără pereţi. Nu au bucătărie înăuntru, aşa că se găteşte afară, sub un umbrar acoperit cu paie. Mai târziu, pe seară, Kim mă ia deoparte şi mă ceartă că sunt prea pricinoasă cu privire la noul nostru cămin. Chiar dacă nu are decât zece ani, el a înţeles perfect cât curaj i-a trebuit unchiului nostru să meargă la mai-marele satului pus de khmerii roşii, ca să ne accepte şederea în sat.

- Satul ăsta este atât de sărac! îi zic eu tatei, pe când familia noastră se strânge laolaltă, stând pe podeaua colibei unchiului Leang.

Aşezaţi pe rogojini de paie, pe scaune sau taburete de lemn, ascultăm toţi cu atenţie instrucţiunile tatei.

- Şi noi suntem la fel! răspunde tati, iar seriozitatea din vocea lui mă face să roşesc de ruşine. De acum înainte să ţineţi minte că suntem la fel de săraci precum oricare dintre oamenii de aici. Trebuie să stăm cât mai departe de oraş, unde oamenii m-ar putea recunoaşte şi ar şti cine sunt. Dacă întreabă oricine din afara familiei de unde suntem, le spuneţi că suntem oameni de la ţară, ca şi unchii voştri.

- De ce nu vrem să ştie cine suntem noi, tati? De ce nu ne putem întoarce la noi acasă? Soldaţii au promis că ne lasă să ne ducem înapoi după trei zile.

- Khmerii roşii ne-au minţit. Ei au câştigat războiul şi noi nu ne putem întoarce acasă. Scoate-ţi din cap că ne vom mai duce înapoi vreodată! Trebuie să uiţi de Phnom Penh.

Niciodată până acum nu mi-a vorbit tata atât de tăios şi, treptat, adevărul din spusele lui începe să îşi facă loc în mintea mea. Încep să tremur de frică şi de şocul dezamăgirii. N-o să mă mai duc niciodată acasă la mine, n-o să mai văd niciodată Phnom Penh, n-o să mai merg cu maşina noastră, nici n-o să mai merg cu mami la piaţă cu cicloricşa, să cumpărăm mâncare de la cărucioarele cu mâncare. Toate acestea au rămas departe. Tati întinde mâinile spre mine şi mă strânge la piept, în timp ce lacrimile îmi ţâşnesc şuvoaie, iar buzele îmi tremură nestăpânit.

Tati continuă să vorbească, iar eu mă desprind din braţele lui şi mă cuibăresc la pieptul lui Keav. Tati încearcă să ne explice pe înţelesul nostru schimbările politice din Cambodgia. Sub conducerea prinţului Sihanouk, Cambodgia, colonie franceză, a devenit independentă în 1953. Apoi, până în anii ‘60, ţara a prosperat şi s-a dezvoltat prin forţe proprii. Însă mulţi nu au fost de acord cu politica dusă de guvernul prinţului Sihanouk. Aceştia au considerat că guvernanţii erau corupţi şi-şi urmăreau numai interesele proprii, astfel săracii devenind şi mai săraci, iar cei bogaţi sporindu-şi averile. Multe grupări naţionaliste s-au desprins din clasa politică de la putere şi au început să ceară reforme. Una dinte aceste grupări, o organizaţie comunistă secretă – khmerii roşii – au pornit la luptă împotriva guvernului cambodgian.

Războiul din Vietnam s-a extins şi în Cambodgia, după ce Statele Unite au lansat bombardamente la linia graniţelor ţării, în încercarea lor de a distruge bazele militare nord-vietnameze. Bombardamentele au distrus multe sate şi au ucis mulţi cambodgieni, iar khmerii roşii au reuşit atunci să obţină sprijinul ţăranilor şi al fermierilor. În 1970, prinţul Sihanouk a fost detronat de cel mai respectat general – Lon Nol. Guvernul instaurat de Lon Nol cu sprijinul Statelor Unite era însă prea corupt şi nu avea susţinerea maselor populare, astfel încât khmerii roşii au câştigat războiul cu uşurinţă.

Tati le mai povesteşte multe altele fraţilor mei, mie însă nu-mi pasă câtuşi de puţin de politică. Tot ce ştiu este că trebuie să fac pe prostovana şi să nu suflu nici un cuvânt despre viaţa noastră la oraş. Nu pot să spun nimănui niciodată că îmi este dor de casa noastră, că vreau să revină totul la normal. Îmi las capul pe umărul lui Keav şi închid ochii, în timp ce strâng din dinţi de supărare. Sora mea mă mângâie pe păr şi pe obraji.

- Nu-ţi fie teamă, are sora ta mai mare grijă de tine, îmi şopteşte ea cu blândeţe, suflându-mi prin plete.

Pe rogojina de lângă ea stă mami, ţinând-o în braţe pe Geak, care doarme liniştită. Chou stă alături, preocupată să împăturească, apoi să despăturească baticul ei kroma, cu model roşu şi alb.

Noaptea târziu, nu o las pe Chou deloc să adoarmă, că mă frăsuiesc întruna pe placa de lemn care ne ţine loc de pat, când pe o parte, când pe cealaltă.

- Urăsc scândura asta! Este atât de tare, că nu pot dormi pe ea, mă plâng eu lui Chou, întinsă lângă mine.

Când locuiam în oraş, noi, cele trei fete mai mici, dormeam pe saltele, în acelaşi pat. La fermă, băieţii dorm în hamace, iar fetele stau toate aliniate ca sardelele, pe o platformă de lemn de bambus. Ce n-aş da să dorm în hamac!

- Mai taci odată şi dormi!

- Chou, trebuie să mă duc la baie...

- Păi du-te...

- Mi-e frică. Vino cu mine!

În loc de răspuns, Chou se întoarce cu spatele la mine. De fiecare dată când am nevoie afară, trebuie să mă duc singură în pădurea din apropiere. Am folosit toate bancnotele, aşa că nu mai avem cu ce să înlocuim hârtia igienică. Chou m-a învăţat să folosesc frunze, dar noapte, când nu pot să văd bine, mi-e teamă că s-ar putea să fie gândaci pe frunze...

Să intri noaptea în pădure este o experienţă cumplită, mai ales pentru cineva cu imaginaţie bogată. Prin întuneric, desluşesc stafii care scutură copacii, ca să îmi dea de veste că aşteaptă să mă înhaţe. Ele şoptesc descântece şi blesteme pe care vântul mi le aduce la ureche. Sunt atât de înfricoşată când trebuie să mă duc afară, încât uneori mă abţin până în zori, când gonesc spre pădure, mânată de nevoie.

Curând îmi dau seama că aici toţi se trezesc foarte devreme, pentru că au o grămadă de treburi de făcut înainte de răsăritul soarelui şi cu mult înainte de a mă trezi eu. Viaţa la fermă este plictisitoare, nu prea ai cum să te distrezi, dar măcar avem mâncare destulă. Spre deosebire de perioada când trăiam în Phnom Penh, aici nu am nici un prieten, nu vorbesc cu nimeni în afară de cei din familie. Este dificil să-mi fac amici, pentru că îmi este frică să nu scap vreun cuvânt, din greşeală. Mi-e pur şi simplu groază că aş putea trăda secretele familiei noastre. Tati spune că partidul Angkar a desfiinţat pieţele, şcolile, universităţile şi a interzis banii, ceasurilor, pendulele, magnetofoanele şi televiziunile.

Pentru că am devenit o familie de la ţară, va trebui să învăţ orele zilei şi nopţii ghidându-mă după poziţia soarelui şi a lunii pe cer. Dacă mă întâlnesc cu alţi copii şi intrăm în vorbă, trebuie să fiu foarte atentă ce spun şi ce limbaj folosesc. Nu pot să mărturisesc ce

mâncare prefer, ce filme am văzut sau ce bicicletă am avut. Dacă aduc aminte despre aşa ceva, copiii de aici şi-ar da seama că suntem de la oraş. La Phnom Penh m-am obişnuit să fiu băgată în seamă de toţi copiii dornici să-mi caute prietenia. Cei din partea locului însă mă privesc bănuitori şi pleacă dacă vreau să mă apropii de ei. Nu mă deranjează, am o mulţime de verişori şi verişoare cu care să mă joc. În zilele în care nu îi urmăresc pe cei care ne studiază fiecare mişcare, îi ajut pe verişorii mai mari să ducă vitele la păşune. Încet-încet, mă adaptez la viaţa de la fermă şi renunţ la visul meu de a ne întoarce acasă.

Prima dată când verişoara mea Lee Cheun mă pune să călăresc pe spinarea unei vaci, mi-e foarte teamă să nu cad. Vacile sunt mult mai mari decât mine, Lee Cheun are şaisprezece ani şi este mai înaltă decât vacile. Fără nici un efort, mă ridică pe spatele uneia. Cum stau eu aşa, călare, picioarele îmi ajung doar până la jumătatea burţii vitei. Mă ţin straşnic cu mâinile de frânghia legată de belciugul din nas, iar picioarele-mi stau lipite de trupul animalului. De fiecare dată când vaca face o mişcare, pieptul ei uriaş se bălăngăne între pulpele mele, iar călcâiele mele trec peste coastele mari precum degetele peste claviatura pianului.

- Nu te încorda aşa! râde Lee Cheun. Vacile sunt leneşe, aşa că merg încet. O să cazi dacă stai aşa înţepenită!

Îi urmez sfatul, mai slăbesc strânsoarea şi îmi îndrept spatele, lăsându-mă să mă leagăn în ritmul mersului. După câteva minute, nu mai îmi este teamă.

- Mai este mult până unde trebuie să ajungem? Este foarte cald şi mă doare dosul, mă plâng eu.

- Ne ducem puţin mai sus de coama dealului, unde iarba este mai proaspătă. Tu ai vrut să vii cu noi, aşa că nu mai bombăni atâta, mi-o retează Lee Cheun şi îmi arată un grup de fete care străbat un câmp îndepărtat. Ia uită-te acolo. Să fii mulţumită că nu trebuie să munceşti ca ele.

Sunt fete de fermieri, cu puţin peste vârsta mea şi bat ogoarele în lung şi-n lat. Poartă desagi petrecute peste spinare şi tot caută ceva pe jos. Din când în când, câte una se apleacă, ridică un muşuroi verzui-închis şi îl îndeasă în traistă.

- Ce tot fac acolo?

- Strâng balegă uscată.

- Ce scârbos!

- De obicei, ţăranii vin cu căruţele şi adună bălegarul proaspăt, ca să îngraşe ogoarele. Fetele astea culeg balegi uscate pentru că se spune că sunt bune pentru sănătate. Le fierb şi beau fiertura în loc de ceai.

- Aoleo, ce scârbos! mă strâmb eu din nou.

Chiar şi călăritul pe spinarea vacilor devine plictisitor, dacă faci asta în fiecare zi. În ciuda monotoniei vieţii de la ţară, cu cât stăm mai mult în Krang Truop, cu atât mai înfricoşată şi mai plină de griji mă simt. Oriunde mă duc, nu pot scăpa de senzaţia că sunt în permanenţă urmărită. Deşi nu am unde să mă duc, în fiecare dimineaţă mă îmbrac degrabă, ca să nu pierd momentul când pleacă tati la lucru. De cele mai multe ori, când mă trezesc eu, tati şi fraţii mei sunt deja plecaţi, iar mama munceşte de zor în grădină sau coase haine pentru cei din familie.

După ce mă îmbrac, încerc să mă preocup de igiena personală. Tati ne spune că este foarte important, aşa că încerc să-i fac pe plac. Nu mai avem periuţe sau pastă de dinţi, aşa că iau o mână de fân şi îmi frec dantura ca şi cu peria. Ca să curăţ dinţii din spate, trebuie să râcâi cu unghiile până iau depunerile groase, gălbui.

Ca să mă spăl, mă duc la locul de îmbăiere improvizat sub un fel de umbrar. Acolo este un butoi mare, rotund, care seamănă cu un ghiveci de flori uriaş şi pe care Kim şi verii noştri îl umplu cu apă în fiecare seară. Mă dezbrac şi îmi agăţ hainele de un pinten de lemn ţintuit pe uşă, apoi iau un bol cu apă şi îl torn pe mine. Nu avem săpun şi nici şampon, aşa că părul meu se năclăieşte, se încâlceşte şi mă doare rău când îl descurc cu pieptenul.

Tati se întoarce noaptea târziu, murdar şi vlăguit de oboseală. Uneori, după ce mănâncă puţin, iese afară de unul singur şi rămâne acolo, cu ochii pironiţi la stele. Când se întoarce în colibă, adoarme numaidecât. Rareori mai stau pe genunchii lui, ca altădată. Mi-e dor să mă ţină în braţe şi să mă facă să râd din toată inima, ca atunci când îmi spunea vechi poveşti chinezeşti. Adesea, în basmele pe care mi le zicea tati era vorba despre zeii budişti şi despre dragonii care se pogorau în lumea noastră pământească, să se lupte cu răul şi să îi apere pe oameni. Mă tot întreb dacă zeii şi dragonii vor veni să ne ajute şi pe noi acum.

TABĂRA DE AŞTEPTARE

Iulie 1975

- Ce se întâmplă? o întreb eu pe mami frecându-mă la ochi. De ce m-ai trezit?

Deschid ochii şi văd că acum cerul nu s-a luminat încă, dar unchiul Leang, soţia lui, mătuşa Keang, şi toţi verii mei sunt sculaţi. Lângă mine Chou îşi face sul aşternutul subţire, îşi împătureşte hainele şi le pune într-o faţă de pernă. Afară, Lee Cheun scoate căuşe pline cu orez gătit şi îl pune pe frunze de banane. Keav aţâţă focul care trozneşte şi pregăteşte peştele uscat, în vreme ce Kim umple cu apă un bidon de petrol.

- Taci! Trebuie să plecăm, îmi spune mama şi-mi acoperă gura cu palma.

- Eu nu vreau să plec, nu vreau să mai merg pe jos.

Aş vrea să mă culc la loc. Deşi locuim la Krang Truop de două luni şi băşicile de pe tălpi mi s-au vindecat, numai la gândul că iar trebuie să merg pe jos simt cum mă înţeapă genunchii de durere.

- Gura! mă ceartă mama. Să nu te mai aud că te smiorcăi. Nu mai suntem în siguranţă aici. Trebuie să plecăm şi o să mergem cu un camion ca să ajungem unde trebuie.

- Tati, de ce trebuie să plecăm?

- Nu mai suntem în siguranţă aici.

- Şi avem mult de mers pe jos?

- Unchii tăi au aranjat să fim luaţi cu un camion al khmerilor roşii. Camionul o să ne ducă la Battambang, unde e bunica ta.

- Dar nu mai vreau să plecă nicăieri, tati.

Tata nici măcar nu mă mai consolează. Îmi înghit lacrimile, îmi iau şlapii şi mă duc spre Keav care-mi întinde mâna să mă ia. Tati şi mami se întorc spre unchiul Leang şi-i mulţumesc pentru că ne-a găzduit la el. Unchiul Leang se uită la mami, cu o expresie îndurerată, clipind repede din ochi, şi o binecuvântează să aibă parte de o călătorie fără primejdii. Verii aşteaptă afară să ne conducă. Îi văd cum rămân cu braţele atârnând parcă fără viaţă urmărindu-ne cum pornim pe urmele tatei.

Când ajungem la locul de întâlnire, la o margine de drum, vedem că acolo suntem deja adunaţi vreo treizeci de oameni: stau pe vine pe drumul acela plin de pietriş şi se vede că sunt patru familii. Mulţi dintre ei au ochi migdalaţi, nasuri subţiri şi tenul deschis la culoare, ceea ce sugerează că ar putea avea nişte strămoşi chinezi. Khmerii autentici au părul negru cârlionţat, nasul turtit, buze groase, şi pielea închisă la culoare, ciocolatie. Viitorii noştri tovarăşi de drum nu par să fi băgat în seamă prezenţa noastră, ci se uită cu priviri golite de expresie în lungul drumului. Ca şi noi, au nişte boccele mici cu haine şi pachete mici cu mâncare. Stăm pe drumul acela lângă ei, dar nu schimbăm nici o vorbă. În întunericul ce nu s-a ridicat, stăm cu toţii şi aşteptăm camionul. În jur, totul e linişte şi cuprins de somn, şi nu se aude nimic altceva decât ţârâitul greierilor. Clipele acelea aduc a veşnicie. Apoi, deodată, apare lucirea farurilor unui camion militar care se opreşte lângă noi. Tati mă lasă din culcuşul cald al braţelor sale în lada tare a camionului. Eu nu vreau să-i dau drumul, nu vreau să mă las dusă din braţe lui care mă apără.

Tot drumul, camionul ne hurducă, se aude doar duduitul puternic al motorului, numai aerul răcoros ne mai oferă puţină alinare. Mama se uită ţintă înainte, în timp ce Geak doarme în braţele sale. Ceilalţi ai mei moţăie pe jumătate, iar eu îmi găsesc culcuş în braţele

protectoare ale tatei. Nu vorbeşte nimeni, camionul goneşte mai departe. Toată dimineaţa camionul s-a îndreptat spre nord-vest, în vreme ce soarele se înalţă mult, tot mai mult pe cer, iar vântul împrăştie şi ultimii nori care ne mai ofereau cât de cât adăpost. Şoferul n-are el talentul tatei la condus, şi nici nu-i pasă dacă pe noi, cei din spate, ne saltă în toate felurile şi ne izbeşte unul de celălalt. Şoferul conduce toată ziua şi nu se opreşte decât seara să ne pregătim ceva de mâncare.

Cum se opreşte, toată lumea coboară să-şi dezmorţească trupul chinuit de drum. Tata mă saltă din camion şi mă aşează jos lângă Chou. În jurul nostru toată lumea îşi scutură picioarele ca nebunii de parcă ar vrea să scuture de pe ele vreun animal care li s-a urcat pe cracii pantalonilor. Khouy aleargă în cerc, dând din braţe foarte repede dintr-o parte în alta. Face arte marţiale, are centură neagră în karate. E înalt, 170 centimetri, şi suplu. Când eram la Phnom Penh îmi plăcea să stau şi să-l privesc cum făcea karate. Rămâneam cu gura căscată când îl vedeam că poate lovi cu piciorul mult deasupra capului şi îşi păstra poziţia asta multă vreme. Putea să sară în aer foarte mult, să dea iute mai mult lovituri, şi să aterizeze drept în picioare, şi asta în doar câteva secunde, în timp ce scotea nişte strigăte foarte caraghioase şi se schimonosea la faţă. Atunci mă făcea întotdeauna să râd. Acum merge în cerc din ce în ce mai iute, îşi vântură braţele ca nişte elice parcă gata gata să-şi ia zborul ca un elicopter. Face acelaşi mişcări pe care l-am văzut făcându-le de atâtea ori, dar de data asta chipul lui nu mai e deloc nostim şi nici mie nu-mi mai vine să râd.

După această scurtă oprire să ne odihnim şi să mâncăm, ne urcăm din nou în camion şi rămânem acolo toată noaptea. Dimineaţă mă trezesc în poala tatei şi văd că am ajuns la un fel de *oprire pentru camioane*. Peste tot mulţime de oameni. Unii pregătesc micul dejun, alţii abia se trezesc, mulţi dintre ei încă dorm pe marginea drumului sau pe iarbă. Stăm în lada camionului şi nu îndrăznim să ne mişcăm până când nu ne spun soldaţii.

- Suntem în provincia Pursat. O să staţi aici şi-i aşteptaţi pe cetăţenii de bază să vină să vă ducă în satul lor, ne spune un soldat, după care dispare.

- De ce a trebuit să plecăm de acolo azi-noapte? îl întreb eu pe tata.

- Unii din cei nou veniţi la Krang Truop sunt din Phnom Penh. Deşi unii ne sunt prieteni era periculos să mai rămânem acolo pentru că ei ştiu cine am fost eu.

- Tati, dar sunt prietenii noştri. Nu or să vorbească despre noi ca să avem necazuri!

- Prietenia nu contează. S-ar putea să nu aibă de ales.

Tata e foarte solemn când îmi spune asta. Nu înţeleg eu prea bine ce vrea el să spună dar mă hotărăsc să nu-i mai pun nici un fel de întrebări despre asta.

- Cu camioanele astea mergem la Battambang? îl întreb eu încet.

- Nu, nu ăsta e drumul spre Battambang. Soldaţii ne-au dus în altă parte.

- Şi nu putem să le spunem că noi trebuie să mergem la Battambang? Că ne-au dus într-un cu totul alt loc?

- Nu, nu putem să discutăm cu soldaţii. O să ne ducem unde vor voi ei să ne ducă.

Tata arată obosit când mă pune din nou jos. Îi spune lui Kim să aibă grijă de mine în vreme ce el se duce să afle când o să plecăm. Se îndepărtează, amestecându-se cu ceilalţi oameni, iar eu îl urmăresc cu privirea până dispare. Kim îmi spune că de acum va trebui să-mi port singură de grijă. Nu numai că nu trebuie să spun nimănui nimic despre viaţa noastră de dinainte, ci mai ales să nu am încredere în nimeni. Cel mai bine ar fi să nu mai trăncănesc deloc, în felul acesta n-o să am cum să divulg informaţii despre familie. Orice vorbe aiurea pot aduce primejdii asupra familiei. Şi astfel, la numai cinci ani, aflu ce înseamnă singurătatea, să nu scot o vorbă şi să fiu mereu singură, să bănuiesc pe oricine că vrea să-mi facă rău.

- Acum o să mă duc să arunc şi eu o privire prin preajmă, îi spun eu plictisită lui Kim.

- Nu te duce prea departe şi nu vorbi cu nimeni. S-ar putea să plecăm foarte repede şi nu vreau să mă apuc să te caut cine ştie unde.

Vreau să ascult avertismentele fratelui meu şi să nu mă duc prea departe, dar sunt curioasă. Când cei din familia mea nu sunt atenţi, o şterg şi dispar de sub privirile lor ca să cercetez mai îndeaproape *staţia de aşteptare*. Cu cât mă duc mai departe cu atât mai bine am ocazia să văd sutele de oameni din tabăra asta. Stau, vorbesc, sau dorm pe unde apucă. La multe corturi vezi veşminte ude atârnând la uscat pretutindeni pe sfori, grămezi de vrescuri lângă focurile ce troznesc, bănci de lemn încropite. Unii arată de parcă ar aştepta de foarte multă vreme şi stau aşa nemişcaţi de mă întreb dacă mai sunt în viaţă. Mă opresc şi mă ui la o bătrână: e îmbrăcată cu o bluză maronie şi un sarong castaniu, stă întinsă pe pământ cu braţele întinse într-o parte şi-n alta, capul sprijinit de o bocceluţă. Are ochii pe jumătate închişi, părul alb îi e răvăşit în toate părţile, pielea gălbejită şi plină de riduri. O tânără stă alături şi-i bagă în gură cu lingura nişte terci de orez.

- Mie mi se pare că a murit, îi spun eu tinerei. Ce-a păţit?

- Bunica e pe jumătate moartă, nu vezi? îmi replică ea sâcâită.

Cu cât mă uit mai mult la ea, cu atât mă apucă mai tare transpiraţia. N-am mai văzut până acum pe nimeni pe jumătate mort. Fără să mă mai bage în seamă, tânăra continuă s-o hrănească pe bunica ei. Cu o parte a gurii soarbe terciul, pe celălalt colţ al gurii scuipă şi îi curge mâncare înapoi. N-am crezut că e posibil aşa ceva. Am crezut întotdeauna că ori eşti mort de-a binelea ori eşti viu. Îmi pare rău pentru bătrână, dar mă fascinează ideea de a vedea

pe cineva prins între cele două lumi, fascinaţia e chiar mai puternică decât teama faţă de femeia aceea.

- Şi nu e pe aici nici un doctor sau altcineva care s-o ajute?

- Nu există nici un doctor nicăieri. Hai, pleacă. Poate că părinţii tăi te caută.

Are bineînţeles dreptate. Chiar o aud pe mami că mă strigă şi-mi face semne să mă întorc. Din fericire familia e foarte preocupată să se urce într-un alt camion, aşa că nu mai are nimeni timp să mă certe. Când tata mă saltă în camion, văd doi bărbaţi de vârstă mijlocie, cu nişte pajama negre şi largi pe ei, care stau lângă ai mei. În timp ce unul scrie ceva pe un top mic de hârtie maronie cu un creion negru, celălalt arată cu mâna spre capetele noastre şi ne numără pe măsură ce urcăm în camion. Mă trezesc că sunt aşezată într-un loc de unde pot vedea împrejurimile. Repede, alte patru familii urcă în camion şi ocupă locul din mijloc. După ce toate familiile s-au urcat în camion, cei doi se apucă din nou să-şi noteze şi să numere, fără să schiţeze un zâmbet, fără să ne spună o vorbă. După ce au terminat, se urcă în cabină cu şoferul şi pornim.

Camionul iese din locul de aşteptare şi o ia pe un drum îngust şi plin de gropi ce duce peste munţi. Familiile nu scot o vorbă, cu un aer foarte serios, nu se aude decât foşnetul ramurilor ce se freacă de marginile camionului şi plescăitul noroiului se ce lipeşte de cauciucuri. După un răstimp ce pare o veşnicie, mă plictisesc să mă uit la peisaj şi mă urc din nou în poala tatei.

- Tati, îi spun eu încetişor ca să nu mă audă ceilalţi, oamenii aceia de la tabăra de unde am plecat ce fac ei acolo?

- Aşteaptă să vină cetăţenii de bază din diverse părţi şi să-i ia cu ei.

- Să-i ia aşa cum ne-au luat pe noi?

- Da. Oamenii aceia în veşminte negre sunt reprezentanţi ai satelor. În tabăra de aşteptare, reprezentanţilor ăstora li se dă o listă cu numele oamenilor pe care să-i ia cu ei în satele lor, mă lămureşte tata tot în şoaptă.

- Cei doi sunt reprezentanţii satului unde mergem noi?

- Da.

- Cine sunt... cetăţenii de bază?

- Ssst! O să-ţi spun eu mai târziu.

- Dar cum se face că noi am plecat atât de repede şi ceilalţi au rămas acolo şi mai aşteaptă?

- L-am cumpărat pe unul cu colierul de aur al mamei ca să ne treacă numele pe listă ca să putem pleca.

Tata scoate un oftat şi rămâne apoi din nou tăcut. Îmi sprijin capul de pieptul lui şi mă gândesc ce norocoasă sunt să am un astfel de tată. Ştiu bine că tati mă iubeşte. Când eram la Phnom Penh, şi mergeam la cinema, totdeauna ceream să stau alături de tati. Ori de câte ori în film erau scene de groază îl apucam de mână, ca să-i arăt că voiam să mă sui în poală la el; tata mă sălta de pe scaun şi mă trezeam în poala lui aşa încât îmi făceam scaun din trupul lui, braţele lui deveneau rezemătoarea mea. Acum mi se pare că toate astea s-au întâmplat cu atât de multă vreme în urmă. Acum e atât de trist şi de serios, încât mă întreb dacă o să-l mai văd vreodată pe acel tati atât de nostim.

ANLUNGTHMOR

Iulie 1975

Mă trezesc şi văd că ne-am oprit şi familiile coboară din camion. Reprezentanţii satului schimbă câteva cuvinte cu şoferul după care acesta porneşte maşina şi ne lasă şi pe noi în mijlocul pustietăţii. De jur împrejurul nostru se ridică munţi acoperiţi cu vegetaţie ale căror piscuri se înfig în cerul cenuşiu. Iulie e luna de la mijlocul sezonului ploios, aerul, deşi răcoros, e umed şi apăsător. Suntem înconjuraţi de copaci înalţi, cu nişte frunze mari şi late, şi iarba elefantului. Stau lângă Chou şi Geak pe grămăjoara noastră de boccele, ascultând ţipetele ascuţite ale unor păsări, în vreme ce ceilalţi îşi întind trupurile. La numai câţiva paşi de noi, tati şi bărbaţii altor patru familii îi ascultă pe reprezentanţi care le transmit nişte instrucţiuni.

- Mergem pe jos până la munţii aceia, ne transmite apoi tati.

O ia pe Geak şi şi-o pune în cârcă, Khouy, Meng, Keav şi Kim adună boccelele cu haine şi pornesc după reprezentanţii care o iau spre o cărăruie ascunsă ce duce spre munţi. Eu şi Chou o ţinem pe mami de mână şi mergem în urma celorlalţi. Încerc să alerg ca să fiu lângă tati în cazul în care apar şerpi sau alte sălbătăciuni care mănâncă copii aici în munţi, dar pietrişul şi bolovanii de pe cărare mă împiedică pentru că îmi intră în şlapi, şi sunt nevoită la fiecare câteva minute să-i scutur să iasă. Înaintăm pe cărarea aceea îngustă în tăcere. La căderea nopţii ajungem la destinaţie. Şeful satului ne duce pe toţi, cele cinci familii câte suntem, la casa lui, ne dă orez şi peşte drept cină, după care cei mari se duc cu el să primească şi alte instrucţiuni. La urmă, ne conduce la o colibă mică, în spatele casei, lui care va deveni casa noastră. E o colibă ridicată pe patru pari la vreun metru de pământ, tavanul şi pereţii sunt acoperiţi cu frunze de bambus şi paie.

- Satul se cheamă Anlungthmor şi aici o să locuim deocamdată, ne înştiinţează tati în seara aceea. În funcţie de cum soseşte camionul cu alimente, şeful o să ne repartizeze fiecărei familii raţia noastră de sare, orez şi cereale. Ca să ne completăm hrana, în spatele colibei o să facem o grădină de legume. Să nu uitaţi, nici o vorbă despre viaţa noastră la Phnom Penh. În sat sunt soldaţi ai khmerilor roşii care patrulează şi informează la Angkar tot ce facem. De acum încolo suntem şi noi oameni de la ţară ca toţi ceilalţi.

Toată familia doarme laolaltă grămadă, ca sardelele, sub o plasă mare contra ţânţarilor. Ne înghesuim unii în alţi ca să ne mai încălzim. În cea de-a doua noapte mi se face rău, am temperatură mare, mă doare tot trupul şi vomez continuu, când mi-e cald când mi-e frig, nu pot dormi şi nu pot înghiţi nimic. Mami mă înfăşoară într-o grămadă de pături, dar nu reuşesc să mă încălzesc. Când mi se ridică mult temperatura,văd o mulţime de fantome şi monştri care vin să mă omoare. Inima mi se zbate în piept atât de tare că simt cum durerile mă săgetează pe şira spinării, iar carnea îmi arde. Monştrii aceia bagă spaima în mine şi alerg şi alerg să scap de ei. Când îmi revin, mami îmi spune că şi Kim şi Chou sunt bolnavi şi au acelaşi coşmaruri că sunt urmăriţi şi ucişi de monştri.

- De vină e vremea şi munţii ăştia, ne spune tati. O să ne obişnuim şi cu asta. Trebuie să avem mare grijă ce mâncăm. Aici nu avem nici doctori, nici medicamente, numai leacurile pe care le facem noi în casă.

Tati ar trebui să le spună şi ţânţarilor ce să mănânce pentru că gângăniile astea nenorocite ne fac pe noi bolnavi.

Nu suntem singurii care am venit în satul acesta. Khouy ne spune că, din cei opt sute de oameni din Anlungthmor, aproape trei sute sunt nou sosiţi. Dar populaţia satului se schimbă permanent pentru că Angkar mută oamenii din sat şi aduce alţii, şi aşa se face că am ajuns într-o colibă goală. În fiecare zi, tati, Khouy şi Meng se trezesc o dată cu soarele, se duc la muncă şi vin acasă când soarele apune. Şi muncesc din greu, în unele zile la plantat orez şi legume, la tăiat buşteni, în altele la construit diguri şi săpat şanţuri. Nu contează cât de mult muncesc, după prima lună de stat aici, ni se repartizează tot mai puţine alimente. Supravieţuim cu peştele pe care-l prind fraţii mei în fiecare zi. Nu ne mai putem permite să mâncăm doar orez, ci trebuie să ni-l amestecăm cu ciuperci, lăstari de banane şi tot felul de frunze. După câteva săptămâni, nu prea mai avem nici frunze din astea. Mami ne spune să culegem numai frunzele mai bătrâne de un verde închis şi nu din cele verde deschis din grădina noastră, pentru că pe cele de un verde deschis trebuie să le lăsăm să mai crească să avem mai mult de mâncare. Când prindem vreo jivină, devorăm totul: picioarele, limba, pielea, măruntaiele.

Într-un din zile, Kim vine zâmbind cu gura la urechi pentru că reuşise să prindă o păsăruică. Mami îi zâmbeşte bucuroasă şi-l mângâie pe cap înainte să ia pasărea. Kim îi legase picioarele, dar pasărea se zbate şi încearcă s-o ciupească pe mami de mână.

- Du-te repede şi adu un cuţit şi un blid, îi spune mami lui Chou.

Mami apucă aripile păsării şi i le adună strâns pe spinare. După ce-i imobilizează aripile, mami îi spune lui Chou să aşeze blidul sub pasăre, o ţine bine între genunchi, o apucă de cap şi i-l dă pe spate. Parcă simţind pericolul, pasărea începe să cârâie şi mai tare, se zbate să scape, dar fără nici un rezultat. Cu mâna liberă, mami apucă un cuţit, şi, cu o mişcare iute, tăişul se înfige în gâtul păsării reducând-o la tăcere. Sânge gros ţâşneşte din rana păsării şi se scurge în blid.

- Ai grijă să nu se risipească, sângele e bun, îi spune mami lui Chou.

Chou ia blidul şi-l apropie şi mai mult de rană ca să nu curgă alături.

- Pune blidul undeva unde-i mai rece să se închege mai repede, o să facem o supă de orez cu sângele ăsta. În seara asta o să avem ospăţ, ne anunţă mami zâmbind şi lăsând pasărea.

Deşi e moartă şi plină de sânge, pasărea încă se mai zbate pe jos.

- Biata pasăre, scâncesc eu şi întind mâna să-i mângâi penele.

Mă mânjesc de sânge pe mâini, dar o mângâi mai departe până când trupul ei nu mai mişcă deloc.

În cele din urmă, nu mai avem aproape nimic de mâncat, încât şeful satului îi trimite pe Meng, Khouy şi alţi tineri spre culmea muntelui să sape în căutare de cartofi sălbatici, lăstari de bambus şi alte rădăcini să aibă satul ce mânca. Săptămână de săptămână, pleacă lunea şi se întorc miercurea sau joia înapoi, rupţi de oboseală. În săptămânile în care au noroc, se întorc cu o mulţime de desagi cu provizii din care şeful face raţii şi le împarte tuturor celor din sat. Uneori însă se întorc cu foarte puţin şi se dă câte un singur cartof, mic, de persoană pe zi.

E a doua lună de când suntem în Anlungthmor şi trăim în mijlocul unor averse de ploaie din cele mai amarnice. Încep în fiecare dimineaţă şi plouă toată ziua, oprindu-se pentru scurt timp doar târziu noaptea. Plouă atât de rău că fraţii mei nu se mai pot duce sus pe munte să scoată cartofi şi să adune bambus. Ce-am plantat noi în grădină a fost mătura de ploi. Ca să nu murim de foame, ai mei, care-s mai mari, scutură copacii noaptea sperând să culeagă cărăbuşi, copiii mai mici, fiindcă suntem mai aproape de pământ, prindem broaşte, lăcuste ca să le mâncăm. De la ploaie, pământul e moale, noroios. Chou, Kim şi cu mine alunecăm de multe ori în noroi chiar şi atunci când nu ne ducem după broaşte. Avem noroi pe feţe, pe

haine, în păr, râdem şi ne tăvălim în mocirle ca nişte purcei. În câteva minute, ploaia care toarnă peste noi, ne spală toată murdăria şi noroiul de pe noi. Smulgem capul şi aripile gângăniilor pe care le prindem şi le prăjim cu sare şi piper.

Săptămânile trec una după alta şi ploaie nu se mai opreşte. Apa a inundat satul, îi ajunge tatii până la brâu. Multe animale se îneacă. Tati ne spune că din pricina inundaţiilor sunt colibele noastre ridicate pe stâlpi atât de mult de la pământ. Suferim de frig şi de foame şi, pentru hrana noastră, avem doar peşte şi iepuri pe care-i aduce apa. Tati a legat o plasă de peşte de un băţ lung şi-i prinde chiar lângă colibă din şuvoiul care s-a format.

- Tati, tati, uite că apa aduce ceva, ţip eu entuziastă într-una din zile.

- Captură mare, arată a iepure.

- Tati, uite, mai vine unul, îi spune şi Chou.

Tati întinde mâna şi-i prinde în plasă. Bagă mâna înăuntru şi scoate de urechi doi iepuri. Sunt cam de mărimea unui şobolan mare, şi atârnă fără viaţă, cu blana îmbâcsită în mâinile lui. Ia iepurii şi-i pune pe o bucată de scândură. Când le taie capetele cu un cuţit cam mic, gâtul le trozneşte. Kim toarnă un blid de apă peste leşurile lor ca să spele sângele. Tati le spintecă pielea începând de la gât în jos până la burtă. Apoi, apucă zdravăn pielea aceea şi-i jupoaie de tot. Desprinde apoi carnea de pe oase, taie carnea în bucăţele mici şi o lasă în zeama de lămâie pe care a pregătit-o mami. Pentru că în jur totul e îmbibat de apă, iar sub coliba noastră e aproape jumătate de metru de apă, nu putem face nici un foc. Tati ne dă nouă ăstora mai mici să mâncăm bucăţelele acelea de carne de iepure. Zeama de lămâie îi mai taie din gustul neplăcut, dar nu-mi place să e aţoasă. Mi se întinde în gură, e greu de mestecat. Mi se strânge stomacul şi-mi vine să vărs. Iau o bucată de lămâie şi o sug, ca să-mi silesc carnea aceea să nu-mi vină înapoi, pentru că ştiu bine că altceva de mâncare nu mai există dacă o dau afară.

În cele din urmă se duce şi sezonul ploios, apa de la inundaţii se retrage, lăsând în urmă pământ ud, noroi, mocirle. Tot satul e cuprins de panică pentru că nu mai e nimic de mâncare.

- Trebuie să plecăm de aici, ne spune tata într-una din seri. Oamenii sunt nemulţumiţi. Sunt flămânzi. Cetăţenii de bază, adică băştinaşii, oamenii satului, sunt acum bănuitori şi pun prea multe întrebări tuturor. Noi arătăm altfel, mama vorbeşte khmera cu accent chinezesc, voi copiii aveţi tenul mai deschis la culoare şi, în afară de mine, nici unul dintre voi nu prea are habar de munca pe ogor, aşa că la urmă, oamenii satului pe noi or să ne scoată vinovaţi pentru problemele lor.

Tati ne spune că foamea şi teama îi stârneşte pe oameni unul împotriva celuilalt, aşa că va trebui să plecăm şi de aici. Tata se duce la şeful satului şi se roagă de el să fim trimişi în alt sat înainte ca băştinaşii să se stârnească împotriva noastră. Dimineaţă o să părăsim satul doar cu îmbrăcămintea pe care am strâns-o în boccele, coborâm poteca muntelui şi-i aşteptăm pe khmerii roşii să ne ia cu camionul.

- A început măcelul, le spune tata fraţilor mei mai mari, în timp ce coborâm muntele spre locul de întâlnire. Khmerii roşii execută pe oricine reprezentă cât de cât o ameninţare pentru Angkar. Ţara asta acum nu mai ştie ce înseamnă legea şi ordinea. Oamenii care sunt proveniţi de la oraş sunt omorâţi fără nici un motiv. Oricine poate fi considerat o ameninţare pentru Angkar, foşti funcţionari civili, călugări, medici, infirmiere, artişti, dascăli, studenţi, chiar pentru că porţi ochelari, pentru că soldaţii consideră ochelarii drept un semn că eşti intelectual. Va fi omorât oricine pe care khmerii roşii îl consideră capabil să conducă o revoltă. Trebuie să fim foarte foarte cu mare băgare de seamă şi, dacă ne mutăm mereu din sat în sat, s-ar putea să scăpăm.

De-acum totul mi se pare normal, m-am învăţat şi cu asta. Când mama mă trezeşte dimineaţa cu noaptea în cap, nu mai pun nici un fel de întrebări. A devenit o obişnuinţă. După ce mergem ore în şir ajungem la locul de întâlnire unde am fost lăsaţi cu luni de zile în urmă. Acolo stăm şi aşteptăm toată după-amiaza şi chiar şi noaptea ca să vină camionul cu care a aranjat şeful satului să ne ia şi să ne ducă cât mai departe, unde nu ne cunoaşte nimeni. Când camionul apare din întuneric, ne urcăm iute în spate. Nu schimbăm nici o vorbă cu familiile care sunt deja în camion, ci trecem în tăcere peste trupurile lor ca să ne găsim şi noi un loc liber să ne aşezăm.

Camionul ne duce de cealaltă parte a muntelui, într-un sat numit Leak, unde aşteptăm noi ordine de la soldaţi. Mă întreb de ce Angkar îi tot ia şi-i mută pe oameni dintr-un loc în altul, mânându-i ca pe vite. Mutatul ăsta e o soluţie pentru familia mea, tati spune că dacă ne mişcăm dintr-un loc în altul suntem în siguranţă. Alţii o fac pentru că n-au de ales. Se pare că nici un sat nu vrea să ne primească, sau soldaţii nu mai ştiu ce să facă cu noi. În cele din urmă vine un alt camion şi ne ia să ne ducă la noua locaţie, în satul Ro Leap. Urc în camion şi mă aşez într-un colţ singură, în vreme ce toţi ceilalţi ai mei se îngrămădesc laolaltă. Când am ajuns la Anlungthmor, cu cinci luni în urmă, Meng spunea că în satul acela erau aproximativ trei sute de venetici, acum mai mult de două sute dintre aceşti nou veniţi au murit de foame, intoxicaţi cu mâncare stricată şi de malarie. Mă uit spre ai mei şi o văd pe mami cum o ţine strâns la piept pe Geak, de parcă n-ar vrea s-o mai lase niciodată de la pieptul ei.

- Mami, mi-e foame, plânge Geak.

- Ssst, acum acum o să fie bine.

- Foame, doare burta, continuă Geak să se plângă.

- Te iubesc mult, mult de tot şi o să fac să fie bine. Când ajungem acasă, o să mergem în parc şi o să luăm tot ce-ţi place ţie mai mult de mâncare. O să luăm nişte găluşti chinezeşti cu carne de porc. N-o să fie frumos? O să mergem la iarbă verde şi o să înotăm, apoi mergem iar în parc...

Geak e atât de slabă că i se văd oasele pometilor obrajilor. Are faţa scofâlcită, îi atârnă pielea pe oase, are privirea ştearsă de foame.

RO LEAP

Noiembrie 1975

La şapte luni de când khmerii roşii ne-au evacuat cu forţa din casa noastră din Phnom Penh, sosim în satul Ro Leap. E după-amiază târziu. Norii s-au mai împrăştiat pe cer şi soarele învăluie în raze de lumină noua noastră casă. Ro Leap arată la fel ca toate celelalte sate prin care am trecut în timpul călătoriei noastre. E înconjurat de junglă, verde şi luxuriantă în timpul sezonului ploios, prăfuită şi în primejdie de a luat îndată foc în sezonul uscat. Mă uit la cer, zâmbesc şi mulţumesc zeilor că am ajuns cu bine. E al treilea loc în care ne mutăm în numai şapte luni. Sper ca aici să poposim o vreme.

Piaţa satului e la vreo zece metri de drum şi e doar un teren golaş şi vreo câţiva copaci, nimic altceva. Aici se adună lumea ca să primească tot felul de informaţii, instrucţiuni, să le fie repartizate sarcinile oamenilor pentru ziua aceea, sau, în cazul nostru, locul unde-l aşteptăm pe şeful satului. Dincolo de piaţă, sătenii locuiesc în aceleaşi colibe acoperite cu paie ridicate pe nişte picioroange, toate aşezate în şiruri bine rânduite, la vreo cincisprezece metri una de alta, la margine pădurii.

Şoferul ne spune noilor sosiţi să coborâm şi să aşteptăm indicaţiile şefului satului. Familia mea sare repede din camion, eu rămân sus. Stau în camion şi abia îmi stăpânesc impulsul să mă ascund în colţul cel mai depărtat. De jur împrejurul camionului, s-au adunat sătenii să se uite la noii veniţi. Sătenii de aici sunt toţi îmbrăcaţi în pajamale largi, negre, bluză şi pantaloni, cu o năframă în carouri albe şi roşii în jurul gâtului sau pe cap. Seamănă foarte bine cu imaginea primilor khmeri roşii care ne-au invadat oraşul, numai că nu poartă şi ei arme.

- Toţi capitaliştii trebuie împuşcaţi şi ucişi strigă cineva din mulţime.

Un alt sătean se apropie şi scuipă la picioarele tatei. Tata îşi încovoaie umerii, şi-şi împreunează palmele în semn de întâmpinare. Mă fac ghem la margine lăzii camionului, inima îmi bate nebuneşte, mi-e frică să cobor. De teamă că or să mă scuipe şi pe mine, mă feresc să mă uit în ochii lor. Se vede răutatea în ei, ca nişte tigri gata să se arunce asupra noastră. Mă ţintuiesc cu ochii lor negri, plini de dispreţ. Nu înţeleg de ce se uită la mine de parcă aş fi un animal ciudat, deşi arătăm la fel a om ca şi ei.

- Hai, acum coboară din camion, îmi spune tata blând.

Picioarele mă poartă cu fereală spre braţele lui întinse. Când mă saltă în braţe, îi şoptesc la ureche:

- Tati, ce sunt ăia capitalişti şi de ce trebuie omorâţi?

Tata mă aşează jos fără să-mi răspundă.

La Ro Leap trăiesc cinci sute cetăţeni de bază. Li se spune cetăţeni de bază, adică băştinaşi, pentru că locuiesc aici încă de dinainte de revoluţie. Cei mai mulţi sunt ţărani analfabeţi, săteni care sprijină revoluţia. Angkar spune că ei sunt cetăţenii model pentru că nu au ieşit niciodată din satul lor şi n-au fost pervertiţi de occident. Noi suntem veneticii, cei care am ajuns aici de la oraş. Ţăranii care au trăit la sat încă de dinainte de revoluţie sunt răsplătiţi prin faptul că li se îngăduie să locuiască mai departe în satele lor. Toţi ceilalţi sunt siliţi să-şi adune boccelele şi să se mute ori de câte ori le spun soldaţii. Băştinaşii sunt cei care ne vor învăţa cum să devenim muncitori de nădejde, cum să ajungem să ne mândrim cu patria noastră. Numai atunci vom merita dreptul de a ne numi khmeri. Nu înţeleg de ce mă urăsc sau de ce capitaliştii trebuie ucişi, dar răspunsul la întrebările astea trebuie să mai aştepte. Mă duc şi o apuc pe Chou de mână, şi amândouă ne ţinem după mama spre mulţimea care se strânge în piaţa satului.

Când îl întreb pe Kim ce e aia un capitalist, îmi spune că e capitalist cineva care a trăit la oraş. Îmi mai spune că pentru khmerii roşii ştiinţa, tehnologia şi tot ce înseamnă mecanică e dăunător şi trebuie distrus. Angkar spune că toţi cei care au maşini, aparatură electronică, ceasuri, ceasuri de mână, televizoare au provocat o adâncă inegalitate între clasa celor bogaţi şi a celor săraci. Asta le-a îngăduit celor bogaţi să-şi etaleze bogăţia, în vreme ce săracii de la sate se chinuie să-şi hrănească şi să-şi îmbrace familia. Toate aparate acelea au fost importate din străinătate şi sunt deci necurate. Tot ce e de import e ticălos pentru că ajută ţările străine să invadeze Cambodgia, nu numai cu lucrurile lor, ci şi cu cultura lor. Acum toate acestea trebuie înlăturate. Numai camioanelor li se îngăduie să mai meargă, pentru a-i reloca pe oameni şi a duce armament pentru a face să tacă orice voce care se ridică împotriva Angkar.

Tremur îngrozită de explicaţiile lui Kim, mă cuibăresc mai aproape de Chou şi îmi reazem capul de umărul ei. În vreme ce-l aşteptăm pe şef, sosesc alte camioane cu venetici. Până la sfârşitul zilei, în piaţa satului se strâng vreo şaizeci de familii, adică vreo cinci sute de oameni nou veniţi. În vreme ce soarele coboară în spatele copacilor, îşi face apariţia şi şeful satului dinaintea mulţimii de venetici: la fel de înalt ca şi tata, cu un trup colţuros, un păr încărunţit, tuns scurt care-i stă pe cap ca tufişurile junglei, în loc de ochi are doi cărbuni întunecaţi despărţiţi de un nas ascuţit, iar mai jos nişte buze subţiri printre care îşi trimite scuipatul. Şeful se preumblă alene prin faţa celor adunaţi, cu pas măsurat, precis. Pantalonii negri de pajama îi atârnă mai larg pe el decât pe cei doi soldaţi care stau în spatele lui. Nu se deosebeşte prin nimic de restul, decât că poate să le ordone celor doi oameni care poartă armele atârnate la spate.

- În satul acesta trăim după legile şi regulamentele stricte emise de Angkar. Cerem de la voi să respectaţi fiecare dintre aceste legi. Una dintre aceste legi se referă la felul în care ne adresăm unul altuia. După cum vedeţi, purtăm acelaşi veşminte. Toată lumea, bărbaţi şi femei, poartă părul în acelaşi fel. Îmbrăcaţi şi arătând la fel, ne descotorosim de apucăturile înfumurate ale occidentului.

Vorbeşte cu accentul tipic al oamenilor junglei, pe care eu îl înţeleg cu greu. La un semn al şefului, unul dintre soldaţi se apropie de o familie. Întinde mâna şi smulge o boccea de la o femeie. Aceasta îşi coboară privirile când bocceaua îi alunecă de pe umăr. Soldatul scormoneşte prin bagaj şi face o mutră plină de scârbă când vede veşmintele ochioase dinăuntru. Aruncă totul din boccea în faţa oamenilor. Scena se repetă de fiecare dată. Boccelele fiecărei familii din piaţă sunt aruncate una peste alta formând o grămadă. În vârful grămezii se vede o bluză roz de mătase, o bluză de blugi albastră, nişte pantaloni maronii de catifea, rămăşiţe ale vieţii lor de dinainte care trebuie distruse.

Încă înainte de a se apropia soldatul, mama adună toate bagajele noastre şi le face grămadă dinaintea noastră. Soldatul ne ia şi boccelele noastre şi începe să arunce hainele în grămadă. Bagă mâna într-unul dintre bagaje şi scoate afară ceva roşu. Încep să respir iute: o bluziţă de fetiţă. Se strâmbă de parcă vederea acelui veşmânt i-ar fi întors maţele pe dos, o face apoi ghem în pumn şi o aruncă peste celelalte în grămadă. Mă uit la bluziţă, îmi adun toată voinţa în privirea aceea şi doresc cu disperare s-o pot salva de acolo. Prima mea bluziţă roşie, bluziţa pe care mi-a făcut-o mama pentru sărbătoarea de Anul Nou. Îmi aduc aminte cum mama îmi lua măsurile, ţinând materialul de şifon roşu lipit de trupul meu şi întrebându-mă dacă-mi place. „Culoarea asta îţi vine atât de bine, îmi spunea mama, şi materialul ăsta de

şifon o să-ţi ţină răcoare.“ Mama a făcut trei bluziţe identice: pentru mine, pentru şi Chou şi Geak. Toate aveau mâneci bufante şi fustiţe evazate deasupra genunchilor.

Nu ştiu când a terminat soldatul acela de aruncat hainele în grămadă. Eu nu-mi pot lua ochii de la bluziţa mea. Stau în picioare acolo, mama şi tata stau de o parte şi de alta. Ceva mi se răsuceşte în burtă, un ţipăt vrea să-şi facă drum afară, dar mi-l înăbuş: „Nu, nu bluziţa mea. Ce v-am făcut eu? strig eu în gând în vreme ce lacrimile încep să-mi curgă pe faţă. Vă rog, ajutaţi-mă! Nu ştiu dacă mai pot să îndur! Nu înţeleg de ce mă urâţi atât de mult!“

Strâng din dinţi atât de tare că simt cum durerea din gâtlej mi se mută în tâmple. Strâng pumnii şi continuu să mă uit la bluziţa mea. Nici nu văd când soldatul a băgat mâna în buzunar şi a scos o cutie de chibrituri, nici nu aud când freacă chibritul de marginea cutiei. Văd doar cum grămada aceea de haine ia foc şi bluziţa mea cea roşie se topeşte în mijlocul flăcărilor de parcă ar fi fost din plastic.

- E interzis să purtaţi veşminte colorate. Vă scoateţi de pe voi hainele pe care le purtaţi şi le dăm foc şi acelora. Culorile ţipătoare nu slujesc la altceva decât să vă strice mintea. Nu sunteţi altfel decât toţi ceilalţi care suntem aici şi de acum încolo vă îmbrăcaţi cu pantaloni şi bluză negre. În fiecare lună veţi primi alt rând de veşminte din astea.

Ca să se facă bineînţeles, şeful se preumblă alene privindu-i pe venetici drept în ochi şi ţintind cu arătătorul, un deget lung, spre ei.

- În Kampuchea Democrată, continuă şeful, toţi suntem egali, şi nu mai trebuie să ne plecăm dinaintea nimănui. Când străinii au pus mâna pe putere în Kampuchea, au adus cu ei obiceiuri spurcate şi ierarhii nefireşti. Angkar i-a alungat pe toţi străinii, aşa că acum nu mai suntem nevoiţi să folosim tot felul de titluri nefireşti. De acum încolo vă veţi adresa oricui cu titlul *Met*. De pildă el e Met Rune, ea e Met Srei. Fără *domnule* şi *doamnă*, *sir, lord, excelenţa voastră*.

- Da, tovarăşe, îi răspundem noi în cor.

- În regulă, acum puteţi sta jos şi aşteptaţi în timp ce noi vedem cum vă puteam găsi locuri de cazare.

Şeful mai trimite un scuipat pe jos în faţa noastră şi pleacă. Îndată ce dispare, grămada aceea de oameni nervoşi se separă în grupuri să se retragă la umbră să se odihnească. Mă aşez pe o pătură pe care mami o întinde lângă Chou şi adorm. Mă trezesc multe ceasuri mai târziu auzind cum oamenii şoptesc în jur. După ce mi se limpezeşte privirea, văd că, la câţiva paşi de noi, s-a strâns un grup de oameni şi tata dispare printre ei. Se întoarce câteva minute mai târziu şi ne spune că o familie, un doctor din Phnom Penh, soţia lui şi trei copii s-au sinucis înghiţind nişte otravă.

Deşi se spune că toţi suntem egali, există de fapt trei categorii de cetăţeni în sat: din prima clasă face parte şeful, care are deplină autoritate asupra satului, ajutoarele lui şi soldaţii khmeri roşii. Ei au puterea de a ne învăţa, de a judeca, de a executa şi puteri poliţieneşti. Ei iau toate hotărârile: cum se organizează echipele de muncă, cum se împarte hrana familiilor, ce pedepse se aplică. Ei sunt ochii şi urechile Angkar la nivel local. Ei raportează Angkar toate activităţile şi au dreptul să impună legile Angkar.

Apoi e categoria băştinaşilor. Dacă cei din categoria întâi sunt nişte dascăli atotputernici, băştinaşii sunt haidamacii care lucrează mână în mână cu cei dintâi. Deşi nu sunt atotputernici precum cei din prima clasă, ei duc o viaţă independentă, fără a fi permanent sub ochii iscoditori ai soldaţilor. Locuiesc în propriile lor case, aflate de cealaltă parte a satului, separat de noi. Cu toate astea sunt adesea văzuţi în partea noastră de sat, patrulând printre noi şi spunându-ne ce avem de făcut. Mulţi dintre ei sunt rude cu cei din prima categorie şi-l informează pe şef asupra activităţilor noastre de zi cu zi.

Veneticii, noii veniţi, sunt consideraţi pe treapta cea mai de jos în ierarhia satului. Nu li se permite libertatea de a vorbi, trebuie să-i asculte pe cei din celelalte două clase. Veneticii sunt cei care au locuit la oraş şi au fost siliţi să se mute la ţară. Ei nu sunt în stare să facă muncile câmpului precum cei de la ţară, sunt bănuiţi că nu sunt devotaţi Angkar şi deci trebuie ţinuţi sub supraveghere sub un ochi mereu treaz să se surprindă şi cel mai mic semn de rebeliune. Aceştia au dus o viaţă ticăloasă şi trebuie învăţaţi să deprindă o muncă productivă. Pentru a le insufla devotament pentru Angkar şi a le înfrânge ceea ce khmerii roşii socotesc a fi morala deprinsă în munca de la oraş, veneticilor li se dau cele mai grele munci şi după un program prelungit.

Chiar şi între venetici există diferite straturi. Cei care înainte au fost studenţi cu adevărat sau implicaţi în profesiuni diferite cum ar fi cele din serviciul public, medicină, artă sau învăţământ sunt consideraţi de la început decăzuţi moral. Urmează apoi etnicii vietnamezi, chinezi, alte grupuri de minoritari care sunt consideraţi a fi rase inferioare. Când veneticii sunt întrebaţi cu ce s-au ocupat înainte, toţi mint şi pretind a fi fost ţărani săraci, aşa cum face şi tata, sau mici prăvăliaşi. În societatea agrară a khmerilor roşii, numai cei care ştiu să muncească bine contează, ceilalţi pot fi înlăturaţi. Aşa că veneticii trebuie să muncească din greu ca să dovedească apoi că sunt mai valoroşi vii decât morţi. Tati ne spune că, deoarece noi suntem diferiţi - şi chinezi şi cambodgieni - trebuie să muncim mai mult decât ceilalţi.

După ce şeful ne dă la fiecare blidul şi lingura lui, şi ne repartizează coliba, avem doar câteva minute ca să rânduim lucrurile, pentru că se aude clopotul de ora şase seara, care anunţă cina. Îmi iau blidul şi lingura, şi alerg alături de ai mei la cantina comună. Cantina e de

fapt doar o masă lungă, fără scaune sau bănci în jur, sub un acoperiş de paie, fără pereţi. În mijlocul acestei incinte sunt câteva sobe de cărămidă şi masa cea lungă fără scaune sau bănci. Pe masă sunt două oale mari, una cu orez şi alta cu peşte sărat şi prăjit. Vreo şase sau şapte femei de baştină amestecă şi iau cu polonicul mâncarea din oale. În jurul mesei s-a format deja un lung şir de venetici. Ca şi noi, toţi şi-au schimbat hainele de la oraş cu pajamale negre, bluze şi pantaloni, veşmântul pe care-l vom purta de acum încolo.

Inima îmi tresare când văd înaintea mea un şir lung de oameni. Când văd oalele destul de multe cu mâncare aburind pe jos, îi spun stomacului meu să aibă răbdare. Şirul de oameni se mişcă repede şi în tăcere. Cu suflarea tăiată, număr în gând capetele de dinaintea mea, eliminându-le unul câte unul, nerăbdătoarea să-mi vină şi mie rândul. Vine, în sfârşit, şi rândul mamei. O aşează pe Geak jos şi întinde două blide. Stă cu capul şi umerii plecaţi, încât pare mai mică decât bucătăreasa şi murmură încet:

- Tovarăşă, te rog, unul pentru mine, unul pentru fiica mea de trei ani.

Femeia se uită drept la Geak, care abia de-i ajunge mamei la şold şi pune două polonice de orez şi doi peşti în blidul mamei şi câte unul în cel al lui Geak. Mama apleacă şi mai mult capul şi-i mulţumeşte femeii, apoi pleacă cu mâncarea urmată de Geak.

Stomacul mi se răscoală când ajung la masă. Nu pot vedea în oală, dar gura îmi salivează la mirosul orezului şi peştelui. Ridic blidul la nivelul ochilor să-i vină mai uşor tovarăşei să-mi pună mâncarea. Nu îndrăznesc să mă uit în ochii ei, ca nu cumva s-o supăr şi să nu-mi mai dea de mâncare. Stau cu ochii ţintă pe blidul meu, o văd că pune nişte orez şi un peşte întreg deasupra. Reuşesc să îngaim:

- Mulţumesc, tovarăşă.

După care plec foarte atentă să nu-mi risipesc mâncarea. Stau la umbră sub un copac, ai mei mănâncă şi ei stând laolaltă. Deşi e cea mai consistentă mâncare de care avem parte după multă vreme, suntem cu toţii flămânzi încă înainte de lăsarea întunericului. Ne dăm seama că trebuie să găsim o cale de a face rost de mai multă hrană, tati aranjează cumva în aşa fel încât Kim să lucreze la casa şefului ca un fel de băiat de alergătură la toate. Seara următoare, Kim soseşte cu resturile de mâncare de la şefu'.

- Şefu' n-a avut prea mult de lucru pentru mine astăzi aşa că mi-a spus să mă duc să am grijă de băieţii lui. Seful are doi băieţi cam de vârsta mea şi mă înţeleg bine cu ei, ne mărturiseşte Kim.

Mutra i se schimonoseşte într-un fel de zâmbet când îl întrebăm cum i-a mers în ziua aceea.

- Păi băieţii aceia mi-au tot spus să fac când una când alta, am făcut o mulţime de lucruri pentru ei, dar uite ce mi-au dat! Mi-au spus că de azi înainte pot să iau eu resturile de la masa lor.

Ne uităm la orezul şi carnea pe care le pune Kim pe masă şi nu ne vine a crede.

- Maimuţă mică, ai făcut mare ispravă, îi spune mama.

- Păi resturile lor sunt ospăţ pentru noi! Orez şi pui! Tati, mai e chiar şi carne pe oasele de pui! strig eu entuziastă, când văd bucăţelele de carne delicioase încă pe oasele puiului.

- Linişte, să nu ne audă şi ceilalţi, mă previne mama.

Flămânzi, ai mei se adună în preajma tatei, cu blidele în mână. Când ne vine rândul la fiecare, tata ne dă nişte orez şi câte un os. Când îmi vine şi mie rândul, îmi dă bucata cu cea mai multă carne, osul pieptului. Mă retrag într-un colţ al colibei şi mă apuc să curăţ osul de carne până când nu mai e nimic pe el. Apoi rod şi osul să-i simt savoarea şi să-i sug măduva. În noaptea aceea mă culc cu burta plină.

Următoarele câteva săptămâni, Kim şi băieţii şefului devin prieteni la cataramă, şi-i dau voie lui Kim să ia resturi de la masă în fiecare seară. Se vede bine după semnele înroşite de pe faţă, de pe picioare că Kim are de îndura multe de la *prietenii* lui care-l scuipă şi-l bat. Dar la cei zece ani ai lui, Kim a învăţat că trebuie să le îndure răutăţile ca să-şi hrănească familia. În fiecare dimineaţă, când se duce la locuinţa şefului, mama îl urmăreşte cu privirea şi murmură: „Maimuţa mea cea mică, maimuţa mea cea mică“. Dacă te uiţi la el, Kim a şi început să arate ca o maimuţă. Are părul tuns scurt, cu fire subţiri din pricina lipsei de mâncare, care-i scoate la iveală fruntea largă. Pielea tuciurie pe faţa sfrijită îi fac ochii parcă mai bulbucaţi, fălcile mai ieşite în afară, parcă prea mari pentru o mutră de copil. Deşi îmi plec capul de oricâte ori îi văd dispărând silueta îmbrăcată în negru, îi sunt recunoscătoare pentru suplimentul de hrană pe care ni-l aduce.

Simt cum mi se face stomacul ghem ori de câte ori mă uit la tati când primeşte mâncarea de la Kim. Tati a slăbit atât de mult că nu mai are faţa aia de lună plină. S-a sfrijit la trup, îl văd cum strânge ochii de durere când Geak încearcă să i se urce în poală. Burta proeminentă pe care îmi plăcea s-o cuprind cu braţele, acum e scobită, de i se văd coastele. Dar, de fiecare dată, lui îşi rezervă porţia cea mai mică din resturile aduse. Mestecă încet fiecare îmbucătură, ca şi cum inima lui ar vrea s-o scuipe. Uneori privirile-i întârzie minute în şir pe rănile proaspete de pe faţa lui Kim, şi înghite parcă şi mai cu noduri, silindu-se să facă mâncarea să i se ducă în stomac. Durerea de pe faţa lui mă face să simt aceeaşi ruşine, dar sunt recunoscătoare pentru sacrificiul pe care-l face fratele meu. În fiecare noapte, în colţul

meu întunecat de colibă, plină de ruşine şi cu lacrimi în ochi, rod osul de pui până când nu mai rămâne nimic din el.

În noua locaţie unde am ajuns, nu avem timp să ne cunoaştem vecinii, să vizităm alţi săteni, să ne plimbăm, sau să stăm de vorbă cu altcineva în afara celor din familie. Între venetici aproape că nu există nici un fel de legături. Fiecare s-a izolat în familia sa, de teamă că, dacă şi-ar exprima vreo părere personală, cineva îl va turna la Angkar. Iar asta se întâmplă destul de des pentru că cine îl toarnă şefului pe un altul, primeşte recompense, cum ar fi mai multă mâncare, sau, în anumite cazuri, poate alege între moarte şi viaţă.

Datorită hranei suplimentare pe care ne-o aduce Kim, primele luni am dus-o bine în noua noastră locaţie. Părinţii, fraţii mai mari, şi sora mai mare muncesc pe ogoarele de orez, în timp ce noi, cei mai mici, rămânem acasă să muncim în grădina comună. Îmi lipseşte prezenţa familiei şi pe ai mei îi văd doar seara, aşa în trecere, când se întorc sfârşiţi de la muncă, după douăsprezece, paisprezece ore pe câmp. De trei sau patru ori pe săptămână, veneticii trebuie să stea o oră sau mai mult la întruniri. Satul e complet izolat de restul lumii şi chiar şi de alte sate. Poştă, telefon, radio, ziare şi televiziune, toate astea sunt interzise, aşa că singurele noutăţi le aflăm de la şefu'.

- Despre ce a fost vorba la întrunirea din seara asta? îl întreb eu pe tati, trezindu-mă din somn când se întoarce la colibă noaptea târziu.

Mă sărută pe frunte şi-mi spune că toate adunările aste sunt la fel, la fel ca în toate celelalte nopţi. Şeful le explică şi-i învaţă pe cei mari filozofia Angkar în timp ce veneticii stau şi ascultă. Şeful le predică şi ridică în slăvi înfăptuirile Angkar, filozofia sa şi realizările în înfăptuirea societăţii agrariene perfecte în care nu vor mai fi crime, înşelătorie, corupţie şi influenţe occidentale. Angkar spune că noua noastră societate va produce multe mii de kilograme de orez în plus în numai doi ani. Atunci vom putea mânca cât orez o să poftim. Şi o să ne bazăm numai pe forţele proprii. Numai bazându-ne pe forţele proprii, ţara va putea fi stăpână pe soarta ei. Şeful mai spune că va trebui să trecem prin perioade grele, când n-o să avem prea multe de mâncare după ce a încetat să mai primească pomană de la ţările străine. Şeful ne mai spune că dacă toţi vom munci din greu pentru a spori recolta de orez, curând vom fi în stare să hrănim întreaga ţară.

Seara, de teamă să nu ne audă cineva, nu ne spunem decât câteva cuvinte înainte de a adormi. În întuneric, soldaţii patrulează prin preajmă, ascultând ce se vorbeşte şi uitându-se prin colibe. Dacă aud sau doar bănuiesc că cineva discută politică, mai ales capitalism, dimineaţa toată familia a dispărut. Soldaţii ne spun apoi că familia a fost trimisă într-o tabără

de reeducare, dar noi ştim bine că de fapt au dispărut cu totul şi n-o să-i mai vadă nimeni vreodată.

Muncim zi de zi, şapte zile pe săptămână. În unele luni, dacă am muncit şi ne-am dovedit harnici, ni se dă o jumătate de zi de odihnă. În orele acelea, mami şi noi, fetele spălăm rufele în pârâul din apropiere, dar, cum nu avem nici un fel de detergent, hainele noastre nu arată prea curate. Abia aştept orele acelea socotindu-le un prilej de a mai fi împreună. Între cei vreo cinci sute de venetici sunt doar vreo doi, trei prunci. Deşi nu înţeleg eu prea bine cuvintele mamei, o aud spunând că femeile sunt atât de muncite şi nemâncate şi înspăimântate încât cele mai multe nu mai pot avea rămâne însărcinate. Chiar şi atunci când rămân, multe pierd copilul. Mulţi nou născuţi nu supravieţuiesc decât vreo câteva zile. Tati spune că ţara noastră va simţi lipsa unei întregi generaţii de copii. Clătinând din cap, se uită la Geak:

- Primele victime sunt întotdeauna copiii.

Tati mai spune că Geak nu va fi următoarea victimă a khmerilor roşii pentru că şeful ţine la el. Şeful îi dă voie lui Kim să ne aducă mâncare suplimentară acasă şi ştie bine că datorită acestei îngăduinţe nouă ne merge mai bine. Tata munceşte mai mult şi mai din greu decât oricare altul din sat. Pentru că a avut parte de o viaţă grea la început, tati se pricepe la o mulţime de lucruri şi poate face tot ce-i cere şefu'. Se pricepe bine la tâmplărie, la construcţii şi agricultură. Tata nu vorbeşte prea mult şi pare chiar bucuros să muncească, ceea ce-i dovedeşte şefului că tata nu e dintre cei ticăloşiţi. L-a ales pe tata şi l-a pus şef peste venetici, rang care înseamnă şi o creştere a raţiei de mâncare.

Deşi Angkar spune că toţi suntem egali în Kampuchea Democrată, de fapt nu suntem. Trăim şi suntem trataţi ca nişte sclavi. Angkar ne dă toate seminţele pe care le semănăm noi în grădina noastră, dar tot ceea ce recoltăm nu ne aparţine nouă, ci comunităţii. Băştinaşii se bucură de fructele şi legumele din grădina comună, dar noii veniţi sunt pedepsiţi dacă fac asta. În perioada strânsului grânelor, toată recolta se aduce la şeful satului, care apoi împarte hrana la cele cincizeci de familii. Ca de obicei, nu contează cât de bogată e recolta, noii veniţi nu primesc niciodată suficient de mâncare. Furtul alimentelor e socoti o crimă gravă şi, dacă e prins, făptuitorul riscă să se aleagă cu degetele tăiată în piaţa publică, sau e silit să amenajeze o grădină de legume lângă un teren despre care se ştie că e minat. Khmerii roşii au plantat mine pentru a proteja provinciile de armata lui Lon Nol în timpul revoluţiei. Pentru că khmerii roşii au îngropat atâtea mine fără să facă nici o hartă unde au fost plantate, acum oamenii sunt mutilaţi sau mor dacă traversează zonele acelea. Cei care muncesc în acele zone nu se mai întorc în sat. Dacă cineva calcă pe una dintre mine, şi braţele sau picioarele îi sunt spulberate,

nu mai înseamnă nimic pentru Angkar. Soldaţii îl împuşcă pentru a termina treaba. În noua societate agrariană pură nu e loc şi pentru handicapaţi.

Guvernul khmerilor roşii interzice de asemenea practicarea religiei. Kim ne spune că Angkar nu vrea să vadă populaţia închinându-se nici unor zei sau zeiţe care ar putea ştirbi devotamentul pentru Angkar. Ca să fie siguri că această lege e respectată, soldaţii distrug templele budiste, locurile de rugăciune peste tot în ţară, cele mai mari distrugeri fiind la Angkor Wat, anticul loc religios din istoria Kampuchiei.

Angkor Wat, care înseamnă mulţime de temple pe o suprafaţă de aproximativ 40 de kilometri pătraţi, a fost construit de puternici regi khmeri drept monumente pentru propria lor glorificare în secolul al nouălea şi terminat trei sute de ani mai târziu. În secolul al cincisprezecelea, Angkor Wat a fost abandonat şi cuprins de junglă după o invazie a celor din Siam şi uitat cu totul până când a fost redescoperit de exploratori francezi în secolul al nouăsprezecelea. De atunci, templele marcate de lupte, cu statui din piatră şi turnuri cu mai multe niveluri au rămas drept una dintre cele şapte minuni create de om ale lumii.

Îmi aduc aminte cum îl ţineam strâns de un deget pe tati în vreme ce mergeam de-a lungul coridoarelor largi, mâncate de vreme. Pereţii templului sunt decoraţi cu basoreliefuri foarte detaliate cu siluete de oameni, vite, care, scene de bătălie purtate acum multă vreme în urmă. Treptele străvechi sunt păzite de lei uriaşi din granit, tigri, şerpi cu opt capete, şi elefanţi. Alături de ei, zei din gresie cu opt braţe, stând în poziţia lotus, priveghează asupra lacurilor templului. Pe pereţii cuprinşi de liane, mii de dansatoare zeiţe Apsara, cu sâni mari şi rotunzi, doar cu nişte fuste în jurul mijlocului, zâmbesc vizitatorilor. Am întins mâna şi am cuprins unul dintre sâni, simţind în palmă piatra aspră şi rece, şi mi-am retras repede mâna şi mi-am dus-o la gură să-mi ascund chicotelile.

Tati m-a dus apoi într-o zonă a templului unde erau nişte copaci atât de înalţi că păreau să ajungă în ceruri. Trunchiurile lor răsucite, rădăcinile şi lianele îmbrăcau ruinele ca nişte imenşi şerpi boa, strivind şi înghiţind lespezile de piatră răsturnate. Tati m-a săltat peste treptele nesigure spre gura întunecată a peşterii templului. „Aici locuiesc zeii, mi-a spus el blând, şi dacă-i strigi, o să-ţi răspundă.“ Curioasă să aflu, am ţipat: „Chump leap sursdei, dthai pda!“ (Salutare, zeilor!). Apoi l-am cuprins pe tati de un picior şi am auzit cum zeii mi-au răspuns: „Dthai pda! Dthai pda! Dthai pda!“

Khouy îmi spune că soldaţii au mutilat animalele care păzeau templele din zonă, şi fie au dărâmat, fie au tras cu arma în capetele zeilor, le-au ciuruit trupurile cu gloanţe. După ce au distrus templele, soldaţii au pornit o hăituială prin ţară în căutarea călugărilor pe care i-au forţat să se convertească la credinţa Angkar. Călugării care au refuzat au fost omorâţi sau puşi

să lucreze pe terenurile minate. Pentru a scăpa de execuţii, mulţi călugări şi-au lăsat părul să crească şi s-au ascuns în junglă. Alţii au comis sinucideri în masă. Călugării aceia aveau grijă de templele care acum au fost din nou abandonate junglei. Acum mă întreb unde se mai duc să locuiască zeii când casele lor au fost distruse.

LAGĂRE DE MUNCĂ

Ianuarie 1976

În cea de-a treia lună de şedere în Ro Leap, situaţia începe să se înrăutăţească. Cei de aici sunt nevoiţi să muncească ore mai multe, iar raţiile de hrană sunt tot mai reduse. Soldaţii cutreieră satul nostru zi de zi, căutând tineri zdraveni ca să-i recruteze în rândul armatei lor. Dacă eşti recrutat, atunci devii unul de-al lor. Dacă refuzi, eşti socotit trădător şi s-ar putea să fii ucis. Din pricina asta, părinţii mei îl forţează pe Khouy să se căsătorească acum cu Laine, o fată dintr-un sat vecin. Khouy are doar şaisprezece ani şi nu prea vrea, dar tati spune că aşa trebuie pentru ca să scape de înrolarea în armata khmerilor roşii. În situaţia asta khmerii roşii s-ar putea să nu-l înroleze dacă află că are nevastă care să nască fii pentru Angkar. Nici Laine nu vrea să se mărite cu fratele meu, dar şi părinţii ei o silesc să facă pasul ăsta. Fiindcă se tem şi ei că dacă fata e necăsătorită s-ar putea să fie siluită de soldaţi şi să sfârşească precum Davi, o altă tânără din satul nostru.

Davi e o adolescentă, fata unor vecini ai noştri. Are aproape şaisprezece ani şi e foarte drăguţă. În ciuda războiului şi a foametei, Davi a crescut şi s-a transformat într-o tânără împlinită la trup. Are părut tăiat scurt, aşa cum îl avem cu toţii, dar, spre deosebire de părul nostru, al ei e des şi cârlionţat, încadrându-i frumos faţa mică, ovală şi drăguţă. Oamenii nu se pot opri să nu remarce pielea-i netedă şi oacheşă, buzele pline şi, mai ales, ochii-i mari, rotunzi, căprui, cu gene lungi.

Părinţii ei nu o lasă niciodată să se ducă singură undeva. Maică-sa merge cu ea când se duce să adune vreascuri, ba o păzeşte şi atunci când merge să-şi facă nevoile. Părinţii fetei sunt foarte îngrijoraţi din pricina ei, o apucă de mână şi o trag deoparte ori de câte ori cineva încearcă să intre în vorbă cu ea. Nu o vezi aproape niciodată fără o basma pe cap care îi acoperă şi faţa, sau cu noroi pe faţă ca să nu se vadă că e frumoasă. Dar, indiferent cât se străduiesc, părinţi ei nu o pot feri de privirile soldaţilor care patrulează prin satul nostru.

Într-o seară, trei soldaţi s-au dus la coliba familiei ei şi le-au spus părinţilor că au

nevoie de Davi şi de încă o prietenă de-a ei să meargă cu dânşii. Le-au spus că au nevoie de fete ca să adune porumb pentru un eveniment deosebit. Mama lui Davi a început să plângă şi şi-a luat fata strâns în braţe.

- Luaţi-mă pe mine, s-a rugat ea de soldaţi. Davi e cam leneşă. Eu sunt în stare să muncesc mai repede şi adun mai mult porumb şi mai repede decât e ea în stare.

- Nu! De ea avem noi nevoie! i-au spus ei pe un ton tăios.

Davi a început să plângă şi mai tare şi s-a agăţat disperată de maică-sa.

- Luaţi-mă pe mine, s-a rugat de ei în genunchi tatăl fetei. Eu pot munci mai repede decât oricare dintre ele.

- Nu! Nu mai staţi la discuţii cu noi. De ea avem nevoie pentru a-şi împlini datoria faţă de Angkar! Dimineaţă o să fie înapoi.

Apoi soldaţii au apucat-o pe Davi de mâini şi au smuls-o de lângă maică-sa care o ţinea tremurând în braţe. Davi scâncea cât putea şi se ruga de ei s-o lase cu maică-sa, dar soldaţii au luat-o şi o târau cu ei. Maică-sa a căzut în genunchi, şi-a împreuna palmele şi se ruga de ei să nu-i ia singura fiică pe care o avea. Taică-su, tot în genunchi, se dădea cu capul de pământ şi se ruga şi el de soldaţi. În timp ce soldaţii o târau, Davi s-a întors spre ai ei, şi-i vedea pe amândoi în genunchi cu palmele împreunate a rugă. Şi a rămas aşa cu ochii la ei până când nu i-a mai văzut.

Toată noaptea s-au auzit vaietele de jale ale părinţilor lui Davi. De ce-i făceau fetei una ca asta? În coliba noastră, toţi ai mei aveau chipurile încrâncenate şi disperate. Khouy şi tati stăteau de o parte şi de alta a lui Keav, care se frământa albă la faţă de teamă, întrebându-se ce ar fi făcut dacă veneau soldaţii s-o ia. Keav are paisprezece ani, cam de aceeaşi vârstă cu Davi, stătea cu genunchii strânşi la piept, cu ochii împăienjeniţi, se vedea cum îi tremură umerii. Mami a auzit-o cum scânceşte, a lăsat-o pe Geak cu Chou, s-a târât spre Keav şi a luat-o în braţe. Fără o vorbă, noi toţi ceilalţi ne-am strecurat spre locurile noastre de culcare şi am încercat să dormim. Tremurând toată, m-am târât spre Chou, am apucat-o de mâna umedă şi am rămas aşa culcată pe spate privind în tavan. În noaptea aceea întunecată, ne-am chinuit să dormim, dar n-am putu închide ochii pentru că mama lui Davi urla continuu ca o lupoaică ce şi-a pierdut puiul ei.

Soldaţii s-au ţinut de cuvânt şi a doua zi dimineaţă au adus-o pe Davi înapoi la părinţi. Dar Davi pe care au adus-o ei înapoi nu mai era Davi cea pe care o luaseră. Fata a rămas dinaintea părinţilor ei în faţa colibei, cu părul vâlvoi, faţa umflată, umerii căzuţi, mâinile atârnând fără viaţă. Nu era în stare să se uite în ochii părinţilor ei. Fără un cuvânt, a trecut pe lângă ei şi a intrat în colibă. Părinţii s-au dat deoparte să-i facă loc să treacă şi au intrat şi ei

înăuntru. De atunci în colo, în coliba lor s-a aşternut tăcerea.

La câteva zile după ce soldaţii au luat-o cu forţa, zgârieturile de pe faţă au devenit de un roşu aprins, ca apoi treptat să dispară, coaja rănilor de pe mâini s-a uscat şi ea şi au rămas doar nişte cicatrice abia vizibile. Dar pentru Davi ele vor rămâne acolo de-a pururi. O văd pe Davi uneori la coadă la raţia de mâncare, dar nu mai scoate o vorbă cu nimeni. Merge de parcă nu mai are viaţă în trupul ei, cu capul totdeauna plecat. Nimeni nu mai pomeneşte o vorbă despre noaptea aceea şi nimeni nu a întrebat-o ce s-a întâmplat, nici părinţii ei, nici altcineva din sat. Ori de câte ori o zăresc pe Davi, mă feresc din drumul ei. Dacă se nimeresc mai mulţi săteni laolaltă, se lasă tăcere când o văd pe Davi.

Pe măsură ce trece timpul tot mai mulţi oameni o tratează pe Davi de parcă ar fi invizibilă. Uneori o surprind pe Davi urmărindu-i pe ceilalţi în piaţa satului, când rămâne singură acolo după ce toţi ceilalţi pleacă. Alteori o văd îndreptându-se într-adins spre vreun grup de oameni, ca şi cum i-ar provoca să-i spună ceva. Cei vizaţi se mişcă stânjeniţi de pe un picior pe altul, tuşesc în pumni şi o pornesc în cealaltă direcţie. Keav adesea se îndreaptă spre Davi, strânge pumnii şi se întoarce la noi.

Soldaţii nu se mulţumesc numai cu ce i-au făcut lui Davi. Vin ades noaptea şi iau şi alte fete. Unele sunt aduse înapoi dimineaţa, altele nu. Uneori soldaţii se întorc cu fata şi le spun părinţilor că s-au căsătorit, şi mai spun că e de datoria ei să se căsătorească aşa cu soldaţii şi să nască fii pentru Angkar. Despre multe dintre fetele care sunt silite să se *căsătorească* astfel cu soldaţi nu se mai aude nimic apoi. Dar umblă zvonuri că au multe de îndurat din partea *soţilor* lor. Îi auzim mereu pe soldaţi spunând că femeile au şi ele datoria lor pe care trebuie s-o împlinească faţă de Angkar, iar datoria lor e aceea pentru care au fost făcute, să nască fii pentru Angkar. Dacă nu-şi împlinesc această datorie nu sunt de nici o trebuinţă şi deci pot fi sacrificate, înseamnă că nu sunt bune de nimic şi mai bine să moară pentru ca raţia lor de mâncare să folosească celor care contribuie la reconstrucţia ţării. Părinţii nu pot face nimic pentru a opri silnicii asupra tinerelor fete pentru că soldaţii sunt atotputernici. Ei au dreptul de a judeca, condamna, ei sunt poliţia şi armata. Au puşti. Multe fete aleg să scape de cei care le răpesc astfel şi se sinucid.

Pentru a-l salva pe Khouy să fie înrolat în armată şi pe Laine să fie luată de soldaţi, aceştia doi sunt căsătoriţi repede şi fără multă zarvă, într-o ceremonie tainică, şi părinţii amândurora le dau binecuvântarea lor. După căsătorie, Khouy şi Laine se duc într-un alt lagăr de muncă unde au fost trimişi să lucreze. Lui tati nu-i e teamă că khmerii roşii îl vor înrola în armată pe Meng pentru că e prea firav fizic, aşa că tata nu-l însoară şi pe el. Soldaţii însă spun că la optsprezece ani Meng e prea mare ca să mai stea cu familia, aşa că-l silesc să se mute

într-un lagăr de muncă unde e şi Khouy şi Laine.

În lagărul acela de muncă sunt adunaţi numai tineri, unii cu soţii, alţii fără, spre deosebire de satul nostru. Acolo sunt puşi la munci grele, nevoiţi să încarce şi să descarce în camioane saci grei şi materiale. Khouy ne transmite că încarcă mai ales orez şi descarcă arme şi muniţie. Pentru că sunt puşi la munci grele, li se dă mâncare mai mult decât le trebuie. Fraţii mei pun şi usucă în taină ce le rămâne lor de la masă şi ne aduc resturile astea nouă atunci când ne fac câte o vizită. La început lui Khouy şi Meng li s-a îngăduit să ne viziteze o dată la două săptămâni, dar, pe măsură ce trece timpul, soldaţii îi pun să muncească ore mai multe şi le îngăduie să vină la Ro Leap o dată la trei luni.

Când fraţii noştri vin să ne viziteze, soţia lui Khouy, Laine, rămâne în lagăr, pentru că nu are rude în satul nostru. Din pricina asta ştiu atât de puţin despre cumnata mea. Eu n-am văzut-o decât o singură dată la ceremonia cununiei şi am văzut că era foarte frumuşică, deşi ave ochii plini de lacrimi. În timpul vizitelor pe care ni le face, Khouy vorbeşte foarte puţin de soţia lui, ne spune doar că e bine şi supravieţuieşte. Chiar şi mie mi-e limpede că e o căsătorie de nevoie şi nu din dragoste.

Uneori mă uit la fratele meu care e în celălalt capăt al colibei şi vreau să-l văd pe ucenicul de arte marţiale care face un salt în aer ca să mă facă să râd, dar ucenicul acela nu mai există. În Phnom Penh, Khouy nu ştia să meargă şi el ca omul de colo colo, ci ţopăia şi luneca, se oprea de multe ori din mersul acela săltat ca să-şi salute prietenii sau femeile frumoase. Oriunde se ducea, era mereu înconjurat o mulţime de oameni.

În coliba noastră micuţă din paie de la Ro Leap, Khouy stă cu spatele drept, lângă perete, de parcă îi e teamă să se rezeme de el, cu picioarele încrucişate şi palmele sprijinite pe podea, pare gata să ţâşnească într-o clipită. Încă e puternic, dar energia şi încrederea în sine care atrăgea în jurul lui fetele s-au dus şi ele. Are şaisprezece ani doar, dar e matur de-acum şi împietrit şi însingurat. Chiar şi faţă de noi afişează o mască de om curajos care e prea întinsă pe faţa lui lipsită de expresie.

În vreme ce Khouy afişează întotdeauna un aer plin de curaj, pe chipul lui Meng citim totul. Când vorbeşte, are un glas nesigur şi tremurător deşi încearcă să-i convingă pe mami şi tati că în lagărul lor totu-i bine. Spre deosebire de Khouy, care de la munca aceea grea are un trup mai vânjos, Meng e firav şi slab. Stă în coliba noastră rezemat de peretele de bambus, suflă greu şi oboseşte parcă la fiecare cuvânt. Când ne priveşte, se uită atent la fiecare amănunt de pe chipul nostru parcă să le ţină minte cât mai bine. Când se uită la mine, eu încep să mă foiesc stânjenită şi plec de acolo fiindcă mi-e greu să văd atâta dragoste din partea fratelui meu când totul în jurul meu e numai ură.

La câteva luni de la plecarea lui Khouy şi Meng, s-a răspândit zvonul că younii, adică vietnamezii, au încercat să invadeze Cambodgia, ceea ce i-a făcut pe khmerii roşii să ia o mulţime de băieţi şi fete din familiile lor. Într-o bună zi, trei soldaţi vin în satul nostru şi le spun noilor veniţi adunaţi în piaţă că Angkar are nevoie de orice adolescent, băiat sau fată, care trebuie a doua zi dimineaţă să se îndrepte spre Kong Cha Lat, un lagăr de muncă pentru adolescenţi. Auzind vestea asta, ochii lui Keav se umplu de lacrimi şi ea aleargă la mami.

- Toată lumea trebuie să cinstească şi să se sacrifice pentru Angkar! urlă soldaţii. Oricine refuză datoria faţă de Angkar e duşman şi va fi distrus. Oricine pune la îndoială datoria faţă de Angkar va fi trimis într-un lagăr de reeducare!

Keav şi mami se întorc una spre cealaltă şi se strâng în braţe. Tati îşi întoarce, fără un cuvânt, capul şi o ia pe Geak din braţele lui Chou.

În zori, mami îi împachetează lui Keav pantalonii şi bluza de pajama, negre într-o basma. Keav stă lângă mami, mâinile li se ating. În tăcere ieşim din colibă şi ne îndreptăm spre piaţă unde alţi adolescenţi şi părinţii lor s-au strâns deja. Toţi ceilalţi adolescenţi au lacrimi în ochi, la fel ca şi părinţii lor zdrobiţi de durere. Keav şi mami se iau în braţe, strângându-se atât de tare că încheieturile degetelor li se albesc. În câteva minute apar şi soldaţii şi preiau copiii aceia în vreme ce noi privim cu o neputincioasă disperare.

Simt cum inima parcă mi-ar fi smulsă de ghearele unui animal. Mă silesc să-mi afişez un zâmbet pe faţă, pentru ca sora mea să pornească pe drumul pe care a pornit cu o imagine a speranţei. E prima fată a lui tati şi, la numai paisprezece ani, trebuie să supravieţuiască în lumea asta de una singură.

- Tati, nu-ţi face griji, o să mă descurc. O să supravieţuiesc, ne spune ea şi porneşte făcându-ne cu mâna.

În bluza aceea neagră care-i atârnă mai jos de fund, cu pantalonii destrămaţi la cusături, arată parcă şi mai mică decât restul grupului de copii.

Mi-am amintit că, de mult, la Phnom Penh, pe când ea era cea mai drăguţă fată din blocul nostru, mami spunea că o să poată să aleagă pe oricare după voia inimii când va fi să se căsătorească. În fiecare lună mami şi Keav se duceau la un salon de înfrumuseţare să-şi aranjeze părul şi să-şi facă unghiile. De obicei mă uitam să văd cum se tot fandosea când era vorba de uniforma de şcoală, călcându-şi şi recălcându-şi fusta albastră, plisată şi bluza albă ca să arate cât mai noi şi mai proaspete posibil. Acum bucuria frumuseţii s-a dus şi ea din viaţa ei. Cu năframa în carouri roşii şi albe cu care şi-a acoperit părul negru, unsuros, cu firul tot mai subţire ce se iţeşte de sub basma, arată cu zece ani mai mult decât cei paisprezece pe

care-i are de fapt. Porneşte în urma soldaţilor, alături de ceilalţi băieţi şi fete şi nu mai întoarce capul să ne privească. Eu şi Chou stăm stană mai departe, cu ochii în lacrimi şi ne uităm la silueta lui Keav până dispare. Mă întreb dacă o s-o mai văd vreodată.

De cealaltă parte a pieţei, nişte băieţi băştinaşi o iau la fugă spre case. Deşi aici în piaţă nu există împrejmuiri, o linie invizibilă împarte satul în două. Noii veniţi ştiu că nu e bine să treacă această linie. Uneori, băştinaşi vin în partea noastră de sat, spionându-i pe noii veniţi şi cercetând să vadă cum muncesc. Câţiva copii ai băştinaşilor care n-au plecat încă spre casele lor stau şi se uită încruntaţi la noi. Nu-i văd decât forte rar, nu prea îi disting pe unul de celălalt. Nici nu ştiu cam câţi copii au băştinaşii. Poartă pajamale negre, pantaloni şi bluze, arătând a noi, au braţele şi picioarele dolofane, feţe rotofeie, cărnoase. Ochii mi se îngustează de invidie şi ură.

- E mai bine ca familia să fie separată, spune tati încet şi pleacă la muncă.

Mami nu spune nimic şi continuă să se uite în direcţia în care a dispărut Keav.

- De ce a trebuit să plece? Tati de ce nu s-a rugat de şeful lor s-o lase pe Keav să rămână cu noi? am întrebat-o eu pe Kim când părinţii nu mă mai puteau auzi.

- Lui tati îi e teamă că soldaţii ar putea afla cine e el de fapt. Khmerii roşii ar putea să distrugă întreaga familie dacă află că tati a lucrat pentru guvernul Lon Nol. Dacă suntem separaţi atunci când vor descoperi cine e tati, n-or să mai poată să ne găsească pe toţi.

Nu pricep niciodată cum de tati ştie atâtea lucruri, şi le ştie întotdeauna şi ne spune şi nouă ca nu cumva să fim neglijenţi cu ceea ce ştim.

- Tati, or să ne omoare? îl întreb eu mai târziu în aceeaşi seară. I-am auzit pe strămutaţi în piaţă şoptind că khmerii roşii nu numai că îi omoară nu numai pe toţi cei care au lucrat pentru guvernul lui Lon Nol, ci pe toţi cei care au şcoală, sunt educaţi. Noi suntem educaţi. O să ne omoare şi pe noi?

Când îl întreb toate astea inima goneşte nebună. Tati dă amărât din cap în semn că da. De asta ne-a spus să ne purtăm ca nişte proşti şi să nu spunem nimănui cum trăiam noi pe vremea când locuiam la oraş.

Tati crede că războiul va dura mult timp şi numai gândul de a trăi aşa îl întristează. În fiecare zi auzim poveşti cu familii întregi care nu mai cred că viaţa lor de teroare se va sfârşi vreodată şi se sinucid. Noi trăim sub ameninţarea de a fi descoperiţi în orice clipă cine suntem de fapt. Simt cum mi se întoarce stomacul pe dos numai la gândul morţii. Dar nici nu ştiu cum să trăiesc mai departe cu chinul ăsta.

Îmi amintesc cu durere ce furioasă eram pe mami când îmi mai dădea una la fund pentru că-i mai spărgeam vreo farfurie de porţelan, sau striga la mine că ţopăiam pe mobile,

că mă ciorovăiam cu Chou, sau şterpeleam bomboane din vitrină. Apoi, ca orice copil de cinci ani obişnuit să fac ce vreau, mă apucau pandaliile prin apartamentul acela, după care mă trânteam în camera mea, plină de lacrimi şi obidă şi adesea voiam să mor atunci pe loc. Voiam s-o fac pe mami să sufere pentru ceea ce-mi făcuse, să se chinuie şi să se simtă vinovată pentru că m-a făcut să-mi pun capăt zilelor. Apoi de acolo de sus, din ceruri, aş fi privit spre pământ şi m-aş fi bucurat de durerea ei. Asta ar fi fost răzbunarea mea. De acolo, de deasupra norilor, m-aş fi uitat la faţa ei umflată de plâns, îndurerată şi numai după ce aş fi văzut că a suferit îndestul m-aş fi întors ca s-o iert. Acumm însă înţeleg că atunci când mori nu mai ai cum să te întorci înapoi în viaţa asta când vrei tu. Moartea e moarte pentru totdeauna.

Ca să scape de moarte, veneticii ca noi trebuie să muncească din greu la plantat orezul şi legumele. Dar se pare că cu cât plantăm mai mult cu atât raţia noastră de mâncare pe care o primim e mai mică. Cu cât muncim mai mult, cu atât mai slabi şi mai flămânzi suntem. Şi cu toate astea plantăm şi culegem recolta mai departe, iar camioanele vin şi pleacă încărcate cu recolta noastră pentru ca războiul să continue. În vreme ce tati şi mami contribuie la eforturile de război cu munca lor la câmp, Kim se întoarce în fiecare seară plin de vânătăi şi zgârieturi căpătate în războiul lui personal ca băiat de alergătură al şefului. După ce-i predă lui tati resturile de mâncare aduse, Kim ne povesteşte gălăgios isprăvile din ziua aceea în timp ce mami îi mângâie rănile, spunându-i în şoaptă:

- Mulţumesc, maimuţă mică.

Fără o vorbă, tati ia mâncarea şi ne-o împarte la toţi.

Într-o seară stau cu Chou în uşa colibei noastre şi-i văd silueta lui Kim îndreptându-se încet spre casă. Deasupra lui, cerul e acoperit de nori mânioşi, şi nu se mai vede nici o stea care să-i călăuzească paşii spre casă. Are în mână o basma în care sunt resturile de mâncare şi simt cum stomacul începe să mi se zbată de bucurie în aşteptarea hranei. Când se mai apropie vedem că vine cu umerii căzuţi, şi-şi târâie picioarele de parcă ar merge greu prin noroaie.

- Kim, ce s-a întâmplat? îl întreabă Chou.

Fără să ne spună un cuvânt, Kim urcă treptele colibei urmat de Chou. În întunericul dinăuntru, Kim se duce la tati şi îngenunchează dinaintea lui. Cu capul plecat, în spune cu vocea tremurând:

- Tati, şeful mi-a spus să nu mă mai duc la casa lui.

Tati rămâne nemişcat şi respiră rar.

- Tati, îmi pare rău, spune Kim. Îmi pare rău, tati, repetă el, iar cuvintele lui plutesc încet prin încăpere.

Simţindu-i din glas disperarea, mami o lasă pe Geak din braţe şi se târăşte spre Kim, ajunge la el şi-i cuprinde capul cu braţele, trăgându-l la pieptul ei.

- Maimuţă mică, mulţumesc, şopteşte ea cu gura în părul lui, mângâindu-l pe cap, în vreme ce umerii lui Kim se mişcă spasmodic.

Afară vântul bate cu furie acum, încercând să împrăştie norii, dar fără nici un rezultat. Stelele se ascund în continuare de privirile noastre. Eu şi Chou ne dăm mâna să ne încurajăm în atmosfera aceea îngheţată. Din prima zi în care am ajuns în Ro Leap, în urmă cu cinci luni, resturile de mâncare ce veneau permanent de la casa şefului ne-au ajutat să nu murim de foame. De acum încolo o să ne ducem flămânzi la culcare. După o lungă tăcere, tati ne spune că o s-o scoatem noi la capăt într-un fel sau altul.

A doua zi, în timp ce stau printre rândurile de ardei roşii copţi, roşii, dovleci portocalii, mă gândesc la Keav. E luna martie, o lună de când a plecat. Lui Keav îi plac dovlecii şi îmi amintesc cum mânca plescăind dovleci la cinematograf. Gândindu-mă la ea, soarele parcă mă arde mai tare pe piele şi din pori izvorăşte mai multă sudoare, umezindu-mi veşmintele.

Lângă mine, Kim îşi şterge fruntea de sudoare şi continuă să muncească tăcută. Misiunea noastră e să umplem coşurile şi să le ducem la bucătăresele care pregătesc mâncarea la bucătăria comunală. În vreme ce adun fasole verde, gura îmi salivează. Simt sub degete puful mătăsos al fasolei, jinduiesc să-mi îndes în gură fasolea asta înainte să mă vadă cineva, dar mă abţin şi o las să cadă în coş.

- Mi-e foame, îi spun în şoaptă fratelui meu.

- Nu mânca, şeful satului o să pună să fii bătută dacă te prinde.

Ascult porunca lui şi continuu să muncesc mai departe, oprindu-mă doar din când în când să arunc o privire furiş spre fratele meu. Când eram la Phnom Penh, duminica de obicei tati ne ducea pe noi fetele la bazinul de înot, dar pe Kim îl găseai la cinematograful de peste drum de apartamentul nostru. Când ne întorceam, din uşă eram întâmpinaţi de Bruce Lee, Zeul Chinez, Regele Maimuţă, sau de alţi maeştri în artele kung fu, de la Ucenicul Beat sau Gheara Dragonului la Călugărul Şaolin. Cât era ziua de lungă, Kim interpreta vreun personaj, şi ţopăia, se răsucea, se dădea peste cap, se făcea că loveşte cu braţele sau picioarele spre Chou sau spre mine ori de câte ori ne nimeream în încăpere cu el.

Amintindu-mi acum de maica maimuţă de la Phnom Penh, îmi mut privirea în altă parte. Aş vrea ca Kim să se poată duce să lucreze din nou pentru şefu' şi să ne aducă iar ce rămâne de la masă. Dar şefu' nu mai vrea ca Kim să lucreze pentru el. Nici Kim, nici tata nu ne dau nici o explicaţie de ce l-a alungat şefu' pe Kim. Dar tata bănuieşte că e din pricina unuia pe care-l cheamă Pol Pot. În ultima vreme, băştinaşii satului şoptesc numele acesta ca

pe un fel de rugăciune puternică. Nimeni nu ştie de unde a apărut, cine e, sau cum arată. Unii spun că ar fi conducătorul Angkar, în vreme ce alţi spun că în conducerea Angkar sunt un grup mare de oameni. Nu ştiu dacă Pol Pot a dat ordin să vină mai mulţi soldaţi în sat, dar asta a schimbat echilibrul de puteri. La început, şeful satului era conducătorul suprem şi conducea satul cu soldaţii trimişi să-l sprijine. Acum, dacă numărul soldaţilor a crescut, puterea lor a sporit şi rolul şefului satului s-a redus devenind doar un fel de administrator.

- Kim, de ce soldaţii iau toată hrana? îl întreb eu.

- Când Angkar a organizat armatele, n-au fost bani destui pentru ca să cumpere armament şi provizii pentru soldaţi. Angkar a fost nevoit să împrumute bani de la China pentru arme şi muniţii, iar acum trebuie să plătească datoria, îmi explică Kim şi continuă să adune legumele în coşul de nuiele.

- Dacă China ajută Angkar şi le dă bani, de ce soldaţii ăştia ne urăsc atât de mult pe noi, chinezii? Ceilalţi copii mă urăsc pentru că am pielea mai deschisă la culoare. Îmi tot spun că am sânge chinezesc în vine, îi şoptesc eu lui Kim.

Kim îşi îndreaptă spatele şi vede că ceilalţi copii sunt prea departe de noi ca să ne audă.

- Nu ştiu. Ar fi mai bine să nu vorbim despre asta. Angkar îi urăşte pe toţi străinii, mai ales pe youni. Probabil că ţăranii nu pot deosebi un chinez de un vietnamez, care e tot mai deschis la piele. Pentru unul care n-a ieşit în viaţa lui din sat toţi asiaticii mai deschişi la piele par la fel.

Mai târziu, seara, tati îi explică lui Kim că Angkar vrea să-i expulzeze pe toţi străinii. Vrea că reînvie în Kampuchea Democratică trecutul ei glorios. Să reînvie vremea când Kampuchea era un imperiu mare, cu un teritoriu care îngloba o parte din Thailanda, Laos şi Vietnamul de Sud. Angkar spune că vom putea ajunge acolo doar dacă nu va mai fi nici un străin stăpân aici. Mie nu-mi pasă de ce şi cum vrea Angkar să refacă vechea Cambodgia. Ştiu doar că simt în stomac permanent junghiurile foamei.

ANUL NOU

Aprilie 1976

E din nou luna aprilie şi o să fie şi Anul Nou. După Anul Nou, o să am şase ani şi abia dacă ajung până la şoldul lui tati. Mami e îngrijorată că am să rămân doar atât de înaltă toată viaţa. Mami şi tati sunt îngrijoraţi că malnutriţia o să-mi stânjenească creşterea şi că n-o să mai cresc să ajung la fel de înalţi ca ei. Nu m-am mai uitat într-o oglindă de când am plecat

din oraş. Uneori încerc să văd cum arăt uitându-mă pe luciul vreunei bălţi, dar apa aia e totdeauna murdară. Imaginea aceea neclară care se uită la mine e a unui copil scofâlcit şi schilod, şi nu mai seamănă deloc cu fetiţa aceea din Phnom Penh căreia vecinele îi spuneau *urâto*!

Kampuchea khmerilor roşii nu permite sărbătorirea Anului Nou, a nici unei sărbători. Eu totuşi visez şi retrăiesc Anul Nou aşa cum îl sărbătoream noi la Phnom Penh. În Cambodgia, Anul Nou e cea mai mare şi mai importantă sărbătoare. Magazinele, restaurantele, şcolile şi orice negoţ sunt închise vreme de trei zile. Nu ai nimic altceva de făcut decât să te bucuri de mâncăruri şi de petreceri. În fiecare zi e petrecere la prieteni. Şi la aceste paranghelii gazda serveşte fripturi de porc, vită, raţă, prăjituri din cele dulci, bomboane minunate. Cel mai mult îmi plăcea când părinţii îşi luau şi copiii când se duceau pe la prieteni. Copiilor nu li se dau cadouri cu prilejul acestei sărbători. În schimb ni se dau bani, bancnote noi, foşnitoare în punguliţe roşii de hârtie, împodobite în fel şi chip. Dar, bineînţeles, toate astea nu mai contează pentru mine acum. Nu mă gândesc decât la mâncare.

Când visez la mâncare îmi ghiorăie maţele de foame. Aş da orice pentru o bucăţică de plăcintă în formă de lună, sau un picior de raţă pe frigare. Numai la gândul ăsta îmi salivează gura, şi mă cuprinde un val de tristeţe. Ştiu bine că nu contează cât de mult visez, ceea ce visez e imposibil. Sper ca mami şi tati să nu ştie că noi, copiii, ne gândim la asta tot timpul. Ei ar vrea să ne facă să uităm şi să supravieţuim în condiţiile de acum. N-are nici un rost să te mai gândeşti la mâncarea pe care oricum n-o vei mai căpăta. Dar e şi greu să te gândeşti la altceva. Foamea îmi mănâncă sănătatea minţii.

Mulţi oameni din sat îşi riscă viaţa furând porumb de pe ogoarele din apropiere. Îi văd cum înfulecă pe ascuns, ascunzând mâncarea repede atunci când trecem pe lângă ei. Vreau să-i rog să-mi dea şi mie o bucăţică, dar ştiu bine că n-are rost pentru că atunci ar trebui să recunoască că au încălcat legea. Şi, indiferent cât de mult mi-aş dori să fur şi eu, n-am curajul s-o fac. Parcă era în altă viaţă când eram bogaţi şi răsfăţaţi la Phnom Penh şi alţi copii furau de la mine şi mie nu-mi păsa. Atunci îmi puteam permite să mă las furată, dar, în mintea mea, îi judecam foarte aspru pentru ceea ce făceau. Gândeam că hoţii sunt nişte netrebnici, că erau prea leneşi ca să muncească şi să-şi agonisească ceea ce-şi doreau. Dar acum am înţeles că furau pentru ca să supravieţuiască.

În ajun de Anul Nou am visat cel mai grandios vis şi am trăit cel mai mare coşmar. Stăteam singură în faţa unei mese imense, masa e acoperită cu toate bunătăţile la care râvneşte inima. Peste tot e numai mâncare, cât vezi cu ochii! Purcei rumeniţi, roşiatici, raţe aurii, prăjite bine, găluşti care abureau şi tot felul de prăjituri. Iar totul arată atât de real şi gustos

încât nici nu-mi dau seama că e doar un vis. Îmi bag de toate în gură, grămadă, cu amândouă mâinile,lingându-mi degetele de plăcere. Şi cu cât mănânc mai mult cu atât sunt mai flămândă. Înfulec cu spaimă, în grabă, de teamă ca nu cumva să vină soldaţii khmerilor roşii şi să mi le ia de dinainte. E în mine atâta lăcomie că nu vreau să împart bucatele cu nimeni, nici măcar cu cei din familia mea. Dimineaţă mă trezesc deprimată, cu un sentiment de vinovăţie. Mă trezesc şi-mi vine să urlu, să strig la Geak, s-o bat pe Chou, pentru că sunt atât de disperată că nu ştiu ce să mai fac. Iar junghiurile foamei nu mă lasă, sunt fără capăt, nu mă părăsesc o clipă. Adesea mă simt vinovată pentru că, în visul meu, mă îndop şi ascund mâncarea chiar şi de Geak.

Toată ziua, clipă de clipă, stomacul meu macină continuu de parcă s-ar mânca singur. Raţia noastră de mâncare a fost redusă tot mai mult, încât bucătăresele primesc o cutie de circa 300 de grame pentru zece oameni. Raţiile fraţilor mei sunt şi ele atât de mici că, atunci când ne vizitează, nu prea au nici ei ce să ne aducă. Ei încearcă să vină mai des, dar soldaţii îi pun la muncă din greu încât nu prea mai au timp să vină în vizită.

Bucătăresele continuă să facă supă de orez într-o oală mare de unde îi servesc pe cei din sat. La ora mesei, familia mea se aşează la coadă cu bolurile de supă în mână, laolaltă cu ceilalţi săteni să primim raţia. Înainte, bucătăresele făceau nişte terci de orez, dar acum nu mai primesc destul orez, aşa că ne fac supă. Când îmi vine rândul să primesc raţia, mă uit foarte îngrijorată cum bucătăreasa învârte cu lingura aia mare în supă. Îmi ţin şi suflarea, de spaimă şi mă rog ca bucătăresei să i se facă milă de mine şi să ia cu lingura aia de pe fundul oalei, unde se aşează ce-i mai greu din supa aia. Mă uit ţintă la oala cu supă şi răsuflu disperată când o văd că ia lingura şi mestecă în supă când îmi vine rândul. Ţin blidul cu amândouă mâinile, primesc lingura de supă şi mă îndrept spre un loc la umbra unui copac, departe de ceilalţi.

Nu înfulec supa aşa deodată, şi nici nu vreau ca cei din familia mea să-mi ia din supa mea. Stau tăcută, savurând fiecare lingură în parte, mai întâi beau zeama. La fundul blidului să tot fie vreo trei linguri de ore, şi trebuie să fac în aşa fel încât să dureze mai mult. Mănânc orezul încet, şi dacă cumva îmi cade vreun bob pe jos, îl iau şi pe acela. Iar după ce-am terminat de mâncat, ştiu că trebuie să aştept până a doua zi ca să mai primesc ceva. Mă uit în blidul meu şi-mi plânge inima când număr cele opt boabe care au mai rămas pe fund. Numai opt boabe mi-au mai rămas! Iau fiecare bob de orez în parte şi-l mestec alene, încercând să-i savurez cât mai mult gustul, şi nu mă îndemn să-l înghit. Mâncarea din gură mi se amestecă cu lacrimile, şi inima mi se strânge când şi acele ultime opt boabe s-au dus, şi văd că alţii încă mestecă mâncarea.

Populaţia din satul acesta se răreşte pe zi ce trece. Au murit mulţi, mai ales de foame,

alţii pentru că au mâncat mâncare stricată, alţii ucişi de către soldaţi. Cei din familia mea mor şi ei încet de foame cu fiecare zi şi, totuşi, guvernul ne reduce raţiile de hrană mereu. Foamea, foamea asta nu ne lasă deloc. Am mâncat tot ce era cât de cât comestibil, de la frunze putrede de pe jos, la rădăcini pe care le scurmăm din pământ. Şobolani, ţestoase, şerpi prinşi în capcane, nimic nu se aruncă şi gătim şi mâncăm tot: creierul, cozile, pieile şi sângele. Când nu prindem nici un animal, bântuim câmpul după greieri, lăcuste, tot felul de gâze.

În Phnom Penh, pe vremuri, dacă cineva mi-ar fi spus numai că voi fi silită să mănânc aşa ceva probabil că aş fi vărsat totul din mine. Iar acum, când singura alternativă e să mor de foame, mă lupt cu alţii pentru câte un animal mort găsit pe drum. Cel mi important lucru pentru mine e să supravieţuiesc încă o zi. Numai carne de om n-am mâncat. Umblă o poveste că, într-un sat din apropiere, o femeie a trecut la canibalism. Se spune că era o femeie cumsecade şi nicidecum monstrul despre care vorbesc soldaţii că ar fi fost. Era atât de înfometată că, atunci când i-a murit soţul pentru că a mâncat nişte mâncare stricată şi s-a otrăvit cu ea, femeia a mâncat din carnea lui şi i-a hrănit cu ea şi pe copiii ei. Nu ştia că otrava aia din trupul lui o s-o omoare şi pe ea şi pe copiii ei.

Un bărbat din satul nostru a dat într-o zi peste un câine rătăcit pe drum. Nici bietul câine nu avea prea multă carne pe el, dar omul l-a omorât chiar şi aşa şi l-a mâncat. A doua zi soldaţii au fost la uşa lui. Omul a început să plângă şi să se roage de îndurare, dar aceştia nici nu l-au luat în seamă. Omul şi-a ridicat braţele să se apere cumva, dar braţele nu l-au ajutat cu nimic în faţa loviturilor de pumn şi a patului de armă. Soldaţii l-au luat cu ei şi nimeni nu l-a mai văzut vreodată. Iar crima, vina lui era că n-a împărţit carnea aceea şi cu ceilalţi din sat.

Îmi pare tare rău pentru soarta acelui om, pentru că eu aş fi făcut exact la fel cu câinele meu. În Phnom Penh, familia mea avea la un moment dat un căţel foarte prietenos cu un năsuc mereu umed. Un pumn de căţel, cu un păr lăţos care i se târa pe jos. Căţelului îi plăcea să se ascundă sub un maldăr de haine pe un covoraş oriental. Femeia noastră în casă era cam grasă şi nu ştia că potaia avea obiceiul să se ascundă acolo. A fost groaznic când femeia a călcat pe el şi l-a omorât. Tati l-a aruncat înainte ca noi, fetele, să vedem ce i s-a întâmplat. Acum mi se cam face ruşine, dar ştiu că, dacă azi căţelul mai trăia, l-aş mânca.

Când mă gândesc la mâncare, stomacul mârâie de foame. Azi tati mi-a spus că e Anul Nou. Deşi mă dor tare picioarele, m-am hotărât să mă duc pe ogorul din apropiere să mă plimb. Tati a obţinut o învoire de la şefu' să stau acasă pentru că nu mă simt bine. După câteva ceasuri de zăcut în colibă, zgomotele din stomac mi-au spus că trebuie să mă duc să caut ceva de mâncare. Merg cu ochii în pământ în speranţa că o să găsesc ceva să-mi astâmpăr stomacul flămând. E o zi fierbinte, soarele îmi răzbate prin păr şi-mi încinge pielea unsuroasă

a capului. Îmi trec degetele prin păr să prind păduchii care fac să mă mănânce capul. Cum nu avem nici săpun, nici şampon, e o luptă continuă ca să reuşesc să mă curăţ şi, drept rezultat, am părul îmbâcsit, fuioare unsuroase, şi-mi vine greu să prind păduchii. Mă opresc la umbra unui copac să mă odihnesc puţin.

La Phnom Penh, eram în stare să alerg destul de iute prin toată casa, abia reuşind să evit colţurile şi muchiile ascuţite ale mobilei. Chiar şi în serile când aveam şcoală până târziu, rareori mă culcam devreme. Dar acum sunt atât de obosită. Foametea asta mi-a secătuit rău de tot trupul. După o lună în care abia abia am avut ceva de mâncare, m-am sfrijit mai peste tot, doar burta şi picioarele mi-au mai rămas. Îmi număr coastele, în schimb burta îmi iese în afară, umflată ca un balon. Pielea de pe picioare îmi e atât de umflată încât luceşte şi stă parcă să pleznească. Şi, ciudat, apăs cu degetul pe picioarele umflate şi rămâne o gaură. Număr în şoaptă şi aştept să văd cam cât timp durează pentru ca urma aia de deget să revină la loc. După o vreme apăs să fac alte scobituri în picioare, pe braţe, pe faţă. Tot corpul e ca un balon. Urmele de degete se umflă la loc încet. Chiar şi să merg mi-e greu pentru că mă dor toate încheieturile când mă mişc. Iar când merg, mi-e greu să văd încotro merg pentru că pleoapele mi s-au umflat că abia văd. Iar când văd îndestul ca să pornesc din loc, plămânii nu mă ajută şi parcă nu am aer şi, pentru că suflu greu, trebuie să fac un efort ca să nu mă clatin. În cele mai multe zile n-am nici energia şi nici dorinţa să fac vreun pas, dar azi trebuie să mă mişc să găsesc ceva de mâncare.

Încet, încet, îmi croiesc drum spre pădurea înnegrită de fum din spatele satului. De câteva ori pe an, soldaţii dau foc la parcele din pădure pentru a crea noi ogoare. Nu pricep de ce fac asta pentru că noi nu avem putere să cultivăm nici pământul care a fost deja curăţat de pomi. Zona asta de pădure a fost incendiată cu câteva zile în urmă, iar pământul e încă fierbinte şi fumegă. Mă uit pe jos să văd vreun animal sau vreo pasăre prinsă şi ucisă de flăcări, să aflu vreo friptură gata gătită. Luna trecută, în altă porţiune de pădure incendiată de khmerii roşii ca să facă ogoare noi, am găsit un armandillo făcut colac, cu carapacea arsă şi friabilă. Totuşi mi-a trebuit oarecare efort să desfac animalul acela făcut minge, ca să ajung la carnea prăjită, şi gustoasă dinăuntru. Dar azi nu am norocul acela.

Acum multă vreme în urmă, tati mi-a spus că luna aprilie e o lună norocoasă. În cultura cambodgiană, Anul Nou totdeauna cade în aprilie, ceea ce înseamnă că toţii copiii născuţi înainte de Anul Nou devin mai mari cu un an. După calendarul cambodgian, Kim are acum unsprezece ani, Chou nouă, eu şase, şi Geak patru. În Cambodgia, nu se aniversează ziua de naştere decât după împlinirea vârstei de cincizeci de ani. Atunci familia şi prietenii se adună să sărbătorească, cu mâncare din belşug, longevitatea persoanei respective. Tati mi-a

spus că în alte ţări, oamenii împlinesc un an mai mult exact în ziua şi luna în care au venit pe lume. Şi în acea zi, în fiecare an, prietenii şi familia se adună pentru a sărbători evenimentul cu mâncare şi cadouri.

- Chiar şi ziua copiilor? l-am întrebat eu nevenindu-mi să cred.

- Mai ales a copiilor. Copiii primesc un tort mare numai al lor.

Stomacul mi se revoltă numai la gândul de a avea un tort mare numai al meu. Apuc de jos o bucată de tăciune. Aşa într-o doară, îl bag în gură şi mestec. Nu prea are gust, parcă ar fi cretă, şi puţin sărata. Am şase ani şi, în loc să sărbătoresc cu un tort special pentru onomastică, mestec acum o bucată de tăciune. Mai iau câteva bucăţi de tăciune şi le bag în buzunar să am pentru mai târziu şi mă îndrept spre casă.

Trec prin sat şi simt miros greu de carne împuţită şi excremente umane. Tot mai mulţi oameni din sat sunt tot mai slăbiţi din pricina bolilor şi foametei. Zac în colibele lor familii întregi, neînstare să se mai mişte. Feţele scofâlcite arată aşa cum ar arăta dacă toată carnea ar fi putrezit. Faţa altora e umflată, lucioasă, puhavă, semănând cu a lui Budha, numai că nu zâmbesc. Mâinile şi picioarele sunt numai piele şi os, cu nişte degete ca nişte beţe şi nişte călcâie parcă lipite de ele. Şi zac aşa nemişcaţi de parcă nu mai sunt de pe lumea asta, atât de slăbiţi că nu-s în stare să alunge muştele de pe obraz. Din când în când, câte o parte a trupului lor mai zvâcneşte involuntar şi abia atunci îţi dai seama că mai sunt în viaţă. Dar nu mai e nimic de făcut, ci sunt lăsaţi să zacă aşa până când mor.

Cei din familia mea nu arată cu mult diferit de ceilalţi. Mă întreb cam cum mă văd pe mine acum mami şi tati. Cred că li se rupe inima când se uită la mine. Probabil de asta ochii tatii se înceţoşează când se uită la noi. Mă apropii de coliba noastră şi dogoarea şi putoarea mă copleşesc, îmi simt tâmplele cum mi se zbat. Durerile din picioare mi se ridică până în stomac. Soarele arde fără milă prin veşmintele mele negre, pielea unsuroasă mi se încinge. Îmi dau capul pe spate şi mă silesc să mă uit direct în soare. Strălucirea lui îmi arde ochii, orbindu-mă pe moment.

Aprilie devine luna mai, mai devine iunie, frunzele se ofilesc, copacii se fac cărămizii, pâraiele seacă. Sub soarele necruţător al verii, duhoarea morţii e atât de puternică în sat încât îmi acopăr nasul şi gura cu mâinile şi respir doar aerul care trece printre degete. Sunt atâţia care au murit, vecinii lor sunt prea sleiţi de puteri ca să îngroape toate cadavrele. Adesea cadavrele zac în plin soare până când duhoarea lor strică aerul în jur, iar cei care trec se ţin de nas. Muştele bâzâie în jurul cadavrelor şi lasă miriade de ouă pe el. Când, în cel din urmă cadavrele sunt îngropate, nu au mai rămas din ele decât o crescătorie de viermi.

Pentru că nu mai am nimic altceva de făcut atunci când sunt prea bolnavă ca să

muncesc în grădină, îi urmăresc adesea pe săteni cum îngroapă cadavrele. Îi văd cum sapă o groapă sub coliba familiei care a decedat şi se trag înapoi după ce împing cadavrele în groapă. Toată familia e îngropată într-o singură groapă. A fost o vreme când astfel de scene mă cutremurau, dar am văzut ritualul acesta împlinit de atâtea ori că acum nu mai simt nimic. Oamenii care mor aici nu mai au rude care să-i plângă. Sunt sigură că unchiul nostru habar nu are pe unde suntem.

Una dintre vecinele noastre e o văduvă cu trei copii. A rămas singură de când soldaţii i-au ucis soţul. O cheamă Chong, are două fete Peu şi Srei, de cinci şi şase ani, şi un băieţel de aproape doi ani. Băieţelul e ultima victimă a foametei din sat. L-am văzut înainte să moară: avea trupul umflat, cam ca al meu, pielea lipsită de sânge care arăta ca un cauciuc alb. Chong îl purta în braţe oriunde se ducea. Uneori îl purta într-o basma legată în spate peste un umăr, cu picioarele lipsite de viaţă bălăngănindu-i-se în aer. Odată a încercat să-l hrănească la sân la noi în colibă, dar n-a reuşit să stoarcă nici un pic de lapte. Sânii ei erau doar ca nişte săculeţi goi, fleşcăiţi ce-i atârnau peste coaste, dar tot i-a pus plină de dragoste băieţelului sânul în gură. Dar acesta nici n-a schiţat vreo mişcare să sugă, nu mişca şi nici nu plângea, ci zăcea în braţele mamei sale de parcă ar fi fost în comă. Din când în când, zvâcnea din cap sau îşi mişca un deget ca să arate că mai era viu, dar ştiam cu toţii că nu va supravieţui. Nu puteam să facem nimic pentru pruncul acela. Avea nevoie de mâncare, dar nu aveam nici pentru noi. Chong stătea în coliba noastră, îşi ţinea copilul în braţe şi vorbea cu el de parcă ar fi dormit, nu ar fi fost pe moarte. A murit aşa în somn la câteva zile după ce a fost cu maică-sa la noi. Iar maică-sa a continuat să-l poarte cu ea, refuzând să creadă că a murit până când şeful i-a smuls copilul din braţe şi l-a îngropat.

După moartea băieţelului, Chong şi fetele ei au avut şi ele o soartă nenorocită. La câteva zile după moartea lui, cele două surori s-au hotărât să se ducă în pădure să caute ceva de mâncare. Erau atât de flămânde că au mâncat nişte ciuperci ce s-au dovedit a fi otrăvitoare. După ce-au murit şi ele, Chong a venit în goană la noi.

- Tremurau din tot trupul! Mă strigau întruna să le ajut cumva şi eu nu puteam! Mă strigau mai departe întruna. Nici nu ştiam ce li se întâmplă!

Mami o prinde în braţe când vecina cade în genunchi.

- S-au făcut albe albe, părul şi trupul li s-a înţepenit, sângele a început să ţâşnească prin porii copilelor mele! Copilele mele se zvârcoleau şi mă strigau să le vin în ajutor, să le alin durerile. Dar nu am putut face nimic pentru ele. S-au tăvălit pe jos urlând de durere, implorându-mă să fac ceva să le treacă. Am încercat să le ţin în braţe, dar n-am avut putere. Şi le-am văzut cu mureau! Au murit strigându-mă, dar nu le puteam ajuta cu nimic!

Chong hohoteşte nestăpânit, se prăbuşeşte pe podea şi zace cu capul în poala mamei.

- Acum nu mai putem face nimic pentru ele, odihnesc de-acum.

Mama o mângâie pe braţe încercând să-i mai aline durerea. Dar durere aceea n-o poate alina nimeni. Femeia strigă şi urlă, îşi bagă mâinile sub cămaşă şi-şi apasă pieptul ca şi cum ar fi vrut să-şi scoată durerea aceea din inimă.

Stau alături de mami şi urmăresc cum fetele sunt îngropate lângă coliba lor. Nu le văd trupurile, mai devreme doi săteni au adus două mici boccele învelite în nişte vechi haine negre. Boccelele erau atât de mici că mi-era greu să-mi închipui că acolo erau fetele pe care le-am cunoscut. Mă întreb dacă Angkar ştie că au murit. Îmi amintesc că, atunci când am ajuns la Ro Leap, şeful ne-a spus că Angkar va avea grijă de noi şi că ne va pune la dispoziţie tot ce aveam nevoie. Bănuiesc că Angkar nu pricepe că noi avem nevoie să mâncăm.

Mă întorc şi mă uit la Geak, care stă sub un copac împreună cu Chou, departe de ceremonia asta de înmormântare. Arată micuţă şi slabă. Din cauza lipsei de hrană, s-a ofilit atât de mult că şi-a pierdut şi mare parte din părul ei atât de frumos care acum dacă e un mănunchi de fire pe capul ei. De parcă ar fi simţit privirea mea, se întoarce spre mine şi-mi face cu mâna. Biata mea surioară, plâng eu în sinea mea, când va veni şi rândul tău să fii înfăşurată într-o bocceluţă la fel? Geak îmi face din nou semn cu mâna şi chiar încearcă să zâmbească, arătându-şi dinţişorii. Un val de durere coboară parcă în mine. Când a încercat să zâmbească n-a reuşit decât să-şi mai întindă pielea feţei, şi am avut viziunea cam cum va arăta când va fi moartă şi pielea i se va usca pe oase.

Chong hohoteşte nestăpânit în vreme ce oamenii din sat lasă fetele în groapa aceea mică. Când vede că oamenii îi acoperă fetele cu pământ, aleargă la mormânt şi încearcă să se bage şi ea înăuntru. Bluza îi e plină de lacrimi, muci din nas, bale.

- Nu! urlă ea. Lăsaţi-mă. Acum am rămas singură cu totul. Nu mai am pe nimeni.

Doi bărbaţi o trag afară din groapă şi o ţin până când se pune şi ultima lopată de pământ peste Peu şi Srei. După ce-şi termină treaba, oameni satului se duc la următoarea colibă să sape următorul mormânt.

- De data asta o să fie mai uşor, spune unul dintre oameni clătinând din cap. Aici nu avem nici un supravieţuitor din familie.

După moartea copiilor ei, Chong a înnebunit. Uneori o văd umblând în neştire vorbind cu copiii ei de parcă ar fi fost alături de ea. Alteori ochii parcă i se mai limpezesc şi înţelege că au murit, şi atunci începe să urle şi să se lovească cu pumnii în piept. Câteva zile mai târziu, Chong vine la mama să-i spună vestea cea mare:

- Am găsit mâncarea perfectă, şi nu ştiu de ce nu m-am gândit mai dinainte. E

sănătoasă şi nici nu e rea la gust, îi spune ea emoţionată mamei.

Apoi ochii i se împăienjenesc, mâinile încep să i se mişte spasmodic:

- Aş fi putut să-mi salvez copiii.

- Ei, stai, despre ce e vorba? o întreabă mama curioasă.

- Râme! Sunt grase şi suculente. Dai pământul de pe ele, le despici, le speli şi le găteşti. Nu sunt rele, le găteşti ca pe tăiţei. Eu am încercat. Uite şi pentru voi un blid mai mic.

Şi-i întinde mamei un blid cu râme.

- Mulţumesc, reuşeşte mama să îngaime.

- Acum trebuie să plec. Să-mi găsesc copiii.

Chong îi zâmbeşte mamei şi pleacă în fugă. Îmi vine să vomez numai la gândul că o să le mănânc. Râmele se hrănesc în pământ cu mortăciuni. Pentru mine să mănânc râme e la fel ca şi cum aş mânca din cadavre. Încerc să-mi închipui un blid frumos şi curat plin de râme, dar imaginea din mintea mea se schimbă şi văd râmele târându-se prin carnea putredă a morţilor pe care-i îngropăm noi, şerpuind şi croindu-şi loc prin trup cu miile.

- Nu-ţi fie teamă, mai am nişte bijuterii şi o să le dau să facem rost de mâncare. N-o să fim nevoiţi să mâncăm din astea, îmi spune mama.

Noi suntem printre cei puţini din sat norocoşi că mai avem câte ceva cu care putem negocia cu băştinaşii să mai obţinem ceva de mâncare. Situaţia noastră nu e la fel de nenorocită ca a altora pentru că mai avem nişte aur, diamante, pietre preţioase. Mama a reuşit să le ascundă de ochii soldaţilor la coliba unchiului Leang unde le-a cusut în bretelele bagajelor noastre, pe care am reuşit să le păstrăm chiar şi după ce ne-au ars hainele. Bijuteriile astea, deşi frumoase, nu mai au nici o valoare din pricina războiului. O uncie de aur înseamnă doar câteva kilograme de orez, dacă avem noroc. De cele mai multe ori obţinem pe ele chiar mai puţin de atât. Printre crimele avute în vedere de societatea khmerilor roşii e şi negoţul pentru alimente, care e socotit un act de trădare. Dacă e prins, cel care face astfel de schimburi e biciuit până când spune numele tuturor complicilor lui. Khmerii roşii socotesc că nimeni nu trebuie să aibă ceva ce nu au şi toţi ceilalţi cetăţeni. Când cineva dobândeşte în taină mai multă hrană decât au ceilalţi înseamnă că e o inegalitate în distribuirea hranei pentru populaţie. Deoarece se presupune că toţi că suntem egali, dacă unul flămânzeşte, toţi ceilalţi trebuie să flămânzească şi ei.

Acum câteva săptămâni Kim mi-a spus că nu numai Angkar e de vină pentru asta. El spune că pe buzele multora dintre cei din sat şi de pe ogoare e numele lui Pol Pot. Mulţi spun că Pol Pot e conducătorul Angkar, dar nimeni nu ştie cine e acesta. Se şopteşte că e soldat, că e un om strălucit, că e părintele ţării. Mai spun că e gras. Se mai spune că identitatea lui e un

secret pentru a fi apărat împotriva asasinilor. Se mai spune că el ne-a eliberat de dominaţia străină şi ne-a adus independenţa. Ni se mai spune că Pol Pot ne-a pus să muncim din greu pentru că vrea să ne purifice spiritul şi să ne ajute să ne atingem adevăratul potenţial ca fermieri. Se mai spune că are o faţă rotundă, buzele pline şi nişte ochi blânzi. Mă întreb dacă cu ochii aceia blânzi ai lui ne vede cum murim de foame.

După ce sătenii i-au înmormântat copiii, o zărim pe Chong din ce în ce mai rar. În sat a ajuns să fie numită *doamna cea nebună*. În cele din urmă, a mâncat şi ea ceva otrăvit şi a murit la fel ca fetele ei. Cadavrul ei a fost găsit a doua zi, chircit cu totul şi plin de sânge. Au îngropat-o lângă fetele ei.

Am reuşit să supravieţuim în perioada asta pentru că tata e în relaţii de prietenie cu şefu'. Localnicii nu mănâncă la bucătăria comună, ci îşi gătesc singuri acasă la ei. Între ei se distinge familia şefului care e cea mai înstărită şi poartă numai veşminte negre noi, nu precum cârpele decolorate de pe noi. Tati poate să facă rost de nişte orez în plus în schimbul cadourilor pe care i le dăruie şefului. Tati îl minte şi-i spune că a avut o prăvălie în Phnom Penh, şi că a găsit bijuteriile în casele părăsite în timpul evacuării. Tati îi dă brăţara cu rubine a mamei, inele ei cu diamante şi multe altele în schimbul câtorva kilograme de orez nefiert. Tati pune orezul într-o desagă pe care o vâră într-o cutie ascunsă sub un maldăr de haine ca să n-o vadă ceilalţi din sat. Uneori noaptea, când chiar avem mare nevoie de mâncare, tati îi dă voie mamei că gătească o mână de orez şi, ca să nu ne dea mirosul de gol, aruncă frunze uscate, umede pe foc. Orezul acesta în plus e arma noastră de apărare ca să nu murim cu adevărat de foame.

Într-o dimineaţă Chou ne scoală pe toţi din somn cu nişte urlete:

- Tati, cineva a umblat la cutie azi-noapte!

Toate privirile se întorc spre cutia de orez care acum e la vedere, cu capacul îndoit şi uşor ridicat.

- Poate au intrat nişte şobolani şi or fi furat şi ei ceva. Nu vă faceţi griji, în noaptea asta o să închid capacul ca lumea, ne spune spus el. Orezul ne aparţine tuturor.

Când tati spune asta eu ştiu că el crede că cineva din familia noastră a furat din orez. Povestea cu şobolanul nu e adevărată şi toţi ştim asta. Convinsă că el a priceput că eu am fost, îmi ascund ochii de privirile lui. Ruşinea îmi arde mâna ca un fier înroşit cu care se înseamnă hoţul ca să-l vadă toată lumea: tocmai fetiţa favorită a lui tati s-a apucat să fure din mâncarea familiei. Da parcă ar fi vrut să-mi sară în ajutor, Geak se trezeşte şi strigătele ei de foame întrerupe incidentul. „Tati, eu am fost! urlu în mintea mea. Eu am furat mâncarea familiei!

Îmi pare atât de rău!“ Dar nu scot un sunet. Vinovăţia mă apasă greu. M-am trezit în miezul nopţii şi am furat din orez. Aş vrea să fi fost abia pe jumătate trează, aşa năucă între somn şi trezie atunci când am făcut asta, dar nu e adevărat. Am ştiut exact ce fac când am furat o mână de orez din rezerva familiei mele. Mi-era atât de foame că nu m-am gândit la urmările faptei mele. Am trecut peste trupurile adormite ale celorlalţi pentru a ajunge la cutie. Inima îmi bătea cu putere, am ridicat uşurel capacul, am băgat mâna înăuntru şi am luat o mână de orez nefiert şi mi l-am băgat iute în gura flămândă înainte să se trezească dintre ai mei careva şi să mă silească să-l pun la loc. De teamă ca nu cumva ronţăitul orezului mestecat să trezească pe careva, am aşteptat să se moaie orezul de la saliva din gură. Când s-a muiat destul, am mestecat orezul între dinţi, avea un gust minunat în timp ce se ducea pe gâtlej în jos. Voiam mai mult, voiam să mănânc şi eu o dată până mă satur şi să las grija pedepsei pentru mai târziu. „Eşti rea! Eşti rea! mă certam în mintea mea. Tati află“.

Acum multă vreme în urmă, tati mi-a spus că oamenii ar trebui să fie buni nu pentru că se tem că vor fi prinşi, ci pentru că o karmă rea îi va urmări toată viaţa. Până nu vor repara greşeala, oamenii răi vor reveni în lumea asta sub formă de şerpi, limacşi sau viermi. Am şase ani şi ştiu că sunt rea şi merit orice formă de jivină josnică în viaţa următoare. Cine altcineva decât o fiinţă rea poate să-şi condamne propria familie la foame doar pentru îndestularea egoistă a propriului stomac.

Din ziua aceea sunt tot mai retrasă. Nu mă mai duc la tati să-i pun tot felul de întrebări sau doar să stau aşa lângă el. Nu mă mai uit la Geak, surioara mea de patru ani, care se topeşte încet de foame. Singurele mele tovarăşe sunt ghiorăiturile din stomac. Demoralizată şi neliniştită, mă cert mereu cu Chou, care e mai mare şi mai timidă decât mine, şi ea nu replică de obicei decât cu vorbe. Dar, adesea, o provoc să reacţioneze fizic: vreau să fiu pedepsită pentru orezul acela pe care l-am furat de la gura familiei, cineva să mă facă să sufăr. Dar conflictele noastre, în care nu se amestecă, o fac pe mami să-şi ducă mâinile la tâmple, îi dau dureri de cap. Numai tati e singurul care are stăpânire de sine, şi certurile noastre permanente nu-l enervează.

În timpul unei astfel de certuri, o împing pe Chou prea tare şi mă împinge şi ea la rândul ei. Doar atât mi-a trebuit ca să mă reped la ea. Ştiind că nu-mi poate face faţă, ea începe să striga la mama să-i sară în ajutor. Enervată, mama apucă o coajă de nucă de cocos şi o aruncă în mine. Coaja aceea tare mă izbeşte în ţeastă, în capul meu simt o explozie de durere, ameţită mă sprijin de perete să nu cad, respirând rar. Apoi ceva începe să picure pe frunte, îmi curge pe obraz. Ridic mâna, îmi şterg obrazul în vreme ce picături de sânge îmi cad pe bluză. Uitându-mă cu furie la mami, mă las jos şi-i strig:

- O să mor din pricina ta!

Se întunecă la faţă plină de îngrijorare când vede ce a făcut. Se repede iute spre mine şi-mi oblojeşte rana.

- Uite ce-mi faceţi! spune ea şi vocea i se frânge. Ah, copii, nu vă mai astâmpăraţi odată, şi tu, Loung, tu eşti cea care stârneşti totdeauna conflictele astea. Mă călcaţi prea tare pe nervi!

Îmi tremură buzele de ruşine că m-am purtat atât de urât. Mami plânge din pricina mea, pentru că sunt rea şi nu-s în stare să fac nimic ca lumea. În seara aceea, mai târziu, tati vine la mine şi-mi spune că n-am să mor din pricina aceea, că e doar o tăietură mai adâncă. Eu am încredere în ce spune tati. Mă lasă pe mine şi se duce la mami.

Mami evită să se uite la el în timp ce se apropie de ea. Părinţii mei nu se ceartă aproape niciodată. Tati e atât de stăpân pe sine încât nu l-am văzut niciodată pierzându-se cu firea. Dar, de data asta, îi vorbeşte tare şi mânios mamei. Ea stă într-un colţ al încăperii, aranjând şi răsaranjând hainele noastre negre şi blidele de mâncare. În picioare, tati o domină cu statura lui:

- De ce-ai făcut una ca asta? Puteai s-o loveşti în ochi sau chiar mai rău. Şi ce-am făcut atunci? Crezi că un copil orb poate supravieţui aici? De-acum încolo trebuie să te gândeşti şi la lucrurile astea.

Mami nu spune nimic, doar îşi şterge ochii cu basmaua roşie. Tati îi mai spune şi altele mamei, dar eu nu mai ascult ce vorbesc ei. Când tati pleacă la muncă, mami, cu Geak în braţe, vine la mine.

- N-am vrut să te lovesc. Copii, voi vă ciondăniţi mai tot timpul şi eu îmi pierd cumpătul. De ce vă tot certaţi cu toată lumea!?

În Cambodgia asta e culmea felului prin care un adult îşi cere iertare de la un copil. Mă uit la ea, scrâşnesc din dinţi şi-mi întorc capul în altă parte. Când nu vreau să aud pe nimeni, mă retrag în mine, într-un loc unde nu mă mai ajunge nimeni. Mama îmi vorbeşte mai departe, dar eu nu o mai iau în seamă. Băgând şi ea de seama asta, oftează şi, în cele din urmă, se depărtează. Când ea şi Geak ies din colibă, o furtună de furie se iscă în mine, făcându-mă să respir agitat. Furia asta întunecată şi puternică, o îndrept spre mami pentru că ea m-a făcut să simt toată durerea asta. Mă uit fără să văd la blidul meu gol de orez, mă port de parcă nici nu-mi pasă ce mi-a zis. Pentru o frântură de secundă, am dorit să moară. Să moară pentru că mi-a arătat că sunt rea. În adâncul meu, mă urăsc pentru că nu sunt un copil bun, pentru că totdeauna eu sunt cea care face probleme.

Câteva clipe mai târziu, Kim o cheamă pe Chou să vină în grădina comunităţii şi să se

apuce de lucru. Când mă vede, îmi aruncă o privire mânioasă şi porneşte înaintea noastră fără să-mi spună o vorbă. Chou aleargă la mine şi mă apucă de mână. Eu plec capul. Ştiu bine că ciorovăiala noastră e din pricina mea, şi totuşi Chou nu e supărată pe mine. Pentru ea cearta noastră a luat sfârşit, ea deja m-a iertat. Mă întreb dacă bănuieşte cumva că am început conflictul cu ea doar pentru că ştiu că întotdeauna o să mă iubească şi o să mă ierte. Ne îndreptăm spre grădină, degetele ne sunt împletite.

În noaptea aceea, cum zac pe o parte, între Chou şi Geak, mă uit la mami care doarme lângă tati. Simt cum furia se trezeşte în adâncul stomacului meu, făcându-mă să mă prăbuşesc tot mai mult într-un hău de disperare. Mi-o aduc aminte cum arăta la Phnom Penh, cum râdea când ţopăiam în poala ei pe când mergeam în cicloricşă. Era atât de frumoasă. Nimeni dintre cei de atunci n-ar mai recunoaşte-o acum. Buzele-i roşii sunt sângerii şi uscate, obrajii scofâlciţi, sub ochi are cearcăne adânci, pielea ei fină, de porţelan alb, e acum arsă de soare şi numai riduri. Îmi lipseşte râsul mamei din casa noastră. Îmi lipseşte mama.

Spre deosebire de tati, mami n-a fost niciodată obişnuită cu truda grea. S-a născut în China şi a venit în Cambodgia pe când era o copilă. După ce s-a căsătorit, tati a cruţat-o pe mami în toate chipurile. Dar acum o îndeamnă să muncească din greu, mai mult decât alte femei din comunitatea noastră. Mami trebuie să fie şi foarte foarte atentă pentru că vorbeşte limba khmeră cu accent chinezesc. Lui tati îi e teamă ca nu cumva s-o ia la ochi soldaţii care vor să cureţe Cambodgia de otrava etnicilor străini. Mami e mândră de originea ei chineză, dar trebuie să şi-o ascundă pentru s-ar putea să fie periculos pentru noi toţi. Tati spune că Angkar e obsedat de purificarea etnică. Angkar îi urăşte pe toţi cei care nu sunt khmeri adevăraţi. Angkar doreşte să cureţe Cambodgia democratică de toate celelalte neamuri, care sunt rădăcina răului, corupţiei şi otrăvii, pentru ca adevăratul popor khmer să ajungă din nou la putere în ţara asta. Nu prea ştiu eu ce înseamnă purificare etnică. Ştiu că, pentru ca să mă feresc de primejdie, trebuie adesea să-mi dau cu murdărie şi funingine pe mine ca să arăt la fel de întunecată la piele ca şi băştinaşii.

KEAV

August 1976

La şase luni după ce Keav a plecat din satul nostru şi la şaisprezece luni de când khmerii roşii au preluat puterea, în satul nostru soseşte o fată care-i caută pe mami şi tati.

- Vin cu un mesaj de la Keav, ne spune ea. Trebuie să veniţi la spital. E foarte bolnavă

şi vrea să vă vadă.

- Ce-i? Ce-a păţit? întreabă mami mutând-o pe Geak pe celălalt şold.

- Infirmiera crede că e din pricină că a mâncat ceva stricat. Suferă de o diaree cumplită. Trebuie să veniţi. E bolnavă de o lună şi vă cheamă mereu.

Tati nu are cum să plece de la muncă să vadă ce-i cu Keav, şi nici nu ştim cât de bolnavă e. După ce primeşte îngăduinţă de la şefu', mami pleacă cu fata aceea s-o vadă pe Keav. Keav e tot în Kong Cha Lat, un lagăr pentru adolescenţi cu vreo 160 de lucrători. Adolescenţii sunt separaţi în două case, una pentru băieţi şi alta pentru fete. Trudesc din zori şi până la apus pe ogoarele de orez. Fetelor li se dau raţii mai mici decât băieţilor, dar trebuie să muncească la fel de mult. Raţiile de mâncare şi pentru unii şi pentru celelalte înseamnă doar supă de orez, mai mult apă, şi peşte sărat.

După ce tati şi Kim pleacă la muncă, eu, Chou şi Geak aşteptăm să se întoarcă mama. N-avem nici un mijloc să ştim cum trece timpul, şi nici nu ne pricepem să spunem ce oră e după poziţia soarelui pe cer, aşa că aşteptarea pare că nu se mai sfârşeşte. În vreme ce Chou alungă muştele de pe faţa lui Geak care doarme lângă ea, eu umblu de colo colo prin faţa colibei. La fiecare pas, pământul de sub picioarele mele pare să se mişte, făcându-mă să-mi pierd echilibrul. Fiecare gură de aer pe care o iau, mi se duce pe gâtlej în jos şi mă îneacă. În minte o văd pe Keav în lagărul acela.

Keav s-a trezit într-o zi că are burta umflată şi făcea scandal, scotea nişte sunete de parcă se zvârcolea ceva înăuntru. Nu a luat în seamă simptomele astea, socotind că erau doar chinurile foamei. A tras adânc aer în piept, lacrimi iau dat în ochi. Şi chinurile foamei nu se ogoiesc niciodată. Uneori junghiurile astea ale foamei sunt atât de amarnice că îţi dau nişte dureri care se răspândesc prin tot corpul. A trecut multă vreme de când avea de mâncare pe săturate. Şi-a frecat burta cu palmele, spunându-i să se liniştească.

Aşa cum prevede regulamentul, îşi face sul rogojina din paie şi o reazămă de perete. Pe jos pământul e tare, plin de nişte furnici negre şi tot felul de alte gângănii. Noaptea are întotdeauna grijă să doarmă cu gura închisă strâns, şi-şi trage pătura peste cap, fără să lase nici o crăpătură prin care să intre gângăniile. Se uită de jur împrejurul taberei, concentrându-şi privirea asupra câtorva feţe pe care le recunoaşte, între cele vreo optzeci de fete alături de care locuieşte. Le zâmbeşte, dar i se răspunde cu priviri goale. Strânge din dinţi, se întoarce în cealaltă parte şi respiră adânc. Ştie că n-are voie să-şi dea în vileag emoţiile, altfel supraveghetoarea o s-o socotească o fiinţă slabă din fire pe care nu merită s-o mai ţii în viaţă. La Ro Leap exista totuşi coliba familiei unde avea oarecare intimitate şi

putea să-şi dea drumul sinţirilor. Dar aici, în tabăra asta, dacă se apucă de plâns va fi judecată de 160 de perechi de ochi care o vor socoti o fiinţă nevolnică. Şi îi e atât de dor de noi. De data asta lacrimile răbufnesc şi şi le şterge repede cu mânecile înainte să o vadă careva.

Cu ochii minţii o văd pe Keav respirând adânc, încercând să-şi umple golul din adâncul inimii. Trage din nou aer mult în piept pe când îşi alungă din minte toate imaginile acelea. Singurătate. Cum o să supravieţuiască în singurătatea asta?Cum o să trăiască într-un loc ca ăsta unde nimănui nu-i pasă de ea, şi toţi sunt gata s-o calce în picioare! Aici nu are cine s-o apere. Aici e singură singură, complet singură. Îi simte lipsa tatei, simte lipsa protecţiei lui, a felului în care are grijă de ea, se preocupă de ea. Simte lipsa braţelor mamei în jurul ei, când îi mângâia părul.

Se îndreaptă spre bazinul cu apă, ia un blid de apă să se spele pe faţă. Foloseşte o bucată din bluza ei de pajama neagră ca să se frece pe dinţi, amintindu-şi cât de mult ţinea tati să se arate îngrijită. Îşi freacă dinţii cu cârpa aia de câteva ori, dar o dor gingiile şi renunţă. Se uită la imaginea ei pe oglinda apei şi icneşte: e urâtă. O să creadă cineva că a fost cândva o fată frumoasă? Are cincisprezece ani, dar e firavă de parcă ar avea doisprezece. Îşi atinge cu degetele pometii ascuţiţi ai obrazului. La Phnom Penh îşi proteja delicateţea pielii cu creme de curăţat şi hidratante. Faţa ei arsă de soare e acum plină de cicatrice şi coşuri. Părul şiclit e atât de subţire că i se vede pielea capului printre fire. E tăiat scurt, la fel ca la celelalte optzeci de fete, tunsoare care o face să arate ca un puştan. Se uită la trupul ei şi are un şoc: braţele şi picioarele parcă sunt nişte beţe, în schimb burta îi e umflată şi iese în evidenţă de parcă ar fi însărcinată.

Lacrimi îi curg pe faţă, dar nu-i nimic, le ascunde aruncându-şi apă pe obraz, prefăcându-se că se spală pe ochi. Are cincisprezece ani şi nu a ţinut-o niciodată vreun băiat de mână, nu a sărutat-o niciodtă un băiat, nu a simţit niciodată îmbrăţişarea unui iubit. Acum în viaţa ei s-au adunat o mulţime de niciodată*. Dar acum nici nu mai contează. Jinduieşte după toate astea pentru că îşi doreşte ca, într-o zi, să aibă şi ea parte de dragostea de care au avut parte mami şi tati.*

Îşi strânge basmaua roşie pe cap şi se îndreaptă spre ogoare. În fiecare zi munceşte pe ogoarele de orez, plantând şi culegând orez. Zi de zi. O muncă zdrobitoare. E abia ora cinci dimineaţa, dar vede că azi cerul e fără un nor, doar o uşoară ceaţă. Aerul e deja încins şi umed. Într-un ceas, ceaţa se împrăştie dezvăluind un cer orbitor. Veşmântul ei negru, pantaloni şi bluză pajama, absorb razele soarelui şi, prin toţi porii, îi curge sudoarea. Îi vine greu şi să respire cu soarele care o bate în cap şi umezeala din jur.

Pe măsură ce trece timpul, burta continuă să geamă, scoţând nişte sunete puternice, mânioase. Nu le ia în seamă, sperând ca, în cele din urmă, să se liniştească. În timpul lucrului nu e voie să cânţi sau să vorbeşti. Plantatul orezului a devenit o activitate automată, o acţiune fizică. Pentru care nu e nevoie de concentrare. Aşa că în mintea ei are timp berechet pentru sine, chiar prea mult timp. Mintea i se leneveşte şi porneşte de capul ei, subiecte destule - temele de la şcoală, despre un băiat drăguţ pe care l-a întâlnit la Phnom Penh, filmele pe care le-a văzut - dar gândurile i se întorc mereu la familie. Îi e tare dor de noi.

Mai trece o oră, are dureri mari de burtă, se îndoaie de durere. Îşi cuprinde burta cu mâinile, aleargă până la tufişuri, îşi lasă pantalonii până la genunchi şi dă drumul otrăvii să iasă din ea. Îşi ridică din nou pantalonii şi se întoarce la ogor, dar, la scurt timp, e nevoită să fugă din nou în tufişuri. După mai multe alergături în tufişuri, în cele din urmă se duce la supraveghetoare.

- Vă rog, mă simt foarte rău. Stomacul. Pot să iau liber restul zilei şi să mă prezint la infirmerie?

Se roagă de supraveghetoare. Aceasta o priveşte cu silă şi dispreţ.

- Nu, nu cred că eşti bolnavă. Toţi suportăm junghiurile foamei. Eşti o putoare de fată leneşă de la oraş. Treci la treabă.

Keav simte cum i se frânge inima văzându-se înjosită astfel. Mai trece o oră, şi stomacul refuză să se liniştească. În ora aceea a muncit zece minute pe câmpul de orez şi restul şi l-a petrecut în tufişuri. Se simte atât de rău şi slăbită că e nevoită să se ducă din nou la supraveghetoare.

- Vă rog, mi-e rău. Nu mă mai ţin pe picioare.

Deşi îi e foarte rău, lui Keav îi arde faţa de ruşine când surprinde privirea supraveghetoarei spre picioarele ei. După ultimul episod în tufişuri, şi-a murdărit pantalonii.

- Puţi îngrozitor. Bine, îţi dau învoire să te duci la spital.

În cele din urmă, cu învoirea în mână, Keav se îndreaptă împleticindu-se către tabără unde se prăbuşeşte. După o oră de la plecarea de pe câmp, Keav ajunge în cele din urmă la spitalul improvizat unde stau multe paciente aşteptând să fie văzute de infirmiere. Spitalul e de fapt o clădire veche şi dărăpănată cu mai multe corturi în jur. Când Keav se apropie de o infirmieră şi raportează că e bolnavă, infirmiera o ia de mână şi o duce la un pat pliant să se întindă. Fără să-i ia pulsul sau să o atingă măcar, infirmiera îi pune doar câteva întrebări scurte despre simptome şi pleacă în grabă spunând că o să vină mai târziu să-i aducă nişte medicamente. Keav ştie că e o minciună: nu există medicamente. Aşa cum nu există nici

medici adevăraţi, aşa cum nu există nici infirmiere adevărate, doar nişte oameni simpli cărora li s-a ordonat să se prefacă a fi specialişti în medicină. Toţi medicii adevăraţi şi infirmierele au fost ucişi de Angkar cu mult timp în urmă. Keav e totuşi fericită că a scăpat de soare.

La Ro Leap, când soarele ajunge exact deasupra capului meu, se aude clopotul de prânz, la ora unu. Alergăm din colibă , eu, Chou şi Geak, şi ne întâlnim cu tati şi Kim la cantina comună să ne primim raţia. Stăm la umbră şi mâncăm supa subţire de orez şi peştele sărat în tăcere. Chou o hrăneşte pe Geak din blidul ei, având grijă ca Geak să nu verse nici măcar o picătură. Burta umflată, capul mic, braţele şi picioarele ca nişte beţe par disproporţionate faţă de restul trupului. În jurul nostru stau grămadă grupuri de câte cinci, zece oameni care înghit în tăcere mâncarea aceea puţină să le ajungă doar până a doua zi.

Îmi ridic privirea şi văd silueta mamei care se întoarce. Are faţa înroşită şi umflată de plâns. Ştim că s-a întâmplat ceva foarte rău, dar nimeni nu se aşteaptă la şocul veştilor pe care le aduce.

- Nu o să scape, nu o să supravieţuiască, spune mama în şoaptă plângând. Keav nu o să treacă de noaptea asta. E foarte bolnavă, un caz grav de dizenterie. Cei de acolo zic că a mâncat mâncare stricată. E atât de sleită şi bolnavă după doar o dimineaţă de diaree.

Palmele mamei lunecă de pe ochi pe obraji în timp ce ne povesteşte despre Keav. Ne spune că Keav nu mai are pic de carne pe trupul ei, are ochii duşi în fundul capului, şi abia de-i mai putea deschide să se uite la ea. Când a privit-o prima dată pe mami, n-a fost în stare s-o recunoască. Când se chinuia să vorbească, i se tăia respiraţia care şuiera. Mami se frânge şi începe să plângă în hohote.

Când, în cele din urmă, a fost în stare să vorbească, Keav a întrebat întruna de tati:

- Mami, unde-i tati? ne spune acum mama. Mami, du-te şi-l adu pe tati. Ştiu că am să mor, dar vreau să-l mai văd o singură dată. Vreau să mă ia acasă să fiu cu familia mea, ne povesteşte mama mai departe ce spunea Keav. Asta e ultima ei dorinţă, să-i vadă pe ai ei şi să fie aproape de ei chiar şi după ce nu va mai fi. Spunea să e tare sfârşită, şi vrea să doarmă, dar o să-l aştepte pe tati să ajungă la ea. E atât de slăbită că nu e în stare să ridice mâna să alunge muştele de pe faţă. Şi zace în murdărie. Până să ajung eu acolo nici măcar nu au curăţat-o. Au lăsat-o să zacă acolo în boala ei şi în aşternuturile acelea jegoase. Nimeni nu are grijă de fata mea!

După ce mama şi tata primesc învoire de la şefu' să se ducă s-o aducă pe Keav, amândoi pleacă în grabă. Eu stau în pragul colibei noastre cu Kim, Chou şi Geak, uitându-ne

cum părinţii noştri dispar s-o aducă pe sora noastră cea mai mare acasă. Kim şi Chou stau tăcuţi, pierduţi în gânduri. Geak se târâie până la mine şi mă întreabă unde s-a dus mami. Pentru că nimeni nu-i spune nimic, coboară treptele şi se aşează pe pământ. Ia o creangă şi începe să zgârie cu ea cercuri, pătrate, conturul colibei noastre în ţărână. Stăm şi aşteptăm, minutele devine ceasuri, ceasurile o eternitate, iar soarele refuză să coboare pe cer, să facă timpul să zboare mai repede.

Îi urmăresc în mintea mea cum se îndreaptă spre spital ca s-o afle pe sora mea. Şi mi-o închipui pe Keav aşteptându-i pe părinţii noştri.

Keav îşi aminteşte mâna mamei care-i atinge mângâietor fruntea. Cel mai minunat lucru de pe lumea asta e să ai pe cineva care să te iubească. Deşi nu prea e conştientă de trupul ei, e plăcut să simtă mâinile mamei cum o ating, o şterg, îi mângâie părul. Îi e atât de dor de ele. Îi e atât de dor de mami! Amintirea asta îi aduce un zâmbet sleit pe buze. Zâmbeşte din nou gândindu-se la mami, dar curând zâmbetul se topeşte în lacrimi. Plânge în tăcere, în cele din urmă dând frâu liber emoţiilor. Ar vrea ca mami să n-o fi văzut în halul acela, întrebându-se cu îngrijorare cum o fi apărut ea în ochii mamei în timpul ultimei vizite. Mami e atât de şocată şi îndurerată s-o vadă pe Keav în condiţiile acelea. Mami plânge în hohote şi-i spune tulburată cât de mult o iubeşte toată lumea. Mami o ţine uşor de mâini şi o sărută pe frunte. Ar vrea să se poată ridica spre mami, dar trupul îi e atât de sfârşit încât şi cea mai mică mişcare înseamnă durere. Are atât de multe lucruri să-i spună mamei, dar îi e greu să vorbească.

Are un sentiment de frustrare că se simte prizonieră într-un trup care refuză să se mişte. Când mami pleacă, Keav nu poate decât să întoarcă încet capul ca s-o vadă cum se depărtează.

- Mami, vino repede înapoi, şopteşte ea.

Ştie că mami nu vrea s-o părăsească, dar Keav vrea să-l vadă pe tati o ultimă dată. Îi e dor de el şi de restul familiei atât de mult! Un val de tristeţe o învăluie, se strecoară în fiecare bucăţică din trupul ei, tăindu-i respiraţia. O tristeţe atât de imensă, atât de copleşitoare că nu ştie ce să facă acum cu ea. O muscă neagră zboară şi i se aşează pe mână. E prea slăbită s-o mai alunge. O răceală ciudată îi trece prin şira spinării. Ştie că aşa arată spaima adevărată. Îşi simte inima atât de grea, şi îi e din ce în ce mai greu să respire.

- *Tati, mi-e frică, îngaimă ea în aerul rarefiat. Te rog, vino mai repede să mă vezi.*

Când, în cele din urmă, le văd siluetele în depărtare, întorcându-se, eu şi surorile mele ne repezim spre ei. Mi se frânge inima când îi văd pe părinţii mei întorcându-se fără sora mea.

Sunt traşi la faţă şi trişti. Alerg la ei să aflu ce-i cu sora mea, deşi în inima mea ştiu că a murit deja. Mami, care şi-a pierdut fata cea mai mare, aleargă la cea mai mică, la Geak, de numai patru ani, şi o apucă strâns în braţe.

- Keav murise când am ajuns noi acolo, ne spune tati răpus. A murit cu puţin timp înainte să ajungem noi. Infirmiera ne-a mărturisit că n-a încetat să întrebe dacă am ajuns, şi spunea mereu cât de mult dorea să ajungă acasă, nicăieri altundeva. Am ajuns prea târziu. Am întrebat-o pe infirmieră dacă puteam să-i luăm trupul acasă, dar nici nu mai ştiau unde se află. I-au aruncat trupul pe undeva pentru că aveau nevoie de patul acela pentru alt bolnav. Am încercat s-o găsit printre morţii întinşi pe jos, dar n-am reuşit s-o găsim.

Infirmiera s-a dus şi i-a spus tatei că mai mult de o duzină de fete muriseră în ziua ceea din pricina intoxicaţiilor alimentare. Infirmiera le-a mai spus că a fost un noroc că a avut pe cine să înştiinţeze. De cele mai multe ori nu ştiu cum să informeze părinţii. Cei pentru care nu ştiu cum să contacteze familiile sunt îngropaţi imediat. Trupul lui Keav probabil a fost amestecat cu ale acestora.

- S-au purtat de parcă ar fi trebuit să le fim recunoscători că ne-au anunţat. E moartă şi nu avem cum s-o mai găsim.

Tati încearcă să-şi stăpânească mânia, dar faţa i se schimonoseşte. Îi văd umerii cum îi saltă, dar tati îşi ascunde lacrimile să nu i le vedem şi-şi acoperă faţa cu mâinile.

- I-am întrebat dacă puteam să luam lucrurile lui Keav, şopteşte mama cu voce răguşită. Infirmiera s-a dus să le caute, dar s-a întors fără nimic. Când m-am dus eu s-o văd, Keav mai avea încă ceasul de aur pe care i l-am făcut cadou şi-l ţinea ascuns. Când şi-a dat seama că o să moară l-a scos la vedere şi şi l-a pus la mână pentru prima dată. Infirmiera spunea că nu-şi aduce aminte să fi văzut vreun ceas la mâna ei şi nici nu ştie unde o fi.

Foarte probabil că i l-a furat cineva de la mână. Nu mai pot să ascult. O iau la fugă şi fug întruna, până mă trezesc îndreptându-mă spre pădure. Şi acolo, sub un copac mare, lângă un desiş mare, mă ascund de restul lumii. Îmi adun genunchii strâns la piept şi-mi las capul pe braţe. Îmi acopăr gura cu palmele şi strig din răsputeri de durere pentru moartea groaznică a surorii mele. Gemetele acelea îmi ard gâtlejul, luptându-se să fie eliberate, dar le ţin acolo în vreme ce lacrimile curg şiroaie din ochi.

Cei din jur au spus întotdeauna că eu şi Keav semănăm în mult privinţe. Arătam aproape la fel şi aveam personalităţi asemănătoare. Încăpăţânate amândouă şi gata de conflict. Ultima dorinţă a lui Keav nu s-a împlinit, n-a reuşit să-l vadă pe tati înainte de a muri. Îmi strâng braţele în jurul burţii, trupul mi se frânge de durere şi mă prăbuşesc la

pământ. Stau în iarba deasă, îmi curg lacrimi pentru sora mea, lacrimi care se strecoară în pământ. În seara aceea, pe când stăteam întinsă pe spate, o întreb pe Chou ce se întâmplă cu cei care mor.

- Nimeni nu ştie, dar se crede că mai întâi dorm liniştiţi fără să ştie că au murit. Şi dorm aşa vreme de trei zile, iar în cea de-a treia zi se trezesc şi încearcă să se întoarcă acasă. Abia atunci îşi dau seama că sunt morţi. Îi apucă jalea, dar trebuie să se împace cu sine. Apoi se duc la un râu, se scaldă să-şi spele ţărâna de pe ei şi pornesc spre ceruri unde aşteaptă următoarea reîncarnare.

- Şi când se reîncarnează?

- Nu ştiu, îmi răspunde Chou.

- Sper să nu se reîncarneze aici, spun eu.

Chou întinde mâna spre mine şi mă apucă blând de mână în timp ce-şi şterge ochii cu mâneca. Mă gândesc la ceea ce tocmai mi-a spus Chou. Mi-o imaginez pe Keav dormind somn liniştit undeva. În cea de-a treia noapte se trezeşte doar ca să-şi dea seama că a murit. Mă îndurerează să mă gândesc la chinul ei când îşi dă seama că nu se mai poate întoarce acasă. Mi-o închipui pe Keav în rai, privind spre noi, fericită în cele din urmă. Mi-o imaginez aşa cum arăta înainte de război, purtând o rochie albă lungă şi spălându-se în râu. O văd aşa cum arăta ea la Phnom Penh, nu aşa cum o descria mami.

Adevărul despre moartea lui Keav e prea dureros, aşa că îmi creez o lume fantastică în care să trăiesc. În fanteziile mele i se împlineşte ultima dorinţă. Tati ajunge la ea la timp pentru ca s-o audă pe Keav spunându-i cât de mult îl iubeşte, iar el îi transmite cuvintele noastre de dragoste pentru ea. El o ţine în braţe în timp ce moare împăcată, simţind dragoste în jurul ei, nu spaime. Apoi tati îi aduce trupul acasă ca să fie îngropat, să fie de-a pururi cu noi, nu să rămână pierdut.

Mă trezesc a doua zi dimineaţă şi mă simt vinovată că n-am visat-o deloc pe Keav. Tati e deja plecat la muncă. Mami are faţa congestionată şi umflată şi, ca de obicei, o ţine în braţe pe Geak. Mami şi Keav nu s-au înţeles niciodată prea bine. Keav era zburdalnică şi temperamentală. Mami voia să se schimbe, să fie mai domnişoară, mai supusă. Mă întreb ce regrete trăieşte acum mami din pricina relaţiilor dintre ele, regrete pentru toate acele momente când se ciondăneau la Phnom Penh pentru tot felul de lucruri, ce muzică să asculte, ce haine să poarte.

Mami se întoarce şi se uită la mine cu priviri împăienjenite. O clipă îmi vine să întind mâna spre ea şi s-o mângâi, dar nu sunt în stare şi îmi întorc privirea din faţa ochilor ei. După moartea lui Keav viaţa noastră nu va mai fi la fel ca înainte. Foamea şi moartea ne-au amorţit

sufletele. Ca şi cum am fi pierdut toată energia şi cheful de viaţă.

- Trebuie să uităm că a murit şi să ne continuăm viaţa mai departe, încearcă tati insistent să ne încurajeze. Trebuie să mergem mai departe ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Nu vrem ca şefu' să creadă că noi nu mai suntem în stare să contribuim la societatea lor. Trebuie să ne cruţăm puterile ca să mergem mai departe. Keav ar fi dorit să mergem mai departe. Numai aşa o să supravieţuim.

TATI

Decembrie 1976

Timpul trece încet. Suntem în mijlocul verii, aerul e mai fierbinte şi mai uscat acum. Pare să fi trecut patru luni de la moartea lui Keav. Deşi noi, familia nu vorbim deloc despre ea, inima îmi plânge când îmi aduc aminte că nu mai e printre noi.

Guvernul continuă să ne reducă raţiile de hrană. Mi-e foame mereu şi nu mă mai pot gândi la nimic altceva decât cum să fac rost de mâncare. În fiecare noapte, burta îmi ghiorăie şi mă doare în vreme ce încerc să dorm. Noi depindem de Khouy şi Meng să ne aducă de mâncare ori de câte ori reuşesc s-o şteargă din lagăr să vină la noi. Dar Angkar le dă atât de mult de muncă încât acum nu mai pot să ne viziteze la fel de des ca înainte.

Trăim sub ameninţarea permanentă de a fi descoperiţi că am fost printre cei care au sprijinit fostul guvern. Ori de câte ori văd un soldat venind în satul nostru, inima îmi tresare şi mi-e teamă că au venit să-l ia pe tata. Ei nu ştiu că tati nu-i un ţăran sărac, dar cât o să mai dureze până vor descoperi că suntem nişte prefăcuţi? Oriunde mă duc, sunt obsedată de gândul că oamenii se uită la mine, mă urmăresc cu nişte ochi bănuitori, aşteptând să mă fâstâcesc şi să dezvălui secretul familiei mele. Pot oare să-şi dea seama după felul în care vorbesc, în care merg sau cum arăt?

- Ei ştiu, îl aud pe tati şoptindu-i mamei târziu, noaptea.

Stau pe culcuşul meu, între Chou şi Kim şi mă prefac că dorm.

- Soldaţii i-au luat pe mulţi dintre vecinii noştri. Nimeni nu vorbeşte despre cei care dispar. Trebuie să ne pregătim pentru ce-i mai rău. Trebuie să-i trimitem pe copii în altă parte, să trăiască altundeva şi să-şi schimbe numele. Să-i facem să se ducă şi să trăiască separat în lagăre de orfani. Trebuie să mintă şi să spună tuturor că sunt orfani şi nu ştiu cine le sunt părinţii. În felul ăsta îi ferim, să nu ajungă pe mâna soldaţilor şi să se trădeze unul pe celălalt.

- Nu, sunt prea mici, îl imploră mami.

Nu reuşesc să-mi stăpânesc tremurul ochilor, şi mă răsucesc pe o parte. Mami şi tati au tăcut, aşteptând să adorm din nou. Mă uit la spinarea lui Kim, mă silesc să respir regulat.

- Vreau să-i ştiu în siguranţă, să scape cu viaţă, dar nu-i pot trimite de lângă noi. Sunt prea mici, nu se pot apăra singuri. Nu-i trimitem acum, puţin mai încolo.

Vocea tatei se stinge în şoaptă. Geak, doarme lângă Chou, dă din picioare prin somn şi geme, de parcă ar simţi soarta întunecată care ne aşteaptă. Mami o ia şi o aşează între ea şi tati. Mă răsucesc din nou, de data asta cu faţa spre spatele lui Chou. Îi urmăresc pe mami şi tati cum dorm cu faţa unul spre celălalt şi cu Geak între ei, mâinile lor se ating deasupra capului lui Geak.

În seara următoare, în timp ce stau alături de Kim pe treptele colibei noastre, mă gândesc cât de frumoasă e lumea chiar şi atunci când nu mai am nici o bucurie de a fi în lumea asta. S-a întunecat deja, dar soarele care a apus face orizontul să licăre în roşu, auriu şi purpuriu, încât cerul devine magic. Poate că acolo, dincolo, există totuşi nişte zei. Când o să coboare şi să aducă pace şi pe pământul nostru? Când mă întorc cu privirile spre pământ, văd siluetele a doi oameni îndreptându-se spre noi cu puştile atârnându-le pe spinare.

- Taică-tu-i aici? întreabă unul dintre ei.

- Da, răspunde Kim.

Tati îi aude şi iese din colibă, îi văd trupul încordat, în timp ce toată familia se adună în jurul lui.

- Cu ce vă pot fi de folos? spune tati.

- Avem nevoie de ajutorul tău. Carul nostru cu boi s-a împotmolit în noroi la câţiva kilometri mai încolo. Avem nevoie de ajutorul tău să-l scoate de acolo.

- Mă puteţi aştepta câteva clipe ca să vorbesc cu ai mei?

Soldaţii aprobă dând din cap. Tati şi mami intră în colibă, după câteva clipe tati iese afară singur. O aud pe mami cum plânge înăbuşit. Tati stă acum în faţa soldaţilor, îşi îndreaptă umerii şi, pentru prima oară de când khmerii roşii au preluat puterea, îl văd drept şi înalt dinaintea lor. Îşi împinge bărbia înainte, ţine capul drept şi le spune soldaţilor că e pregătit să meargă. Mă uit la el şi-i văd pieptul cum se umflă şi respiră adânc, faţa i se face pătrată când strânge din dinţi. Întind mâna şi-l trag uşor de pantaloni. Vreau să-l fac să nu se simtă atât de îngrijorat că ne părăseşte. Tati îmi pune mâna pe cap şi-mi zburleşte părul. Brusc, mă apucă prin surprindere şi mă ridică în sus cu braţele de mijloc şi mă sărută pe păr. De multă vreme nu m-a mai ţinut el aşa. Picioarele îmi atârnă în aer, închid ochii şi îl cuprind cu mâinile de după gât, nevoind să-i dau drumul.

- Fetiţa mea frumoasă, îmi spune el şi buzele-i tremurând schiţează un zâmbet palid.

Acum trebuie să merg cu aceşti doi oameni pentru o vreme.

- Tati, când te întorci? îl întreb eu.

- Mâine dimineaţă e înapoi, răspunde unul dintre soldaţi. Fii fără grijă că se întoarce mai repede decât crezi.

- Tati, pot să merg şi eu cu tine? Nu e chiar atât de departe. Te ajut şi eu, îl implor eu să mă lase să merg.

- Nu, nu poţi merge. Acum trebuie să plec. Copii, să fiţi cuminţi şi să aveţi grijă unul de celălalt, spune el şi mă pune jos.

Se îndreaptă încet spre Chou şi o ia pe Geak în braţe. Se uită la faţa ei şi o leagănă încet încoace şi-ncolo după care se apleacă şi o cuprinde şi pe Chou cu braţele. Cu capul ridicat şi pieptul bombat ca un omuleţ, Kim se apropie de tati şi stă drept lângă el. Tati le lasă jos pe Chou şi Geak, se apleacă şi-şi pune ambele mâini pe umerii lui Kim. Kim se schimonoseşte la faţă, tati are chipul rigid şi calm:

- Să ai grijă de mama şi surorile tale, să ai grijă de tine, îi spune el

Tati pleacă încadrat de cei doi soldaţi de-o parte şi de alta. Rămân în prag şi-i fac cu mâna. Mă uit şi văd cum silueta tatei se face mică, tot mai mică, continuu să-i fac cu mâna în speranţa că o să întoarcă şi el capul şi o să-mi răspundă. N-a mai întors capul. Mă uit în urma lui până dispare în zarea aceea numai roşu şi auriu. Când nu-l mai văd deloc, mă întorc şi intru în colibă, mama stă într-un colţ şi plânge. L-am văzut pe tati de multe ori plecând de acasă, la Phnom Penh, dar n-am văzut-o niciodată atât de îndurerată. În inima mea ştiu care e adevărul, dar mintea mea nu poate accepta că e adevărat ceea ce se întâmplă acum.

- Mami, nu plânge. Soldaţii au spus că tati se întoarce mâine.

Îmi las mâna pe ea, se cutremură la atingerea mea. Ies afară unde surorile şi fratele meu stau pe trepte şi mă aşez lângă Chou care o ţine pe Geak în braţe. Stăm toţi şi-l aşteptăm pe tata, şezând aşa pe scări, uitându-ne în lungul drumului care ni l-a luat, şi ne rugăm să ni-l aducă pe tati mâine înapoi.

Cerul se întunecă, nori negri se reped să ascundă stelele. Pe scări, eu, Chou, Kim şi Geak stăm şi-l aşteptăm pe tati să se întoarcă, până când mama ne spune să intrăm înăuntru la culcare. În colibă, mă întind pe spate, cu mâinile încrucişate la piept. Chou şi Kim respiră încet, adânc, dar nu ştiu dacă au adormit sau nu. Mami stă întinsă pe o parte cu faţa spre Chou, cu o mână o cuprinde pe Geak, cealaltă e deasupra capului surorii mele. Afară vântul scutură crengile copacilor, frunzele foşnesc şi-şi cântă una alteia. Norii se împrăştie, luna şi stelele strălucesc din nou şi dau viaţă nopţii. Mâine dimineaţă o să răsară soarele şi se vor trezi toate făpturile pământului. Dar pentru noi, în noaptea asta, timpul a încremenit.

A doua zi dimineaţă mă trezesc şi o văd pe mama stând pe trepte. Are faţa umflată şi arată că n-a dormit toată noaptea. Plânge încet şi e cu mintea dusă departe.

- Mami, tati a venit?

Nu-mi răspunde, îşi mijeşte ochii şi continuă să se uite în lungul drumului pe care a dispărut tata.

- Soldaţii au spus că tati se întoarce dimineaţă. Poate întârzie. Întârzie, doar atât. Ştiu bine că o să se întoarcă.

În timp ce-i vorbesc simt că plămânii nu mă mai ajută şi n-am aer. Mă lupt să trag aer în piept, gândurile îmi aleargă nebuneşte în cap şi mă tot întreb ce se întâmplă. S-a făcut dimineaţă şi tati nu s-a întors. Unde o fi? Stau cu ai mei, ne uităm în lungul drumului şi-l aşteptăm pe tata. Încerc să-mi spun care or fi motivele pentru care tata întârzie. Carul acela s-o fi rupt în noroi, boii nu vor să tragă, soldaţii au nevoie de tata ca să-i ajute să repare carul. Încerc să cred şi eu că astea-s motivele, încerc să le fac să fie adevărate, dar inima mi-e plină de teamă.

Îi spunem şefului că nu ne simţim bine şi primim învoire să stăm acasă. Toată dimineaţa şi toată după-amiaza stăm şi-l aşteptăm pe tata să-l vedem venind spre casă. Când se lasă seara, zeii îşi râd de noi şi etalează un minunat apus de soare.

- Nimic nu e mai frumos decât apusul ăsta, îi spun eu încet lui Chou. Zeii îşi bat joc de noi. Cum pot fi atât de cruzi şi să facă cerul să arate atât de minunat?

Cuvintele astea fac să mi se strângă inima. Nu e drept ca zeii să ne dezvăluie atâta frumuseţe când eu trăiesc atâta îngrijorare şi suferinţă.

- Aş vrea să distrug tot ce e frumos pe lumea asta!

- Să nu mai spui una ca asta, spiritele ar putea să te audă, mă ceartă Chou.

Nu-mi pasă ce spune ea. Asta a făcut războiul din mine. Acum vreau şi eu să distrug din pricina războiului. În sufletul meu e atâta furie şi ură! Angkar m-a învăţat să urăsc atât de mult că acum ştiu că aş puterea să distrug şi să ucid.

Curând întunericul cuprinde tot pământul şi tati nu s-a întors. Stăm mai departe pe trepte aşteptându-l în tăcere. Nu rostim nici un cuvânt, doar privirile scrutează drumul în timp ce aşteptăm să se întoarcă acasă. Ştim cu toţii că tata nu se mai întoarce, dar nici unul dintre noi nu îndrăznim să rostim gândul ăsta cu voce tare, de teamă să nu ne risipim iluzia speranţei că se întoarce. O dată cu întunericul, dispar şi muştele, dar apar ţânţarii să se hrănească acum cu sângele nostru. Mama o ţine pe Geak în braţe. Din când în când mama vântură mâna să alunge ţânţarii de pe trupul lui Geak. Parcă simţind suferinţa mamei, Geak o sărută pe obraz şi o mângâie pe păr.

- Mami, unde-i tati? întreabă Geak, dar mama nu-i răspunde.

- Înăuntru, toţi copiii înăuntru, spune mama cu voce obosită.

- Ar trebui să vii şi tu cu noi înăuntru. O să-l aşteptăm înăuntru, îi spune Chou mamei.

- Nu, îl aştept aici, afară, să-l întâmpin când vine.

Chou o ia pe Geak din braţele mamei şi intră în colibă. Eu şi Kim o urmăm, lăsând-o pe mama să stea mai departe pe trepte singură, aşteptând să se întoarcă tata. Rămân cu ochii larg deschişi şi le ascult pe Chou şi Geak cum respiră uşor. După ce s-a ascuns de soldaţi douăzeci de luni, în cele din urmă l-au găsit. Tata a ştiut dintotdeauna că nu se va putea ascunde la nesfârşit. N-am crezut niciodată că nu va putea. Nu pot să adorm. Mă îngrijorează soarta tatei şi a noastră. Ce-o să ne facem? Am crezut că vom supravieţui. Dar cum să supravieţuim fără tata? Gândurile îmi aleargă în cap şi în minte văd numai moarte şi execuţii. Am auzit o mulţime de poveşti despre felul în care soldaţii execută prizonierii şi apoi îi aruncă în nişte gropi mari de tot; cum îi torturează pe cei prinşi, îi decapitează sau le crapă capul cu topoare ca să nu mai consume preţioasa lor muniţie. Nu pot să nu mă gândesc la tata şi mă întreb dacă a murit cu demnitate. Sper să nu-l fi torturat. Unii prizonieri nici nu sunt morţi când îi îngroapă. Nu pot nici în gând să-mi închipui că tata poate fi chinuit în felul acesta, şi totuşi în minte îmi năvălesc imagini şi-l văd apucându-se de gât, zbătându-se să respire, în timp ce soldaţii aruncă pământul peste el. Nu pot să fac închipuirile astea să-mi dispară din minte! Trebuie să-mi imaginez că tata a fost ucis repede. Trebuie să mă gândesc că nu l-au făcut să sufere prea mult. Tati, te rog, nu-ţi fie frică. Imaginile se tot derulează în mintea mea iar şi iar. Simt cum respiraţia îmi devine mai agitată când mă gândesc la ultimele clipe ale tatei pe pământul ăsta.

- Nu te mai gândi la asta, opreşte-te, altfel o să mori, şuier eu printre dinţi.

Dar nu mă pot opri. Cândva, de mult, tati mi-a spus că adevăraţii călugări îşi pot părăsi trupurile şi călători prin lume sub formă de spirite. În mintea mea mă gândesc cum spiritul îmi părăseşte trupul şi porneşte prin lume în căutarea tatei.

Văd un grup mare de oameni îngenuncheaţi în jurul unei gropi mari. În groapa aceea sunt deja mai mulţi oameni morţi, trupurile le sunt aruncate unul peste altul. Veşmintele lor negre, pajama, sunt îmbibate de sânge, urină şi excremente, şi un fel de altceva alb. Soldaţii stau în spatele altui grup de prizonieri, fumând alene câte o ţigară ţinută într-o mână în vreme în cealaltă ţin un ciocan mare de care sunt lipite şuviţe de păr.

Un soldat conduce un prizonier la margine gropii, inima îmi urlă de suferinţă: „E tati, Nu!“. Soldatul îi apasă umărul cu mâna, ca să-l facă să îngenuncheze la fel ca toţi ceilalţi. Lacrimile îmi curg gârlă în timp ce mulţumesc zeilor că soldatul l-a legat pe tata la ochi. În

felul ăsta e cruţat şi nu mai vede cum au fost executaţi ceilalţi. „Tati, nu plânge, ştiu bine că ţi-e teamă şi ţie“ aş vrea să-i spun eu. Simt cum trupul i se încordează, îi aud cum inima îi bate nebuneşte, lacrimile îi curg pe sub cârpa cu care-i legat la ochi. Tati se străduie să-şi înăbuşe un urlet când aude cum ciocanul zdrobeşte o ţeastă lângă el. Trupul acela se prăbuşeşte peste celelalte cu un bufnet. Alţi taţi în apropierea tatei se roagă şi cer îndurare, dar fără nici un rezultat. Rând pe rând, unul după altul sunt reduşi la tăcere cu ciocanul. Tati se roagă în tăcere de zei să ne aibă în pază. Gândurile i se concentrează asupra noastră, ne vede feţele pe rând, una după alta. Astfel vrea ca chipurile noastre să fie ultimele imagini pe care le vede înainte de a părăsi lumea asta.

„Tati, ah, tati, te iubesc, o să-mi fie întotdeauna dor de tine“

Spiritul meu plânge şi zboară pe deasupra lui. Spiritul meu îl cuprinde cu braţe nevăzute şi-l face să plângă şi mai tare. „Tati, o să te iubesc întotdeauna, nu o să te părăsesc niciodată.“ Soldatul se îndreaptă spre tata, dar eu nu-i dau drumul. Soldatul nu mă poate nici auzi, nici vedea. Nu vede cum îl sfredelesc cu privirea până în adâncul sufletului lui. „Lasă-l pe tata în pace!“ Nici nu îndrăznesc să clipesc când soldatul ridică ciocanul deasupra capului. „Tati, tati, acum trebuie să-şi dau drumul, şoptesc eu. Nu mai pot rămâne aici pentru că mor şi eu.“ Sunt scăldată în lacrimi în timp ce îmi iau zborul de acolo, părăsindu-l pe tati şi lăsându-l singur.“

Sunt din nou în colibă şi mă răsucesc spre Chou. Ea îşi desface braţele şi mă cuprinde. Stăm aşa cu trupurile lipite unul de altul şi plângem. Răcoarea nopţii îmi răceşte broboanele de sudoare de pe piele, încât îmi clănţăne dinţii. Lângă noi, Kim o ţine strâns în braţe pe Geak.

„ Tati, nu mă mai pot gândi cum te zbaţi deasupra celorlalte trupuri să-ţi tragi răsuflarea în groapa aceea. Trebuie să-mi închipui că soldatului acela i s-a făcut milă şi la tine a folosit un glonţ. Tati, nu mai pot să respir. Îmi pare rău, trebuie să te las să pleci.“

Mintea mi se zvârcoleşte de durere şi furie. Durerea de burtă e şi mai sfâşietoare. Durerea zvâcneşte de parcă se hrăneşte cu intestinele mele. Mă sucesc pe o parte, îmi apuc burta cu mâinile şi o strâng din răsputeri să-mi astâmpăr durerea fizică. Apoi mă cuprinde tristeţea. Bezna, întunericul mă învăluie, sorbindu-mă tot mai adânc în hăul ei. Şi apoi totul o ia de la început. Parcă pentru o clipă aş fi ajuns în cu totul altă parte şi mi-am şters din minte partea aceea în care simt emoţiile. Parcă aş fi vie şi totuşi nu sunt vie. Încă mai aud plânsetul înăbuşit al mamei undeva afară, dar nu mai simt şi durerea ei. Nu mai simt nimic.

Mama e sculată înaintea tuturor a doua zi dimineaţa. Are faţa toată buhăită, ochii înroşiţi şi umflaţi încât abia mai vede. Chou îi dă mamei din puţina mâncare ce a mai rămas,

dar nici de aia nu se atinge. Ies şi eu pe trepte, şi visez cu ochii deschişi cum era viaţa noastră la Phnom Penh pe vremea când eram fericită. Mă stăpânesc şi nu-mi îngădui să plâng, pentru că dacă încep o să fiu pierdută pe vecie. Trebuie să fiu puternică.

În cea de-a treia zi ştim de-acum cu toţii că s-a întâmplat ceea ce ne-am temut cel mai tare cu toţii. Întâi Keav, acum tata, khmerii roşii îmi omoară familia luându-i unul câte unul. Mă doare burta atât de tare că-mi vine s-o spintec şi să scot otrava aia afară. Îmi tremură tot trupul de parcă răul mi-a pătruns înăuntru, şi-mi vine să urlu, să mă izbesc cu pumnii în piept, să-mi smulg părul din cap. Aş vrea să pot închide ochii şi să mă prăbuşesc din nou în nesimţire, dar nu ştiu cum să fac asta atunci când vreau. Vreau să-l văd pe tata aici, dimineaţa când mă trezesc! În noaptea asta m-am rugat la toţi zeii: „Zei prea iubiţi, tata e un budist foarte credincios. Vă rog ajutaţi-l pe tata să se întoarcă acasă. Nu e un om rău şi nu vrea să facă rău nimănui. Ajutaţi-l să se întoarcă şi fac tot ce spuneţi. O să-mi dedic toată viaţa vouă. O să vă fiu credincioasă întotdeauna. Dar dacă tot nu-l puteţi aduce pe tata acasă, fiţi îndurători, şi aveţi grijă să nu-l chinuie, sau, vă rog, mai bine să aibă parte de o moarte grabnică."

- Chou, îi şoptesc eu surorii mele. Am să-l omor pe Pol Pot. Îl urăsc şi am să fac în aşa fel ca să fiu sigură că moare încet, în chinuri.

- Nu mai spune una ca asta, o să păţeşti ceva.

- O să-l omor.

Nici nu ştiu cum arată, dar dacă Pol Pot e conducătorul Angkar atunci el e răspunzător pentru toate nenorocirile din viaţa noastră. Îl urăsc pentru că mi-a distrus familia. Simt o ură atât de puternică încât mi se pare că ura asta e o fiinţă vie. Şerpuieşte şi se zvârcoleşte în capul stomacului şi creşte mare, tot mai mare. Îi urăsc şi pe zei pentru că nu-l aduc pe tata înapoi. Sunt un copil, n-am nici şapte ani, dar, într-un fel sau altul, o să-l omor pe Pol Pot. Nu-l ştiu, dar sunt sigură că e cel mai gras şi mai scârbos şarpe de pe pământ. Sunt sigură că în trupul lui trăieşte un monstru. O să aibă parte de o moarte chinuitoare, îndelungă şi mă rog să am şi eu un rol în chinurile lui. Mi-e silă de Pol Pot pentru că m-a făcut să-l urăsc atât de mult. Ura asta mă apasă şi-mi răneşte sufletul, pentru că, din pricina acestei uri, nu mai am loc în inima mea şi pentru amărăciune. Amărăciunea mă face să-mi doresc să fiu moartă pe dinăuntru. Amărăciunea mă face să-mi doresc să mă omor ca să scap de disperarea acestei vieţi. Dar mânia mă face să doresc să supravieţuiesc, să trăiesc suficient de mult ca să omor. Şi îmi hrănesc ura cu închipuiri sângeroase în care trupul hăcuit al lui Pol Pot e târât prin mocirlă.

- Atâta vreme cât nu ştim sigur că tata e mort, o să trăiesc cu speranţa că e viu şi se

află undeva, ne declară mama a doua zi dimineaţă.

Inima mi se împietreşte la auzul cuvintelor ei, ştiind bine că nu-mi pot permite luxul de a mai spera. Pentru mine speranţă înseamnă să las bucăţi din mine să moară. Să sper înseamnă să deplâng absenţa sa şi să devin conştientă de golul din sufletul meu care există fără el.

Acum că eu am acceptat adevărul, mă întreb cu îngrijorare ce o să se întâmple cu mama. Ea a ajuns foarte dependentă de tata. El a fost întotdeauna în preajma ei pentru ai face viaţa mai uşoară. Tata a crescut la ţară şi era obişnuit cu viaţa grea. În Phnom Penh aveam slujnice în casă care făceau mai totul în locuinţa noastră. Tata era sprijinul nostru de bază şi de el depindea traiul nostru al tuturor, dar mai ales al mamei. El ştia ce înseamnă să supravieţuieşti şi ştia cel mai bine ce trebuia să facă pentru noi.

Sper ca în noaptea asta tata să se întoarcă la mine. Sper că vină şi să mă viziteze în somn şi să se întâlnească cu mine în visurile mele. Noaptea trecută l-am văzut. Purta uniforma aceea militară cafenie a guvernului Lon Nol. Avea din nou faţa aceea rotundă ca o lună şi trupul plin. Arăta cât se poate de adevărat cum stătea aşa lângă mine, înalt, puternic, aşa cum era înainte de război.

- Tati! spun şi alerg la el, iar el mă ridică în aer. Tati, ce faci? Te-au chinuit?

- Nu-ţi faci griji, încearcă el să mă liniştească.

- Tati, de ce ne-ai părăsit? Îmi e atât de dor de tine că simt cum mi se strânge stomacul. De ce n-ai venit să mă vezi? Tati, când o să vii să ne cauţi? Dacă ajung într-o tabără de orfani o să vii să mă găseşti?

Îmi pun capul pe umărul lui.

- Da, o să vă găsesc.

E tati al meu, şi dacă el spune că o să mă găsească, ştiu că aşa o să facă.

- Tati, de ce mă doare atât de mult acum când sunt cu tine? Nu vreau să mă mai doară, nu mai vreau să simt nimic!

- Îmi pare rău că te doare. Acum trebuie să plec.

Când aud asta îl apuc de braţe şi mai tare, nu vreau să-i dau drumul.

- Tati, mi-e atât de dor de tine. Mi-e dor să stau în poala ta ca la Phnom Penh.

- Trebuie să plec acum, dar o să veghez asupra voastră întotdeauna, îmi spune tati încet şi mă aşează din nou jos.

Îl mai ţin de un deget şi îl implor să nu mă părăsească.

- Nu, rămâi! Nu. Tati, rămâi cu noi, te rog nu pleca. Mi-e dor de tine şi sunt tare speriată. Ce o să se aleagă de noi? Unde o să ajung? Ia-mă cu tine!

Tati se uită la mine, are nişte ochi căprui şi plini de căldură. Întind mâinile spre el, dar cu cât le întind mai mult cu atât el se depărtează mai mult, până când dispare cu totul.

Când soarele răzbate pe uşă ca să ne spună că s-a făcut dimineaţă, trupul meu se chinuie să doarmă mai departe. Vreau să dorm o veşnicie ca astfel să fiu cu el. În lumea asta adevărată, nu ştiu când o să-l mai văd din nou. Încet, deschid ochii, figura tatei încă mai zăboveşte în viziunea mea. Nu e chipul unui om îmbătrânit şi supt pe care l-au luat soldaţii cu ei, ci faţa omului pe care cândva l-am socotit un zeu.

Prima dată când am crezut că tati e un zeu a fost în timpul călătoriei noastre la Angkor Wat. Pe atunci aveam vreo trei sau patru ani. Ţinându-l de mână pe tati, am intrat la Angkor Thom, unul din multele temple de acolo. Turnurile acelea cenuşii se înălţau imense dinaintea noastră ca nişte munţi de piatră. Pe fiecare dintre turnuri, chipuri uriaşe cu coafuri minunate, priveau în diferite direcţii peste cuprinsul ţării noastre. Uitându-mă la chipurile acelea, am exclamat:

- Tati, dar arată ca tine! Zeii arată ca tine!

Tata a râs şi m-a condus în templu. Nu puteam să-mi iau ochii de la chipurile acelea imense şi rotunde, cu ochii migdalaţi, nasul turtit şi buzele pline, exact trăsăturile tatei!

Când mă trezesc, mă străduiesc să păstrez în minte imaginile tatei chiar dacă acum ne reluăm viaţa fără el. Mama se duce la câmp, muncind câte douăsprezece, paisprezece ore pe zi şi o lasă pe Geak acasă cu Chou. Urmaţi de Geak, şontâcăind după noi, eu şi Chou, împreună cu alţi copii muncim în grădină sau facem şi alte treburi de curăţenie prin sat. A trecut de-acum peste o lună de când a fost ridicat tata. Mama pare să-şi fi revenit, şi încearcă să se împace cu viaţa, dar ştiu bine că n-o să mai văd un zâmbet adevărat pe chipul ei. Uneori noaptea, târziu, mă trezesc suspinele mamei care plânge pe trepte, încă aşteptându-l pe tati. Are trupul cocârjat ca al unei femei bătrâne, stă rezemată de uşorul uşii, cu mâinile încrucişate. Se uită peste câmp, la cărarea pe care venea tati cândva, plânge şi jinduieşte după el.

Ne e cumplit de dor de el, iar Geak, fiindcă e atât de mică, e singura care poate da glas singurătăţii noastre, întrebând mereu unde-i tata. Mi-e teamă pentru Geak. Are patru ani şi nu mai creşte mai mult din cauza lipsei de hrană. Îmi vine să-mi pun capăt zilelor ştiind că eu am fost cea care i-a furat mâncarea de la gură în noaptea aceea.

- Când o să se întoarcă, tăticul tău o să ne aducă o mulţime de mâncare, îi spune mama lui Geak când aceasta întreabă unde-i tata.

Soldaţii se arată tot mai des în satul nostru acum. De fiecare dată când vin, mai iau pe tatăl unei familii cu ei. De fiecare dată vin câte doi, deşi niciodată aceiaşi, cu puştile atârnând

la spate şi banale motive. Ori de câte ori vin, unii din sat încearcă să-i ascundă pe taţii lor, îi trimit în păduri, sau spun că s-au dus. Dar soldaţii aşteaptă, stau lângă locuinţa şefului, fumează alene de parcă ar avea tot timpul de pe lume. După ce-şi termină pachetul de ţigări, se duc la coliba victimei şi apoi dinăuntru se aud vaiete şi urlete. Apoi se lasă tăcere. Ştim foarte bine că sunt numai minciuni atunci spun că o să se în toarcă oamenii aceia a doua zi dimineaţa. Dar nu-i poate opri nimeni. Nimeni nu vorbeşte despre dispariţiile acestea, nici şeful, nici sătenii, nici mama. Îi urăsc pe soldaţi, aşa cum urăsc Angkar şi pe şeful lor, pe Pol Pot. Le dăltui chipurile în memoria mea şi pun la cale ce o să le fac în ziua când o să mă întorc şi o să-i omor. Prin sat umblă zvonul că tata n-a fost ucis în campania de execuţii în masă organizată de khmerii roşii. Zvonurile spun că tata a fost dus de soldaţi prizonier pe un munte departe, unde l-au torturat în fiecare zi. Dar el a evadat şi s-a ascuns undeva în vârful munţilor. Soldaţii îl vânează, dar n-au reuşit să-l prindă. Cei care mai trec prin satul nostru spun că au văzut pe cineva care se potriveşte exact cu descrierea tatei. Mai spun nişte poveşti cum că tata şi-a format propria lui armată, şi încearcă să recruteze tot mai mulţi soldaţi ca să lupte cu khmerii roşii. Când aude zvonurile astea, chipul mamei se luminează, ochii îi strălucesc din nou plini de speranţă. Câteva zile după asta când pleacă la muncă păşeşte parcă cu mai multă viaţă şi, chiar şi după douăsprezece ore, încă mai dăinuie pe faţa ei acel zâmbet. Seara se arată preocupată de felul în care arătăm, ne şterge murdăria de pe feţe, ne desface nodurile din păr. Ea crede în poveştile astea cu toată inima.

- Dacă a evadat, atunci n-o să treacă mult şi o să vină să ne caute. Până când n-o să ştim sigur care e soarta lui, să nu ne pierdem nădejdea.

Şi din nou mama se întoarce la obiceiul de a sta pe trepte ca să-l aştepte pe tata să se întoarcă.

Au trecut săptămâni de când am auzit zvonurile despre tata şi încă nu s-a întors. Ştiu că mamei îi e dor de el şi e sigură că se află în viaţă undeva. După o vreme nu se mai duce să-l aştepte şi încearcă să-şi reia viaţa de dinainte. Timpul trece greu fără tata printre noi. Chiar dacă avem şi noi raţia noastră de mâncare, supravieţuirea noastră depinde de hrana pe care ne-o aduc fraţii noştri mai mari în fiecare săptămână. Când Khouy cade bolnav, scuipând sânge, suntem nevoite să ne luptăm singure. Khouy e un tânăr puternic, dar munceşte prea din greu. Munca lui e să încarce şi să descarce continuu saci de câte o sută de kilograme în camioane pentru a fi trimise în China. Nici Meng nu poate veni pentru că soldaţii îi dau mereu câte ceva de muncă. Suntem foarte îngrijorate pentru soarta lor.

Fără tata, viaţa noastră e foarte grea. Oamenii din sat se uită cu dispreţ la mama, pentru că se descurcă greu cu munca câmpului. Aici e foarte periculos să-ţi faci prieteni, aşa

că ea nu vorbeşte cu nimeni. Sătenii se uită cu silă şi la tenul ei mai deschis la culoare şi fac adeseori comentarii despre *leneşii cu pielea albă*. Dar, spre surprinderea mea, mama a devenit foarte muncitoare şi reuşeşte să supravieţuiască şi fără tata. Într-una din zile, mama primeşte misiunea de a pescui creveţi într-o baltă din apropiere, împreună cu alte cincisprezece femei din sat, şi mă duc şi eu cu ea, lăsând-o pe Chou să aibă grijă de Geak. Mi se încredinţează sarcina să aduc apă pentru cei care prind creveţi, să-i ajut să descâlcească plasele, să aleg creveţii dintre buruieni. Deşi suntem flămânde, nu ni se îngăduie să mâncăm din creveţii pe care-i prindem pentru că aceştia aparţin satului şi trebuie să-i împărţim cu toată lumea. Dacă e prinsă careva că fură, şeful o umileşte în public, îi confiscă bunurile şi o pedepseşte cu bătaia. Pedepsele pentru astfel de fapte sunt foarte aspre, dar foamea nu ne lasă să nu furăm din când în când.

- Loung, mă strigă mama, vino aici, dă-mi nişte apă.

Se îndreaptă de spate, se şterge cu mâneca pe frunte, lăsând o dâră de noroi pe faţă. Iau din găleată apă într-o coajă de nucă' de cocos, alerg la ea şi-i dau să bea.

- Uite, îmi şopteşte ea, întinde mâna iute acum când nu se uită nimeni la noi.

Mama mai aruncă o privire atentă de jur împrejur spre ceilalţi, să fie sigură că nu se uită nimeni la noi şi-mi strecoară o mână de creveţi mici în timp ce ia vasul cu apă de la mine.

- Acum, bagă-i în gură că nu vede nimeni.

Fără o clipă de ezitare, îmi îndes creveţii în gură, cu tot cu coaja lor.

- Mestecă iute şi înghite, îmi spune mama. Acum păzeşte-mă şi tu ca să înghit şi eu câţiva. Dacă se uită careva încoace, dă-mi de veste.

Acum o privesc pe mama în cu totul altă lumină şi sunt mândră de curajul ei. Cumva, într-un fel sau altul, o să găsim o cale să supravieţuim.

MAIMUŢA CEA MICĂ A MAMEI

Aprilie 1977

Au trecut doi ani de când khmerii roşii au intrat cu camioanele lor în Phnom Penh, patru luni de când soldaţii l-au luat pe tata şi Kim a devenit capul familiei. A trecut aproape un an de când n-am mai auzit nimic de Meng şi Khouy. Geak are acum cinci ani, eu şapte, Chou zece şi Kim doisprezece. Acum că a ajuns capul familiei, Kim ia în serios cuvintele tatei de a avea grijă de noi. Se trezeşte primul în zori şi aleargă în piaţa satului să afle ce sarcini avem pentru ziua respectivă. La colibă, mama ne trezeşte pe noi fetele şi îşi consacră câteva

minute pentru fiecare dintre noi. Înainte să termine ea s-o pieptene şi s-o spele pe faţă pe Geak, Kim se întoarce cu instrucţiunile pentru ziua respectivă. Pe când eu abia mă dezmeticesc din somn, el i-a şi spus mamei unde trebuie să se ducă. După ce mama se pleacă la câmp, ne ducem cu toţii în grădina comunală, cu tot cu Geak, în urma lui Kim. Deşi acum mutra lui Kim seamănă cu a unei maimuţe mai mult ca oricând, mama, de când l-au luat pe tata, nu-l mai strigă acum după poreclă. Acum toţi îi spunem Kim.

La câţiva kilometri de satul nostru e un câmp cu porumb. Anul acesta a fost un an bun, cu ploaie multă şi porumbul e copt şi gata de cules. Oricât ne-am teme noi de pedeapsă pentru furt, suntem atât de disperaţi că nu ne putem abţine.

- Mami, de ce nu? se repede Kim. Muncim toată dimineaţa, la amiază şi seara la plantat porumbul ăsta şi, acum, că e copt, ni se spune că nu avem voie să mâncăm. Toţi suntem morţi de foame.

- Kim, e prea primejdios. Ştii bine ce o să-ţi facă soldaţii dacă eşti prins.

- Mamă, suntem morţi de foame. În sat mulţi au murit. Şi guvernul dă recoltele noastre pentru ca să ia arme şi să omoare şi mai mulţi oameni.

- Şşşt! Nu mai vorbi aşa de tare. E crimă mare să vorbeşti împotriva Angkar. Dacă te aud soldaţii, or să te ia şi te omoară.

- Mamă, în noaptea asta o să mă duc să iau nişte porumb.

Kim are o privire foarte decisă, s-a hotărât.

- Ai mare grijă, îi spune mama şi se întoarce în cealaltă parte.

Eu şi Chou nu încercăm să-l oprim, deşi ştim cât e de periculos. Pol Pot are o mulţime de soldaţi care păzesc ogoarele de porumb în fiecare noapte. Soldaţii au dreptul să-i pedepsească pe hoţi aşa cum socotesc ei mai bine, chiar să-i omoare dacă aşa vor. Au atât de multă putere încât nimeni nu îndrăzneşte să le pună la îndoială acţiunile. Indiferent cât mi-e de frică, foamea îmi dă ghes să mă duc şi eu, dar nu am nici puterea şi nici curajul s-o fac. Am auzit că soldaţii le violează pe fetele pe care le prind la furat, indiferent ce vârstă au.

Când se întunecă, Kim ia doi desagi, îşi îndreptă trupul lui de doisprezece ani şi pleacă. O parte din mine se bucură că Kim se duce şi gura începe să-mi saliveze la gândul că aduce de mâncare, aproape că-i simte de pe-acum gustul! Abia aştept să se întoarcă. Stomacul îmi geme după porumbul dulce, zemos. În acelaşi timp mi-e şi frică pentru Kim. L-am pierdut deja pe tata şi pe Keav. Nu vreau să mai îngropăm încă un membru al familiei noastre.

Se face târziu şi Kim nu s-a întors. De ce întârzie atât de mult? Mă uit la mama care o ţine pe Geak în braţe ca să-şi facă curaj. Chou stă singură într-un colţ, pierdută în lumea ei. „Zeilor! Să nu se întâmple din nou. Dacă-l lăsaţi şi pe fratele meu să moară, n-o să vă iert

niciodată. N-aveţi decât să vă duceţi în iad, pentru că acum ştiu bine că nu există zei pe lumea asta“, strig eu la spiritele din mintea mea. De parcă răspunde implorării mele, Kim urcă brusc treptele colibei. Zâmbeşte şi cară doi desagi cu porumb proaspăt. Alerg la el şi-l ajut să-i tragă înăuntru. Când îl vede pe Kim, mama zâmbeşte şi o lasă pe Geak jos ca să-l poată întâmpina.

- Ce s-a întâmplat? Ai întârziat atât de mult că ne-am omorât cu grija, îi spune mama în vreme ce-l trage înăuntru punându-i un braţ pe măr.

- Mamă, a fost atât de uşor! N-am ştiut până acum cât de uşor e să furi! E atât de mult porumb şi nimeni nu poate păzi toate ogoarele. Cred că am mâncat patru porumbi de-acum.

În timp ce Kim începe să-i povestească mamei cum a fost, eu mă trag tot mai aproape de desagii cu porumb. Trag pe nas aroma lor, cu ochii pe porumbul galben. Abia aştept să-mi înfig dinţii în el.

- Mami, pot să mă duc şi eu cu el data viitoare?

Devin tot mai lacomă pe măsură ce mă gândesc că doi dintre noi pot aduce acasă mai mult porumb decât poate Kim singur.

- Nu, nu te duci cu el, am hotărât o dată pentru totdeauna!

Mama se duce afară să coacă porumbul la un foc pe care l-am făcut mai devreme. Face o gaură sub jar şi împrăştie jarul peste cuptorul improvizat. De când tata şi alţi capi de familie din sat au fost luaţi, soldaţii cercetează colibele noastre tot mai rar, aşa că acum suntem oarecum mai în siguranţă. În săptămânile care au urmat, Kim a continuat să fure porumb ori de câte ori terminam proviziile de dinainte. De câte ori se duce pentru porumb, îl aşteptam cu teamă şi vinovăţie să se întoarcă. Şi, în fiecare noapte, îi ia parcă tot mai mult timp să se întoarcă.

Kim îşi aruncă peste umăr cei doi desagi goi şi coboară treptele colibei. Când sare pe pământ genunchii i se îndoaie. Se îndreptă repede înainte să observe cineva. Ştie bine că şi mama şi fetele depindem de el, aşa că trebuie să se arate foarte puternic. Nu trebuie să le facă să se sperie mai mult, că şi aşa sunt ele speriate, şi să vadă cât de speriat e de fapt el. Încearcă să se arate netemător, dar, de fiecare dată când pleacă într-o escapadă, îi e teamă să nu-l lase nervii. Ar vrea să poată da fuga acasă şi să nu mai împlinească misiunea asta periculoasă niciodată. Dar trebuie s-o facă, trebuie să aibă grijă de familia lui. Priveşte cerul şi nu vede nici o stea. Norii se bulucesc în grabă alungaţi de vânt, încât nici o rază de lună să nu ajungă pe pământ. „În regulă, îşi spune el, e timpul să arăţi că eşti curajos.“ După aceste spuse, îşi sileşte picioarele să-l poarte mai departe în beznă. Ştie că şi mama şi fetele sunt cu ochii pe el, le simte privirile în spinare, dar nu trebuie să se întoarcă să privească spre ele, că s-ar putea să-l lase curajul.

Alergă uşor. Ştie că pentru a nu putea fi văzut, trebuie să ţâşnească de la un tufiş la altul. „Ca vulpea care se furişează să scape de oameni în cursul vânătorii.“ Gândul acesta aproape că-l face să zâmbească. Cerul e acum negru, negru, iar umezeala din pământ se transformă în pâclă groasă. Pentru el e un noroc. Probabil că tata veghează asupra lui. Gândul la tatăl său aproape că-i taie fluxul de adrenalină. Toţi copiii cred că ei sunt favoriţii tatei, dar el ştie bine că el chiar e favoritul tatei. Tati totdeauna spunea tuturor povestea despre naşterea sa şi apariţia dragonului.

Când se gândeşte la tati, i se taie respiraţia. Simte o durere adâncă în inimă şi povara asta e prea grea chiar şi pentru el. Nu poate scăpa de ea. Gândul la tatăl nostru devine de nesuportat, dar acum el e bărbatul familiei şi nu-şi poate dezvălui suferinţa. Ceva umed şi sărat îi cade în gură, făcându-l să se întoarcă acum cu gândul la misiunea lui. Îşi dă seama că sunt propriile-i lacrimi, îşi ridică iute poala cămăşii să-şi şteargă ochii. Îi e atât de dor de tata, dar acum nu-şi poate îngădui să se gândească la asta. Trebuie să se îngrijească de nevoile familiei.

Are doisprezece ani, abia îi ajunge mamei până la umăr, dar ştie că e puternic. Trebuie să fie, nu are de ales. Prin mintea lui trece chipul lui Geak, îi e teamă pentru ea. Îi vede ochii duşi în orbite, burta proeminentă, cum îşi pierde cu fiecare zi tot mai mult puterile. Îi aude scâncetul când o imploră pe mama să-i dea de mâncare. O vede şi pe mama care-i spune iar şi iar că nu mai e nimic de mâncare. Nu ştie cât o să mai trăiască dacă nu face ceea ce face acum. Bucăţica asta de hrană pe care reuşeşte el s-o aducă îi prelungeşte viaţa cât de cât, o ajută să rămână între noi încă o vreme. Imaginile astea îi hrănesc mânia, făcându-l să se apropie tot mai mult de ogoarele cu porumb.

Norii se adună mai întunecaţi şi mai imenşi pe cer şi câteva minute mai târziu simte picăturile de ploaie pe braţe. Deodată parcă tot cerul se rupe şi toarnă lacrimile fiecărui cambodgian, udându-l până la piele. Într-un fel ploaia asta e o binecuvântare pentru că mai îmbunătăţeşte umezeala aerului. Îşi aminteşte că citea mai demult că în unele ţări ploaia e rece şi te îmbolnăveşti în ploaie, îi face pe oameni să se retragă în casă. Nu e la fel aici în Cambodgia. Aici ploaia e caldă, la Phnom Penh când începea ploaia era semn că a venit vremea să ieşi afară la joacă. Ploaia a fost întotdeauna şi a rămas chiar şi sub domnia khmerilor roşii prietena noastră.

Apoi vede înainte ogorul. Porumbul e des, fiecare cu câte trei, patru ştiuleţi, de două ori mai înalt decât puştiul acesta mărunt. Cercetează cu privirea locul de jur împrejur. Inima îi bate mai tare, de data asta de mânie. De ce criminalii ăştia ne silesc să murim de foame când e atâta hrană în jur? Simte cum adrenalina i se revarsă în sânge şi, făcându-şi curaj, aleargă spre

ascunzătoarea lui din lanul de porumb. Picături mari cad pe frunzele porumbului pretutindeni în jur, în ochii lui, dar acum nu-i pasă. Apucă primul ştiulete, îi desface pănuşile în grabă şi-şi înfige dinţii în el. Hmmm, sucul acela dulce şi hrănitor îi curge pe la colţurile gurii, i se prelinge pe cămaşă. După ce-şi umple stomacul, degetele-i lucrează cu înfrigurare să umple desagii.

E atât de preocupat că nu aude paşii care aleargă în direcţia lui. Inima i se opreşte în loc când două mâini îl apucă din spate şi-l aruncă la pământ. Ploaia a transformat pământul în mocirlă şi băiatul lunecă atunci când încearcă să se ridice în picioare. Printre genele umede, vede doi soldaţi ai khmerilor roşii cu puştile la spate. Unul dintre ei îl apucă de braţ şi-l saltă de la pământ, dar pe puşti nu-l mai ţin genunchii. Capul îi vâjâie. Acum tremură de frig şi de spaima care-l cuprinde tot mai mult. Primeşte o palmă grea peste faţă care-i face urechile să-i ţiuie. Simte o durere ascuţită, îşi muşcă buzele să-şi stăpânească durerea. „Tati, te rog, ţipă el în mintea lui, te rog ajută-mă. Nu-i lăsa să mă omoare“.

- Ticălosule, urlă ei la el. Cum de îndrăzneşti să furi de la Angkar! Rahat nenorocit!

Îi aruncă şi alte cuvinte murdare, dar el e prea năucit ca să le mai audă. Îl îmbrâncesc continuu.

- În picioare!

Urlă la el mai departe. E în patru labe şi face ce i se porunceşte, când se trezeşte cu o lovitură în burtă care-i taie respiraţia. E din nou în noroi, chinuindu-se să-şi tragă respiraţia. Un alt picior îl izbeşte în spate şi-l trimite cu faţa în noroi. Deschide gura, vrea să tragă aer în piept, dar se îneacă cu o gură de noroi. I se face rău de spaimă şi nu ştie ce să mai facă. O mână îl apucă de păr şi unul dintre soldaţi se uită crunt în ochii lui.

- O să mai vii vreodată să furi de la Angkar? îl întreabă el.

- Nu, tovarăşe, scânceşte Kim în timp ce sângele-i curge din gură.

Dar soldaţii nu se mulţumesc numai cu atât: continuă să-l lovească cu pumnii şi cu picioarele, şi-i pun continuu aceeaşi întrebare ca să primească acelaşi răspuns. Apoi unul dintre soldaţi îşi ia arma de la spate şi o îndreaptă spre el. Kim ţipă îngrozit, lacrimile îi curg pe obraji mai repede decât le poate spăla ploaia.

- Tovarăşe, te rog, nu mă omorî, îi imploră el tremurând din tot trupul.

Unul dintre soldaţi râde. Acum nu mai e băiatul care încearcă să fie bărbatul familiei, care se străduie să fie curajos ca să se îngrijească de ai lui. Acum e doar un puşti de doisprezece ani, cu ţeava unei puşti în faţă.

- Tovarăşe, te rog, nu mă omorî. Ştiu că am făcut un lucru rău, n-o să mai fac.

Soldatul stă în faţa lui ţeapăn cu puşca în mână. Apoi răsuceşte puşca şi-l izbeşte cu

patul armei în cap. O durere îi explodează în tot corpul în timp ce se prăbuşeşte la pământ strigând:

- Tovarăşe, te rog, nu...

- Şterge-o, i-o retează soldatul. Ia-ţi desagii şi şterge-o. Să nu te mai prind vreodată aici să-ţi zbor creierii!

Kim se ridică împleticindu-se şi porneşte şontâcăind spre casă. În colibă, Chou, mama şi Geak stau în linişte şi-l aşteaptă pe Kim să se întoarcă.

- Chou, în noaptea asta Kim întârzie cam mult. Sunt îngrijorată, îi spun eu.

- În bezna asta e greu să mai vezi ceva. Probabil s-a rătăcit. Plouă tare afară.

Parcă auzindu-mă, noaptea devine şi mai întunecată de răutate, vântul urlă şi un trăznet îşi aruncă lumina orbitoare deasupra noastră. Mama încearcă s-o liniştească pe Geak căreia îi e frică de furtună. Mă întorc şi o văd pe mama că-şi duce mâinile la gură ca să-şi înăbuşe un strigăt. Mă uit şi eu în direcţia în care se uită mama: pe fundalul întunericului, îl văd pe Kim, puştiul de doisprezece ani, rezemându-se de uşă. În mână are doi desagi goi îmbibaţi de ploaie. E ud leoarcă, dar pe haine văd dârele de neconfundat ale sângelui şi urme de lovituri pe faţa plină de noroi. Are ochii pe jumătate închişi, e şocat, dar nu plânge. Mama aleargă la el, îi atinge cu grijă rănile de pe faţă. Un strigăt îi scapă când îi vede buzele umflate şi crăpate, încremeneşte când atinge sângele care i se prelinge de pe cap.

- Maimuţa mea cea mică, sărmana mea maimuţă mică! Uite ce ţi-au făcut. Te-au chinuit, sărmana mea maimuţă mică!

Kim tace şi nu opune nici o rezistenţă când mama îl ajută să-şi scoată bluza udă. Îmi muşc buzele când văd trupul fratelui meu bătut atât de rău. Peste tot, pe spinare, pe coaste, numai urme sângerii, rană deschisă, vânătăi dureroase. Aş vrea să alerg la el să iau şi eu din durerile lui, dar rămân încremenită într-un colţ al colibei. Citesc durerea de pe chipul lui, îi simt inima grea pentru că nu a fost în stare să ne aducă de mâncare. Rămân în colţul meu şi-mi întăresc jurământul să-i omor pe soldaţii aceia, să răzbun sângele care-i curge acum fratelui meu de pe cap. Într-o bună zi o să-i omor pe toţi. Mă încearcă o ură fără margini.

- Ploua atât de tare că nu i-am auzit venind.

- Sărmana mea maimuţă mică, rău te-au lovit.

- M-au lovit în cap cu patul armei, încheie Kim relatarea poveştii, dar nici acum nu plânge.

Se cutremură când mama îi pune o cârpă udă pe capul numai rană şi sânge.

- Îmi pare tare rău, în seara asta n-am adus nici un porumb, îngaimă el către noi, se întinde pe jos, închide ochii şi adoarme.

De teamă să nu cumva să moară şi eu să nu ştiu, mă tot duc la el la câteva minute, pun mâna lângă nasul lui să simt că respiră. „Tati, spun eu în şoaptă, nu-l lăsa pe Kim să moară. Tati, mi-e inima atât de grea, toate astea numai pentru porumbul cu care să ne hrănim. Tati, ştiu, sunt rea pentru că îmi pare rău că n-o să mai avem porumb de mâncat.“ Mă ghemuiesc lângă Kim, îmi apuc burta cu mâna, încercând să-mi alung durerile golului din stomac. „Tati, o să-i omor, o să-i omor pe toţi. O să-i fac să sufere şi ei.“ Mă doare capul, îmi apăs cu arătătorul tâmplele ca să nu-mi explodeze ţeasta. Cu cât mă încearcă mai tare ura, cu atât mai mult mă cuprind tristeţea şi disperarea. „Tati, nu pot să mor. Nu ne rămâne altceva de făcut decât să ne ducem traiul ăsta mai departe. Dar, într-o bună zi, o să sufere şi ei, toţi o să sufere, aşa cum suferim noi acum.“

După întâmplările din noaptea aceea, Kim n-a mai furat. Acum e mai tăcut, mai retras. Acum că tati nu mai e şi fraţii mei mai mari sunt în lagărul lor, Kim e bărbatul familiei. Dar de fapt e doar un copil, un biet copil care se simte neajutorat, neînstare să-şi protejeze familia.

PĂRĂSESC FAMILIA

Mai 1977

A trecut o lună de când Kim a fost prins furând porumb. Angkar a mărit raţia de mâncare şi, drept urmare, tot mai puţini oameni mor de foame. Cei care au supravieţuit foametei se înzdrăvenesc încet încet. Se pare că, la fiecare trei luni, khmerii roşii când cresc când reduc raţia de mâncare fără nici un avertisment şi fără nici o explicaţie. Vreme de două sau trei luni ni se dă hrană exact atât cât să rămânem în viaţă, apoi nu ni se mai dă nimic de mâncare câteva luni, apoi din nou avem ceva ceva de mâncare. Kim crede că asta e în legătură cu zvonurile despre youni - vietnamezi - care au atacat la frontieră. Ori de câte ori Angkar crede că vietnamezii vor invada Cambodgia, soldaţii fac stocuri de alimente şi provizii, trimit mai mult orez Chinei în schimbul armamentului. Când se vede că vietnamezii cu ne atacă, Angkar opreşte comerţul pentru armamente şi raţia noastră creşte.

Chiar şi atunci când nu trăim sub tensiune din nevoia de a căuta de mâncare, Kim e alt om, nu mai seamănă cu fratele pe care-l ştiam eu la Phnom Penh. E mai tăcut şi rareori dacă scoate câteva cuvinte. De fapt toţi suntem altfel acum: eu şi Chou nu ne mai ciondănim, Geak, care a devenit şi ea tot mai retrasă, nu mai întreabă de tati. Mami, încă mai stă de multe ori noaptea la uşă aşteptându-l pe tata să se întoarcă.

Deşi sunt deprimată şi în multe zile aş vrea să fiu moartă, inima încă îmi bate plină de

viaţă. Ori de câte ori mă gândesc la tati, îmi dau lacrimile. „Mi-e atât de dor de tine, tati, îi spun eu în şoaptă. E atât de greu de trăit fără tine. Mi-e atât de rău, sunt bolnavă fără tine.“ Dar e zadarnic pentru că, indiferent cât aş plânge, lacrimile nu-l vor aduce înapoi. Ştiu că tati nu vrea să mă vadă că mă dau bătută şi, indiferent cât de greu îmi e să suport viaţa de aici zi de zi, nu-mi rămâne nimic de făcut decât să merg mai departe.

În sat se petrec lucruri ciudate şi familii întregi dispar peste noapte. Kim spune că khmerii roşii au trecut din nou la masacre. Acum execută întreaga familie a celor pe care i-au luat, chiar şi pe copiii mici. Angkar se teme că supravieţuitorii şi copiii celor pe care i-au ucis într-o bună zi se vor răscula şi se vor răzbuna. Pentru a înlătura ameninţarea asta, omoară toată familia. Credem să asta a fost soarta unora dintre vecinii noştri, familia Sarrin.

Familia Sarrin locuia la câteva colibe de noi. Ca şi în cazul nostru, soldaţii l-au luat pe tatăl familiei, rămânând în urma lui o mamă şi trei copii. Copiii erau cam de vârsta noastră, adică între cinci şi zece ani. În urmă cu câteva nopţi, am auzit ţipete puternice venind dinspre coliba lor. Strigătele au continuat mai multe minute, după care nu s-a mai auzit nimic. Dimineaţă ne-am dus la coliba lor şi am văzut că acolo nu mai era nimeni. Toate bunurile lor erau la locul lor: o grămăjoară de haine negre într-un colţ al colibei, basmale roşii în carouri, chiar şi blidele lor de lemn. Au trecut de-acum poate trei zile şi coliba e în continuare goală. E ca şi cum ar fi dispărut ca prin farmec şi nimeni nu îndrăzneşte să întrebe ce s-a întâmplat. Ne prefacem că nici n-am observat dispariţia lor.

Într-una din seri, când se întoarce de la muncă, mama ne strânge pe toţi, pe Kim pe Chou, pe Geak şi pe mine spunând că are ceva să ne zică. Stăm toţi în cerc aşteptând să vedem ce ne spune mama care se agită nervoasă prin preajma colibei şi se uită să fie sigură că nu ne ascultă nimeni. Când vine înăuntru, are ochii plini de lacrimi.

- Dacă mai rămânem împreună, o să murim toţi împreună, ne spune ea încet, dar dacă nu ne găsesc, n-au cum să ne omoare, spune cu vocea tremurând. Voi trei trebuie să plecaţi de aici şi să vă duceţi cât mai departe. Geak are doar patru ani şi e prea mică pentru ca să plece. O să rămână cu mine.

Cuvintele ei îmi străpung inima precum mii de pumnale.

- Voi trei o s-o luaţi fiecare în altă direcţie. Kim, tu o iei spre sud, Chou porneşti spre nord, şi Loung spre est. Mergeţi până daţi de un lagăr de muncă. Spuneţi că sunteţi orfani şi or să vă ia la ei. Vă schimbaţi numele, nici să nu vă spuneţi unul altuia noul vostru nume. Să nu ştie nimeni cine sunteţi de fapt.

Vocea mamei devine tot mai puternică pe măsură ce vorbeşte.

- În felul acesta, dacă cumva prinde pe vreunul dintre voi, nu-i vor găsi şi pe ceilalţi

pentru că nu aveţi cum să le daţi nici un fel de informaţii. Trebuie să plecaţi chiar de mâine dimineaţă, înainte să se trezească ceilalţi.

Mama continuă să ne vorbească, dar eu nu o mai aud. Spaima îşi face loc în trupul meu şi încep să tremur. Vreau să fiu puternică şi fără teamă, ca să-i arăt mamei că nu trebuie să-şi facă griji în privinţa mea.

- Nu vreau să plec! o trântesc eu.

Mama se uită la mine foarte hotărâtă:

- Nu ai de ales, îmi spune ea.

A doua zi dimineaţă mama vine să mă trezească, dar eu sunt deja trează. Chou şi Kim sunt îmbrăcaţi şi gata de plecare. Mama îmi împachetează perechea de haine, înveleşte blidul de lemn într-o basma, şi mi-l leagă în diagonală în spate. Încet, cobor treptele colibei şi mă duc unde mă aşteaptă Chou şi Kim.

- Ţineţi minte: nu mergeţi împreună şi nici să nu vă întoarceţi.

Inima mi se strânge când îmi dau seama că mama ne alungă de acasă.

- Mami, eu nu plec!

Îmi înfig picioarele în pământ şi refuz să mă mai mişc.

- Ba da, pleci! îmi spune mama severă. Tata nu mai este şi eu nu mai pot să am grija voastră, copii. Nu mai vreau să vă văd aici! Sunteţi o povară prea grea pentru mine! Vreau să plecaţi!

Mama se uită la noi fix, fără nici o expresie în ochi.

- Mami!

Întind mâinile spre ea, implorând-o să mă strângă în braţe şi să-mi spună că pot rămâne, dar ea mă plezneşte iute peste mâini.

- Acum pleacă!

Mă răsuceşte apucându-mă de umeri, mă apleacă şi îmi dă o palmă zdravănă peste fund, făcându-mi vânt. Kim a pornit deja la drum, cu privirea înainte şi spinarea încordată. Chou porneşte şi ea încet în urma lui, ştergându-şi continuu ochii cu mânecile. Fără nici o tragere de inimă, mă îndepărtez şi eu de mama şi pornesc spre ceilalţi. După câţiva paşi întorc capul şi văd că mama a dispărut deja în colibă. Geak stă în uşă, uitându-se cum plecăm. Ridică o mână şi-mi face în tăcere semn. Am învăţat cu toţii să fim tăcuţi şi să nu ne manifestăm emoţiile.

Cu cât mă îndepărtez mai mult de sat, cu atât mai mult mânia ia locul tristeţii. În loc să simt că mama îmi lipseşte, sângele îmi fierbe de revoltă faţă de ea. Mama nu mai vrea să mă vadă în preajma ei. Tati a avut mereu grijă de noi şi ne-a ţinut laolaltă. Dar mama nu poate

pentru că e nevolnică, aşa cum spun cei din Angkar. Angkar spune că femeile sunt nevolnice şi societatea se poate descotorosi de ele. Eu eram copilul favorit al tatei. Tata nu m-ar fi alungat de acasă. Mama o preferă pe Geak. Totdeauna a preferat-o mai mult pe Geak. E drept că Geak e prea mică pentru ca să plece de acasă, dar eu n-am împlinit nici opt ani. Nu mai am pe nimeni. Sunt singură singurică.

Soarele urcă pe cer şi ne arde în ceafă. Pietrişul potecii îmi arde şi-mi răneşte tălpile, răzbind chiar şi prin bătăturile întărite. Mă abat de la potecă şi merg prin iarbă. Luna iunie e doar începutul sezonului de ploi, iarbă e verde şi deasă. În noiembrie iarba se ofileşte şi înţeapă ca acele. Dar tălpile picioarelor s-au bătucit într-atât şi bătăturile sunt atât de groase că nici iarba aceea înţepătoare nu le străpunge. Dar acum, când iarba e înaltă, firele de iarbă îmi taie pielea picioarelor ca pe nimic. A trecut multă vreme de când purtam şi eu încălţări. Nici nu-mi aduc aminte de când n-am mai purtat pantofi. Cred că de pe vremea când am sosit în Ro Leap şi mi-au ars rochia cea roşie. În Phnom Penh purtam pantofi negri cu catarame mari care se asortau cu uniforma mea de şcoală. Soldaţii i-au ars şi pe ăştia.

Curând vine vremea ca Kim să pornească pe drumul lui. Se opreşte şi repetă instrucţiunile mamei fără să arate nici un fel de emoţie. Deşi are doar doisprezece ani, Kim are privirea unui bătrân. Fără vorbe de rămas bun sau drum bun, se întoarce şi pleacă. Îmi vine să alerg după el, să-l cuprind cu braţele, să-l ţin aşa cum îl ţineam pe tata şi Keav în visurile mele. Nu ştiu dacă o să-l mai văd vreodată, sau când o să-l mai văd. Nu vreau să mă mai încerce tristeţea pentru că o să-mi fie dor de el. Îmi strâng mâinile pumn, rămân pe loc şi-i urmăresc silueta până nu-l mai văd.

Deşi e împotriva instrucţiunilor mamei, eu şi Chou nu ne putem despărţi, aşa că mergem în aceeaşi direcţie. Fără nici un pic de hrană şi fără apă, mergem în tăcere toată dimineaţa, cu soarele care nu ne cruţă. Cercetăm în jur să aflăm semne de om dar nu vedem nimic. Peste tot în jurul nostru numai copaci maronii, cu frunzele verzi pleoştite sub dogoarea cerului de foc atârnând de crengi. Nu se aude nici un sunet doar lipăitul picioarelor noastre şi al pietricelelor stârnite de noi. Pe măsură ce soarele se ridică deasupra capetelor noastre, stomacul începe să ne ghiorăie la unison, cerând de mâncare, mâncare pe care n-o avem. În tăcere, eu şi Chou urmăm poteca de pământ roşu şerpuind dinaintea noastră. Trupurile noastre sunt tot mai slăbite şi mai obosite, jinduim să ne aşezăm undeva la umbră, dar ne silim să mergem mai departe. Nu ştim unde e capătul potecii noastre şi nici când vom ajunge acolo. S-a făcut amiază când dăm de o tabără.

Tabăra constă doar din şase colibe acoperite cu paie, foarte asemănătoare cu coliba noastră, doar că sunt mai lungi şi mai late. În faţa lor sunt două colibe fără pereţi, folosite

drept bucătărie comună unde locuieşte supraveghetoarea. Tabăra e înconjurată de uriaşe grădini de legume de jur împrejur. Într-una dintre grădini, vreo cincizeci de copii stau pe vine în şir, smulg buruienile şi plantează legume, alţi cincizeci de copii sunt înşiraţi la puţuri, se îndeletnicesc cu udatul grădinilor. Găleţi de apă trec de la unul la celălalt, ultima persoană goleşte găleata în grădină şi trimite găleata înapoi la puţ.

Stăm la poată şi ne întâmpină supraveghetoarea taberei. E cam la fel de înaltă ca mami, dar mai plină şi are un aer care te intimidează. Are părul negru, tăiat scurt, cu breton, la fel ca noi toţi ceilalţi. Are o faţă rotundă, mare şi ne scrutează cu nişte ochi negri.

- Ce căutaţi aici?

- Met Bong, sora mea şi cu mine căutăm şi noi un loc unde să ne aciuăm.

Mă adresez supraveghetoarei în khmeră cu *tovarăşă soră mai mare*, încercând să pun cât mai multă tărie în voce.

- Aici e o tabără de muncă pentru copii. De ce nu sunteţi cu părinţii voştri?

- Met Bong, părinţii noştri au murit de mult. Suntem orfani şi am trăit alături de diferite familii, dar acestea nu ne-au mai vrut.

Inima îmi bate nebuneşte plină de vinovăţie pe măsură ce gura-mi rosteşte tot mai multe minciuni. În tradiţia chineză există credinţa că dacă vorbeşti cu voce tare despre moartea cuiva, atunci aşa se va şi întâmpla. Spunându-i tovarăşei soră că părinţii mi-s morţi era ca şi cum i-aş fi sortit mormântul mamei.

- Au murit în vreun lagăr de reeducare? mă iscodeşte Met Bong.

Am auzit-o pe Chou cum icneşte şi din ochi i-am făcut semn să nu rostească nici un cuvânt.

- Nu, Met Bong, eram ţărani, am trăit la ţară. Eu eram prea mică pentru ca să-mi mai amintesc, dar ştiu că au murit luptând în Războiul Civil.

Bong pare să creadă minciunile mele, sau poate că nici nu-i pasă care-i adevărul. Are în grijă vreo sută de copii şi nu-i pasă dacă forţa de muncă mai creşte cu doi.

- Câţi ani aveţi tu şi sora ta?

- Eu am şapte şi soră-mea zece.

- Prea bine, intraţi.

Aici e o tabără de muncă pentru fetele care sunt prea nevolnice ca să lucreze pe ogoarele de orez. Suntem socotite netrebuitoare pentru că nu puteam ajuta direct eforturile de război. Dar, de dimineaţa până noaptea, muncim sub soarele pârjolitor ca să producem mâncare pentru armată. De la răsăritul la apusul soarelui, plantăm tot felul de legume în grădină şi nu ne oprim decât pentru masa de dimineaţă şi cea de prânz. În fiecare seară cădem

răpuse şi adormim sfârşite, băgate una în alta pe podeaua de bambus, grămadă cu alte cincizeci de fete, celelalte cincizeci în coliba cealaltă.

În tabăra asta nu se risipeşte nimic, mai ales apa. Apa de la puţuri e numai pentru grădină şi pentru mâncare. Ca să ne spălăm sau să ne clătim hainele trebuie să mergem mai bine de un kilometru, la un lac. După ce o zi întreagă ne coacem în bătaia soarelui, nimănui nu-i mai arde să meargă la balta aceea, aşa că ne spălăm foarte rar. Totul se adună şi se refoloseşte: veşmintele vechi devin basmale, mâncarea rămasă e uscată şi refolosită, excrementele ajung îngrăşăminte.

După prima cină, eu şi Chou suntem chemate în jurul unui foc pentru lecţia de seară. Când ajungem acolo vedem că toţi ceilalţi copii s-au strâns deja acolo. Ne ghemuim la pământ şi aşteptăm ca Met Bong să ne citească ultimele ştiri din informaţiile de propagandă ale Angkar. Cu o voce plină de agresivă convingere şi admiraţie, Met Bong ne spune că „Angkar e atotputernic! Angkar e salvatorul şi eliberatorul poporului khmer!“ După care o sută de copii izbucnesc şi bat de patru ori repede din palme, pumnii li se ridică spre cer şi strigă Angkar! Angkar! Angkar! Chou şi cu mine le urmăm exemplul, deşi noi nu înţelegem mai nimic din propaganda şi cuvintele pe care ni le spune Met Bong:

- Astăzi Angkar i-a alungat pe inamicii noştri, younii atât de urâţi, de pe meleagurile patriei noastre!

- Angkar! Angkar! Angkar!

- Deşi vietnamezii sunt mai numeroşi decât soldaţii khmeri, aceştia sunt luptători puternici şi-i vor înfrânge pe youni! Mulţumim Angkar!

- Angkar! Angkar! Angkar!

- Sunteţi copiii marelui Angkar! Deşi sunteţi nevolnici, Angkar vă iubeşte. Mulţi oameni v-au făcut rău, dar de acum Angkar vă apără!

În fiecare seară ne adunăm pentru a asculta noutăţile şi propaganda, şi ni se spune cum Angkar ne iubeşte şi ne apără. În fiecare seară stau şi eu acolo şi fac tot ce fac şi ceilalţi, în vreme ce ura îmi clocește în suflet, făcându-se mare, tot mai mare. Angkar-ul lor s-ar putea să-i apere pe ei, dar nu m-a apărat niciodată pe mine... a omorât-o pe Keav şi pe tata. Angkar nu mă apără când alţi copii mă terorizează pe mine şi pe Chou.

Copiii mă dispreţuiesc şi mă consideră inferioară pentru că am tenul mai deschis. Când merg alături de ei, urechile-mi vâjâie de cuvintele lor răutăcioase, iar scuipatul lor îmi arde pielea ca un acid. Aruncă în mine cu noroi, spunând că aşa o să-mi mai înnegresc pielea albă şi urâtă. Alteori, îmi pun piedică, făcându-mă să cad şi să-mi rănesc genunchii. Met Bong îşi întoarce întotdeauna capul în altă parte. La început nu reacţionez în nici un fel şi suport

răutăţile lor în tăcere, pentru că nu doresc să atrag atenţia asupra mea. De fiecare dată când cad, îmi imaginez cum le rup oasele. Dar n-am supravieţuit până acum ca să mă umilească ei.

Într-una din seri, pe când mă spălam să mă pregătesc de cină, una dintre teroriste, Rarnie, se apropie de mine şi mă pişcă de mână:

- Chinezoaică şi vietnameză tâmpită, şuieră ea spre mine.

Faţa îmi arde şi sângele fierbe în mine de ură. Parcă stăpânite doar de propria lor voinţă, mâinile mele o apucă de gât şi o strâng din răsputeri. Ea se albeşte la faţă, năucită cu totul. Se zbate să tragă aer în piept, se sufocă sub apăsare degetelor mele. Mă apucă de braţe, unghiile-i mă zgârie. Dar nu-i dau drumul. O durere cumplită mă cutremură când mă loveşte în fluierul piciorului. Ura mă face să mă simt de doi metri, şi mă izbesc cu tot trupul de ea şi o trântesc de pământ. Stau călare pe ea şi o ţintuiesc cu privirea. O pleznesc peste faţă şi urlu la ea:

- Mori! Hai, mori!

Ochii i se măresc de groază, sângele-i curge din nas şi mă mânjeşte pe mâini. Dar nici acum nu mă pot opri. Vreau s-o omor.

- Mori o dată! Te urăsc! O să te omor! urlu eu la ea, dar simt o palmă grea peste faţă care mă trimite la pământ.

- Ajunge! îmi strigă Met Bong. În seara asta nu omorâm pe nimeni!

- Da' ea m-a atacat mai întâi! se ridică Rarnie în capul oaselor şi arată spre mine.

- Nu-mi pasă cine a început, mai spune Met Bong şi arată spre Rarnie. Du-te şi te spală.

Apoi se întoarce spre mine, sfredelindu-mă cu ochii, se apleacă apoi spre mine şi strigă:

- Eşti tu chiar atât de voinică încât să te iei la bătaie? Atunci ia apucă-te tu să uzi toată grădina în noaptea asta. Şi nu te culci până nu termini. Şi nici mâncare nu primeşti în seara asta.

Înainte să plece, Met Bong îi spune altei fete să stea să mă păzească şi vă fie sigură că fac aşa cum mi s-a poruncit. În timp ce mă chinui să mă ridic în picioare, cei îngrămădiţi în jurul meu se împrăştie, Chou vine şi-mi întinde o mână, dar refuz să fiu ajutată. Apuc găleata de apă şi mă apuc să ud grădina. Muncesc întruna, fetele mănâncă, apoi se duc la lecţia de propagandă serală, şi se pregătesc să se culce. Nu plâng, nu mă jeluiesc şi nici nu implor iertare. Mintea mi-e plină de gânduri de răzbunare şi masacre. În minte fac o listă lungă cu toate nedreptăţile care mi s-au făcut. După mai multe ceasuri, Met Bong se apropie de mine şi-mi spune să mă duc să mă culc. Fără să mă uit la ea, las găleata să cadă jos, mă duc în

colibă şi cad buştean adormind sfârşită.

După conflictul cu Rarnie, fetele au încetat să mă mai chinuie. Dar au continuat s-o atace pe Chou pentru că arată mai firavă şi temătoare. Au trecut trei săptămâni de când eu şi Chou am ajuns la tabăra asta. Mergem în urma unui grup de fete, cu veşmintele noastre negre, pajama, în mână, la râu să ne spălăm pentru prima oară.

- Chou, nu le mai lăsa să te lovească! Nu le lăsa să creadă că te pot chinui nepedepsite, îi spun eu.

- Dar ştii că mă lovesc mereu şi nu păţesc nimic. Nu mă pot lupta cu ele.

- Da? Pot să o bat pe oricare dintre ele, dar dacă se pun mai multe împotriva mea mă bat ele pe mine. Nu le las să vadă asta. Nu-mi pasă dacă sunt victorioasă, dar ştiu că le umplu de sânge. Şi o să le arăt eu lor. Chou, visez la ziua când o să avem din nou puterea, şi o să mă întorc să le arăt eu lor! O să le adun din nou grămadă şi o să le bat până am să obosesc. N-o să uit, n-o să uit niciodată!

- De ce mai vrei să-ţi aduci aminte? Eu visez la ziua când totul va fi din nou frumos, şi să uit tot ce s-a întâmplat până acum!

Chou nu înţelege. Am nevoie de aceste noi amintiri care-mi trezesc furia ca să le uit pe cele de dinainte care mă îndurerează. Ura mă face să-mi doresc să trăiesc doar pentru ca să mă întorc şi să mă răzbun. Când ajungem la râu, fetele se reped în apă îmbrăcate aşa cum sunt, se stropesc între ele şi râd când le văd pe unele cum se chinuie stângaci să înoate. În vreme ce Chou îşi spală mizeria de pe veşminte, eu plutesc cu faţa în sus pe apă. Mă gândesc la Keav, mă las să mă scufund încet, simţind cum apa îmi acoperă obrajii, ochii nasul. Când ies din nou la suprafaţă, simt cum mâzga adunată săptămâni în şir pe mine se dizolvă şi lunecă de pe pielea mea, de sub unghii, din cutele gâtului, dintre degetele de la picioare. Apa spală murdăria de pe mine, dar niciodată n-o să stingă focul urii pe care-l nutresc pentru khmerii roşii.

COPII SOLDAŢI

August 1977

Lunile trec şi guvernul continuă să ne mărească raţia de mâncare, aşa că am mai prins puteri. Au trecut trei luni de când am plecat de la Ro Leap şi i-am văzut pentru ultima dată pe Kim, pe mama şi pe Geak. Mă gândesc la ei în fiecare zi, şi mă întreb ce-or face. Noaptea,

când toţi ceilalţi copii dorm adânc, eu şi Chou şoptim între noi vorbind despre mama şi Geak. Sper că Meng Khouy şi Kim pot să o mai viziteze pe mama şi să vadă că e teafără. Inima mi se încălzeşte puţin când mă gândesc că mama o are pe Geak lângă ea să nu fie chiar singură de tot.

Ceilalţi copii au încetat să mă mai chinuie pentru că ştiu că sunt o luptătoare. Eu mi-am câştigat reputaţia de bună muncitoare, în schimb Chou, pentru că e mai firavă, a fost degradată la rangul de bucătăreasă. Ei îi place acolo pentru că nu mai e mereu în tovărăşia celorlalţi copii.

N-au trecut decât trei luni de când sunt în tabără, dar, pentru că sunt puternică, Met Bong mi-a spus că are *veşti bune* pentru mine:

- Eşti cea mai mică fată de aici, dar munceşti mai mult decât oricare alta. Angkar are nevoie de oameni ca tine, îmi spune ea zâmbind. E mare păcat că nu eşti băiat, mai adaugă ea.

Când vede că nu sar în sus de bucurie la vorbele astea, se încruntă:

- Prima ta datorie e faţă de Angkar şi nimeni altcineva. Ar trebui să fii fericită. Tabăra asta e pentru nevolnice. Tabăra în care urmează să te duci e pentru copii mai puternici. Acolo vei fi instruită ca soldat aşa că, în curând, o să poţi să ajuţi la câştigarea războiului. Acolo o să înveţi mult mai multe lucruri decât ai putea învăţa aici.

Când termina, faţa îi străluceşte de mândrie.

- Da, Met Bong, sunt fericită că plec, am minţit eu.

Nu înţeleg entuziasmul lui Met Bong. Nu doresc deloc să mă sacrific pentru ţara care l-a ucis pe tata.

Când se crapă de ziuă, îmi strâng veşmintele şi blidul de mâncare. Chou e lângă mine în picioare cu capul plecat. Nu vreau s-o las pe Chou în urmă, dar nu pot refuza noua misiune. Ne strângem braţele cot la cot şi ne îndreptăm spre poarta unde ne aşteaptă Met Bong.

- Chou, eşti mai mare decât mine. Nu mai fi atât de neajutorată, îi şoptesc eu în timp ce ne îmbrăţişăm şi ne strângem de mijloc. Rămânem surori cu toate că tu ai fost găsită într-o ladă de gunoi.

Chou plânge şi mai tare, lacrimile ei îmi udă părul. Met Bong ne desparte, şi-mi spune că e timpul să plec. Chou nu se înduplecă să-mi dea drumul la mână. Îmi adun toate puterile şi-mi smulg mâna din strânsoarea ei şi o iau la fugă. Deşi inima mă doare, nu întorc capul să mă uit înapoi.

Met Bong mă duce la o altă tabără, la vreo oră de mers. Nu ştiu la ce să mă aştept în noua tabără, dar când Met Bong îmi spune că e o tabără pentru instruirea copiilor soldaţi, îmi

închipui că e un loc imens cu o mulţime de arme şi soldaţi care locuiesc acolo. Numai că noua tabără e identică cu cealaltă, e condusă de o altă Met Bong cu aproape aceleaşi trăsături şi apucături, la fel de zeloasă adeptă a Angkar ca şi precedenta mea supraveghetoare. În vreme ce ele stau de vorbă, sunt lăsată singură să fac cunoştinţă cu noua mea casă.

Noua tabără de muncă se află la marginea unor ogoare de orez şi e înconjurată de păduri. De jur împrejurul colibelor se leagănă uşor palmieri înalţi în bătaia vântului. Într-unul dintre palmieri, un băiat taie un mănunchi de fructe de cocos cu un satâr argintiu. Arată cam de doisprezece, paisprezece ani, o faţă rotundă, păr negru cârlionţat şi un trup mic, negru şi musculos. Sunt uimită cum se agaţă ca o maimuţă de copac cu tălpile şi cu degetele. În timp ce cu o mână se ţine de nişte frunze zdravene, cu cealaltă retează fructele din copac. De parcă a simţit privirea mea, băiatul se opreşte şi se întoarce spre mine. Privirile ni se întâlnesc şi ne uităm ţintă unul la celălalt câteva secunde. Zâmbeşte şi-mi face cu mâna, dar tot cu satârul în mână. Nu mai sunt obişnuită cu acest gest atât de familiar de prietenie între doi oameni şi mi se pare cu atât mai ciudat cu cât el retează aerul cu satârul acela. Îi zâmbesc şi eu înainte de a-mi îndrepta atenţia din nou asupra taberei.

În tabără sunt vreo optzeci de fete, cu vârste cuprinse între zece şi cincisprezece ani. Eu abia am împlinit opt. Spre deosebire de cealaltă tabără, aici nu toate fetele sunt orfane. Familiile multora dintre ele locuiesc în satele din apropiere. Toate au fost selectate fie de şeful satului sau supraveghetorul lor şi trimise aici. Nu departe de tabăra noastră e o altă tabără similară pentru băieţi, de cealaltă parte a ogorului de orez, unde sunt aproximativ tot optzeci de băieţi, supravegheaţi de *tovarăşul frate al lor*, sau Met Bong Preuf. Mi se spune că uneori, cele două tabere se reunesc pentru lecţiile despre Angkar şi apoi sărbătoresc victoriile Angkar cu cântece şi dansuri.

În prima mea noapte petrecută în tabără, cele două grupuri s-au adunat în jurul unui foc de tabără, care vuia dezlănţuit, ca să asculte ultimele mesaje de propagandă. Cei doi Met Bong stau în faţa noastră şi ne predică pe rând mesajele:

- Angkar e salvatorul nostru! Angkar e eliberatorul nostru! Îi datorăm totul lui Angkar!

După ce am auzit de atâtea ori aceste cuvinte, am învăţat când să încep să bat frenetic din palme şi să strig lozinci.

- Soldaţii noştri khmeri au ucis astăzi cinci sute de youni care încercau să ne invadeze ţara! Younii au mult mai mulţi soldaţi, dar aceştia sunt proşti şi laşi! Un singur soldat khmer poate ucide zece youni!

- Angkar! Angkar! Angkar! strigăm noi drept răspuns.

- Younii au mult mai multe arme, dar soldaţii noştri sunt mai puternici, mai deştepţi şi

mai curajoşi! Unii youni sunt ca diavolii şi unii refuză să moară.

Vocile le devin din ce în ce mai stridente şi mai puternice şi cei doi Met Bong ne spun cum soldaţii noştri khmeri îi spintecă pe youni cu cuţitele, vărsându-le măruntaiele pe pământ. Le taie capetele ca un avertisment pentru youni să nu mai invadeze Kampuchea. Cei doi Met Bong dau ocol cercului de copii de parcă sunt stăpâniţi de spirite puternice, vânturând ameninţător braţele în aer, buzele li se mişcă din ce în ce mai iute scuipând cuvintele despre gloria Angkar şi neînvinşii noştri soldaţi khmeri, cuvinte prin care condamnă faptele soldaţilor youni şi dezvăluie soarta lor groaznică. Iar delirul furios al copiilor e pe măsura celui al tovarăşilor fraţi.

- Sunteţi copiii Angkarului! Voi sunteţi viitorul! Angkar ştie că sunteţi curaţi în inimile voastre, neîntinate de influenţe murdare, în stare să primească învăţăturile Angkar! De aceea Angkar vă iubeşte mai presus de orice. De aceea Angkar vă dă atâta putere. Voi sunteţi mântuirea noastră. A voastră e puterea!

- Angkar! Angkar! Angkar! urlăm noi drept recunoştinţă.

- Younii vă urăsc. Vor să vină şi să ne fure comorile patriei, inclusiv pe voi. Younii ştiu că voi sunteţi comoara noastră.

Lăsându-se pe vine, tovarăşii fraţi se uită în ochii noştri şi ne spun că younii s-au strecurat deja în oraşele şi satele noastre încercând să ne răpească. Dar Angkar ne va apăra dacă îi vom dovedi întreaga noastră loialitate. Asta înseamnă să raportăm Angkar orice persoană care se strecoară printre noi, orice trădător. Şi dacă auzim pe cineva - prieteni, rude, chiar părinţi - vorbind de rău Angkar, trebuie să-i informăm pe tovarăşii fraţi. Inima mi se opreşte în loc şi, deşi buzele supraveghetorilor se mişcă mai departe aruncând vorbe, eu nu-i mai aud. Tati era împotriva Angkar! De aceea a fost omorât tati. Mami e împotriva Angkar, ei nu trebuie să afle asta niciodată. Cu pumnul ridicat urlu obligatoriul: „Angkar!“

După ce toate discursurile astea se termină, cercul din jurul focului se desface şi copiii se adună pe o singură latură. Patru băieţi ies afară din rând cu nişte mandoline şi tobe încropite de ei. Se duc într-o latură a şirului şi încep să cânte. Bat din tobe şi trag de coarde bătând cu tălpile pământul. Se uită unul la celălalt: sprâncenele ridicate, ochii mijiţi, buzele răsfrânte să se vadă dinţii! Dar nu exprimă mânie, ci mai degrabă fericire! Când încheie, se tachinează între ei, să vadă care şi ce notă falsă a scos. Deodată izbucnesc în râs. Un râs nazal, strident, dar din toată inima. N-am mai auzit pe nimeni râzând din toată inima de când khmerii roşii au preluat puterea. La Ro Leap, trăiam apăsaţi de atâta teamă că nu mai era loc şi pentru râs. Ne era teamă să râdem ca să nu atragem atenţia asupra familiei noastre.

După ce băieţii au terminat, cinci fete au ieşit în faţa frontului întorcându-se spre noi.

Toate poartă nişte bluze negre şi pantaloni frumoşi, nu veşmintele decolorate, cenuşii pe care le port eu, ci noi, ochioase, cu nişte eşarfe de un roşu aprins în jurul mijlocului. Pe frunte au bentiţe roşii cu flori roşii încropite din paie de orez vopsite. Stau una lângă alta şi cântă şi dănţuiesc în faţa noastră. Toate cântecele vorbesc despre adoraţia noastră faţă de conducătorul atotputernic al Angkar, Pol Pot, gloria societăţii ridicate de Angkar, şi despre neînvinşii soldaţi khmeri.

Dansul lor imită muncile ţăranului, recoltarea orezului, pe infirmierele care-i ajută pe soldaţii răniţi, pe soldaţii care câştigă bătăliile. Unul dintre cântece e despre o femeie soldat care-şi ascund cuţitul sub bluză şi-l înfige în inima unui youn. Deşi cântecele mă dezgustă, muzica e muzică, şi un fel de moment de răgaz faţă de viaţa pe care o ducem aici. În cei aproape doi ani petrecuţi la Ro Leap nu s-a auzit nici un cântec, nu s-a învârtit nici un dans, şeful ne-a spus că Angkar le-a interzis. E probabil un privilegiu de care noi, copiii soldaţi, ne bucurăm aici.

În timp ce urmăresc fetele care cântă şi dansează, mă încearcă un sentiment ciudat. Deşi cuvintele pe care le rostesc în cântecele lor descriu scene de război şi vorbesc despre sânge, fetele acelea zâmbesc, mişcă mâinile graţios în acelaşi ritm, trupurile lor se leagănă şi se rotesc în ritmul muzicii. După ce încheie, se iau de mâini şi râd, de parcă s-ar fi distrat pe cinste. Gândul acesta parcă îmi încălzeşte inima şi mă trezesc zâmbind. Râsul, pentru mine, e o amintire de demult şi îmi aduce în minte alte timpuri. La Phnom Penh, Chou şi cu mine îi luam hainele lui Keav din sertare şi ne distram îmbrăcându-le. La paisprezece ani Keav era frumoasă şi se gătea după ultima modă. Avea nişte haine de doamnă, foarte frumoase, la fel ca şi mami. Rochii lungi, vaporoase, fuste scurte, ochioase, bluze cu guler bogat, avea dulapul plin de ele. Chou şi cu mine le probam pe rând, râdeam şi ne prosteam, spunându-ne când *doamnă* când *domnişoară*. După care ne duceam la cutia de bijuterii a lui Keav şi ne puneam colierele şi cerceii. Bineînţeles Keav venea acasă şi ne prindea asupra faptului. Şi ce strigăte şi urlete, ne mai trăgea şi câteva la fund pe când noi o ştergeam din cameră.

După spectacol, suntem cu toţii invitaţi să dansăm, fetele se ridică şi încep să danseze între ele, băieţii se grupează grămadă şi ei. Mi-a plăcut muzica întotdeauna şi dansul. Câteva minute, picioarele mi se mişcă după bătăile tobelor, braţele mi se leagănă în ritmul cântecelor, îmi simt inima uşoară şi plină de bucurie. După ce se termină şi dansul, Met Bong vine şi-mi spune:

- Eşti mică, dar bună la dans.

- Mulţumesc, răspuns eu încet. Îmi place să dansez.

- Cum te cheamă?

- Sarene, îmi rostesc buzele fără ezitare noul meu nume cambodgian.

- Sarene, aş vrea să intri în trupa de dansatori. Organizăm spectacole pentru soldaţi. Asta înseamnă că o parte din timpul de muncă va fi pentru repetiţii. Acum dansăm aşa ca să ne distrăm noi, dar, dacă vreo unitate militară vine în sat, o să dansăm pentru soldaţi.

- Mulţumesc Met Bong, aş vrea foarte mult.

După ce pleacă, îmi acopăr gura cu mâinile să-mi înăbuş un strigăt. Eu! Să dansez! Să muncesc mai puţin pentru ca să fac repetiţii şi să călătoresc. Să am haine noi! Flori artificiale în păr! Pentru prima dată de la preluarea puterii de khmeri mă simt din nou copil şi fericită. Un zâmbet îmi înfloreşte pe faţă.

Dar realitatea e mult mai chinuitoare şi obositoare decât mi-am închipuit eu. În fiecare dimineaţă înainte de a începe repetiţiile, Met Bong ne leagă degetele cu fire de iarbă, iarba elefanţilor. Apoi ne sileşte să ne îndoim palmele înapoi, ca degetele să formeze o curbă frumoasă pentru când le vom avea nelegate. Treaba asta e neînchipuit de dureroasă şi cere ani de zile pentru ca degetele să rămână permanent îndoite aşa. După o oră ne desface legăturile acelea de iarbă, ne simţim degetele ţepene, pulsând de durere. Apoi ne pune pe toate în şir şi ne învaţă pe fiecare câţiva paşi simpli de dans. Când nu sunt la repetiţiile de dans, de dimineaţă până la mijlocul după-amiezii muncesc pe ogorul de orez. Apoi, în timpul rămas, învăţ cântece şi o ascult pe Met Bong cu ne predică filozofia Angkar.

În prima mea zi de muncă pe câmpul de orez, după ce fac câţiva paşi prin apa aceea noroioasă, simt un fel de mâncărime pe laba piciorului şi glezne. Ridic un picior şi scot un ţipăt din răsputeri. Toată glezna îmi e plină de lipitori, la fel laba piciorului şi între degetele de la picioare. Am mai văzut eu lipitori şi înainte, dar nici una atât de mare şi grasă. Mai mari decât degetele mele. Negre şi lunecoase! Se prind de carnea mea cu ventuzele lor şi-mi sug sângele! Trupul li se zvârcoleşte, se zbat, pielea mă mănâncă, simt nişte furnicături. Încerc disperată să le dau jos, apuc cu mâinile lipitorile reci şi lunecoase. Lipitorile se întind când trag de ele, se lungesc, dar nu se lasă smulse. În cele din urmă reuşesc să-i smulg uneia unul din capete, dar celălalt rămâne înfipt şi suge sânge mai departe.

Una dintre fetele care muncesc se apropie de mine şi începe să râdă. O fracţiune de secundă râsul acela mă face să tresar.

- Tare eşti proastă! Uite numai aşa scapi de ele!

Smulge un mănunchi de iarbă, îl ţine cu mâinile de ambele capete şi mătură cu el în josul gleznei. Lipitorile cad jos, rămâne glezna sângerând.

- În felul acesta ambele capete se desprind deodată. De-acum, trage-ţi cracii pantalonilor în jos peste glezne ca să nu mai ajungă lipitorile acolo.

Eu îmi suflecasem pantalonii ca să nu se ude şi tocmai mă întrebam de ce nu-şi suflecă şi fetele celelalte la fel.

- Dar cu laba piciorului şi degetele cum fac? întreb eu îngrijorată.

Fata ridică din umeri:

- Nu prea ai ce face. Nu te doare şi nici n-au cum să-ţi sugă prea mult sânge. La sfârşitul zilei le smulg şi eu de acolo. Obişnuieşte-te cu ele.

Mă cutremur la gândul lipitorilor şi mă întreb dacă o să mă pot obişnui cu ele. De departe, Met Bong strigă la mine să nu mai lenevesc şi să intru din nou în apa aceea. Inima îmi bate nebuneşte: lenea e cea mai mare crimă pe care poţi s-o faci faţă de Angkar. Îmi leg cracii pantalonilor cu nişte fuioare lungi de iarbă, strâns în jurul gleznelor, şi sar iute în orezărie. În iazul acela, mâlul cald mi se strecoară printre degete şi, după câţiva paşi, simt pe laba piciorului şi degete mâncărime şi furnicături.

- Obişnuieşte-te, îmi spun singură.

Strâng dinţii cu încăpăţânare, şi mă aplec peste firele de orez. Munca asta îţi rupe spinarea, e o treabă care-ţi amorţeşte mintea, soarele îmi încinge veşmântul negru. Pe măsură ce trec orele, mintea începe să-mi rătăcească şi mă gândesc la Keav: asta a făcut ea zi de zi până a murit. Îmi curge sudoarea pe faţă şi bărbie în timp ce stomacul mi se zbate. Nu am timp să mă arăt nevolnică. La sfârşitul zilei am şi uitat de lipitorile care-mi atârnau de degete, dar n-am uitat de sora mea.

S-a făcut şi luna septembrie, nou luni de când n-am mai văzut-o pe Chou. Met Bong îi învaţă pe copiii mai mici cum să se apere. Ne spune că Pol Pot are semne că ne aşteaptă zile grele şi că trebuie să ne pregătim. Pol Pot trimite soldaţi prin sate şi oraşe şi-i iau pe toţi copiii de opt ani şi mai mari din sânul familiilor lor şi pe copiii cetăţenilor de bază. În funcţie de cât sunt de zdraveni şi ce vârstă au, copiilor li se încredinţează diferite misiuni sau sunt antrenaţi în diverse chipuri. Sunt trimişi în tabere unde muncesc pe ogoare, cultivă şi adună grâne, sau fac diverse unelte, muncesc ca salahori, sau sunt instruiţi să devină soldaţi în tabere ca ale noastre.

- Să fiţi mândre, ne spune supraveghetoarea, cu instrucţia făcută cu mine sunteţi cu mult înaintea altor copii.

- Met Bong, am deschis eu gura, eu n-am făcut decât să muncesc pe câmp şi să mă uit cum se antrenează alte fete.

- E foarte uşor să înveţi să mânuieşti arma, îmi răspunde ea, dar să-ţi instruieşti mintea e cu mult mai greu. Eu v-am instruit mintea în toate lunile astea. Am făcut cum am crezut eu

mai bine ca să vă bag cuvintele lui Pol Pot în cap şi să vă spun adevărul despre youni. Copiii trebuie instruiţi să se supună ordinelor fără crâcnire, fără să întrebe, şi să împuşte şi să-şi ucidă şi părinţii dacă se dovedesc trădători. Aceştia sunt primii paşi ai instrucţiei.

Am simţit cum fierb când am auzit vorbele astea. Clocotea mânia în mine, dar am reuşit să mă stăpânesc. N-o s-o omor pe mama pentru ei, niciodată!

Anul Nou trece şi el fără nici un fel de sărbătorire şi fără bucurie. Vântul răcoros de ianuarie se transformă în arşiţa lui aprilie. Viaţa în tabără continuă ca de obicei, îmi împart timpul între munca la câmp şi lecţiile de instrucţie. Ca şi Keav şi eu sunt singură aici, deşi mănânc aceeaşi mâncare şi dorm în aceeaşi colibă cu alte optzeci de fete. În afară de discuţiile noastre obligatorii despre Pol Pot şi armata lui, în rest ne ducem fiecare viaţa în tăcere. Nu vorbim nimic cu nimeni pentru că toate avem câte ceva de ascuns. Taina mea e viaţa noastră la Phnom Penh. Altă fată ascunde că are un frate handicapat, sau că a furat mâncare, mai are o pereche da pantaloni roşii, e mioapă şi folosea pe vremuri ochelari, sau că a gustat ciocolată la viaţa ei. Dacă e descoperită ar putea fi pedepsită de Met Bong.

Deşi ştiu că e periculos să întreţii relaţii de prieteni cu cineva, îmi doresc tare mult un prieten. Fără Chou mă simt tare singură. Până acum nu demult, o aveam pe Chou cu care mă jucam, cu care sporovăiam. La Phnom Penh, Khouy şi Meng erau de-acum mari, Keav era adolescentă, Kim şi el mai mare şi Geak doar o copilă. Eu şi Chou eram foarte apropiate. Când eram tristă sau supărată, pe ea o căutam întotdeauna să-i destăinui ce simt. Nu mi-am dat seama niciodată cât de mult îmi va lipsi, mai ales acum că nu mai suntem împreună.

În tabără, singura relaţie care se apropie oarecum de prieteni e cea cu băiatul din palmier. Nu ştiu nici cum îl cheamă şi n-am schimbat o vorbă cu el. Vine adesea în tabăra noastră, uneori singur, alteori cu tatăl său. Am aflat de la Met Bong că locuieşte cu familia într-un sat din apropiere. El şi ca taică-su se îndeletnicesc cu culesul nucilor de cocos şi a sevei de cocos pentru şeful satului. Băiatul şi taică-su îi dau lui Met Bong adesea nuci de cocos să mănânce. Dacă se întâmplă şi ei când sunt şi eu prin preajmă, băiatul aruncă o nucă de cocos în direcţia mea, zâmbeşte şi îmi face semne cu mâna în care ţine satârul.

Cu fiecare zi, lecţiile noastre devin tot mai lungi. Se pare că acum puterea lui Pol Pot o depăşeşte pe cea a Angkar. Nu ştiu de ce şi cum s-a întâmplat asta. Nici acum nu ştiu mai multe despre el în afară de ceea ce ne spune Met Bong la lecţiile noastre din fiecare seară. Ea ne spune că e meritul lui de a-i fi adus pe khmerii roşii la putere. Şi tot el e cel care va reda Kampuchiei străvechea ei glorie. Vocea supraveghetoarei devine stridentă când îi pronunţă numele, ca şi cum rostind *Pol Pot* o apropie mai mult de rădăcina puterii lui. Am auzit de Pol

Pot încă de când a preluat puterea la Phnom Penh, dar niciodată n-am ştiu care era rolul lui în Angkar. Acum se pare că Angkar acţionează în numele lui, că toţi pentru el muncim. Cu fiecare zi tot mai des rostim numele lui decât al Angkar. Acum, la informările de propagandă, lui Pol Pot îi mulţumim, el e salvatorul şi eliberatorul nostru, şi nu Angkar. Se pare că nimic nu se împlineşte fără ca meritul să fie al lui Pol Pot. Dacă recolta noastră de orez e mai mare e datorită lui Pol Pot. Dacă vreun soldat se dovedeşte puternic şi luptător de frunte, e pentru că Pol Pot l-a făcut să fie aşa. Dacă un soldat este ucis e pentru că n-a ascultat sfaturile lui Pol Pot. În fiecare seară îl lăudăm şi-l omagiem pe Pol Pot şi pe soldaţii lui, khmerii roşii, pentru că înfrâng inamicul.

Cu amănunte îngrozitoare, ni se vorbeşte despre puterile supranaturale ale soldaţilor noştri care-i ucid pe youni. Younii sunt superstiţioşi şi au credinţa că dacă vreo parte a trupului lor nu e îngropată laolaltă cu restul atunci când au murit, atunci sufletul lor nu-şi găseşte odihna şi nu se va reîncarna pe pământ. Şi, ştiind asta, soldaţii noştri le taie capetele younilor şi le ascund prin tufişuri, sau le aruncă prin junglă ca să nu poată fi găsite. Şi toate informaţiile astea ne sunt oferite cu detalii din cele mai îngrozitoare până când nici noi nu mai simţim nici un fel de reţinere în faţa violenţei.

În luna următoare, unul câte unul, băieţi şi fete părăsesc tabăra fără nimic altceva decât cu hainele de pe ei. Sunt trimişi să ajute la efortul de război. Unii ajung în alte tabere, unde învaţă cum să facă ţepuşe otrăvite, alţii îi urmează pe soldaţi ca hamali. Ca hamali, cară provizii, alimente, ajutoare medicale şi armament pentru soldaţi şi adesea ajung pe linia frontului. Mulţi copii au fost mutaţi în atâtea locuri încât părinţii lor nici nu mai ştiu pe unde se află. Iar după ce-au plecat nu se mai aude nimic despre mulţi dintre ei.

Apoi tabăra băieţilor a fost desfiinţată cu totul. Met Bong ne spune că Pol Pot are nevoie de băieţi în munţi, să fie mai aproape de ceilalţi soldaţi. Acolo soldaţii îi pot apăra mai bine. Ne spune că Pol Pot ştie el mai bine ce trebuie făcut, dar ea se arată totuşi nemulţumită de mutarea lor acolo. În ultima noapte când băieţii mai erau în tabără, pe când ceilalţi copii dormeau, am ieşit afară pentru că aveam nevoie. Din tufişuri i-am spionat pe Met Bong şi pe Met Preuf care stăteau împreună lângă foc. Stăteau unul lângă celălalt pe pământ, cu umerii lipiţi. Vorbeau încet şi nu se înţelegea ce vorbesc din pricina crengilor care trozneau în foc. Apoi Met Bong şi-a rezemat capul de umărul bărbatului, iar el a cuprins-o cu braţele. La urma urmei şi ea e o femeie tânără şi, oriunde în altă parte pe lumea asta, aceasta ar fi fost o scenă firească. Mă întreb de ce ei i se îngăduie să aibă un tovarăş alături şi nouă nu. Când au plecat, băieţii şi-au luat instrumentele cu ei. Met Bong ne cere nouă, fetelor, să exersăm mai departe în speranţa că băieţii se vor întoarce şi o să putem dansa din nou.

Curând tabăra noastră s-a redus la doar cincizeci de fete, între zece şi treisprezece ani. Met Bong ne spune că acum e rândul nostru să ne îmbunătăţim instrucţia şi să ne împlinim datoria faţă de Pol Pot. Ne adună pe toate fetele şi ne ordonă să ne aşezăm în cerc.

- Sunteţi copiii Angkar. Sunteţi aici pentru că sunteţi cei mai pricepuţi şi cei mai harnici. Sunteţi fără teamă şi nu vă e frică să luptaţi. Angkar are nevoie de voi pentru că voi sunteţi viitorul.

Ne spune toate acestea rar, apăsat, să ne umple de mândrie.

- Într-o bună zi, şi nu mai e mult până atunci, vă veţi alătura fetelor mai mari ca să luptaţi împotriva younilor, dar, deocamdată, mai aveţi multe lucruri de învăţat.

Met Bong se ridică şi dispare doar pentru a se întoarce câteva minute mai târziu cu braţele pline de unelte. Acestea zdrăngăne cu zgomot când le lasă să cadă grămadă jos, în faţa noastră. Se aşează dinaintea noastră şi începe să ne spună:

- Voi cunoaşteţi toate aceste unelte. Le folosim pentru a recolta orezul, pentru a planta legumele şi construi case. Dar, în mâna unor luptători, acestea pot deveni arme de război. Secera asta rotundă, sapa, grebla, ciocanul, maceta, ţepuşa de lemn, puşca.

Apucă secera şi o ridică.

- Tăişul acesta poate reteza capul inamicului, ne spune ea. Vârful secerii poate străpunge ţeasta.

Fac ochii mari în vreme ce imaginile mi se întipăresc în minte. Simt furnicături în creştetul capului. Mă uit şi-i văd pe ceilalţi copii cum ascultă cu atenţie, fără să trădeze nici un fel de emoţie.

- Ciocanul zdrobeşte ţeasta inamicului, maceta îl retează. Când eşti nevoită să te aperi, orice vă cade în mână poate deveni o armă, ne mărturiseşte Met Bong.

Mă uit ţintă la ea, îi sorb fiecare cuvânt, fără să arăt nici o reacţie, în vreme ce ura împotriva ei clocoteşte tot mai puternic. Acestea sunt armele pe care Pol Pot le foloseşte împotriva victimelor sale, victime la fel ca tata. Clipesc iute de câteva ori, încercând să-mi alung din minte imaginile astea.

Met Bong apucă o armă din grămadă, acelaşi fel de armă pe care am văzut-o de atâtea ori pe umerii khmerilor roşii.

- Astfel de arme aş vrea eu să avem, cât mai multe, dar sunt foarte scumpe. Chiar şi muniţia pentru ele e scumpă, aşa că nu avem prea multe arme din astea. E foarte uşor să tragi cu ele. Oricine poate învăţa să le folosească, chiar şi un copil poate trage cu ea.

Mă cheamă la ea din cercul acela de cincizeci de fete.

- Uite aşa se ţine! spune ea punându-mi arma la umăr, cu patul înfipt în pieptul meu.

O simt grea pe umăr, poate să aibă aproape o cincime din greutatea mea. Met Bong îmi ordonă să apuc arma cu o mână, ţinând-o astfel în echilibru. Fac destul de uşor cum îmi spune, dar împotriva voinţei mele. Îmi ia arma din mână şi-mi petrece chinga peste umăr. Arma îmi atârnă pe spate, cam la o palmă de pământ, patul mi se loveşte de pulpă.

- Se vede că e prea mare pentru Sarene, spune Met Bong.

Mă uit atent la ea, realizând că asta e arma a cărei lovitură l-a umplut pe Kim de sânge, aceeaşi armă cu care a fost izbit în cap. Mâna îmi tremură uşor, dar îmi stăpânesc tremurul strângând tare gâtul armei până când mi se albesc pumnii.

- Întinzi mâna stângă şi ţii arma în echilibru, cu dreapta apeşi pe trăgaci. Vedeţi, e foarte uşor.

Vocea lui Met Bong sună triumfător şi entuziast, dar eu nu simt nici bucurie, nici patimă, doar ură pentru ea şi pentru Pol Pot.

- Când glonţul iese pe ţeava puştii, el merge în linie dreaptă. Mulţi soldaţi spun că ei au scăpat de gloanţe alergând în zig-zag.

Ea cheamă copiii unul câte unul şi le arată cum se ţinea puşca. După această primă lecţie, ne asigură că asta e doar prima dintr-un şir de multe lecţii care vor urma.

În timpul zilei, nimic nu mă poate tulbura, dar noaptea, în timp ce lunec în somn, înghesuită între alte cincizeci de fete, departe de Chou, mintea începe să-mi rătăcească şi gândurile-mi lunecă spre familia mea şi nu mă lasă să adorm. Dimineaţa capul îmi pulsează de nesomn şi mă simt secătuiră, nu mai am puteri. Nu pot lăsa slăbiciunea asta să pună stăpânire pe mine, să mi se strecoare în suflet. Dacă se întâmplă una ca asta, o să mor, pentru că cei nevolnici nu supravieţuiesc în Kampuchea.

În nopţile când nu rătăcesc cu gândul la cei din familia mea, am coşmaruri în care cineva sau ceva încearcă să mă omoare. Visul începe în acelaşi fel: cerul e negru şi se aud ecourile trăznetelor din sezonul musonilor. Stau ghemuită într-un tufiş, sudoarea îmi curge pe frunte şi-mi arde ochii. Tremur şi-mi strâng genunchii mai tare la piept. Mi se opreşte respiraţia când aud foşnetul frunzelor de jur împrejurul meu, apoi nişte paşi. Ştiu din instinct că e ceva pe urmele mele, mă căută prin desişul din apropiere ca să mă omoare.

Două mâini imense dau frunzişul la o parte şi sunt descoperită. Trupul îmi paralizează când văd ce am în faţa ochilor: e şi om şi fiară. Mă domină cu statura, din orbite îi ies nişte ochi negri, o faţă păroasă şi grasă, cu nişte nări turtite, imense. Spaima mă cuprinde mai tare când văd că ţine în mână o macetă argintie ce luceşte sinistru în lumina lunii. Când fiara aceea se apleacă să mă apuce, o iau la fugă şi scap printre picioarele lui. Se răsuceşte şi dă să mă spintece cu maceta, mai mai să mă ajungă să-mi reteze piciorul. În timp ce alerg, aud maceta

vâjâind tot mai aproape de mine, retezând tufişurile din jurul meu. Cu cât alerg mai repede cu atât mai repede aleargă şi fiara. Şi mă fugăreşte până când reuşeşte să mă încolţească.

Atunci jungla se închide în jurul meu, ca un zid de netrecut. Nu am nici o scăpare. Fiara ridică maceta deasupra capului, ţintind drept spre mine. Dar de-acum nu mai suport. M-am săturat să fiu fugărită, am obosit să tot alerg. Sângele-mi fierbe în vine de ură când mă reped cu tot trupul în fiară, făcând-o să-şi piardă echilibrul. Scapă maceta din mână. Mă izbesc din nou în ea şi se prăvăleşte la pământ. Acum apuc eu maceta şi spintec bucăţi din fiara aia până când nu mai mişcă, rămâne moartă. Dimineaţa mă trezesc scăldată în sudoare şi spaime, dar parcă întărită de coşmarul acela pentru că, până la urmă, am ieşit învingătoare. Visul e mereu acelaşi, doar adversarul se schimbă. Adversarul e când un soldat al khmerilor roşii, când un animal sălbatic, un monstru sau o fantomă omenească, care mă fugăresc cu cuţite, puşti, topoare, macete. De fiecare dată mă lupt din greu până când pun mâna pe armă şi-mi omor duşmanul înainte să mă omoare el pe mine. La sfârşit, eu, cea hăituită, reuşesc să fiu cea care ucide.

În fiecare seară, înainte de a ne culca, Met Bong ne adună pe toate în colibă pentru o altă oră de propagandă. Aprinde o lumânare şi o ţine în mână. Lumina aceea gălbuie a lumânării i se reflectă pe faţă în vreme ce noi toate stăm în întuneric. La una dintre adunările astea, tocmai mă rezemasem de peretele de paie şi încet încet lunecam în somn, când un ţipăt m-a făcut să mă dezmeticesc brusc. Inima îmi bate nebuneşte şi mă întreb dacă nu cumva eu am fost cea care a strigat. Atunci văd că fetele se strânseseră în jurul supraveghetoarei.

- Ce s-a întâmplat, o întreabă Met Bong pe fata care ţipase.

- Am văzut... parcă o mână mare. Se rezemase de perete. O mână s-a strecurat printre paiele peretelui şi m-a apucat de mână, apoi de beregată. Era rece şi umedă. Ştiu bine că e un youn care a venit să pună mâna pe noi.

Fetei îi tremură buzele, are faţa galbenă în lumina lumânării, parcă ar fi o fantomă şi ea. Met Bong se întoarce spre fetele mai mari şi le spune să iasă să vadă ce-i afară.

- Luaţi şi armele, aveţi grijă să fie încărcate. Trageţi în orice mişcă.

După ce fetele mai mari ies, ne îngrămădim în mijlocul încăperii, cu faţa spre pereţi. În minte mi se perindă imagini cu vietnamezi care ne atacă şi ne ucid, şi tremur de spaimă. În Phnom Penh, tata mi-a spus o dată că vietnamezii sunt la fel ca noi, dar cu ten mai deschis şi nasuri mai mici. Dar Met Bong îi zugrăveşte ca pe nişte sălbatici care nu vor altceva decât să ne ocupe ţara şi să subjuge poporul. Nu ştiu ce să mai cred. Nu ştiu nimic despre lumea de dincolo de tabăra noastră decât ceea ce ne spune Met Bong. Cum stau în întuneric, îmi dau seama că încep să cred tot ce ne spune ea despre duşmani.

După câteva minute fetele se întorc şi raportează că, indiferent ce-o fi fost, a dispărut. La lumina lunii au văzut nişte urme mari de paşi în jurul taberei.

- Younii ne atacă, ne spune Met Bong şi strânge mai tare arma la piept. Când ocupă oraşele, se duc şi deschid puşcăriile. Younii se răspândesc peste tot şi violează fetele, jefuiesc oraşele, iar cei din închisori, care sunt împotriva lui Pol Pot, se dau cu younii. Trebuie să ne apărăm, bâiguie Met Bong cu frenezie.

Din noaptea aceea Met Bong a introdus o nouă ordine şi noaptea facem pe rând de pază în tabără. Dormeam când o mână mă scutură de umeri:

- Scoală, e rândul tău să faci de pază, îmi spune o voce din întuneric.

Bombănesc, dar mă ridic şi-mi frec ochii împăienjeniţi. Îmi pune o puşcă în mână, o simt grea, o sprijin de piept pentru că n-am degete atât de mari ca s-o cuprind de pat. Mă duc la uşă şi mă aşez acolo. Cerul e întunecat, fără un nor, luna plină luminează pretutindeni, poleind totul cu o lumină ciudată, argintie. Un vânt rece adie uşor. E linişte deplină, nu se aud decât greierii. Trăiesc alături de alte patruzeci de fete şi mă simt singură pe lume. Nu există nici un fel de prietenie între copiii ăştia, nu, nici măcar camaraderie, nici un fel de legături atunci când dăm de greu. Trăim parcă unul împotriva celuilalt, spionându-ne una pe cealaltă spre gloria lui Pol Pot, sperând să câştigăm bunăvoinţa supraveghetoarei. Met Bong ne spune că Pol Pot ne iubeşte, dar eu ştiu că nu-i adevărat. Poate îi iubeşte pe ceilalţi copii, pe copiii neîntinaţi ai cetăţenilor de bază, care au părinţi fără pată. Eu am ajuns în tabăra asta prin prefăcătorie şi minciună. Ei cred că şi eu sunt una dintre ei, unul dintre copii neîntinaţi ai băştinaşilor.

Nu l-am văzut niciodată pe Pol Pot în persoană sau măcar în poze. Ştiu prea puţine despre el sau despre motivele pentru care l-a ucis pe tata. Nu ştiu de ce mă urăşte atât de mult. Noaptea când sistemul meu de apărare e dezactivat, mintea mea trece de la un membru al familiei mele la celălalt. Mă gândesc la mami, la Keav, Chou şi la ceilalţi fraţi ai mei. Simt un nod în gât când Geak pluteşte prin mintea mea. „Nu, îmi spun eu, trebuie să fii puternică, acum nu-i momentul să fii nevolnică.“ Dar mi-e dor de tati atât de mult că simt că nu mai am aer. A trecut de-acum un an de când l-am ţinut ultima dată de mână, i-am văzut chipul, i-am simţit dragostea.

Cerul nopţii arată şi mai întunecat în faţa mea.

- Ah, tati, şoptesc eu aerului.

Ca şi cum mi-ar răspunde, ceva foşneşte cu zgomot în iarba înaltă. Îmi ţin suflarea şi mă uit în jurul taberei. Ştiu bine că am auzit ceva. Inima îmi porneşte nebuneşte. Totul se mişcă spre mine, trunchiurile copacilor se măresc şi se restrâng ca şi cum ar respira, ramurile

se mişcă şi se clatină, se transformă în braţe, iarba se leagănă ca nişte valuri îndreptându-se spre mine. Da, năvălesc spre noi! Degetul îmi apasă trăgaciul, gloanţele pornesc în toate părţile! Puşca are recul şi mă izbeşte în piept.

- O să-i omor! O să-i omor! urlu eu.

O mână îmi smulge puşca, iar o alta mă plezneşte peste faţă. Deschid ochii mari şi ridic mâinile să mă apăr de altă lovitură.

- Trezeşte-te, urlă Met Bong la mine. Nu-i nimeni acolo! N-avem gloanţe de risipit!

Închid ochii când ridică din nou mâna, dar se răzgândeşte şi nu mă mai plezneşte din nou.

- Dar, Met, Bong, spuneai..., încerc eu să mă apăr cu voce pierită.

- Am zis să trageţi când vedeţi ceva adevărat, nu fantome, mă întrerupe Met Bong, când celelalte fete izbucnesc în râs.

- Să nu uiţi de vrăjitoarele fără trup, aruncă o vorbă cineva în vreme ce fetele se culcă la loc.

Unii spun că e doar o poveste cu vrăjitoarea fără trup care ziua arată ca oricare altă persoană, dar noaptea devine vrăjitoare. Singurul fel în care poţi să-ţi dai seama că cineva e vrăjitoare fără trup e să-i vezi ridurile adânci de pe gât. Noaptea, când vrăjitoarele astea adorm, capul li se desparte de trup, şi îşi târâie maţele după ele şi zboară spre locurile unde găsesc sânge şi morţi. Capetele acelea zboară atât de repede că nimeni n-a reuşit să le vadă chipurile, ci numai ochii roşii, strălucitori şi uneori umbra capetelor şi maţelor târâte după ele.

În noaptea aceea strâng şi mai tare arma la piept, cu degetul pe trăgaci, când ţintind înainte spre nişte youni, când spre cer, după vrăjitoare.

AUR PENTRU O GĂINĂ

Noiembrie 1977

Au trecut şapte luni de când am plecat de la Ro Leap. Degete îmi tremură când îmi închei nasturii bluzei negre şi noi. Vreau s-o impresionez pe mami cu hainele mele cele noi. Aş vrea să am o oglindă, dar pe aici nu e nici una. Cum nu există nici piepteni, nici perii de păr, îmi trec degetele prin părul unsuros să-l mai îndrept puţin. Sunt emoţionată când ies din tabără. În câteva ceasuri o să fiu alături de mami.

Ameninţarea younilor a trecut deocamdată, în tabără e linişte. La fiecare câteva luni, Met Bong le îngăduie copiilor o zi liberă. Mulţi profită de ocazia asta ca să-şi viziteze familiile. Respir din ce în ce mai iute , pe măsură ce paşii mă apropie tot mai mult de Ro

Leap. Pentru că Met Bong crede că sunt orfană, i-am spus că o vizitez pe Chou, dar de fapt mă duc s-o văd pe mami. Mama nu ştie că vin, s-ar putea să nici nu fie acasă. Dar dacă n-o să vrea să mă vadă, sau n-o să poată să mă vadă?

Pe aceeaşi potecă pe care eu şi Chou am plecat din Ro Leap, mă îndrept acum vioi spre sat. Împrejurimile par să se fi schimbat foarte puţin de când nu le-am mai văzut. Poteca de pământ roşu şerpuieşte şi se strecoară printre dealuri mărunte, umbrite de copaci înalţi de tek. Când am plecat eram o copilă speriată, care plângea şi o implora pe maică-sa să o lase să stea cu ea. Deşi am încercat să fiu tare, eram de fapt slabă şi nu ştiam cum aş fi putut reuşi s-o scot la capăt fără protecţia mamei. Acum nu mai sunt aceeaşi copilă speriată. Singura mea teamă e că mama nu o să fie atât de bucuroasă să mă vadă. Încă mă mai arde palma pe care mi-a dat-o la fund ca să mă facă să plec din Ro Leap. Dar astăzi, când trec prin aceleaşi locuri, copacii mi se par mai mici, mai puţin ameninţători, iar poteca asta are un capăt, o destinaţie.

În cele din urmă văd satul. Mi se pare cunoscut, dar parcă s-a schimbat ceva. Piaţa satului e pustie, e linişte în vreme ce o traversez să ajung la şirul de colibe. Respiraţia mi se accelerează când îmi aduc aminte cum m-a săltat tata ca să mă dea jos din camion când am sosit aici prima dată. Chipul lui îmi dăinuie în minte, privirea lui caldă care mă chema la el, braţele lui care mă ţineau, apărându-mă, în timp ce un băştinaş îl scuipa. Trag aer adânc în piept şi-mi fac curaj să mă apropii de coliba noastră. Parcă am intrat într-un sat de fantome, o văd pe Keav spunându-i tatei că o să supravieţuiască, chipul umflat al lui Kim, îmi amintesc cum am băgat mâna în cutia cu orez, râme care se zbat într-un blid îmi trec pe dinaintea ochilor. Amintirile mă bântuie şi mă urmează ca nişte umbre în timp ce urc încet treptele colibei noastre. Mama nu e înăuntru. Simt cum mă înjunghie genunchii când mă silesc să mă îndrept spre grădina comună.

Şi le văd acolo. Stau cu spatele la mine. Mama ghemuită în grădină, plivind buruieni. Veşmântul ei negru de pajama e cenuşiu acum, prăfuit. Soarele amiezii o arde, dar nu se opreşte din lucru. Apoi, încordată, mă uit spre Geak, care stă sub un copac urmărind-o pe mamia. E încă atât de mică, atât de firavă. Părul i-a crescut din nou, dar e atât de subţire. Are aproape cinci ani şi e cu mult mai mică decât eram eu la vârsta ei. Mama îi spune ceva, ea râde, un râs palid. Inima îmi tresare. Ele sunt atât de apropiate. Totdeauna vor fi aşa de apropiate.

- Mami, o chem eu.

O văd cum i se încordează spinarea, încet, întoarce capul, clipeşte mijind ochii orbită de soare. Îi trebuie câteva momente ca să mă recunoască, apoi sare iute în picioare şi aleargă spre mine. Ochii îi lăcrămează când pune mâinile pe mine, atingându-mi creştetul capului,

umerii, faţa, ca şi cum ar vrea să se convingă că sunt reală şi nu închipuire.

- Ce cauţi aici? Dacă te prinde cineva că ai plecat?

- Mami, e în regulă, am o învoire.

Mama ia hârtia cu învoirea şi o citeşte repede: o simplă foaie de hârtie în care se spune că pot părăsi tabăra, fără să se menţioneze destinaţia.

- Bine, bine, stai aici cu Geak şi eu mă dus la şefu' să-i cer un liber.

Înainte să apuc eu să spun ceva, ea a şi plecat, lăsându-mă singură şi simţindu-i lipsa. Simt că mă trage cineva uşor de degetul mic şi mă întorc şi o văd pe Geak uitându-se la mine, cu ochi mari şi umezi. Abia dacă-mi ajunge la piept. Deşi are cinci ani, eu încă şi acum o văd ca pe un prunc. Poate pentru că e atât de firavă şi nu are în ea instinctul de a lupta. Îi zâmbesc şi întind mâna spre ea. Ne îndreptăm amândouă spre umbra unui copac şi o aşteptăm pe mama să se în toarcă.

Stăm sub copacul acela şi o ţin pe Geak de mână. O mânuţă în palma mea, arsă de soare, cu pământ sub unghii şi cute la încheieturi. Unghiile-i sunt fragile. Mă uit mai departe la mâna ei, mi-e teamă să mă uit la chipul ei de frică să nu-mi văd vinovăţia în ochii ei. Nu ştiu nici ce să-i spun. N-a fost niciodată un copil prea vorbăreţ, ea e o fire delicată, eu una arţăgoasă. Mă aplec spre ea, îmi pun mâna pe umerii firavi şi-mi reazem uşor obrazul de căpuşorul ei. Nici nu mişcă, nu se fereşte, îmi îngăduie s-o cuprind cu braţele.

Mama se întoarce cu un blid de orez şi are învoire să-şi ia câteva ore libere.

- A trecut ora de masă, dar şeful mi-a dat asta pentru tine.

Iau blidul şi ne îndreptăm spre coliba noastră.

- Şefu' ţi-a dat ore libere?

- Doar câteva ore. Nu e om rău.

- Mami, Geak arată bolnavă, îi spun eu când ajungem la adăpostul colibei.

- Ştiu, sunt foarte îngrijorată din pricina ei. Mi-e teamă că nu o să mai crească deloc. Acum ni se dă destul orez, dar am trăit timpurile acelea când n-am avut nimic de mâncare.

Simt nişte junghiuri de vinovăţie în stomac.

- Are nevoie de carne, continuă mama. Săptămâna trecută am încercat să fac un schimb, să-mi dau cerceii cu rubine pe un pui mai mic.

Îi văd tristeţea din priviri pe când îmi spune povestea asta. Atunci se făcuse târziu, cerul devenise roşu pregătindu-se de noapte. După ce au terminat ele cu mâncarea de seară, orez şi peşte, mama s-a dus la ascunzătoarea ei de sub o grămăjoară de veşminte şi a scos la iveală una dintre vechile cămăşi ale tatei. Din buzunarul ei a scos o pereche de cercei cu rubine. O apucă tristeţea când îşi aminteşte de Phnom Penh, un loc unde a trăit cu multă multă

vreme în urmă, unde colecţiona bijuterii vechi şi scumpe. A scuturat din cap ca şi cum ar fi vrut să alunge din minte acele amintiri. Acum nu avea timp de gândurile acelea, trebuia să pornească la drum înainte să se lase întunericul. I-a spus lui Geak că se întoarce repede şi a plecat.

Erau doar vreo douăzeci de minute de mers până la satul vecin, dar a simţit că o lasă picioarele. Încheieturile o dureau la fiecare pas. Nu ar fi vrut s-o lase pe Geak singură, ştia că Geak plânge după ea ori de câte ori o lasă singură chiar şi doar pentru câteva minute. Biata ei fetiţă! „Seng Im, îi murmură ea tatei, sunt atât de obosită. Am treizeci şi nouă de ani, şi îmbătrânesc, atât de repede, atât de singură. Îţi aminteşti? Voiam să îmbătrânim împreună. Seng Im, acum sunt prea bătrână ca să fiu în stare să trăiesc aşa.“ Amintirea tatei îi aduce lacrimi în ochi. Ştie că nu-i mai foloseşte la nimic, dar continuă să vorbească cu el.

Mama s-a apropiat de sat. Inima a început să-i bată mai iute, pompând sânge prea mult, a făcut-o să ameţească. „Poartă-te normal, îşi spune ea. N-au de unde să afle.“ Dacă se afla ce făcea ea aici, dacă era prinsă avea să aibă multe necazuri. Se cutremură numai la gândul a ceea ce i-ar putea face dacă o prindeau. Şi tati făcuse schimb cu băştinaşii din sat pentru orez şi cereale. Dar mama voia să facă schimbul pentru carne, ca s-o hrănească pe Geak. Alte femei o convinseseră că treaba asta e tainică, dar fără primejdii. Încet, a intrat în sat. N-a oprit-o nimeni s-o întrebe ce caută aici. Dacă ar fi întrebat-o, ar fi răspuns că se duce la o prietenă. A scos un oftat de uşurare când a văzut coliba. Acolo locuia o femeie care lucrează la ferma de păsări. Alte femei din sat îi spuseseră mamei că asta mai fura pui pe care-i dădea pentru bijuterii. Îi descriseseră exact locul colibei şi cum arăta femeia, aşa că mamei i-a fost uşor s-o găsească. S-a apropiat şi a chemat-o:

- Bună seara, tovarăşă soră. Sunt o prietenă care a venit în vizită.

Femeia a ieşit din colibă, şi cu toate că n-a recunoscut-o pe mami, a invitat-o înăuntru. După ce-a intrat şi n-o mai auzea nimeni, mama i-a şoptit:

- Tovarăşă soră, am venit să te rog să mă ajuţi. Mi s-a spus că lucrezi la ferma de pui. Am o fetiţă care e bolnavă. Trebuie să mănânce şi ea nişte carne. Te rog, tovarăşă soră, ajută-mă, i-a spus mama şi şi-a desfăcut basmaua şi i-a arătat femeii cerceii. Dacă mă ajuţi, îşi dau dumitale perechea asta de cercei.

- Da, bine, o să-ţi fac rost de o găină mai mică, dar nu pot chiar acum. Trebuie să vii mâine. Vino cam la timpul ăsta mâine.

După spusele, astea i-a făcut semn mamei să plece grabnic. Seara următoare, mama s-a întors în sat cu cerceii. Acum mergea mai iute şi se simţea mai uşoară, zâmbea numai la gândul că o să poată să-i dea lui Geak nişte carne de pui. Nici nu-şi mai amintea când

mâncaseră ea şi Geak carne ultima dată. Mama a ajuns la coliba aceea şi femeia a invitat-o înăuntru. Când s-a aşezat în faţa femeii, mama şi-a dat seama că aceasta era îngrijorată şi nervoasă. Apoi mama a auzit nişte paşi în spatele ei venind din colţul întunecat al colibei. Inima i s-a oprit în loc, teama a cuprins-o când s-a ridicat în picioare.

- Ce se întâmplă? a reuşit ea să îngaime către femeie.

Din umbra colibei a apărut un bărbat care i-a tăiat calea.

- Tovarăşe, te implor, am o fetiţă...

O palmă s-a abătut peste faţa mamei. Mama şi-a acoperit faţa cu mâna, clipind cu ochii în lacrimi.

- Da-mi cerceii, i-a poruncit bărbatul.

Îi tremura mâna pe când se căuta în buzunar după cercei şi i-a pus în palma bărbatului.

- Dă-mi tot ce ai, i-a poruncit el.

- Tovarăşe, te implor, iartă-mă, pentru că nu mai am nimic altceva, i-a spus ea cu vocea tremurând.

Bărbatul a strâns pumnul şi a lovit-o în burtă, mama s-a frânt de mijloc şi a căzut în genunchi. A lovit-o cu piciorul în spate, apoi a lovit-o peste tot. Acum zăcea pe podea, abia suflând de durere.

- Tovarăşe, te implor, se ruga ea de el gândindu-se la Geak. Ai milă, am o fetiţă bolnavă...

A izbit-o cu piciorul din nou în burtă. Străfulgerări de lumină i-au trecut prin faţa ochilor de durere. Parcă ar fi spintecat-o cineva. Se chinuia să-şi recapete suflarea când bărbatul a înşfăcat-o şi a săltat-o în picioare. A târât-o până la uşă şi i-a făcut vânt pe scări.

- Să nu te mai prind pe aici niciodată! a urlat el în urma ei.

S-a prăvălit pe scări, a căzut şi s-a izbit de trepte, s-a trezit lată la pământ, s-a ridicat iute şi a luat-o la fugă.

Acum la Ro Leap, mama îşi ridică bluza şi-mi arată vânătăile de pe urma loviturilor acelui bărbat. Urmele arată proaspete. I se văd urmele pe coastele ieşite în afară, negre şi vinete. Îşi dă bluza la o parte şi-mi arată urmele mari, vineţii şi roşii de pe coapsele albe. Mă uit la chipul ei şi simt cum izvorăşte furia în mine. Simt cum mă cuprinde o ură imensă când mi-l închipui pe individul acela necunoscut bătând-o pe mama. Şi asta doar pentru un biet pui!

- Mami, vreau să-l omor, îi spun eu.

- Ssst!. Nu mai spune prostii, îmi face ea semn să tac. Nu mai vorbi atât de tare că o să avem necazuri. Am avut noroc că am scăpat cu viaţă. Îmi pare tare rău că Geak n-a avut şi ea parte de nişte carne.

Când îşi aude numele, Geak se apropie de mama şi se aşează în poala ei. Mama îi mângâie părul şi o sărută pe creştet.

- De acum încolo trebuie să fiu mai cu băgare de seamă, continuă mama. Mi-e teamă că dacă mi se întâmplă ceva nu ştiu cine o să aibă grijă de Geak.

Mama se uită la Geak şi oftează. Durerea ei cea mare e că fetiţei ei atât de bolnave nu poate să-i dea ce are nevoie. Mă uit şi eu la Geak: e atât de cuminte când stă în braţele mamei. Mă înfioară gândul că nu mai are vlagă să poată vorbi nici măcar atât cât să se plângă de foame. Cum arată o fetiţă de cinci ani că o doare burta, că inima îi plânge după tati, că îi e dor de amintirea lui Keav care devine tot mai palidă! Ştiu că simte durerea, se chinuie. Numai rareori se întâmplă să nu se zbată şi să plângă în somn. Are o privire pierdută. „Îmi pare atât de rău, îi spun eu numai din priviri. Îmi pare rău că nu sunt la fel de bună ca restul familiei."

- Chou a fost pe aici acum câteva săptămâni, îmi spune mama. A reuşit să ia învoire să ne vadă la două luni o dată. Ne-a povestit că fosta Met Bong a fost luată de soldaţi, iar cea care a venit în loc e mai bună. I-a spus noii Met Bong că are o surioară mai mică în tabără care e adoptată de o familie. Iar pentru că lucrează şi ea la bucătărie a reuşit să mai strecoare din bucătărie nişte orez şi să-l usuce la soare. Ultima dată când a venit ne-a adus ca la ospăţ.

Încep să clipesc repede de ruşine când aud cum vocea mamei se pierde. Nu mai pot s-o ascult. Nu le-am adus lui Geak şi mamei nimic. Mă chinuie gândul la sacrificiul pe care ai mei sunt în stare să-l facă unul pentru celălalt. Dacă e prinsă că fură mâncare, Chou ar fi pedepsită rău de tot, dar riscă. Kim fura porumb ca să ne aducă nouă şi a fost rău, rău tare. Mama a îndurat să fie lovită fără milă numai pentru că încerca să-i facă rost de o bucată de carne lui Geak. Iar eu nu am făcut nimic.

Mă uit la Geak şi mă chinui să-mi stăpânesc durerea. Cât de frumoasă era pe vremea când locuiam la Phnom Penh! Era slăbiciunea tuturor. Ochii aceia căprui erau plini de viaţă, avea cei mai rozalii obraji bucălaţi din lume, pe care nimeni nu se putea abţine să nu-i atingă. Acum e palidă palidă, obrajii i s-au scofâlcit, în ochi ei citeşti numai tristeţe şi foame. I-am furat mâncare de la gură şi am lăsat-o să sufere de foame.

- De când ai plecat s-au petrecut o mulţime de lucruri, mă trezeşte din gânduri vocea mamei.

Apoi tace. E atât de slabă încât parcă trupul ei se devorează pe sine. E palidă, galbenă la faţă, dinţii îi sunt stricaţi sau i-au căzut. E încă frumoasă pentru că e bună şi neprihănită. Când mă uit la ea îmi vine să mor.

Când soarele se lasă în spatele colibei, vine vremea să plec şi eu. Tabăra e la câteva ore distanţă şi trebuie să ajung acolo înainte de a se lăsa întunericul. Mama şi Geak vin cu

mine până la drum să mă conducă. Mama mă cuprinde cu braţele, în vreme ce Geak se ţine de piciorul ei. Miroase a sudoare şi murdărie. Mâinile îmi atârnă pe lângă trup când îmi ridic faţa de la pieptul ei şi mă silesc să pornesc la drum.

- Eu nu mai sunt copil, mormăi eu şi încerc să zâmbesc.

Mama consimte dând din cap uşor, are ochii înroşiţi şi plini de lacrimi. Mă aplec şi îi pun mâna lui Geak pe creştet. Are părul fin, moale. Îi netezesc şuviţele care s-au zbârlit în sus. Mă răsucesc iute pe picioare şi plec. Amândouă plâng. Mă îndepărtez de ele şi nu ştiu când o să le mai văd din nou. Jinduiesc să rămân cu ele, dar aici ar aş fi în mijlocul prea multor amintiri cu toată familia mea, cu tati şi Keav.

ULTIMA REUNIUNE DE FAMILIE

Mai 1978

Dar vremea hranei îmbelşugate nu ţine prea mult. Din nou ni se reduc raţiile şi mulţi se îmbolnăvesc. Burta mi se umflă, la fel şi picioarele, în vreme ce oasele mi se văd peste tot. Dimineaţa simt cu mi se taie răsuflarea doar după drumul scurt pe care-l fac până la orezărie. Am slăbit atât de mult că simt cum oasele încheieturilor se freacă unul de celălalt, şi mă dor toate. Când ajung pe ogorul de orez, tâmplele îmi bat şi-mi vine greu să mă concentrez la ceea ce am de făcut. La amiază, când luăm masa, efortul de a smulge lipitorile de pe degetele de la picioare înseamnă prea mult pentru mine şi nu mai am putere, aşa că, prea obosită, le las să se hrănească mai departe cu sângele meu şi nu le dau jos decât la sfârşitul zilei.

În fiecare dimineaţă faţa îmi arată mai umflată, obrajii buhăiţi şi genele mai umflate. În fiecare zi mă simt mai sleită de puteri, braţele, degetele de la mâini, burta, picioarele, degetele de la picioare, toate îmi par mai grele, şi nu mai sunt în stare nici să muncesc, nici să mă duc la repetiţii.

- Met Bong, îi spun eu cu voce şuierată, aş putea să am învoire să mă duc la infirmerie? Mă doare burta foarte tare.

Oftează sâcâită:

- Eşti atât de nevolnică. Ar trebui să înveţi să fii mai puternică, urlă ea la mine şi pleacă, lăsându-mă să stau mai departe în soare cu capul plecat. Mă blestem singură pentru că sunt atât de mică şi firavă. Când mă întorc să mă duc spre colibă, strigă după mine:

- Hei, tâmpito, unde te duci?

Met Bong îmi trânteşte o hârtie în palmă.

- Du-te acum la infirmerie şi pune-te pe picioare, după aia vino înapoi după aia. O să

te scot din echipa de dansuri.

Scot un oftat de uşurare şi-i mulţumesc.

Infirmeria e la câteva ore de mers din tabără. Cu învoirea în mână, mă îndrept într-acolo. Soarele urcă tot mai sus, deasupra copacilor, totul se încinge în jurul meu. Mă îndrept spre o baltă cu puţină apă de lângă potecă, şi mă ghemui acolo. Simt mâlul cald şi moale care mi se strecoară printre degetele de la picioare şi parcă îmi mai domoleşte durerile încheieturilor. Mă duc unde apa e mai adâncă şi parcă mai limpede, dar, la fiecare mişcare, picioarele stârnesc mizeria de pe fund, făcând-o mai tulbure, mai mocirloasă. Stau şi nu mişc până când mâlul se mai aşează la fund, iau o mână de apă în căuşul mâinii. E călduţă şi îmi mai alină usturimea gâtului, dar are gust de plante putrede.

Intru în apă până când apa îmi ajunge la piept, îmi aplec faţa pe luciul apei cu mâinile plutind în voia lor. Trupul îmi pluteşte uşor pe apă, picioarele mi se ridică de la fund. Apa aceea îmi face pulsul să bată mai tare, îl simt mai puternic. Ritmul pare normal, dar inima parcă e goală, foarte goală pe dinăuntru. Îmi ascult bătăile inimii şi mintea porneşte în voia ei şi se îndreaptă spre mami şi tati. A trecut şi aprilie şi Anul Nou, aşa că suntem cu un an mai mari acum. Geak are acum şase ani, are cu un an mai mult decât aveam eu când khmerii roşii au preluat puterea în ţară, acum trei ani. Au trecut şase luni de când am fost la Ro Leap şi mama mi-a arătat vânătăile de pe ea. Nouă luni de când mi-am smuls mâna din strângerea lui Chou. Douăsprezece luni de când mi-am luat rămas bun de la Kim, şaptesprezece luni de când soldaţii l-au luat pe tati, douăzeci de luni de când... Mă opresc, nu mai vreau să-mi readuc în minte alte despărţiri. Nu are nici un rost să-mi amintesc când i-am văzut ultima dată. Oricum nu-i mai pot aduce lângă mine. Dar în lumea asta a mea, unde se petrec atâtea lucruri pe care nu le înţeleg, amintirea acelor momente e singurul lucru firesc pe care pot să-l fac.

După ce mă mai răcoresc, ridic capul şi văd în depărtare un mic ogor cu bumbac. Ies din apă şi mă îndrept într-acolo. Bumbacul îmi ajunge până la piept, e pufos, alb şi moale precum norii, numai că bumbacul acela îl pot atinge cu mâna. Iau un ghemotoc şi-l desfac. În mijlocul acelui ghem pufos ca un nor, e un ciorchine de seminţe negre, rotunde ca boabele de piper. Am auzit că sunt bune de mâncat, dar mă codesc înainte să pun una în gură. Învârt seminţele în gură cu limba, sunt tari şi nu au nici un gust. Cu băgare de seamă, zdrobesc seminţele în dinţi şi miezul moale, uleios. Sunt dulcege şi seminţele alea îmi mai astâmpără junghiurile din stomac. Îmi torn iute în gură şi restul de seminţe din mână. Cercetez câmpul acela să văd dacă e păzit de cineva, încep să-mi îndes în gură seminţe din alea cât pot de repede. După care stâng câteva mâini de seminţe şi mi le bag în buzunare.

Pe la mijlocul amiezii, sosesc la infirmerie, o magazie de beton părăsită, mirosind a mucegai, cu pereţi gata să cadă, cu nişte spaţii largi drept încăperi. Nu are curent electric, deci e întunecoasă, lumina soarelui pătrunde doar pe nişte ferestre cu geam de sticlă. Pluteşte o miasmă de oameni în boală şi alcool sanitar de neconfundat. Cei vreo două sute de pacienţi zac întinşi pe jos, pe nişte rogojini de paie sau paturi pliante, gemetele lor sunt amplificate de pereţii de beton. Mulţi zac nemişcaţi, unii umflaţi, alţii numai piele şi os, toţi pe marginea mormântului. Unii sunt atât de bolnavi că nu se pot ridica să se ducă să-şi facă nevoile. Nu sunt nici destul infirmiere să-i ajute, aşa că zac în propria lor mizerie.

Pe dinaintea ochilor mi se năzare figura lui Keav, gâfâi că nu am aer şi trag în piept duhoarea aceea de moarte care-mi năvăleşte în nări. Keav a bolit pe un pat de campanie la fel ca acestea, scăldată în mizerie şi urină. Mulţi vin la spitalele astea în speranţa de a se vindeca de bolile care-i macină, dar mulţi sunt aruncaţi aici pentru că sunt prea slăbiţi să poată munci şi deci de nici un folos pentru Pol Pot. Cei care nu mai pot munci vin aici ca să moară. Mă cuprinde un val de răceală care-mi face pielea să se înfioare când mi-o imaginez pe Keav împleticindu-se singură până aici, ca să moară printre alte mii de străini. În spitalul acesta improvizat, în paturile îngălbenite, mulţi dintre aceşti bolnavi nu vor mai apuca răsăritul soarelui de mâine.

Încerc să mă gândesc la altceva, încerc să mă scutur de sentimentul de milă faţă de aceşti bolnavi. Mă uit încordată la mâna mea în lumina aceea gălbuie. Văd cinci viermi ciuntiţi, gălbui şi unsuroşi prinşi de palma mea. Când îmi mişc degetele, parcă se zvârcolesc şi o clipă mi le închipui că se desprind şi se târăsc până dispar. Şi degetele de la picioare mi se zvârcolesc în acelaşi fel. Gemetele unui bolnav mă fac să mă dezmeticesc din coşmarul ăsta. Probabil că aşa a murit şi Keav singură şi speriată. O să mor şi eu în marea asta de bolnavi pe care nu-i cunosc în nici un fel?

Sunt într-o stare mai mult visătoare când aud vocea mamei că mă cheamă:

- Loung! Încotro te duci? Vino la noi!

Mă dezmeticesc deodată şi trag speriată aer în piept. Am început să aud şi glasuri în capul meu? Am luat-o razna cu totul?

- Mami? îngaim eu.

Inima începe să-mi bată aiurea plină de speranţă, dar îmi înăbuş speranţa asta.

- Mami? strig eu tulburată.

- Aici, aici! aud eu vocile lui Chou, Geak şi Kim.

Încerc să fac ochii mari, silindu-mi genele umflate să se deschidă ca lumea, uitându-mă să văd de unde vin vocile acelea. Departe, într-un colţ al încăperii, văd nişte mâini care

flutură agitat prin aer. Şi văd chipurile mamei, ale lui Geak şi Meng, Chou. Şi Kim aleargă spre mine zâmbindu-mi cu gura până la urechi. Toată familia mea e acolo, toată în afară de Khouy! Nu-mi vine să-mi cred ochilor. Mă uit uluită la chipurile lor: Chou abia îşi poate ţine râsul, Geak se uită năucă la mine, mama plânge.

- Prostuţa mea, ţipă mama la mine. Mai mai să treci pe lângă noi şi să nu te vedem.

- Sunt atât de fericită că sunteţi aici! Mi-e teamă să fiu singură aici!

- E singura infirmerie din toată zona, îmi răspunde mama.

Bate cu mâna locul de lângă ea, făcându-mi semn să mă aşez. Genunchii mi se înmoaie şi mă prăbuşesc în braţele mamei. Cu ochii larg deschişi acum, mă agăţ de mânecile mamei, în timp ce ceilalţi din familie se uită stânjeniţi în altă parte.

- Acum suntem toţi laolaltă. Suntem toţi laolaltă, aud înfundat prin claia părului meu vocea ei.

Mă uit apoi la ceilalţi din familie şi nu mai mi-e teamă că voi muri singură. Când mama îmi dă drumul din braţele ei, Geak se târăşte şi se aşează între noi. Mama îmi spune că ea şi Geak au venit aici cu cinci zile în urmă cu dureri de burtă. Ca şi mine, ceilalţi ai mei au venit aici fiecare pe rând şi au avut norocul să se regăsească. Mama îmi spune că Chou a venit a doua, urmată de Kim şi Meng, care sosise doar cu o zi înainte. Suntem cu toţii aici în afară de Khouy.

Stăm cu toţii grămadă în infirmerie şi povestim alene despre o mulţime de lucruri, dar niciodată despre Keav şi tati. Nu ne-a spus nimeni dintre ai mei să nu-i aducem în discuţie. Dar toţi ne ferim să aducem vorba despre ei. Fiecare îi păstrează în amintirile lui personale şi a închis cu grijă sertarul respectiv din inima lui. Dar îi relatăm pe îndelete mamei despre traiul nostru. Chou ne spune că-i place că e una dintre cele două bucătărese care gătesc masa în tabăra ei. Ne spune că cealaltă fată e drăguţă. Dacă tot răspunde de aprovizionarea cu alimente, mai poate să şterpelească câte puţin să-i aducă mamei. Când fetele din tabără o înnebunesc de cap, se răzbună scuipând în mâncare. În tabăra lui de băieţi, Kim munceşte zi şi noapte în orezărie, plantând şi recoltând orez. Tabăra lui Kim e organizată exact la fel ca a mea şi a lui Chou, unde toţi copiii dorm grămadă într-o singură colibă mai mare. Iar în fiecare seară trebuie să participe la aceeaşi adunare de propagandă ca mine şi ca Chou. Meng ne povesteşte că, înainte să cadă el bolnav, el şi Khouy tot saci de orez încărcau şi descărcau din camioanele despre care umbla vorba că erau trimise în China. Ne mai informează că locuieşte tot cu Khouy şi soţia acestuia, Laine. În ciuda curiozităţii noastre, nici eu, nici Chou nu-l întrebăm nimic despre ea. Trei ani de trai sub regimul khmerilor roşii ne-au învăţat că unele lucruri e mai bine să le trecem sub tăcere.

Deşi aici nu suntem silite să muncim, ni se dă totuşi o raţie de orez şi sare, şi uneori şi peşte. Raţia e comparabilă cu cea pe care o primeam eu atunci când munceam. În ciuda feţelor noastre cu pielea lucioasă şi trupurile umflate, ne dăm seama că toţi avem aceleaşi simptome: dureri de stomac, oboseală extremă, diaree şi dureri de încheieturi. După ce vorbim noi pe îndelete, ajungem la concluzia că nu suntem atât de bolnavi, cât mai degrabă slăbiţi de nemâncare. Dimineaţa şi după cină, infirmierele vin la noi şi ne toarnă mai întâi şi mai întâi apă în căuşul unei coji de nucă de cocos, bine frecată, apoi îmi pun în palmă un cubuleţ din ceva alb şi granulat, îmi spun să-l înghit. Îmi pun cubuleţul pe limbă şi-l simt cum se dizolvă. Mă trezesc zâmbind când îmi dau seama că e zahăr! Zahăr drept medicament! Şi-mi pun în gând să stau la infirmeria asta cât mai mult posibil.

Chiar şi cu *doctoria* asta zilnică, tot mi-e foame. Mi-e greu să mă mişc, dar trebuie să merg să caut de mâncare. Bat tufişurile după broaşte, greieri, lăcuste, orice se poate mânca. Dar sunt un vânător stângaci, mă mişc greoi din pricina bolii. Într-una dintre după-amieze, pe când mă întorceam la infirmerie, văd un bulgăre de orez nepăzit de nimeni lângă o bătrână. Înşfac iute bulgărele şi mi-l pun în buzunar. Inima îmi bate puternic în piept, merg cât de repede sunt în stare înainte să bage cineva de seamă. Când sunt singură lângă infirmerie, mă încearcă vinovăţia gestului pe care l-am făcut. Bulgărele de orez îmi atârnă greu în buzunar, în vreme ce în minte îmi vine chipul bătrânei. Îi văd părul cărunt, şiclit care-i atârnă de ţeastă, pieptul care i se mişcă spasmodic sub hainele-i negre, încât abia abia reuşeşte să respire. Are pleoapele doar pe jumătate deschise, lăsând să i se vadă albul ochilor. Cei care o îngrijesc o să se întoarcă şi o să vadă că i-a dispărut bulgărele de orez şi n-o să aibă să-i dea altceva să mănânce. Ştiind că oricum o să moară, o să şi uite de grija ei. Pentru că i-am luat mâncare de la gură, am ajutat la uciderea ei. Dar nu sunt în stare să-i duc orezul înapoi, îl duc la gură, în vreme ce lacrimi sărate mi se scurg pe gâtlej. Orezul acela tare zgârie şi, în felul acesta, mai pun un semn pe răbojul mormântului acelei bătrâne.

Îmi simt picioarele grele pe când mă întorc la ai mei. Stau grămadă liniştiţi, fericiţi că sunt împreună. Mă aşez tăcută lângă mami şi îmi scarpin pielea capului cu amândouă mâinile. Părul meu e numai noduri unsuroase şi mă mănâncă pielea capului. Hainele ne sunt numai zdrenţe şi nu le-am mai spălat de săptămâni. Apa de la puţ e pentru infirmiere, iar pârâul unde ne scăldăm e pre departe de aici.

- Hai, vino! zice mama, întinde mâna şi-mi apucă blând capul ca să-mi desfacă părul. O să rezolvăm noi!

Bagă mâna într-o boccea şi scoate pieptenul ei special pentru păduchi. Se aşează în faţa mea şi îşi întinde basmaua cu carouri albe şi roşii pe jos. Îmi apleacă cu blândeţe capul

încât nu mai văd decât basmaua şi trage pieptenul de plastic, cu dinţişori mărunţi mărunţi prin părul meu. Mă doare pielea capului când trage, dar merită să îndur pentru că văd cum bestiile acelea cu şase picioare cad din părul meu pe basma. Gângăniile aleargă în toate părţile pe basma să scape, dar se întâlnesc cu unghiile degetelor noastre mari care le zdrobeşte. Din trupurile lor iese sânge când se aude o pocnitură. Chou şi Geak râd şi se implică şi ele în uciderea bestiilor. Mama ne piaptănă părul la fiecare pe rând şi ne mai scapă de păduchi. Cam aşa ne petrecem timpul, stând laolaltă, sporovăind şi râzând, simţind cum ne uneşte dragostea din nou.

Într-una din nopţi o visez pe Keav. E frumoasă, tânără, plină de viaţă. Visul începe liniştitor, suntem amândouă undeva singure. Mergem şi vorbim. Întind mâna spre ea, dar mă opresc deodată pentru că înfăţişarea ei se schimbă. Chiar sub privirile mele, în vreme ce vorbeşte, se face tot mai slabă şi mai slabă, pielea i se îngălbeneşte, îmbătrâneşte, îi atârnă pe oase. Apoi pielea feţei începe să i se topească, devine transparentă, dezvăluindu-i orbitele mari, oasele capului. Vreau să fug, dar vreau să şi rămân în acelaşi timp. Îi văd buzele mişcându-i-se, în vreme ce-mi spune: „Nu-i nimic, nu sunt aşa cum mă vezi tu acum“. O iubesc mult şi vreau să fiu alături de ea, să aflu pe unde călătoreşte, ca să pot să mă duc s-o întâlnesc. Nu mai pricep ce-mi spune, încep să ţip şi mă trezesc. Sunt hotărâtă să trăiesc, şi dimineaţă mă silesc să mă duc prin împrejurimile spitalului să fur de mâncare să-mi umplu stomacul.

Rămân în infirmeria aceea cât mai mult posibil, şi cu ajutorul cubuleţelor de zahăr, al mâncării şi odihnei, trupul meu se întremează tot mai mult. După o săptămână, infirmeria devine supraaglomerată şi infirmierele ne obligă să părăsim spitalul. Mai întâi îl expediază pe Meng, apoi pe Kim şi pe mine. Plâng, mă smiorcăi şi mint, dar, în cele din urmă, mă obligă să plec. În timp ce mă depărtez, îmi încalc obiceiul de despărţire şi întorc capul şi le văd pe mami, Chou şi Geak în uşa spitalului plângând. A fost o greşeală, simt cum toată fiinţa vrea să alerge înapoi la ele, să le îmbrăţişez. Trag aer adânc în piept, mă îndrept de spinare şi pornesc mai departe cu paşi hotărâţi, întrebându-mă când le voi mai vedea.

CERUL SE PRĂBUŞEŞTE PESTE MINE

Noiembrie 1978

Au trecut alte şase luni de la reuniunea noastră de familie de la infirmerie. După întoarcerea în tabără, viaţa mea decurge la fel ca înainte, dar, cu o raţie sporită de mâncare, mă întremez şi mai mult. Nu mai muncim pe ogoare, ci ne petrecem timpul învăţând să

luptăm în război, în vreme ce circulă tot mai multe zvonuri că younii ne-au invadat, trecând graniţa. În timpul zilei ne antrenăm cu cele câteva seceri, sape, cuţite, ţepuşe şi arme pe care le avem în tabără. Antrenamentul, în cea mai mare parte, înseamnă mereu acelaşi lucru, dar Met Bong insistă că numai atunci când toate mişcările devine automatisme o să fim în stare să luptăm ca lumea. Serile, după ce luăm masa, adunăm crengi şi tufişuri ca să construim un gard în jurul taberei.

Într-una din dimineţi, mă trezesc deodată cuprinsă de spaime şi panică. Îmi simt stomacul cum se face ghem, sunt numai sudoare. Îmi spun că nu e nimic, nervii sunt de vină. Mă conving că mă las uşor pradă nervilor. După ce mă spăl pe faţă, mă duc lângă ceilalţi copii la antrenamente. Met Bong îşi aduce nişte veşminte vechi de-ale ei şi le umple cu frunze şi paie să facă nişte păpuşi de paie. Umple nişte basmale roşii în carouri cu paie şi acelea sunt capetele. Ne spune că sunt păpuşile ei vietnameze şi le agaţă pe câmp de nişte crengi de copac. După ce ne ţine o altă lungă prelegere despre ticăloşia younilor, ne pune pe toate pe un singur şir în faţa păpuşilor.

Stau în poziţie de drepţi în faţa şirului, cu un cuţit de vreo cincisprezece centimetri în mână. Suflu agitat ca un animal, îmi tremură picioarele, strâng în mână cuţitul şi, la un semn făcut de Met Bong, atac păpuşa, urlând: „Să mori! Să mori!“ Deşi am ţintit să lovesc la cap, nu sunt destul de înaltă şi-i înfig cuţitul în burtă.

A doua zi dimineaţă când mă trezesc mi-e rău tare. Capul îmi bubuie, burta mă doare, pieptul mă apasă de parcă ar fi cineva urcat peste mine. Mă fac colac, cu mâinile strângându-mi burta şi îmi vine să urlu la omenire. Ceva în mine mă chinuie. Un fel de ură pune stăpânire pe tot trupul meu şi mă face să sar în picioare şi să o rup la fugă din colibă. Nu înţeleg toată panica asta, ca o descărcare electrică, tristeţea, ura, toate emoţiile ce mă cuprind transformându-se în durere.

Trebuie s-o văd pe mama. E primejdios să plec fără învoire, dar acum nu-mi mai pasă. Trebuie s-o văd. Ştiu bine că nu pot ieşi pe poarta din faţă, dacă mă văd fetele o să mă spună. Ocolesc coliba şi caut de-a lungul gardului un loc prin care să evadez. Găsesc o zonă unde crengile sunt mai rare şi mai puţine uscături. Mă asigur că nu mă vede nimeni, mă las în genunchi. Iute, dau la o parte uscăturile care mă înţeapă şi, în patru labe, mă târăsc prin deschizătură.

Merg prin soarele care mă arde, fără apă şi fără mâncare. Deşi gâtlejul mă imploră să-i dau apă, iar picioarele să mă opresc, eu merg înainte. Inima o ia razna când prin faţa ochilor îmi trec chipurile mamei şi al lui Geak: au figuri triste, expresia gurii îndurerată, ochii lucind de lacrimi. Le văd stând pe treptele colibei de la Ro Leap, chemându-mă, de parcă ar vrea să-

mi spună ceva. Ştiu bine de ce mă cheamă, dar nu vreau să accept că e adevărat. Dar ştiu!

Gândurile mi se întorc la tati şi îmi aduc aminte cum îmi spunea că eu am harul percepţiei telepatice. Deşi sunt atât de mică, totdeauna am simţit ca şi cum 80 la sută din cele întâmplate în viaţa mea sunt un fel de *déjà vu*. Când eram la Phnom Penh, eu ştiam dinainte cine era la celălalt capăt al firului chiar înainte ca tati să ridice receptorul telefonului. Când mergeam pe stradă cu tati, sau mă duceam să mănânc găluşti cu mami la restaurant, simţeam dinainte că o să ne întâlnim cu cineva anume şi ne şi întâlneam. La Ro Leap, am avut odată un vis că o colibă anume o să ia foc, şi a luat foc. Tati îmi spunea că ăsta e un har şi, deşi pe atunci nu-mi era frică de harul acesta, acum mi-e tare frică.

Minutele se fac ore şi ajung la Ro Leap. E mijlocul dimineţii. Satul e tăcut. Când intru în sat alerg spre coliba mamei.

- Mami, mami! strig eu disperată. Mami, Geak! dar nu-mi răspunde nimeni. Mami!

Alerg cât mă ţin picioarele spre grădină. Nici mama, nici Geak nu se zăresc acolo. Lacrimile îmi împăienjenesc privirile în vreme ce alerg înapoi la colibă. Totul e la locul lui. Şi blidele de lemn şi lingurile. Grămada aceea mică de haine.

- Mami! strig eu cu voce răguşită.

- Nu mai sunt aici, aud eu un glas.

O tânără stă în uşa unei colibe de alături. E nouă, n-o cunosc.

- Au plecat ieri. Au plecat cu nişte soldaţi, îmi spune femeia încet şi se uită în preajmă.

Apoi priveşte în depărtare, evitând să se mai uite la mine. Ştim amândouă ce înseamnă când soldaţii vin în sat şi iau pe cineva cu ei. O parte din mine nu poate să creadă ce-mi spune femeia, dar cealaltă ştie bine că ăsta-i adevărul. Cu o zi înainte nu-mi putusem explica starea aceea de îngrijorare şi durerile care m-au făcut să sar din somn. Acum ştiu că mami şi Geak îmi spuneau că au venit soldaţii.

- Mami, mami, unde eşti! urlu eu în coliba aceea pustie. Mami, nu poţi să-mi faci una ca asta!

Au supravieţuit trei ani de foamete şi chinuri, au îndurat pierderea tatei şi a lui Keav doar pentru ca să fie luate acum! Ultima dată când am văzut-o, supravieţuia şi fără tati. Eram sigură că va scăpa până la urmă. Şi s-a luptat atât de mult să trăiască! Nu se poate să fi murit. Sărmana Geak, ea n-a avut parte de nici un strop de bucurie în viaţa asta.

Când aude scâncetul pruncului, femeia dispare în colibă. O aud cum murmură ca să-şi adoarmă copilul. Prin faţa ochilor îmi trece imaginea mamei care-mi fredona şi mie, pe când eram la Phnom Penh. Nu mai pot să fiu tare. Cerul se prpbuşeşte peste mine. Nu-mi mai pot reţine lacrimile care-mi curg pe faţă. Ceva îmi apasă pieptul, îşi vâră colţii în mine,

măcinându-mi şi ultimul dram de judecată. Trebuie să fug, trebuie să plec de aici. Nu ştiu cum, dar picioarele mă poartă departe de satul acesta.

- Mami! Geak! bolborosesc eu, chemându-le.

Chipurile lor îmi inundă toate gândurile. Mintea-mi e o vâltoare, îmi amintesc momentele când am furat orezul din cutie, luându-le mâncarea de la gură. Geak n-a ştiut niciodată ce înseamnă să fii sătul, să nu-ţi fie foame. Mintea nu mă lasă să mă liniştesc. Simt cum mă părăsesc puterile când mă întreb pe care dintre ele au omorât-o soldaţii întâi. În mintea mea le văd pe amândouă împreună.

Le văd cum sunt duse încet într-un lung şir, laolaltă cu alţi douăzeci de oameni adunaţi din alte sate ale provinciei. Un grup de cinci sau şase soldaţi khmeri roşii merg de fiecare parte a şirului de oameni. Soldaţii merg cu puştile ţintite spre prizonieri. După ploaia de acum trei zile pământul e umed, noroiul lunecos, sătenii aceia merg anevoie, îşi ţin cu greu echilibrul. Nu se aude nimic decât mormăitul, gemetele şi şoaptele sătenilor. Şi soldaţii şi sătenii au acelaşi veşmânt pajama negru, basmale în carouri cu alb şi roşu, pete de noroi li se văd la genunchi şi pe fund. Bărbaţii înaintează cu mâinile la ceafă. Sudoare de pe frunte le ajunge în ochi şi îi ustură. Dar nu îndrăznesc să-şi ia mâinile de la ceafă şi să-şi şteargă sudoarea. Femeile, copiii şi bătrânii săteni au voie să meargă cu mâinile bălăngănindu-li-se pe lângă corp, în vreme ce se chinuie să înainteze pe terenul acela accidentat. Indiferent care e istoria vieţii lor, indiferent ce trecut au, toţi sunt duşi acum pentru că Angkar i-a înfierat drept trădători ai guvernului.

Târându-se la coada şirului, mami o poartă pe Geak în spinare. Mami plânge neauzit, trupul îi e încordat de spaimă, o ţine cu mâinile pe Geak. Simte cu Geak se clatină uşor în spinarea ei la fiecare hop sau când se chinuie să-şi recapete echilibrul ca să nu cadă în mocirlă. Îşi muşcă buzele, se gândeşte la tati şi se întreabă dacă şi lui i-a fost la fel de frică când l-au luat. Scutură din cap, ca să se împiedice să se mai gândească acum că tati e mort. O parte a sufletului ei o să creadă întotdeauna că el e viu şi se află pe undeva. Au trecut doi ani de atunci şi îi simte lipsa în fiecare minut din ceasurile în care e trează. Iar în visurile ei e atât de viu încât atunci când se trezeşte suferă mai mult decât cu o zi înainte. Uneori, când pliveşte buruienele în grădina de legume, mintea i se întoarce la momentul când s-au întâlnit prima dată la râul acela, când i-a surprins privirea prima oară. S-a gândit că e atât de frumos, dar ştia că părinţii ei n-au să fie de acord cu relaţia lor. Dar l-a iubit şi, în ciuda împotrivirii părinţilor, a fugit cu el. Nu voia nimic altceva decât să fie cu el. Poate va fi cu el din nou.

Soldaţii îi conduc printre orezării, printre palmieri ce se leagănă în vânt, la un teren

la marginea unui sat. Acolo, departe de orice priviri, soldaţii o silesc pe mami să îngenuncheze dimpreună cu toţi ceilalţi săteni. Lăsându-se în noroiul rece, mami şi Geak se agaţă una de cealaltă. O ţine strâns pe Geak la piept, de parcă ar vrea s-o ascundă din nou în pântecele ei ca s-o cruţe de orice suferinţă. Cu o mână o cuprinde pe Geak de după cap ca să fie sigură că nu e cu faţa spre scena masacrului care e pe cale să înceapă. Geak tremură din tot trupul în braţele mamei, clănţăne din dinţi chiar lângă urechea ei. Mami îi simte mânuţa lui Geak cuprinzând-o de după gât, dar nu scoate un sunet.

Soldaţii stau în faţa lor cu puştile îndreptate spre grup, cu degete pe trăgaci. Norii se aleargă pe cer, aruncând umbre întunecate asupra soldaţilor. Vântul suflă peste ei aerul încins, dar mami tremură. Ştie că degeaba s-ar lupta să scape de soarta asta. Ştie că indiferent cum i-ar implora nu-i vor îngădui să scape. O strânge pe Geak şi mai tare la piept, strânge din răsputeri pleoapele să nu mai vadă şi se roagă în vreme ce alţii imploră milă. În minte cheamă imaginea tatei şi aşteaptă. Secundele devin eternitate. Îşi înfrânge impulsul de a ţipa, de a-i provoca pe soldaţi ca să se termine o dată mai repede. Nu ştie cât timp o va mai ajuta curajul. Răstimpul acesta de aşteptare trezeşte în inima ei o speranţă. Oare soldaţii s-au răzgândit şi o să-i lase pe toţi să plece?Începe să respira agitat la gândul ăsta. „Nu, trebuie să fiu tare pentru Geak. Ea nu trebuie să părăsească lumea asta cu sufletul plin de spaimă.“

Apoi mami aude clefăitul noroiului când un soldat îşi schimbă poziţia. Inima începe să-i bată de să-i spargă pieptul. Unul dintre soldaţi îşi scoate automatul de la spate şi se îndreaptă spre grup. Mama simte pământul de sub ea fierbinte şi umed. Uitându-se într-o parte, vede că omul de lângă ea s-a scăpat în pantaloni. Unul dintre soldaţi se apropie de grup. Se duce drept spre ea. Mama face ochii mari, plini de speranţă. Inima îi tremură de teamă. Soldatul se apleacă şi o înşfacă pe Geak de umeri. Amândouă scot un ţipăt care spintecă aerul. Dar soldatul nu se opreşte şi o smulge pe Geak din îmbrăţişarea mamei, în timp ce ele încă se mai agaţă una de alta, ţipând să nu-şi dea drumul. Soldatul trage de ele până când se mai ţin doar cu vârfurile degetelor una de alta, după care chiar şi lanţul acesta se rupe. Toţi ceilalţi săteni ţipă, imploră şi dau să se ridice din genunchi. Brusc izbucneşte o rafală de automat, gloanţele le străpung trupurile, retezându-le strigătele.

Geak aleargă spre trupul prăbuşit al mamei cu faţa în noroi. Geak nu are decât şase ani, prea mică pentru ca să priceapă ce s-a întâmplat sub ochii ei. O strigă pe mama şi o zgâlţâie de umeri, îi atinge faţa şi urechile, o apucă de păr încercând să-i ridice capul din mocirlă, dar nu are destulă putere. Se şterge la ochi şi astfel îşi întinde sângele mamei pe toată faţa. Dă cu pumnii în spinarea mamei, ca s-o trezească, dar mama s-a dus. Ţinându-se

de capul mamei, Geak strigă, strigă întruna, nu se mai opreşte nici măcar ca să respire. Unul dintre soldaţi se întunecă la faţă, ridică arma. Câteva secunde mai târziu, şi Geak e redusă la tăcere.

În timp ce mă depărtez de Ro Leap, nu mai aud nimic din pricină că-mi ţiuie urechile. În minte îmi vin toate poveştile despre felul în care khmerii roşii îşi ucid victimele. Cum îşi bagă victimele în saci de cartofi pe care-i leagă la gură şi-i aruncă apoi în râu, poveşti care au circulat printre săteni despre camerele lor de tortură. Se spune că de multe ori omorau copiii în faţa ochilor părinţilor pentru a-i sili să mărturisească numele unor trădători. Ţiuitul din urechi devine şi mai puternic încât aproape că nu-mi mai dau seama unde mă aflu. În faţă îmi apare chipul mamei. Mi se taie suflarea când mă gândesc ce suferinţă îndură când vede cum o chinuie soldaţii pe Geak. Mintea mea nu poate scăpa de obsesia acestor imagini ale morţii lor, care refuză să plece din creierul meu. Îmi simt capul greu, gata să pleznească.

În timp ce-mi târâi trupul cât mai departe de sat, lacrimile îmi curg gârlă. Odată, cineva mi-a spus că dacă te loveşti cu capul destul de tare, ţi se şterg din minte amintirile toate. Vreau să mă lovesc cu capul atât de tare încât să-mi pierd memoria. Durerea din inimă îmi e atât de cumplită încât mi se răspândeşte în tot trupul, o simt în umeri, în braţe, în ceafă ca nişte cuie de foc. Numai moartea mă mai poate vindeca. Atunci se petrece în mine o schimbare. Am senzaţia că plutesc spre altundeva, spre cele mai adânci hăuri ale minţii mele, să mă ascund de orice suferinţă. Brusc, lumea din jur se pierde în ceaţă, se şterge. Se face întuneric în jur, un întuneric blând, pustiu. Suferinţele şi durerile mele nu mai sunt reale, nu mai sunt personale, nu-mi mai aparţin, şi bezna înghite totul în jur şi pe mine o dată cu restul.

Când îmi mai vin cât de cât în fire, mă trezesc că sunt din nou în tabără, dinaintea lui Met Bong. Îmi şterg cu mâna faţa care mă ustură, simt gust de sânge în gură. Met Bong m-a pleznit să mă facă să-mi revin.

- Unde ai fost? mă întreabă ea răstit în timp ce încep să văd din nou lumea din jurul meu.

Fetele m-au înconjurat şi se uită la mine.

- Nu ştiu, îngaim eu. M-am dus să văd...

- Şi ai stat acolo tei zile? Nu ştii că younii sunt peste tot.

Fac ochii mari şi nu-mi vine să cred.

- Nu, nu ştiu unde am fost, îi spun eu cu toată sinceritatea.

Palma ei poposeşte grea pe obrazul meu din nou. Durerea mă ameţeşte, mai mai să-mi pierd echilibrul.

- Nu vrei să spui, da? În seara asta nu primeşti nimic de mâncare, şi o să-ţi reduc raţia

de mâncare până când o să spui, ţipă ea la mine şi apoi pleacă.

După ce a plecat, mă duc la puţ şi scot o găleată de apă. Beau, îmi torn restul pe picioare. Îmi frec tălpile una de cealaltă, îndepărtez noroiul roşiatic de mi se văd degetele mici şi boţite ale picioarelor. „Mama e moartă, îmi repet eu întruna fără să mai simt nici un fel de emoţie. Mama e moartă.“ Nu-mi amintesc nimic din ce s-a petrecut cu mine în cele trei zile în care am părăsit satul.

A doua zi, în cursul antrenamentelor noastre, mă reped la păpuşile younilor chiar mai înainte ca Met Bong să-mi facă vreun semn. Simt cum tremur din toată fiinţa de ură şi furie. Îi urăsc pe zei pentru suferinţa pe care mi-au menit-o. Îl urăsc pe Pol Pot pentru că i-a ucis pe tati şi pe mami, pe Keav şi pe Geak. Îmi înfig din răsputeri ţăruşul de lemn în pieptul păpuşii, simţind cum o străpung şi lovesc în copac. O străpung cu mişcări rapide şi puternice, de fiecare dată închipuindu-mi că nu e trupul unui vietnamez, ci al lui Pol Pot.

Şi de-acum e adevărat, de-acum nu mai trebuie să mă prefac că sunt orfană, chiar sunt.

INVAZIA VIETNAMEZILOR

Ianuarie 1979

Cu arma la piept, Met Bong păşeşte nervoasă înainte şi înapoi prin faţa noastră la cursurile de seară.

- Younii ne-au invadat ţara! Ne ocupă oraşele! Fiarele astea violează femeile khmere şi-i omoară pe bărbaţii khmeri. Dacă vă prind, vă omoară şi pe voi. Trebuie să vă apăraţi în orice chip puteţi. Pol Pot este atotputernic şi îi vom învinge pe youni!

- Angkar! Angkar! Angkar! strigăm noi într-un glas, deşi cuvintele ei nu au nici un sens pentru noi.

În timp ce mă prefac că ascult, mă întreb de ce khmerii roşii se tem de youni dacă îi putem învinge. Şi dacă îi putem învinge cum de sunt în stare să ne ocupe ţara?

- De-acum noaptea, în loc de o singură fată, două vor păzi tabăra. Când îi vedeţi, trebuie să-i împuşcaţi pe youni şi să-i lăsaţi morţi.

În noaptea aceea nu putem să închidem ochii, ci ascultăm exploziile de obuze şi rachete în depărtare. Ne e teamă, dar Met Bong ne spune că ostaşii khmeri îi vor ţine pe vietnamezi departe de noi. După câteva ore de explozii de proiectile, se face din nou linişte. Apoi, deodată, pe neaşteptate, un obuz explodează lângă tabăra noastră, iluminând cerul nopţii ca un fulger. Spaima îmi săgetează prin şira spinării şi mi se opreşte în inimă. Ţip şi-mi

acopăr urechile cu mâinile când un alt obuz şuieră şi loveşte drept în coliba noastră. Pereţii şi acoperişul din paie izbucnesc în flăcări. Ţipând şi urlând, fetele aleargă să scape înainte ca coliba aceea să ardă cu totul. Fug şi se târăsc spre uşă, cu feţele pline de funingine şi ochii lărgiţi de spaimă. Multora le curge sânge de la rănile provocate de schije în mâini şi picioare.

Sar în picioare şi dau să fug spre uşă înainte ca focul să cuprindă totul.

- Nu mă lăsaţi, sunt rănită, ajutor! ţipă o voce.

Fata zace într-o baltă de sânge, se sprijină într-un cot de o pernă şi se roagă de noi s-o ajutăm. Tremură şi se zbate, dar nici una dintre celelalte fete nu se opreşte. Vede că mă uit la ea, şi întinde o mână acoperită de sânge spre mine.

- Ajută-mă!

Încearcă să se târască doar în coate spre uşă, dar, după câţiva metri, gâfâie neputincioasă. Lacrimile i se scurg în gură. Focul se întinde repede în tabără, peste tot cad resturi aprinse.

- Focul, fumul... ajută-mă!

Îşi duce mâinile la piept şi scuipă sânge. Vreau s-o ajut, doresc să-i vin în ajutor, dar sunt mult mai mică decât ea. Ţip şi-mi acopăr urechile în vreme ce alt proiectil explodează în apropiere. Cuprinsă de panică, mă întorc cu spatele la ea şi sar pe uşa colibei. Acoperişul se prăbuşeşte şi fata aceea continuă să urle de durere în timp ce flăcările mistuie coliba. Toate fetele aleargă care încotro, într-o încercare disperată de a scăpa din tabără. În întunericul acela, acoperişurile şi pereţii de paie aprinse aruncă flăcări galbene şi portocalii, iluminând feţele înroşite ale fetelor care fug în toate părţile. Pe drum, mă trezesc în înghesuiala a mii de oameni care se refugiază din satele şi aşezările părăsite. Trebuie s-o găsesc pe Chou. Am rămas numai eu şi ea. Fără voia mea, trupul preia stăpânirea asupra picioarelor mele, se întoarce şi o porneşte spre tabăra ei. Acum nu am timp să-mi fie frică.

Când ajung acolo, tabăra ei e pustie, nu se vede nici o luminiţă.

- Chou, Chou, Chou! strig eu.

Dau ocol taberei, dar nu e de găsit nicăieri. Alerg din nou pe drumul plin de oameni şi nu ştiu ce să fac mai departe. Nu ştiu nici unde să-i găsesc pe fraţii mei mai mari. În jurul meu, oameni se mişcă precum o turmă ce vite în care a dat strechea, şi urlă, ţipă chemându-şi membrii familiei. „Să fie în viaţă“, murmur eu, în timp ce oamenii se bulucesc, mă împing din drumul lor. Nu ştiu ce să fac, mă abat de la drumul unde se înghesuie toată lumea aceea şi mă urc pe un bolovan mai mare de pe marginea drumului. Îmi ţin genunchii la piept şi plâng, mulţimea aceea se scurge pe drum lăsându-mă în urmă. Seamănă cu omenirea care părăsea Phnom Penh-ul, şi acum am rămas singură. Nu mai simt mâinile lui Keav în jurul meu, să mă

apere, nu mai e nici tati, nici mami, nici măcar Geak nu mai e lângă mine, sau Khouy şi Meng să-mi arate drumul.

Stau ghemuită acolo când simt deodată o mână care mă apucă de umăr. E Kim! E în viaţă. Chou e cu el, ţinându-l strâns de mână.

- Chou! strig eu fericită.

Niciodată n-am fost mai fericită.

- Hai, trebuie să plecăm repede! îmi strigă Kim, mă apucă de mână şi ne îndreptăm din nou spre drum, în mulţimea de acolo.

Deşi nu ştim încotro să ne îndreptăm, în mintea noastră pluteşte ideea de a-i găsi şi pe ceilalţi fraţi. Kim e din nou capul familiei. În timp ce mergem, Kim îmi spune că de îndată ce a auzit exploziile în direcţia taberelor noastre, a fugit din tabăra lui şi a alergat s-o găsească pe Chou. Iar după aceea au pornit spre mine. Eu şi Chou îl urmăm pe Kim şi facem aşa cum spune el. Pare atât de stăpân pe sine că am uita că nici el nu are încă cincisprezece ani.

Ceilalţi îşi duc în spate sau în cărucioare oale, tigăi, haine, mâncare şi alte calabalâcuri, Kim are o raniţă în spate cu vreo câteva haine, Chou şi eu îl ţinem de mână şi avem doar hainele de pe noi. Înaintăm prin întunericul nopţii, prin marea aceea de oameni în aceeaşi direcţie ca şi ei. Deşi trupul şi picioarele ar vrea odihnă, cu ochii doar pe jumătate deschişi mă sprijin de Kim şi merg poticnindu-mă înainte. La o vreme apare şi soarele. Şi ne dezvăluie lumea din jurul nostru în lumina aceea purpurie, cu irizaţii galbene, portocalii. Iarba elefantului, înaltă, luceşte aprinsă de roua dimineţii, iar în depărtare se ridică un fum cenuşiu din nişte sate. Drumul îngust, acoperit cu pietriş roşu e înţesat de oameni care merg înghesuiţi unul în altul, îmbrăcaţi cu veşnicele bluze şi pantaloni negri. Toată lumea aceea e în continuă mişcare, oamenii târându-şi picioarele tot mai greu. Cei care nu mai sunt în stare să meargă mai departe se aşează la marginea drumului, unii se fac covrig în poziţia fătului şi adorm. Alţii ies din mulţime şi încep să caute fructe şi poame prin tufişurile de la marginea drumului, dar nu se depărtează prea mult de drum. Şarpele acela uman se târâie pe drum înainte, având în frunte pe cei mai viguroşi, iar cei mai mici, mai tineri, bătrânii, cei slabi sau flămânzi se ţin şi ei în urma lor ca o coadă. Îndată ce primul şarpe dispare din raza privirilor noastre, apare un al doilea, unduindu-se să-i ajungă pe cei rămaşi în urmă din primul şir.

În timp ce soarele urcă tot mai sus pe cer, stomacul începe să-mi ghiorăie de foame. Kim vede o potecuţă ascunsă de nişte tufişuri şi ne îndreaptă într-acolo în timp ce mulţimea se mişcă mai departe pe drum. Mergem în tăcere, eu şi Chou pe urmele lui Kim. După câteva minute, eu şi Chou ne uităm una la cealaltă cam speriate că ne depărtăm atât de mult de oamenii ce merg pe drum, dar nu îndrăznim să-l întrebăm ceva pe Kim. Mai trec vreo zece

minute. Ne-am îndepărtat cu vreun kilometru de drum când poteca ne scoate la un sat părăsit. Suntem singuri în tot satul, se aude doar grohăitul înfundat al unor purcei, cârâitul găinilor. Sătenii au evacuat satul într-o grabă atât de mare că au lăsat în urma lor şi haine şi sandale, basmale aruncate peste tot pe jos. La bucătăria comună, încă se mai ridică fuioare de fum de la jarul aprins. Chou intră într-o colibă şi vine cu câteva oale de metal, blide de aluminiu şi nişte săculeţi de orez şi sare. Înşfac trei basmale, nişte veşminte negre şi trei pături subţiri. Le pun pe toate în mijlocul unei alte pături, le leg capetele şi fac o boccea mare pe care s-o port pe cap.

Într-una din colibe se vânzolesc un purcel şi două găini. După ce alergăm câteva minute după purcel, simţim că ne ajunge oboseala şi-l lăsăm în pace. Chiar dacă l-am prinde habar nu avem cum să-l tăiem pentru că nu avem nici un cuţit. Kim prinde cele două găini şi le leagă aripile. Căutăm prin preajmă ceva ascuţit cu care să le tăiem gâtul. Nu găsim nimic. Kim înşfacă o găină şi se duce la puţ. Apucă găina de picioare, îşi face vânt şi o izbeşte cu capul de piatra puţului. Aud de la trei metri cum trozneşte capul păsării, sângele se împrăştie pe toată piatra fântânii şi pe picioarele lui Kim. Găina se mai zbate, se răsuceşte, refuzând să moară, până când Kim o izbeşte din nou de piatră, spărgându-i ţeasta. Apoi face acelaşi lucru şi cu a doua găină.

Chou aduce apă de la puţ şi toarnă o parte pe picioarele lui Kim să spele sângele, restul o varsă într-unul din noile noastre crătiţi, în timp ce Kim înviorează focul, punând peste jar frunze uscate şi crengi. Chou pune apoi găinile în oală, scufundându-le bine în apă să se fiarbă aşa întregi. După vreo oră scoate găinile şi le jumuleşte de pene. După care le mai fierbe încă o oră. Când sunt gata, pune sare peste ele ca să nu se strice. În timp ce găteşte găinile acelea, stomacul meu protestează şi gura îmi lasă apă: de multă vreme n-am mai pus în gură o bucată de carne.

În cele din urmă, Chou ne anunţă că găinile sunt gata. Kim rupe un picior, ia o un blid de orez şi mi le întinde, după care îi dă lui Chou celălalt picior, el ia pieptul, iar restul îl pune deoparte pentru drumul care ne aşteaptă. Cu blidele pline dinaintea noastră, mâncăm în tăcere. Încet, jupoi pielea care e tare şi ca un cauciuc. Îmbuc restul cu plăcere şi tristeţe când îmi aduc aminte că mama a fost bătută când a încercat să-i aducă un pui lui Geak.

După ce mâncăm, ne luăm calabalâcurile şi ne întoarcem la mulţimea de pe drum. N-avem habar încotro ne îndreptăm, dar ne ţinem şi noi după ceilalţi. Mergem toată ziua şi ne oprim să înnoptăm o dată cu ceilalţi. Unii aprind focuri, gătesc şi stau de vorbă, noi mâncăm în tăcere. De jur împrejurul nostru oamenii vorbesc aprins despre invazia younilor şi înfrângerea armatei lui Pol Pot. Scuipă când pronunţă numele lui Pol Pot şi jură unul în faţa

celuilalt că o să-l hăituiască pe el şi ofiţerii lui până o să-i termine pentru a răzbuna suferinţele îndurate. Vocile le devin stridente şi aprinse când povestesc despre cadavrele pe care le-au văzut pe câmp lângă satul lor. Vorbele lor mă fac să mă gândesc la Met Bong. Vreme de un an întreg, cât am fost în tabăra aceea mi-a tot spus zi de zi că younii atacă Cambodgia şi că neînvinsa armată a khmerilor roşii îi va învinge. Dar s-a dovedit atât de înspăimântată la gândul că younii vor ocupa ţara noastră încât devenea paranoică când spunea cum younii vor popula Cambodgia, iar în câţiva ani ţara va deveni colonie vietnameză. Dar cât de înspăimântată trebuie să fie acum - dacă mai e în viaţă - când younii au invadat Kampuchea, şi, drept urmare, îi împiedică pe khmerii roşii să mai omoare cambodgieni. În fiecare seară ne spunea că un soldat khmer roşu poate ucide douăzeci de youni pentru că soldaţii noştri sunt mai curajoşi şi mai buni luptători. Mă întreb ce s-a ales de curajoşii soldaţi ai khmerilor roşii. Probabil că atotputernicia khmerilor roşii nu e decât altă minciună de-a lui Pol Pot din multe altele.

De atâta mers, mă doare tot trupul, picioarele, dar durerile fizice nu mai contează. Mintea mea alunecă spre tati şi mami, spre Geak, şi nu mai aud nimic din discuţiile din jur. Pe tata îl interesa politica. Sunt prea mică să înţeleg strategiile lui Pol Pot pentru crearea claselor agrariene. Nu ştiu de ce Pol Pot a făcut ceea ce a făcut atunci când ne-a silit să plecăm din Phnom Penh, când ne-a dat atât de puţin de mâncare, sau l-a luat pe tati de lângă mine. Ştiu doar atât că dacă invazia younilor i-ar fi putut salva pe mami, pe tati, pe Keav şi Geak, aş fi vrut să fi venit mai repede.

Mai mâncăm nişte pui, Chou întinde o pătură pe iarbă, eu îmi fac broboadele ghem în chip de pernă. Ne-am aşezat în mijlocul unui câmp deschis, la marginea unei păduri.

- E mai bine la câmp deschis, spune un om, e mai bine atunci când ai de-a face cu monştrii strivitori ai younilor.

- Met Pou, îl întreb eu curioasă pe un tovarăş unchi, ce e ăla un monstru strivitor?

- Păi nu ştii? se miră el, iar eu clatin din cap. Nimeni n-a văzut cum arată, dar oamenii spun că seamănă cu un monstru sălbatic şi nimic nu-l poate distruge. E jumătate maşină, jumătate om, dar foarte rău. E mai mare decât o colibă şi scoate flăcări şi aruncă bombe. Are multe picioare în formă de roţi şi goneşte peste câmp ca fulgerul, distruge totul în cale. Zdrobeşte copaci, bolovani, fier, orice. Nimic nu-l poate opri.

Fac ochii mari când aflu despre maşina asta bestială, şi mă întreb dacă nu cumva e acum ascunsă în pădure şi ne pândeşte pe noi.

- Aşa că e mai bine să fii în câmp deschis ca să-l vedem venind şi să putem fugi din calea lui dacă-l vedem apropiidu-se? întreb eu, şi mi se înmoaie genunchii, iar imaginaţia mea

deja îşi închipuie un fel de monstru strivitor care mă fugăreşte. Chou, hai să mergem în mijlocul mulţimii, mă rog eu de ea şi o apuc de mână.

Kim se încruntă la noi când vede că noi ne-am strâns lucrurile şi ne pregătim să plecăm.

- Nu e nici un monstru. Omul acela nu ştie ce vorbeşte. E un ţăran care n-a ieşit niciodată din satul lui până acum şi n-a văzut probabil niciodată în viaţa lui o maşină, aşa că de unde să ştie el cum arată un tanc. E tot un fel de maşină, dar mai mare, condusă de un om aşa cum se conduce o maşină, încearcă el să ne încurajeze, dar fără să reuşească.

- Şi trece peste copaci, peste case, peste fiare? Chiar distruge totul în calea lui? îl mai întreb eu.

- Da, dar...

- Şi aruncă flăcări şi bombe?

- Da, dar... Bine, bine, hai să plecăm de aici.

Kim oftează şi îşi înşfacă bagajele. Ne croim loc prin labirintul acela cu mii de oameni, ne îndreptăm spre un loc din mijlocul mulţimii şi acolo ne facem popasul de noapte.

- Ei, acum n-o să fim noi primii pe care-i striveşte monstrul, spun eu şi Chou încuviinţează din cap.

Kim zâmbeşte şi clatină din cap, lăsându-şi boccelele jos. Chou întinde din nou păturile şi se aşează. Eu şi Kim ne aşezăm de-o parte şi de cealaltă a lui Chou, înghesuindu-ne în ea. Kim îşi cuprinde în braţe raniţa, eu fac acelaşi lucru cu bocceaua mea. Apoi ne învelim toţi cu o pătură.

Pământul e rece, dar mă încălzesc lipindu-mă de Chou. În jurul nostru unii dorm, mănâncă, îşi aranjează locul. Mă uit într-o parte şi văd una dintre familii care s-a strâns laolaltă şi tocmai mănâncă. Sunt cinci, părinţii şi trei băieţi, cu vârste între cinci şi zece ani. Tatăl lor ia o mână de orez şi i-o dă mai întâi celui mai mic, apoi le dă şi celorlalţi. Mama se apleacă şi-i şterge nasul celui mic, apoi îşi şterge repede mâna de fustă. În timp ce mănâncă, tatăl veghează asupra familiei şi calabalâcurilor lor.

Mă întorc şi privesc cerul, pe când lacrimi mi se preling pe la colţul ochilor. „Ah, tati, ce dor mi-e de tine!“ îmi spun eu în gând. Cerul e întunecat, cu sclipiri argintii, câţiva nori pufoşi, cenuşii, mii de stele licărind. Mă uit la nori şi-mi închipui că e chipul tatei care mă priveşte. „Unde-s îngeri, tati?“ îl întreb eu. Deodată, norii se strâng grămadă şi formează ca o mulţime de mingi, apoi mingile iau parcă forma unor capete, plutesc deasupra mea norii aceştia ce aduc a capete, cercetându-mă cu ochii lor nevăzuţi. Respir mai iute, parcă mă strânge ceva în piept, mă silesc să privesc în altă parte. Îmi privesc braţul, şi inima începe să-

mi bată nebuneşte când văd că din piele începe să-mi crească iarbă. Precum firele de păr, firele de iarbă îmi răsar prin piele pătrunzând-o ca acul prin hârtie, uşor, şi se fac mai mari tot mai mari. Apoi văd cum carnea mi se topeşte, pielea mi se întinde pe pământ. Ca într-o filmare cu încetinitorul, pielea mi se topeşte şi ea, curge în pământ şi se amestecă cu ţărâna, devenind îngrăşământ pentru khmerii roşii. Nici nu mai respir, închid ochii şi strâng tare pleoapele, mă pişc singură de braţul care mi se topeşte. Când simt durerea pişcăturii, deschid ochii şi totul se reîntoarce la normal. Îmi încrucişez braţele la piept, închid ochii şi încerc să dorm.

Ne trezim a doua zi dimineaţă şi ne reluăm drumul. Pentru că Kim şi Chou n-au scos nici o vorbă despre mama şi Geak, bănuiesc că ştiu ce soartă au avut. Nu ştiu cum a aflat Chou despre mama şi Geak. Nici nu îndrăznesc să aduc vorba despre asta. Kim ne spune că trebuie să încercăm să ne croim drum spre oraşul Pursat, şi acolo să-i aşteptăm şi pe ceilalţi doi fraţi. Kim nu ne spune cât timp trebuie să-i aşteptăm pe Meng şi Khouy şi nici cât vom mai rămâne la Pursat după ce ajungem acolo. Nu ştiu nici de ce Kim presupune că Khouy şi Meng mai sunt în viaţă. De când am plecat de lângă mama şi ne-am dus în tabere separate, nu am avut nici un mijloc de a afla vreo veste despre fraţii mai mari. Nu i-am mai văzut de mai bine de un an. Ne-am impus tacit să nu vorbim de familie. Mi-e teamă că, dacă întreb ceva, o să-i fac pe Kim şi Chou să sufere şi mai mult. Am doar opt ani şi e singurul fel în care pot să-i mai cruţ.

Mergem mai departe zi de zi, uneori de oprim prin sate părăsite în căutare de hrană. Şi trec multe zile până când ni se arată semne că am ajuns aproape de destinaţie. Inima îmi bate atât de tare că sunt sigură că aud şi cei din jur. Încremenesc. Dinaintea noastră apar trei bărbaţi îmbrăcaţi în verde, cu nişte pălării ciudate pe cap în formă de pâlnie. Se mişcă alene cu paşi mari, puştile li se bălăngăne pe spate: „Younii!“ şoptesc oamenii. Mi se taie suflarea, respir tot mai iute: dinaintea ochilor îmi fulgeră imagini cu vietnamezi care torturează şi ucid. Sunt de aceeaşi statură ca şi bărbaţii khmeri, la fel construiţi, nu seamănă cu cei din neamul Barang, franţuji, cu pielea albă şi nasul subţire, aşa cum i-am văzut eu la Phnom Penh. Younii arată mai degrabă ca mami, nu precum khmerii. Dar nici nu seamănă cu diavolii despre care ne povestea Met Bong.

Younii se îndreaptă spre noi şi ridică mâinile în chip de salut. Mă uit pe jos să găsesc ceva drept armă, vreo ţepuşă, piatră mai ascuţită, orice să mă apăr de ei. Când se mai apropie mă uit atentă la ei. Oamenilor cască ochii mari când, în clipa următoare, unul dintre youni zâmbeşte şi spune într-o khmeră stâlcită:

- Chump reap suor!

Adică *salut*.

- E o tabără de refugiaţi înaintea voastră la Pursat, ne mai spune el şi pleacă mai departe.

Mulţimea zâmbeşte recunoscătoare. Mie nu-mi vine să cred: younii nu ne împuşcă, nu înşfacă copii şi le spintecă burta, ba, din contra, ne spun şi unde se află Pursat. În fine, după trei zile de mers am ajuns şi noi la destinaţie.

Dinaintea mea, tabăra arată ca un sat, imaginea vălurindu-se ca un miraj în dogoarea aerului. În depărtare, ţâşnind spre cer ca mii de muşuroaie de furnici, se ridică o mulţime de corturi din plastic, care verde, care negre, nişte oameni cu păr negru mişună în toate direcţiile. Cei mai mulţi dorm afară, pe câmp, alţii îşi încropesc şi ei nişte corturi şi ridică colibe. Lângă corturi şi colibe, femeile gătesc, suflă în foc, stârnesc tăciunii, tuşesc de la fumul care le vine în faţă. Deasupra capetelor femeilor, bărbaţilor şi copiilor flutură rufe ude pe sfori care se întind de la corturi la copacii din apropiere formând o imensă pânză de păianjen. Lângă fiecare grup de corturi se află grămezi de gunoaie, putrezind în soarele fierbinte, copiii se aleargă în jurul lor, mai apucă din când în când câte un mango, portocală sau peşte pe jumătate mâncat şi şi le bagă în gură.

Younii sunt peste tot în jurul nostru, merg încoace şi-n colo printre locuinţele încropite, patrulează zona cu armele pe umăr şi grenade prinse de centură. Sunt mulţi, zâmbesc, intră în vorbă cu copiii, uneori îi ating cu palma pe cap. Îl urmăresc mai ales pe un youn într-o uniformă verde de camuflaj care se apropie de o tânără khmeră cu o pajama neagră. Îi face curte, mie mi se pare cam necioplit. El bagă mâna în buzunar şi scoate la iveală o cutie, şi-o pune în palmă şi o întinde spre fată. Ea zâmbeşte sfioasă şi întinde mâna s-o apuce, dar el o apucă iute de mână. Fata îşi smulge mâna din strânsoarea lui. După atingerea aceasta furată, el continuă să-i vorbească. Mă fascinează să-i văd pe youni făcând curte unei fete în public, pentru că, conform obiceiurilor khmere, asta se face doar în taină.

În mijlocul mulţimii văd un khmer care spune că younii sunt aici ca să protejeze. Ne spune că younii au intrat în Cambodgia cu trei săptămâni în urmă, pe 25 ianuarie şi, prin puterea artileriei lor, armatei lor i-a înfrânt pe khmerii roşii, i-a făcut pe Pol Pot şi oamenii lui să se ascundă în junglă. Pe tot parcursul regimului său, Pol Pot îşi trimitea oameni să treacă graniţa şi să masacreze populaţia din satele vietnameze. Pol Pot îi socotea pe youni principalii duşmani ai poporului khmer şi se temea că younii vor anexa ţara noastră dacă nu-i atacăm noi întâi. Dar armata puţin numeroasă şi prost echipată a lui Pol Pot nu a putut face faţă armatei bine antrenate şi bine echipată a younilor. Oamenii spun că younii au eliberat Cambodgia şi ne-au salvat de criminalul Pol Pot.

Chou mă trage de mânecă şi-mi face semn să mă grăbesc pentru că am rămas în urmă. Trecem prin mulţimea aceea, căutând şi noi un loc mai liber să ne aşezăm tabăra. Mă uit cu jind la cei cu părinţi de prin preajmă. Aş fi vrut să-i avem şi noi pe părinţii noştri cu noi, să aibă ei grijă de toate, să ridice coliba, corturile, să caute de mâncare. Îmi aduc aminte că atunci când am părăsit Phnom Penh, tati, Khouy şi Meng se duceau ei să caute de mâncare şi aveau grijă de noi. Şi atunci mi-era foame, nu mai mi-era atât de frică fiindcă ştiam că ei vor avea grijă de mine. Uitându-mă la cei mari din tabăra asta, mă rog în tăcere, şi-mi doresc ca cineva să ne spună să ne alipim de familia lor. Dar, pentru toţi ceilalţi, noi suntem invizibili. Oamenii ăştia mari privesc prin noi, au propriile lor familii şi nu-şi mai iau şi povara noastră.

Dacă vedem că nu avem noroc să ne găsim un adăpost în mijlocul mulţimii, fără cort, ne aşezăm şi noi sub un copac la margine taberei laolaltă cu alţi câţiva orfani. Cum avem doar nişte săculeţi de orez care se topesc văzând cu ochii, Kim ne drămuieşte raţia la fel de atent ca şi tata. În fiecare dimineaţă se duce la un râu din apropiere şi pescuieşte, în timp ce eu şi Chou ne păzim lucrurile. Uneori îl vedem pe Kim întorcându-se jubilând, cu faţa numai zâmbet şi atunci ştim că în seara aceea mâncăm pe săturate. Alteori Kim se întoarce cu umerii căzuţi şi o mutră amărâtă. Cu tot mai mulţi refugiaţi care curg în tabăra noastră, râul e tot mai poluat şi peştii fug şi ei. Lui Kim îi vine tot mai greu să prindă peşte în apele mai puţin adânci. În seara asta eu şi Chou gătim nişte ciuperci şi buruieni sălbatice pe care le-am găsit pe câmp şi mai facem şi o supă de orez la cină. Dar, în alte seri, nu avem nimic de mânare şi ne culcăm flămânzi. După ce mâncăm, Chou întinde o pătură mică pe iarbă şi ne acoperim cu celelalte două.

Înghesuită în Chou, plâng în tăcere de jalea familiei mele, de singurătate şi de foamea care nu mă mai lasă. Dar cel mai mul plâng pentru Kim. Plâng pentru că ştiu ce simte când vine seara şi ne spune că n-avem nimic de mâncare. Stăm de o săptămână sub copacul acesta, dar nopţile se fac mai răcoroase, stomacul ne e tot mai gol, aşa că Kim roagă o familie din apropiere să ne lase să locuim şi noi acolo cu ceilalţi. Stăm cu boccelele în mână dinaintea lor, spălaţi frumos pe faţă, cu hainele încă ude şi netezite, plini de respect şi vădind bună creştere.

- Ne pare rău, ne spune tatăl familiei. Abia dacă ne descurcăm cu cei din familia noastră.

Mă roşesc la faţă de stânjeneală şi disperare. Nu înţeleg de ce nu vor să ne ajute. Sunt oameni mari, oamenii mari se spune că pot să aibă grijă de nişte copii. Dar aceştia nu ne vor. Nu mă vor pe mine. Nimeni nu mă vrea. Cu ochii în pământ, umerii căzuţi, ne întoarcem la locul nostru de sub copac şi jur să mă străduiesc mai mult pentru ca oamenilor să le placă de mine.

Deşi nu ne poate lua în familia lui, bărbatului acela îi pare rău de noi şi se duce şi caută o altă familie care să ne primească. Se întoarce la noi cu mai multe familii interesate, dar nimeni nu vrea să ne ia pe toţi trei, iar noi preferăm să înfruntăm frigul, dar nu ne despărţim.

PRIMA FAMILIE ADOPTIVĂ

Ianuarie 1979

- V-am găsit o familie, ne strigă emoţionat omul acela o săptămână mai târziu. Au câţiva copii mici şi o bunică. Au nevoie de cineva să-i ajute la copii şi la treburile de pe lângă casă şi vor să vă ia pe toţi trei.

În după-amiaza aceea trăiesc o stare de emoţie aşteptând să-mi întâlnesc noua mea familie. Mă întreb cu arată şi cum e să faci din nou parte dintr-o familie. O nouă familie! O locuinţă unde să te simţi în siguranţă, să ai mâncare, cineva să te apere.

Iar când le văd siluetele de departe, nu-mi vine să-mi cred ochilor! Clipesc de mai multe ori să mă conving că chiar sunt ei! Deschid ochii din nou şi o apuc de mână pe Chou şi-i spun încet:

- Ei sunt. E băiatul acela din palmier şi taică-su, cei care veneau în tabăra mea de antrenament militar ca să adune sevă de palmier. .

Chou dă din cap şi mă previne să stau liniştită. Deşi în aparenţă sunt calmă, înăuntrul meu e fierbere mare. „Cum de se poate întâmpla una ca asta? mă întreb eu. Singurii pe care-i cunosc din toată mulţimea asta?“ Băiatul din palmier şi taică-su zâmbesc cu gura până la urechi când mă recunosc. Par cu adevărat fericiţi când îşi dau seama de asta. „Trebuie să fie soarta! Un semn bine prevestitor. Poate că la urma urmelor, o să fie bine!“ Cu greu îmi ascund fericirea.

- Nu e nici o coincidenţă, exclamă omul. O cunosc pe fetiţa asta.

Râde şi-mi zburleşte părul. Faţa mi-e plină de bucurie la atingerea mâinii lui.

- Eu sunt Kim, ea e Chou şi cealaltă Lung, ne face Kim cunoştinţă.

- Vreţi să veniţi să locuiţi cu noi? ne întreabă tatăl băiatului din palmier.

Dăm din cap cu toţii.

- Prea bine, să merge acasă.

Ridic ochii şi mă uit la el.

- Hai, dă-mi mie bocceluţa, spune el şi mi-o ia din mână. Mă uit cu ochii strălucind la el şi inima îmi pluteşte ridicându-se în slavă. „Tată!“ murmură inima mea fericită. Chou şi

Kim îi mulţumesc vecinului nostru şi plecăm cu noua noastră familie.

Tatăl spune:

- Suntem deja o familie numeroasă. Am trei fetiţe de un an, trei, şi patru ani. Iar el, Paof, cel mai mare, are paisprezece. Soţia mea are nevoie de o mână de ajutor cu copiii. Maică-mea e bătrână şi are şi ea nevoie de cineva s-o ajute. Voi, fetelor, o să daţi o mână de ajutor, să gătiţi, adunaţi lemne, şi vă îngrijiţi de grădină, Kim merge la pescuit şi la vânătoare cu mine.

Are o voce rece, cu totul alta decât cea plină de bucurie de acum câteva minute. Când aud care vor fi treburile noastre, îmi trece un fior prin şira spinării. Ăsta nu e tati. Nu mai trebuie să visez la familia noastră şi să mă împac cu gândul că voi face parte dintr-o familie care mă primeşte doar din interes.

Când ne apropiem de casă, iese şi restul familiei să ne întâmpine, dar nu cu zâmbete, ci cu o căutătură rece.

- E mică, dar cred că destul de voinică să ne ajute cu treburile casei, spune mama către tată.

Faţa mi se face roşie de mânie, dar mă abţin. Ne face semn să intrăm după ea în colibă. Au o colibă mai mare decât cele mai multe pe care le-am văzut până acum, dar construită în acelaşi chip.

- Familia mea stă în partea asta, iar voi trei o să dormiţi în colţul acela, ne arată ea cel mai depărtat colţ al colibei. Lăsaţi-vă lucrurile jos.

Într-una din zile, după o zi întreagă în care am adunat lemne de foc, eu şi Chou venim acasă şi-l găsim pe Kim în colţul colibei urmărind-o pe mamă cum ne răscolea prin lucruri. Urc repede treptele şi mă opresc lângă el, încercând să-mi stăpânesc furia.

-Hm, nu-mi vine să cred! ţipă ea apucând bluza mamei.

Era bluza de mătase favorită a mamei. O purtase de multe ori la Phnom Penh. Când soldaţii au ars toate hainele, mama purta bluza asta pe dedesubtul unei bluze negre obişnuite şi a reuşit s-o ascundă pe asta de ochii lor. A riscat totul numai ca s-o păstreze. Ca şi cum ar fi ştiut ce soartă o aşteaptă, mami i-a dat lui Kim în raniţă bijuteriile cusute în bretele şi bluza ei cea mai dragă, ultima oară când a vizitat-o.

- E atât de moale! exclamă acum mama adoptivă, fericită şi îşi trage bluza pe cap.

Îi vine mulată pe corp, bluza de mătase străluceşte frumos în bătaia soarelui. Kim stânge din fălci, scrâşnind din dinţi, Chou se uită în altă parte, mânia creşte în noi, dar nu spunem nimic. Simţind privirile noastre, îşi scoate bluza şi o aruncă din nou peste lucrurile noastre.

- Ei, nici nu-mi place. Şi dacă mă uit mai bine la ea e şi urâtă. Cum poate cineva să poarte nişte culori ca astea! spune ea şi pleacă.

Kim ia bluza şi o împătureşte cu grijă, după care o pune în traistă. Singura bucurie e Paof, fratele de paisprezece ani. Mă ia adesea la pescuit şi la scăldat cu el şi mă prezintă celorlalţi drept sora lui cea nouă. Ţin la el, e plăcut să se poarte cineva frumos cu tine. Ştiu că şi el ţine la mine, aşa mi-a spus. Dar uneori văd la el ceva care mă îngrijorează. Îl surprind uitându-se la mine uneori ciudat, cam prea lung la faţa mea, la trupul meu, şi atunci simt cum mi se face stomacul ghem.

Într-una din zile, pe când adunam vreascuri în pădure, mă trezesc că vine cineva prin spatele meu şi mă prinde de mijloc. Mă răsucesc, gata de ripostă când descopăr că e Paof. Nori întunecaţi se aleargă pe cer. Se apropie de mine, mâna îi lunecă pe pieptul meu nedezvolat şi se insinuează spre spate, trăgându-mă spre el cu putere. Suflă greu, îşi lipeşte buzele umede de obrazul meu. Într-un acces de mânie îl pleznesc şi îl îmbrâncesc.

- Lasă-mă în pace! Pleacă de lângă mine! îi strig eu.

- Ce te-ai supărat? Nu-s destul de drăguţ cu tine? Ştiu că-ţi place de mine, ştiu bine.

Zâmbeşte plin de el şi se apropie din nou de mine. Îmi vine să-i sfâşii buzele de pe mutra aia.

- Pleacă sau te spun!

- Hmm, bine, spune el şi mă fulgeră cu privirea. Şi cine o să te creadă? E numai vina ta că te ţii mereu coadă după mine şi vii peste tot unde mă duc eu.

Scuip la picioarele lui, mă întorc şi o rup la fugă. Paof are dreptate: nu mă pot lupta cu el, şi nu pot pune nimănui nimic. Nici măcar lui Kim sau lui Chou. Nu-mi rămâne nimic de făcut decât să mă feresc de el de acum înainte. Nu vreau să avem necazuri cu noua noastră familie. Nu vreau să mă trezesc din nou că trebuie să trăiesc pe drumuri.

După întâmplarea asta, îl evit pe Paof. Dacă el e undeva, n-am ce căuta acolo, dacă el se duce într-o parte, eu mă duc în cealaltă, şi cu fiecare zi simt cum nutresc tot mai multă ură împotriva lui, dar mă chinui să nu dau nimic pe faţă. Îmi ascund sentimentele chiar şi atunci când Paof râde şi pleacă la pescuit cu Kim.

Înţelegerea cu familia asta merge bine pentru că sunt obişnuită să muncesc ore în şir. Dar, indiferent cât de mult muncim, ni se arată că nu suntem niciodată destul de harnici. Şi, ca lucrurile să fie şi mai neplăcute, adesea mama se miră cu voce tare în faţa noastră de ce ne-o mai fi ţinând că nu prea meritäm. Ştim prea puţine lucruri despre familia asta şi nu îndrăznim să punem întrebări. Deşi acum suntem cu toţii în zona eliberată, după ce vreme de patru ani ai trăit într-o lume plină numai de taine, e greu acum să te schimbi deodată. Nu ştim dacă au fost

printre cei care i-au sprijinit pe khmerii roşii, nici dacă au făcut parte dintre cetăţenii de bază. Familia asta chiar dacă nu ne iubeşte, ne hrăneşte şi ne dă destul orez de mâncare, peşte din cel prins de băieţi la râu, legume din grădină. Familia are mai mulţi saci de câte douăzeci şi cinci de kilograme de orez dosiţi în colţul colibei. Nu ştim cum au făcut rost de ei.

În fiecare dimineaţă ne apucăm de treabă noi trei: eu, Chou şi Pithy, prietena noastră. Pithy e cam de vârsta lui Chou şi, la fel ca Chou, e timidă şi mai degrabă tăcută. Soldaţii l-au luat şi pe tatăl ei şi acum locuieşte cu mama ei şi un frate mai mare. Am întâlnit-o prima dată pe Pithy în timp ce luam apă la râu. Am văzut-o cum îşi împăturea basmaua şi o punea pe creştet. Era cam de statura noastră, cu nişe ochi frumoşi căprui şi pielea smeadă. Încă mai purta acea pajama neagră a khmerilor roşii, dar îşi lăsase părul acum să crească şi nu mai arăta ca pe vremea acelora. Se chinuia să ridice urciorul de lut pe umăr. Chou s-a apropiat de ea şi a ajutat-o. Din clipa aceea a devenit prietena noastră. Deşi locueşte în cealaltă parte a oraşului, ne întâlnim adesea şi adunăm lemne împreună.

Munca asta nu mă deranjează, dar nu-mi place să umblu prin pădure cu picioarele goale. Mi-e teamă de şerpi. Pe jos sunt numai frunze şi crengi şi nu ştiu niciodată ce pândeşte de sub ele. Odată am călcat pe ceva ce părea o creangă maronie, dar creanga a început să mişte şi să şerpuiască dispărând în desiş. Am simţit cum îmi îngheaţă talpa piciorului şi mă cuprinde tremuratul în tot trupul.

La răsăritul soarelui, eu şi Chou o găsim pe Pithy la locul nostru de întâlnire, pe drum. Astăzi ceaţa e rozalie. Mă frec la ochi, casc îmi aranjez frânghiile pe care le-am adus cu noi să leg vreascurile şi mi le arunc pe umăr. Cu o toporişcă în braţe, Chou mă fulgeră cu privirea pentru că am uitat bidonul de apă. Şi una lângă alta, pătrundem în pădure, departe de toţi refugiaţii din tabără. În vreme ce eu adun crengi uscate cam de grosimea pumnului, Chou se apleacă şi curăţă cu toporul crengile de frunze. Când soarele se ridică sus, în înaltul cerului fără pic de nor, ne oprim şi aşezăm sub un copac să ne mai tragem sufletul. Dar e luna februarie, aerul e încins şi umed chiar şi la umbra copacului. Numai noaptea se mai răcoreşte.

- Mi-e sete. Mă ustură şi gâtul, mă plâng eu fetelor.

- Şi mie, replică Pithy. Dar nu putem pleca acum. O să ne certe dacă nu ducem destule lemne acasă.

- Şşşt... o întrerup eu pe Pithy când aud foşnet de frunze în apropiere. Vine cineva.

Ridicăm privirea şi suntem uimite să vedem un soldat youn care se îndreaptă spre noi. E înalt şi zvelt, cu jumătate de metru mai înalt ca noi şi îmbrăcat în uniforma verde obişnuită, dar n-are nici puşcă, nici grenade. Soldatul îşi duce bidonul la gură şi bea.

- Poate ne dă şi nouă nişte apă, spun eu fetelor. Să-l întrebăm.

Fetele dau din cap afirmativ. Când se mai apropie, îi ieşim înainte. Se opreşte şi se uită curios la n oi.

- Apă, sete, beau.

Rostesc cuvintele tare şi rar. El mijeşte ochii şi clatină din cap. Arăt cu mâna spre bidon, şi fac un gest ca şi cum aş bea. În cele din urmă dă din cap şi zâmbeşte în semn că a înţeles. Desface dopul bidonului şi-l întoarce cu gura în jos: nu curge nimic. Apoi arată spre bidon, apoi spre mine şi îmi face semn să-l urmăm.

- Ne spune să mergem cu el după apă, declar eu foarte mândră explicându-le fetelor.

Soldatul se întoarce brusc spre noi şi ridică mâna cu palma spre noi ca să ne oprim, apoi arată spre mine şi îmi face semn să mă duc după el.

- Fiţi fără grijă, o să aduc apă pentru toată lumea, spun eu şi-l urmez pe soldat în pădure, lăsându-le pe Chou şi Pithy acolo.

Soldatul mă duce mai departe în direcţia opusă taberei, unde bănuiesc să o să găsim apă. Dar, pe măsură ce ne adâncim tot mai mult în pădure, inima începe să-mi bată mai tare. Mă uit înapoi să le văd pe Chou şi Pithy, dar nu le mai zăresc din pricina desişului. Soldatul îmi arată spre un loc cu tufişuri înalte şi dese, şi-mi face semn să-l urmez. Mă opresc la câţiva paşi de el şi-l întreb:

- Apă unde?

De acum îmi transpiră mâinile de teamă. Îmi arată spre tufişuri şi îmi face semn să mă duc după el.

- Nu! spun eu hotărât.

Respir agitat şi mă întorc să fug, dar mă apucă de mâini şi nu-mi dă drumul. Mă aruncă la pământ cu brutalitate. Cad, mă julesc la genunchi şi la mâini în pietre şi beţe. Sunt năucă, încerc totuşi să mă ridic, dar mă înşfacă din nou şi mă apăsă de umeri. Cad pe spate şi mă lovesc rău, o durere mă săgetează prin tot trupul. Fac ochii mari de spaimă.

- Nam soong! Nam soong!

Îmi porunceşte în vietnameză să stau întinsă. Eu nu pricep nimic din ce spune şi mă uit îngrozită la el. La noi, la khmeri, e obiceiul ca mireasa să afle tot ceea ce trebuie să afle despre relaţia dintre un bărbat şi o femeie doar în noaptea nunţii. Nu înţeleg ce vrea, dar ştiu că e de rău. Mă chinui să mă ridic. Din nou mă îmbrânceşte.

- Nam soong! Nam soong! urlă el la mine, palid, încruntat şi cu o expresie înfricoşătoare, ca a unui khmer roşu.

Rămân paralizată, fără să mai pot scoate un cuvânt. Nici să ţip nu mai pot, inima îmi

bate să-mi spargă pieptul, mă uit la el cu o privire rugătoare.

Timpul parcă abia se mişcă în timp ce-l văd că-şi desface nădragii şi-i lasă să-i cadă la genunchi. Suflu speriată şi dau să mă trag înapoi îngrozită. Chiloţii roşii sar în ochi pe pielea lui albicioasă, sunt foarte strânşi sub burtă, bagă un deget sub elasticul lor şi şi-i trage în jos. Un urlet caută să-şi fac loc pe gâtlejul meu, dar nu se aude decât un scâncet. Se lasă iute în genunchi dinaintea mea, mă apucă cu o mână de după ceafă, cu cealaltă îmi acoperă gura şi aproape toată faţa. Îi simt unghiile înfipte în obraz. Privirile-mi coboară pe stomacul lui şi-i văd penisul: mare şi bălăngănind de parcă e viu. Mă cuprinde ameţeala fiindcă respir agitat. N-am mai văzut scula unui bărbat până acum, a copiilor da, dar n-am crezut că a unui bărbat poate fi atât de diferită. E numai creţuri. Mi se face silă şi mă îngrozeşte.

Se apleacă spre mine, îmi acoperă mai departe gura cu mâna, îmi văd chipul în ochii lui.

- Şşşt! şuieră el.

Se depărtează puţin de mine, îşi ia mâna de pe gura mea, îmi apucă chiloţii şi mi-i trage în jos. Un ţipăt se ridică din pieptul meu şi explodează în aer. Surprins, soldatul se opreşte, se uită iute în jur. Îmi trag scurt chiloţii, şi mă răsucesc să mă ridic în picioare. Mă prinde de glezne şi mă trage tot mai aproape de el, e din nou cu o mână pe şoldul meu. Lunec pe fund, nu reuşesc să scap de el. Răcnesc din răsputeri, mă zbat să scap din strânsoarea lui şi lovesc cu picioarele.

- Ajutor! Ajutor! Ticălosule! Ajutor! Nenorocitule! urlu eu în vreme ce-mi curg lacrimile pe faţă şi-mi curg mucii în gură.

Simt cum în mine se ridică un val de ură cumplită în timp ce ţip şi-i arunc în faţă tot felul de vorbe grele. O izbucnire de furie îmi dă puteri, mă răsucesc şi-mi smulg un picior din strânsoarea lui.

- Te urăsc! îi urlu eu şi-l izbesc cu piciorul în piept.

Se strâmbă de durere, nu mai are aer şi-mi dă drumul la celălalt picior.

- Să mori! Să mori!

Ţip din răsputeri şi-l lovesc în boaşe cu toată ura din mine. Se chirceşte şi cade pe jos, urlând ca un animal rănit. Ţâşnesc în picioare şi o iau la sănătoasă din răsputeri fără să mă mai opresc. Alerg spre locul unde le-am lăsat pe Chou şi Pithy şi le văd cum aleargă şi ele spre mine, cu toporiştile pe umăr, cu chipurile pline de spaimă şi îngrijorare.

- Loung! Ai păţit ceva? Te-am auzit ţipând! mă întreabă Chou cu glas gâtuit.

Dau din cap năucă.

- Ne-a fost atât de frică să nu fi păţit ceva! Ni s-a părut ciudată că aţi plecat în pădure

în direcţia opusă taberei. V-am urmărit cu privirea, dar apoi aţi dispărut.

Chou plânge şi-şi lasă toporişca jos.

- Nu mai fac niciodată greşeala asta, o să raportez autorităţilor, îi spun eu.

- Nu, hai să plecăm de aici, să mergem unde sunt oameni mai mulţi, se roagă Pithy de noi.

Fără nici o tragere de inimă mă las dusă de acolo. Pithy o ajută pe Chou să lege grămada de vreascuri înfăşurând funia de trei ori în jurul ei, apoi trec una de-o parte şi una de cealaltă parte a grămezii, pun piciorul pe vreascuri şi trag amândouă de capetele funie. Acum funia e întinsă bine. Chou face un nod dublu. Îşi lasă toporişca jos lângă lemne, leagă basmaua de funie cu o buclă să aibă de ce prinde cu mâna. După ce termină pregătirile astea, o ajută pe Pithy să facă acelaşi lucru cu celelalte două legături de lemne. Înşfăcăm basmaua, luăm grămada de lemne care acum e cam la fel de mare cât suntem noi la trup şi ne-o punem fiecare în spinare de-a latul. Când ajungem aproape de tabără, mă uit atentă la chipurile tuturor soldaţilor, sperând să-l prind pe ticălos. Vreau să spun cuiva ce a făcut, dar nu ştiu cum s-o fac. Cu pălăriile acelea rotunde, ciudate pe cap şi uniformele la fel cei mai mulţi soldaţi îmi par să semene. Şi nu ştiu cui să-i spun cele întâmplate. Am crezut că cei de acum au venit să ne salveze din mâinile lui Pol Pot, nu să ne chinuie şi ei.

- Haide, trebuie să mergem, mă imploră Pithy din nou după câteva minute.

Apoi, cu colţul ochilor, mi se pare că-l văd undeva mai departe. Mintea mi se tulbură de ură, inima mi se ridică în gât şi mă reped spre el:

- Ticălosule! urlu eu din fugă.

Chou şi Pithy mă strigă să mă opresc, dar nu le iau în seamă. Sunt atât de plină de ură încât nu mă uit pe unde calc. Deodată ceva se sparge sub piciorul meu şi o durere bruscă îmi săgetează talpa. Sudoarea curge pe mine, dar nu mă opresc. Nu-l pierd din ochi şi şchiopătez în direcţia lui. Piciorul mă doare, las o dâră de sânge în urma mea. Mă uit şi văd că am o bucată de sticlă înfiptă în picior. Mă aplec şi-mi smulg bucata de sticlă, sângele ţâşneşte mai tare. Când îmi ridic din nou privirea, soldatul a dispărut.

- A dispărut, urlu când Chou şi Pithy ajung lângă mine.

Mă doare piciorul atât de tare că trebuie să mă aşez jos. Fără o vorbă, Chou îşi scoate broboada şi mi-o înfăşoară în jurul piciorului să oprească sângele.

- Hai, trebuie să mergem, îmi spune ea compătimitoare.

- A dispărut...

- Lasă-l. Trebuie să mergem.

Mă ridic, şchiopătez de colo colo câteva minute căutându-l pe youn. Nu se mai vede

nicăieri. Fetele merg înaintea mea, eu merg şontâc în urma lor. Pe drum nu scoatem o vorbă despre cele întâmplate, nu mă întreabă nimic despre penisul individului. Mă întreb dacă Chou o să-i spună lui Kim, sau Pithy familiei sale. Trăiesc o umilinţă cumplită, spaima e atât de puternică încât n-am cum să scap de ele mărturisindu-le. Mă hotărăsc să nu dezvălui secretul ăsta până când mor.

Când ajungem la locul unde ne întâlnim noi, fetele, Pithy pleacă şi o ia pe drumul ei, eu şi Chou mergem mai departe în tăcere.

- Aţi fost plecate toată dimineaţa ca să aduceţi doar câteva vreascuri? urlă mama vitregă la noi când ajungem acasă.

Chou şi eu dăm din cap.

- Şi ce-ai păţit? întreabă ea când îmi vede piciorul.

- Am călcat într-o bucată de sticlă, îi spun eu.

- Neatentă ce eşti! Leneşo! Sunteţi atât de proaste că n-o să aleagă nimic de capul tău.

- Ba nu, nu ai dreptate! Eu o să fiu cineva, o să ajung mare! mârâi eu la ea.

- Ce zici? Acum îmi mai şi răspunzi?

Se apropie de mine, îmi împunge fruntea cu arătătorul şi scuipă la picioarele mele.

- N-o să se aleagă nimic de capul tău. Cum crezi că o să ajungi mare? Eşti nimica. Eşti o orfană şi atât. O să ajungi cineva dacă te faci curvă!

Cuvintele ei îmi vâjâie în urechi, sângele-mi zvâcneşte de ură în tot trupul.

- N-op să ajung curvă niciodată, îi răspund eu furioasă, mă întorc cu spatele la ea şi plec şchiopătând.

După aceea, stau ghemuită lângă o tufă, îmi ţin genunchii la piept, aud ecoul cuvintelor femeii în minte şi disperarea mi se strecoară în suflet. Are dreptate, Sunt o orfană şi n-am nici un viitor. Ce-o să se aleagă de mine? Apoi, cum stau aşa la marginea pădurii, într-un colţ de lume, ascunzându-mă de un război din care nu pricep nimic, aud glasul tatei: „Nimeni nu ştie ce comoară eşti tu. Eşti un diamant brut, dar, cu puţină şlefuială, o să străluceşti.“ îmi şopteşte blând tati. Cuvintele lui pline de dragoste îmi aduc un zâmbet timid pe buze. Femeia asta nu o să-mi arate dragostea după care jinduiesc, dar ştiu cum e să te iubească cineva. Tati m-a iubit şi a crezut în mine. Îmi amintesc cuvintele lui şi ştiu că mama asta vitregă mă judecă greşit. E ceva în mine care o să mă facă să devin cineva într-o bună zi: acel ceva pe care l-a sădit tati în mine.

ZBOARĂ GLOANŢE

Februarie 1979

Locuiesc la familia asta de o lună de acum şi, cu cât stau mai mult, cu atât îi urăsc mai mult. Ştiu însă bine că, indiferent ce simt eu pentru ei, casa lor e un loc mai sigur decât să ne ajungem iar pe drumuri şi să ne descurcăm singuri. Deşi oraşul Pursat e apărat de youni, oamenii trăiesc cu frică. Oamenii vorbesc despre faptul că khmerii roşii se apropie de noi. Ei spun că acum khmerii roşii sunt peste tot în jurul nostru, unii chiar se ascund prin sate sau prin pădurile din apropiere. E greu să spui care sunt soldaţi şi care săteni când arată la fel, vorbesc aceeaşi limbă şi poartă aceleaşi veşminte negre. Dacă îşi ascund armele, khmerii roşii se pot strecura cu uşurinţă în tabăra de refugiaţi să ne spioneze ce facem. Din când în când, o grupare de khmeri roşii atacă vreun sat la întâmplare, scotocesc prin câteva colibe, omoară nişte oameni şi apoi dispar din nou în păduri. Atacă prin surprindere, iar cum nimeni nu ştie dincotro sau când au să atace trebuie să fim mereu în alertă, să avem ochi şi la spate tot timpul. Tabăra de refugiaţi e atât de mare, că atunci când au loc astfel de atacuri pe neaşteptate, younii nu au cum să sosească la timp să-i apere pe oameni să nu fie ucişi.

Într-o după-amiază, eu şi bunica stăm pe vine afară, lângă puţul de apă şi spălăm nişte crătiţi şi oale, când aud şuieratul de neconfundat al gloanţelor în jurul meu.

- Zboară gloanţe, ţip eu şi mă trântesc la pământ, lipindu-mă cu pieptul de pământul ud. Zac aşa în zoaiele de la vasele spălate până mi se îmbibă şi bluza şi pantalonii. Îmi simt inima cum îmi bate în tâmple, mă zgâiesc la o furnică ce se învârte într-o băltoacă de sub nasul meu. Îmi acopăr urechile cu mâinile când alte gloanţe şuieră prin aer. Le aud cum pocnesc ca nişte artificii chinezeşti, unul după altul, într-un ritm ameţitor. După câteva minute nu se mai aude nimic, gloanţele s-au oprit. Stau mai departe cu faţa lipită de pământ, mă uit la furnica aceea care dă din patru labe disperată în apa aceea de un centimetru: cu cât se zbate mai tare, cu atât se învârte mai mult. Mai trec câteva minute şi tot nu se mai aud gloanţele. Îmi salt capul, mă ridic iute şi mă târăsc în patru labe în spatele unui copac.

Deodată bunica scoate un ţipăt puternic. Deasupra, în înaltul cerului, soarele se ascunde după nori. Cum stau apărată de trunchiul copacului, scot capul şi mă uit la bătrână. Zace pe jos, făcută covrig pe o parte şi-şi ţine cu amândouă mâinile un picior din care curge o şuviţă subţire de sânge roşu de la o rană mai sus de gleznă, murdărindu-i bluza. Sângele face baltă în jurul piciorului, amestecându-se cu spălătura de vase ca să se prelingă apoi în pământ. Bătrâna strigă după ajutor, dar eu stau ghemuită în ascunzătoarea mea. În colibă, copiii urlă speriaţi în timp ca mama lor încearcă să-i facă să tacă. Câteva secunde mai târziu, bărbatul sare speriat din colibă şi o ridică pe bătrână de jos. Apoi o duce la spitalul din tabără, în timp

ce fi-su vine în urma lui.

Nici acum nu ies din ascunzătoarea mea de teamă că or să dea pe mine vina că n-am ajutat-o pe bătrână. Deşi a trecut destul de mult timp, mama şi-a liniştit copiii, eu nu mă dau dusă de după copac. Stau acolo, îmi scos noroiul uscat dintre degetele de la picioare, mă uit spre cer şi mă întreb când or să înceapă din nou gloanţele să plouă în jurul nostru. Inima îmi bate dezlănţuită, dar parcă nu mai simt nimic. Prin minte îmi trec imagini, gânduri, dar mi se par cu totul străine. Îmi pare rău că bătrâna a fost împuşcată, dar e rea şi adesea mă plezneşte peste faţă, mă ciupeşte de braţe şi de urechi. De-acum o vreme n-am să-i mai văd faţa boţită şi să-i aud cuvintele otrăvite. Stau acolo, după copacul meu, cufundată în lumea mea, până când Chou şi Kim se întorc din pădure unde au adunat lemne de foc.

Trei zile mai târziu, mama vitregă mă trimite la spital să-i duc de mâncare bătrânei. Iau pachetul învelit în frunze de banane şi mă îndrept spre spital. Îmi trebuie un ceas ca să fac cei trei kilometri.

Poteca aceea îngustă de pământ roşu, bine bătătorită de oameni trece prin aşezarea aceea şi e de obicei sigură. În ziua asta e linişte, dar eu sunt plină de teamă şi pun cam nesigură un pas înaintea celuilalt, cercetând cu privirile copacii şi tufişurile din jur să văd dacă nu cumva se vede vreun semn de khmeri roşii. Nu mă uit în jos şi lovesc din neatenţie ceva care se rostogoleşte mai departe: e ceva de un verde închis ca un ou, cu nişte tăieturi în pătrate mici pe suprafaţă. Îngheţ şi nici nu mai respir. Genunchii mă lasă, picioarele mă ustură de parcă aş fi electrocutată. E o grenadă. „Proasto, ar trebui să caşti ochii mai bine," mă apostrofez eu abia auzit.

Se face amiază când zăresc spitalul. Cu paşi mărunţi, mă apropii încet de el. Spitalul acela improvizat şi multă vreme neglijat arată mai bolnav decât pacienţii. Clădirea aceea de depozit, cu un singur nivel, a devenit cenuşie de bătrâneţe, şi abia mai stă în picioare după ravagiile războiului. Prin crăpăturile pereţilor se vede mucegaiul verzui care-i macină, iar liane şi copaci crescuţi sălbatici ameninţă să copleşească clădirea. Nu mai văd nimic o vreme când păşesc din soare în întunericul clădirii. Înăuntru e un aer încins, de nerespirat, greu, nemişcat. Încăperea aceea largă vibrează de ţipetele pruncilor, de gemete care nu se mai opresc, de gâfâitul bolnavilor. Mă asaltează din toate părţile duhoare de excremente omeneşti, urină, răni putrede, alcool sanitar, toate miasmele astea îmi intră în haine, în păr, mi se lipesc de piele. Gâtlejul mi se strânge şi înghit spasmodic ca să nu vomit. Aş vrea să ies în fugă din clădirea asta. Mi se zbat ochii de parcă ar vrea să se închidă să nu mai văd trupurile acelea întinse pe jos. În timpul regimului khmerilor roşii am văzut o mulţime de morţi. Dacă tot îşi pierduseră orice speranţă să cape de khmerii roşii, mulţi se duceau la infirmerie să moară. Nu

mai aveau pe nimeni din familie care-i să-i ţină de mână şi să le alunge muştele când ajungeau fără pic de vlagă în ei. Ca şi Keav, îşi făceau nevoile pe ei şi zăceau în rahatul şi urina lor, părăsiţi de toată lumea. Într-un spital al khmerilor roşii, oamenii gemeau şi jeleau, dar nu striga nimeni. Aici, în spitalul acesta din zona eliberată, oamenii răcnesc de durere pentru că se luptau să trăiască.

Fac paşi mici, cu prudenţă şi trec pe lângă şirurile de oameni care zac pe rogojini şi pe jos. Cu colţul ochilor văd ceva care fuge speriat. Tresar, dar apoi mă liniştesc: e doar un şoarece. Merg mai departe şi mă uit la fiecare bolnav, căutând-o pe bătrână. Nu-mi place să mă chinui să-i duc mâncare unei bătrâne de care nici nu-mi pasă. Dacă ar fi fost vorba de mami, ar fi fost cu totul altceva. Gândul la mami mă îndurerează şi o tristeţe îmi cuprinde toată fiinţa. Dacă ar fi fost mami, aş fi putut să-mi ispăşesc toate păcatele şi relele pe care i le-am făcut dacă aş fi putut să am şansa de a mă îngriji de ea.

În faţa mea, două infirmiere stau în genunchi lângă un băieţel. Lângă el stă ghemuită o bătrână cu picioarele încrucişate, cu o figură tristă. Infirmierele pregătesc nişte tăviţe argintii cu instrumente, bandaje şi sticle de alcool. Mă uit pe deasupra lor la băieţelul care stă nemişcat pe o rogojină. Pare să aibă cinci sau şase ani, dar nu pot spune exact. Îşi ţine ochii doar pe jumătate deschişi, buzele-i sunt cenuşii, fără sânge în ele, pielea-i arată de parcă e gata să se jupoaie de pe el. Îi lipseşte un picior de la şold în jos iar celălalt e înfăşurat în bandaje. Bătrâna plânge neauzit, îi ţine în mâna ei mâna lui micuţă, mângâindu-i în cercuri cu degetul mare dosul palmei; cu cealaltă mână alungă muştele verzui care abia aşteaptă să-i sugă pielea arsă.

- Bong Srei, ce-a păţit? întreb eu o infirmieră care se pregăteşte să-l şteargă.

- Venea încoace în vizită...

Băieţelul scoate un ţipăt de durere, bătrâna hohoteşte mai tare. Simt un junghi în degetul de la picior când o aud pe infirmieră că-mi spune că băiatul ori a dat cu piciorul într-o grenadă sau a călcat pese o mină îngropată. Mă depărtez repede şi-i las cu băieţelul care ţipă până leşină. Când ajung la bătrâna mea, o infirmieră tocmai îi schimba bandajele. Infirmiera e tânără şi drăguţă, şi poartă o uniformă de un cenuşiu deschis. Îngenunchează lângă bunică şi dă să-i apuce mâna bătrânei, dar aceasta şi-o fereşte şi scoate ţipete de protest. Când aude ţipetele, o altă infirmieră se apropie repede s-o ajute pe cea dintâi: o apucă pe bătrână de umeri şi o împinge la pământ, sub greutatea ei bătrână e întinsă pe spate.

- Eşti cu ea? mă întreabă infirmiera, când mă vede stând în spatele ei.

- Da.

- Atunci ai face bine să ne ajuţi. E vânjoasă bătrâna. Ţine-o de piciorul celălalt ca să nu

mă lovească. Trebuie să-i schimb bandajele.

O ascult pe dată. Cealaltă infirmieră îi apasă umerii în jos, eu o ţin cu amândouă mâinile de picior, aşa că sora desface rânduri de bandaje pline de sânge în timp ce bătrâna se zbate să scape din strânsoarea noastră. Bandajele se răsucesc pe jos ca un şarpe alb mânjit cu pete roşii, dezvăluind de sub ele glezna bătrânei: e înroşită, carne vie, acoperită cu o pojghiţă de sânge uscat. Chiar deasupra gleznei e un cerculeţ negru cam ca urma lăsată de un capăt aprins de ţigară.

- A avut noroc că glonţul a trecut prin carne. Dacă era mai jos, îi făcea praf glezna.

Bătrâna urlă drept răspuns.

- Arată destul de bine rana, dar trebuie s-o mai curăţăm.

Infirmiera ia o tavă argintie cu instrumente, toarnă nişte alcool într-o farfurioară de plastic. Cu o pensetă, înmoaie o bucată de vată în farfurioară şi o lasă să se îmbibe bine.

- Ei acum trebuie s-o ţineţi bine.

Eu o apuc strâns de picior, cu unghiile înfipte în carnea ei, în timp ce infirmiera îi şterge coaja de sânge. Când se convinge că locul e curat, îi înfăşoară din nou piciorul cu un bandaj alb, nou.

- Vă rog, imploră bătrâna, în timp ce-şi întinde mucii pe obraz, daţi-mi o doctorie ceva, că mă doare foarte rău.

Doar pentru o clipă, bătrâna arată a fiinţă omenească vulnerabilă, disperată. Mi-e milă de ea. Infirmiera se uită la ea şi clatină din cap:

- Îmi pare rău, bunică, dacă am fi avut ţi-am fi dat cu mare bucurie, dar nu avem nici un fel de medicamente.

Bătrâna începe să plângă, îşi masează cu amândouă mâinile glezna rănită. Arată atât de neajutorată şi suferindă că până şi mie mi-e milă de ea. După ce infirmiera pleacă, bătrâna se întunecă la faţă şi-şi îndreaptă atenţia asupra mea.

- Ce caşti gura! Dă-mi să mănânc! se răsteşte ea la mine şi începe să desfacă frunzele de banane şi se uită la orez şi la carnea sărată de porc. Tâmpito, Ştiu bine că ai mâncata pe drum din mâncarea mea. Eu sunt bătrână şi am nevoie de mâncare mai mult decât tine.

Nu spun nimic şi stau mai departe nemişcată.

- Eşti o hoaţă, o hoaţă mică, ştiu bine că eşti hoaţă. Nu eşti deloc recunoscătoare că te-am luat la noi. Hoaţă mică şi tâmpită!

Când îi aud vorbele pline de ură, nu-mi mai vine să-mi fie milă de ea, şi o las acolo cu gemetele şi ţipetele ei, cu miasmele morţii care dă târcoale.

În ziua următoare, tatăl familiei o aduce pe bătrână acasă de la spital. O aud cum râde

şi se joacă în colibă cu nepoţii ei, fără să ne dea nici o atenţie mie şi lui Chou care stăm afară. Câteva ore mai târziu, în timp ce eu şi Chou le dăm de mâncare copiilor orez şi peşte de prânz, îl vedem pe tată familiei că se apropie de Kim care stropeşte grădina. Stă în faţa lui Kim şi-i spune ceva, Kim face o faţă amărâtă, pune jos găleata şi vine la noi:

- În câteva ore trebuie să plecăm de aici, familia asta nu ne mai poate ţine. Mi-a spus că e o altă familie care o să ne ia şi o să se întoarcă repede să ne ducă acolo.

Kim are o voce puternică, hotărâtă, dar umerii i s-au cocârjat. Kim şi Chou sunt uimiţi de vestea pe care ne-o dă aşa deodată tatăl. Dar eu mă aşteptam să vină mai de demult şi mă întreb cât de vinovată sunt eu de decizia asta. Locuim la ei de aproape două luni şi ne-am obişnuit aici. Îi sunt recunoscătoare că ne-a găsit totuşi o familie care o să ne ia pe toţi trei. Simt un fel de uşurare că nu o să trebuiască să ne descurcăm singuri doar cu puterile noastre.

Noi le dăm de mâncare copiilor mai departe, Kim se întoarce la grădină. După ce termină de mâncat, le şterg copiilor mânuţele şi mutrele murdare şi fărâmiturile. În colibă, Chou ne strânge rândul de veşminte negre de schimb, bluze şi pantaloni, acum decolorate şi hrentuite şi le pune în raniţa lui Kim.

După amiază, tatăl se întoarce şi-l întreabă pe Kim dacă suntem pregătiţi de plecare. Kim dă din cap. Apucă raniţa unde e tot ce mai avem şi şi-o pune pe umăr, eu şi Chou pornim pe urmele lui, ţinându-ne strâns de mână. Ne uităm ţintă înainte şi plecăm fără să ne luă rămas bun de la cineva. Tatăl ne duce la o locuinţă aflată la vreo milă depărtare şi ne prezintă noii familii. Le spune că suntem harnici. Kim mulţumeşte tatălui pentru aceste vorbe şi pentru că ne-a găsit o altă familie unde să stăm. Urmând exemplul lui Kim, eu şi Chou ne plecăm dinaintea lui şi-i mulţumim şi noi. Se întoarce brusc şi, fără o vorbă de încurajare sau de rămas bun, pleacă.

Noua noastră familie e formată din mamă, tată şi trei copii cu vârste între un an şi cinci ani. Locuiesc într-o colibă mai mare decât cea a primei familii, dar noi am fost expediaţi tot într-un colţ. În spatele colibei au o grădină de legume frumoasă, mare. În faţa colibei e un copac de mango plin de fructe. Eu şi Chou trebuie să avem grijă de copii, de grădină şi diverse alte treburi gospodăreşti, în timp ce Kim pescuieşte şi adună lemne împreună cu tatăl familiei. După ce ne lăsăm jos boccelele, mama îmi pune în braţe pruncul, îmi spune să văd de copii şi se duce cu Chou în grădină. Ies afară din colibă în braţe cu cel mic şi o urmăresc pe mama familiei cum se ghemuieşte lângă un strat de legume şi se apucă de plivit buruienele. Ascultătoare, Chou se apucă să facă la fel. Veşmântul ei de pajama negru, decolorat, moda khmerilor roşii, îi atârnă pe trupul slab când se apleacă peste stratul de plante. Chou are

unsprezece ani, cu trei ani mai mare decât mine, dar adesea mă simt mult mai mare decât ea. Şi acum mă mir cum de poate trăi acceptând totul fără să riposteze şi ea.

Deşi locuim cu familia asta fiind doar mână de lucru, se poartă frumos cu noi. Adesea familia îşi îngăduie diverse delicatese, nuci de cocos, prăjituri sau găluşti de orez, drept desert. Dar, indiferent cât de mult poftim şi noi, nici eu, nici Chou sau Kim nu punem mâna să ne luăm şi noi. Mama şi copiii întind mâna şi iau ce poftesc de la masa comună, dar noi aşteptăm până ni se dă şi nouă. Chiar dacă ţâncii strigă că mai vor şi ei, tatăl familiei ne pune câte o bucată şi în blidele noastre. Uneori ne vorbesc mai sever, dar nu i-am auzit niciodată blestemând, nici nu i-am văzut să ridice mâna asupra noastră. Deşi khmerii roşii au interzis orice religie, ei au continuat să practice budhismul în taină. Una dintre mantrele principale ale budhismului spune să ai dragoste faţă de ceilalţi, altfel în viaţa următoare te vei reîncarna sub formă de limax să te calce toată lumea. Fiind de la ţară, familia asta e foarte superstiţioasă, mai ales mama. Ori de câte ori se întâmplă ceva ce nu poate înţelege sau explica ea dă vina pe puterile supranaturale. În fiecare zi se roagă de zeiţa pământului să-i dea roadele pământului, de zeului râului să-i dea peşte din belşug, de zeul vântului să aducă ploaie, de zeul soarelui să aducă viaţă.

Una din treburile mele zilnice e să spăl rufele familiei. Acum o mulţime de săteni poartă haine colorate, chiar şi noua mea familie. Eu mă uit cu jind la sarongul portocaliu închis şi mă minunez de bluza de un albastru ca cerul pe care le poartă mama familiei. Îmi aduc aminte de bluzele roşii pe care ni le-a făcut mami şi mie şi lui Chou şi Geak. Primele noastre bluze roşii.

Mi-o amintesc pe Keav într-o dimineaţă de Anul Nou, cu nişte bigudiuri mari de plastic, roz, galbene, albastre şi verzi ţinute în păr de sute de ace mici de păr, negre, ce îi ieşeau din păr de parcă erau nişte ghimpi din spinarea unui porc ţepos. Tocmai mă pieptăna şi-mi lega la spate părul într-o coadă de cal. Alături, pe pat, Chou se chinuia s-o îmbrace pe Geak. După ce Keav a terminat cu părul meu, i-a pus lui Geak nişte ruj pe buze şi pe obraz, eu şi Chou ne-am tras hainele cele noi şi ne uitam una la alta uimite cât de frumoase suntem. Apoi am început să ţopăim pe pat fericite, arcurile saltelei scârţâiau atât de tare că Keav a început să ţipe la noi să ne potolim. De cealaltă parte a holului, mami alegea din colecţia ei colierele şi brăţările pe care să le purtăm. A pus deoparte o pereche de cercei cu rubine pentru Keav pentru că ea era singura care avea găuri de cercei în urechi. În bucătărie, slujnicele tranşau raţele rumenite şi aranjau pe un platou mare prăjiturile în formă de lună. În salon, tati, Khouy, Meng şi Kim, eleganţi în cele mai bune costume, aprindeau beţişoare parfumate portocalii. După ce s-au plecat de trei ori dinaintea altarului roşu, împodobit cu simbolurile

chinezeşti ale liniştii şi fericirii, din aur şi argint, au înfipt beţişoarele în vasul de lut galben plin cu orez.

Pruncul din braţele mele mă trage de păr şi mă trezeşte din visare. Mă uit la mama familiei şi bănuiesc că e fericită şi veselă în veşmintele ei pline de culoare. Apoi mă uit şi la ale mele şi mă întreb eu când o să scap de uniforma asta a khmerilor roşii, să-mi pun şi eu nişte veşminte mai pline de culoare. Visez la ziua când voi avea o bluză roşie precum cea pe care mi-a ars-o soldatul.

Mă dezmeticesc din gânduri când mama îmi ia pruncul din braţe şi-mi spune să mă ocup de spălatul hainelor. Din pricina prea multelor fructe de mango, cei trei copii au diaree şi şi-au murdărit toate hainele. Adun hainele într-un coş de nuiele şi mă duc la râu. Ţin coşul sprijinit de şold şi intru în râu până când apa îmi ajunge la genunchi. Scot rufele şi le întind pe faţa apei şi le las să se scufunde încet şi urmele de diaree se ridică la suprafaţă. Nişte peştişori apar şi ciugulesc mizeria. Unii mă ciupesc de picioare. Pentru că nu am nici săpun, nici detergent, trebuie să bat hainele de pietre ca să le curăţ. Treaba asta îmi cam face greaţă, dar o fac fără să mă plâng, de teamă că dacă nu o fac ca lumea noua familie o să ne pună în drum.

Uneori mama familiei mă trimite în pădure să adun lemne de foc. În drum mă întâlnesc cu Pithy şi plecăm împreună, având grijă să nu ne apropiem de baza younilor. Într-o zi, pe când mergeam noi aşa, simt o duhoare în nări şi încep să tuşesc. Aduce la miros cu ficatul putrezit de pui lăsat prea mult în soare. Când ajungem într-un luminiş, îmi dau seama despre ce e vorba chiar înainte să văd cadavrul. Trupul putrezea la soare. Îmi ţin respiraţia şi mă apropii.

- Hai să mergem, mă îndeamnă Pithy palidă la faţă.

Dau din mână către ea să rămână acolo şi eu mă duc mai aproape în vreme ce ea se opreşte. Mă ţin de nas şi mă apropii de cadavru. Faţa parcă i s-a topit, lăsând să i se vadă oasele pometilor, cartilagiile nasului şi dinţii, fiindcă nu mai are buze. Nici pleoape nu mai are, ochii sunt duşi în fundul capului. Pleoapele şi gura îi sunt acoperite cu ouă mici, unele au eclozat şi viermii mişună şi dispar în piele, alţii şerpuiesc pe pleoape sau ies din gură. Părul negru îi dispare în iarbă, amestecându-se cu ţărâna. Sub veşmintele negre, pieptul îi e băgat înăuntru, sute de muşte verzi îşi revendică teritoriul şi se hrănesc cu trupul acesta. Îmi acopăr gura cu mâna silindu-mă să nu vomit, nu îndrăznesc să mă mai uit. Mă răsucesc pe călcâie şi mă depărtez, dar miasmele morţii mi-au pătruns în haine.

- E un khmer roşi, a meritat să moară. Păcat că n-au murit toţi, îi spun eu pornită lui Pithy.

Aceasta nu zice nimic. Dar de fapt nu ştiu dacă trupul acela e al unui soldat sau al unui

civil. Dacă aş socoti că e al unui civil aş fi nevoită să mă gândesc prea mult la tata. Imi e mai uşor să nu-mi fie milă de mortul acela dacă mă gândesc că e un khmer roşu. Pe ăştia îi urăsc.

Ura faţă de khmerii roşii mă ajută să suport viaţa de acum aşa cum e. Una dintre celelalte sarcini ale mele e să mă duc la râu şi să aduc apă. În fiecare dimineaţă, cu două găleţi la capetele unui par mai lat şi lung pe care-l port pe umeri o pornesc să aduc apă. Nu fac decât zece minute până la râu, dar, în luna februarie, drumul ăsta pare mult mai lung. Îmi mijesc ochii să suport lucirea apei şi văd pe mal silueta unei fete. Nu e cu mult mai mare decât mine, stă cu o mână în şold şi se uită încurcată spre mal. Îşi scoate găleţile de pe cobiliţă şi loveşte cu ea în ceva din iarba crescută în apă.

- Ce faci? o întreb eu.

- Vreau să împing trupul ăsta să-l ducă apa la vale, îmi spune ea printre gâfâieli.

La câţiva paşi de locul unde am încremenit eu, pluteşte un cadavru, cu o pajama neagră pe el, bluză şi pantaloni, un om adult, mai mare decât cei mai mulţi oameni din sat şi mai gras. Saltă în sus şi-n jos pe apă, mâinile şi picioarele-i lucesc umflate, de parcă ar fi din cauciuc alb. Partea de sus a corpului se clatină mişcat de curentul apei, dar pantalonii i s-au prins în nişte crengi de la mal. Capu-i saltă pe apă de fiecare dată când fata aceea dă cu parul în el.

- Vreau să-i fac vânt de aici şi să se ducă la vale. O să strice apa, o să mă trezesc cu mizeria lui în găleată.

Are întru totul dreptate, mi se pare mie. Îmi scot şi eu găleţile şi o ajut cu parul meu să împingă trupul. Dăm amândouă în el, cadavrul saltă şi se mişcă şi mai mult. În cele din urmă, îi desprindem piciorul din crengi, trupul acela pluteşte câţiva paşi la vale după care iar se încurcă în ceva de la mal. De data asta e şi mai aproape de noi.

- Aici apa e prea mică. Când eu zic trei, tu împingi trupul, eu îl împing de cap, îi dau eu indicaţii.

După un efort comun, trupul acela porneşte în cele din urmă la vale, părul lung i se împrăştie pe faţa apei. Imagine aceea îmi înţeapă inima şi-mi face stomacul ghem: câteva secunde mă gândesc la Geak şi sper că soldaţii n-au băgat-o în vreun sac şi s-o arunce în apă. Îmi vine să plâng la gândul că cineva îi împinge trupul cu un par, dar îmi înghit lacrimile.

- Alt nenorocit de khmer roşu, mârâi eu. Îi urăsc. Să moară cu toţii.

Mai aşteptăm câteva minute cât socotim noi că mizeria lăsată de hoitul acela s-a dus şi abia apoi luăm şi noi apă. Vasul de lut pentru apă de la colibă e înalt, îmi ajunge la piept. Fac mai multe drumuri la râu şi-mi ia aproape toată dimineaţa să-l umplu şi, totuşi, la sfârşitul zilei nu prea mai e apă în el. Seara, eu, Chou şi Kim ne apucăm iar de cărat apă înainte de a ne

duce la culcare. Vasul trebuie să fie plin ca să ajungem uşor la apă, altfel ne e teamă să nu cădem înăuntru dacă trebuie să ne întinde până la fundul lui să luă apă.

Eu, Kim şi Chou avem de vreo două săptămâni boala ochilor roşii. Mi-e teamă că eu le-am dat boala fiindcă m-am uitat la cadavrele acelea. Nu ştiu cum, dar boala asta s-a strecurat din cadavrele alea în ochii mei, care-au devenit sângerii, în timp ce le tot împingeam cu parul. În fiecare dimineaţă nu pot să-mi deschid ochii fiindcă amândouă pleoapele-mi sunt lipite între ele. Mă chinui să-mi desfac şi să-mi curăţ mizeria aceea de pe pleoape, dar secreţia e atât de groasă că nu prea reuşesc.

- Kim, unde eşti? îl strig eu.

Pe întuneric simt o mână care mă caută, în cele din urmă îmi găseşte braţul.

- Eu sunt, şopteşte Chou. Eşti gata? Uite mâna lui Kim.

- Da.

Kim o apucă de mână pe Chou, se târăşte pe spate până ajunge la marginea colibei, apoi sare jos şi mă ajută pe mine şi pe Chou să coborâm şi noi. Ţinându-ne de mână, în lanţ, pipăim drumul să ajungem la vasul cu apă. Kim scoate un blid plin cu apă şi-l pune jos. Ghemuiţi în jurul lui, luăm apă în pumni şi ne ştergem ochii. Mama familiei s-a trezit şi ea şi se uită bănuitoare la noi.

- Cred că v-aţi uitat la câini când se căţeleau ei, ne spune ea. E mare păcat să vă uitaţi la lucruri din astea murdare. Zeii v-au pedepsit şi v-au luat vederea.

ATACUL KHMERILOR ROŞII

Februarie 1979

Cerul este negru ca smoala şi văzduhul încremenit. Pretutindeni domneşte linişte deplină, întreruptă doar de chemările repetate ale greierilor. Deodată, o explozie asurzitoare ne trezeşte pe toţi. Sar în picioare, încordată ca un arc, iar urechile încă îmi ţiuie de la bubuit. Inima şi stomacul îmi tresaltă întruna. Apoi se aude şuieratul cumplit al următoarei rachete care explodează în apropiere. Suflul răvăşeşte pereţii şi acoperişul de paie, scuturând coliba din toate încheieturile. Copiii ţipă cât pot, înghesuindu-se înfricoşaţi pe lângă mama lor. Tatăl iese în goană din casă, să vadă ce se întâmplă. Chou, Kim şi eu îl urmăm. Afară, pământul se cutremură groaznic, în timp ce orbitoare flăcări galbene, portocalii şi roşii devorează coliba

unui vecin. Vălătuci de fum cenuşiu se înalţă spre cer şi cenuşa albă se revarsă deasupra noastră ca valurile de pulbere.

- Chou! Kim! strig eu.

- Veniţi după mine! Staţi laolaltă! răcneşte tatăl spre familia lui.

Ia în braţe doi copii şi ţâşneşte pe uşa colibei. Mama apucă strâns bebeluşul în braţe şi îşi urmează soţul. Kim intră imediat în colibă, înşfacă rucsacul, iar eu şi Chou îl aşteptăm. Peste tot în jurul nostru, oamenii plâng şi strigă după ajutor, în timp ce o ploaie de rachete se abate peste sat. Întunericul nopţii este sfârtecat de rugurile ce mistuie multe case. Sătenii se grăbesc să părăsească locul.

Deşi picioarele ne tremură de teamă, ne luăm după tatăl familiei, ne ferim când se fereşte el, ne lăsăm la pământ când el face astfel. Ajungem la râu şi, ţinându-ne de mâini, trecem drept prin vad. Apa împroaşcă în toate părţile, în vreme ce mii de oameni sar în matcă, încercând deodată să ajungă pe celălalt mal. Cu bocceluţele pe cap sau atârnate pe umăr şi cu copiii mici în spinare, sătenii străbat vadul, cufundaţi în apă până la piept, încercând disperaţi să găsească un loc unde să scape cu viaţă. Pe cealaltă parte a râului descoperim un vechi depozit abandonat, nu prea înalt, cu un acoperiş de beton care se sprijină pe cei trei pereţi rămaşi.

- O să rămânem aici la noapte, ne anunţă tatăl. Este păzit de soldaţii youn şi suntem în siguranţă.

Adăpostul se umple numaidecât, dar oamenii tot vin în continuare. Prin mulţime o văd pe Pithy intrând pe uşă, în goană.

- Pithy! Vino aici! strig eu, încercând să mă fac auzită prin tânguitul şi gemetele celorlalţi.

Ea îmi face semn cu mâna şi aleargă spre noi, împreună cu mama şi fratele ei, apoi se instalează toţi chiar lângă noi.

Toată noaptea rămânem cu sufletul la gură în întuneric, fără să aprindem nici o lumină, de groază să nu fim reperaţi de soldaţii khmeri roşii. Toţi suntem tăcuţi şi respirăm încet, unii chiar încearcă să doarmă. Inima îmi bate tare, parcă să-mi spargă pieptul, la fiecare sunet. M-am cuibărit cu genunchii strânşi, între Pithy şi Chou. Mă rog la tati să ne apere de acolo, de unde este el. Chou stă lângă mine, îl ţine strâns de mână pe Kim. Îmi încleştez dinţii, ca să nu stau nemişcată. Undeva, în depărtare, mortierele şi rachetele sfârtecă noaptea, fără încetare.

Orele trec atât de încet... Bat uşurel pământul cu tălpile, ca şi cum aş ţine ritmul unui cântec vioi, în speranţa că astfel voi face timpul să treacă mai repede. Acum Chou stă cu picioarele încrucişate, îşi încleştează mâinile, apoi le desface. Lângă ea, Kim este lungit pe

pământ, doarme cu raniţa sub cap, ca pe o pernă. Tatăl şi mama familiei şi-au întins picioarele pe lângă noi, iar copiii dorm între ei. Împrejurul nostru, toţi stau direct pe jos, fără nici o saltea sau pătură dedesubt. Dorm cu genunchii aduşi la piept şi cu braţele sub cap, drept sprijin.

Dimineaţa devreme, se face iar o linişte netulburată. Aproape că simt cum adăpostul revine la viaţă, umplându-se cu aer proaspăt, în timp ce toţi răsuflă uşuraţi. Însă, fără nici un avertisment, şuieratul unei rachete se aude în apropiere, apoi loveşte în plin depozitul în care suntem noi! Suflul exploziei îmi arde plămânii, lăsându-mă fără respiraţie! Întind mâna spre Pithy şi o retrag imediat, când simt că este acoperită de ceva umed şi lipicios. Simt o gheară în stomac. Când întorc privirea spre ea, Pithy zace cu faţa în jos, nemişcată, fără să scoată un sunet. O baltă de sânge îmbibă pământul în jurul capului ei. Părul negru îi este leoarcă şi mânjit cu bucăţele alburii, parcă de tofu. Sângele şi creierul ei încă îmi murdăresc palma. Mama fetei strigă după ea, apoi o prinde în braţe, disperată. Mă şterg de urmele de sânge şi creieri pe pantaloni. Îngrozită, sar în picioare şi ies în goană din adăpost, după Kim şi Chou, departe de Pithy. Cât mai departe de mama ei, care urlă de durere. Cât mai departe de toată jalea cumplită care parcă nu mai vrea să plece din sufletul meu...

Afară, oamenii se împrăştie încotro văd cu ochii, ţipând şi plângând în timp ce aleargă în toate direcţiile, dând unii peste alţii, dezorientaţi. Kim şi Chou se ţin de mână şi fug chiar în faţa mea, strigând după mine să ţin pasul. Nu ştim încotro ne îndreptăm, doar fugim întruna. Kim se opreşte deodată şi se uită înapoi spre depozit.

- Am lăsat rucsacul acolo, răcneşte el, dezolat.

- Fugiţi mai departe... Îl iau eu şi vă prind din urmă! urlu eu spre el şi, înainte să-mi răspundă, am şi luat-o din loc înapoi.

Ştiu că el trebuie să aibă grijă de Chou. Când intru în depozitul distrus de explozii, mirosul greu de carne arsă îmi dă fiori de groază, iar pulsul meu o ia razna. Fumul negru îmi înceţoşează privirea şi-mi intră în ochi, usturător. Calc peste bucăţi de beton şi fragmente din zidul care s-a prăbuşit şi îmi fac drum spre locul unde am dormit. Mi se rupe inima când o văd pe mama lui Pithy plângând întruna, cu corpul fiicei strâns la piept. Pithy zace moale în braţele mamei, iar sângele ei a îmbibat toată bluza femeii. Peste tot este numai sânge! Apoi observ că şi mama lui Pithy este rănită. Îi ţâşneşte sânge din stomac şi din braţe. Fratele lui Pithy stă lângă ele pe vine, îndemnându-şi mama să plece. Cu voce tremurătoare, el îi spune că soldaţii khmeri roşii tocmai trec râul şi vor fi acolo dintr-o clipă într-alta.

Smulg rucsacul de jos şi ignor rugăminţile şi ţipetele de ajutor. Mă uit numai înainte, sar peste morţi şi o iau la fugă să îmi ajung fratele şi sora din urmă. Nu se mai trage cu

rachete, dar khmerii roşii se apropie tot mai mult. Aud cum gloanţele lor şuieră pe lângă mine. Nu cutez să mă întorc şi să privesc înapoi. Ştiu că sunt acolo. Alerg cât pot, să scap cu viaţă. În faţa mea, un bărbat cade răpus de un glonţ. Trupul i se opreşte o clipă în aer, la jumătatea pasului, pieptul îi tresaltă înainte, apoi cade la pământ. Mulţi sunt împuşcaţi şi pică în jurul meu, pretutindeni. Unii rămân încremeniţi, alţii încă se târăsc pe coate, încercând să se adăpostească undeva.

După ce îi prind din urmă pe Chou şi Kim, o luăm şi mai repede la goană toţi, fără să aruncăm nici o privire îndărăt. Zărim o bucată dintr-un vechi zid de ciment, care se înalţă la vreun metru deasupra pământului şi e lat de vreun metru şi jumătate. Ne ascundem chirciţi pe vine, în spatele zidului. Chou îşi acoperă urechile cu mâinile şi închide ochii cât poate ea de strâns. Kim este alb la faţă, se reazemă de zid să-şi recapete suflarea. Stăm astfel o vreme. Parcă trec în şir, până ce se lasă iar liniştea netulburată. Nu se mai aude bubuitul asurzitor al bombelor, dar, într-un târziu, îmi dau seama că împrejurul capului meu zumzăie ceva şi zboară în cercuri. După care simt o mulţime de ace pătrunzându-mi prin piele.

- Viespi! ţip eu.

Ne ridicăm numaidecât şi descoperim că am deranjat un cuib de viespi. Umflături mari şi roşii ne acoperă deja mâinile şi picioarele. Atât de speriaţi am fost de bombardament, că nu am simţit nici o durere când ne-au înţepat. Când ni se pare că putem merge mai departe în siguranţă, pornim să ne găsim familia adoptivă. Până la urmă îi reperăm în apropierea taberei youn.

- Rămâneţi toţi aici, cu femeile şi copiii, ne spune tatăl. Staţi până ne întoarcem după voi. Bărbaţii trebuie să cureţe satul de morţi, ne mai spune el înainte de a pleca înapoi spre sat, după-amiază.

Aflăm tot de la el că trupele youn au recucerit satul nostru şi i-au scos pe khmerii roşii de acolo în urmă cu câteva ore.

- Este mai cumplit decât îşi poate imagina oricine, mărturiseşte tatăl soţiei lui, după ce se întoarce din sat. Un cuplu s-a ascuns într-un fel de adăpost, care de fapt este doar o groapă săpată în pământ. Soldaţii au aruncat o grenadă înăuntru şi i-au omorât pe amândoi. Am găsit şi o mulţime de capete ale celor ucişi. Erau atârnate de păr, deasupra uşii casei lor sau aruncate pe uliţe. Cu siguranţă khmerii roşii sunt convinşi că sătenii aceştia i-au trădat pentru că stau lângă soldaţii youn.

Zvonurile despre ce îndureseră victimele khmerilor roşii s-au răspândit mai repede ca focul. Unii povesteau că un bebeluş fusese aruncat în sus şi străpuns în aer cu o baionetă. Maldăre de corpuri mutilate zăceau aruncate unele peste altele. Jumătate din trupul unui

bărbat, până la brâu, fusese găsit în faţa casei lui, iar cealaltă jumătate azvârlită pe pragul uşii unei alte case. O mulţime de cadavre aveau pieptul despicat larg, iar ficaţii lipseau. Khmerii roşii cred că, dacă se hrănesc cu ficatul duşmanului lor, vor prinde mai multă putere şi rezistenţă. Toate aceste imagini ale masacrului mi se derulează prin minte întruna, ca într-un carusel nebunesc, în vreme ce mă întorc temătoare în sat, spre seară. Nu mă îndoiesc defel că aceste istorii sunt adevărate. Ştiu că oamenii lui Pol Pot sunt în stare de toate acestea. Merg în spatele tatălui şi al familiei adoptive. Chou şi Kim îşi târăsc şi ei picioarele pe drum, înaintea mea, ţinând ochii pironiţi în pământ. Pretutindeni în sat se văd mormane de jar încă fumegând şi împrăştiind miasmele cărnii arse. Dâre şi bălţi de sânge pătează treptele şi stâlpii colibelor. Cercetez întruna din ochi pământul, la fiecare pas, şi mă îndepărtez imediat de orice seamănă cu o grenadă. Îmi este frică şi să nu calc pe vreo mină îngropată în pământ, pentru că sătenii povestesc cum khmerii roşii îngroapă mine după fiecare atac, ca să ologească şi să omoare oamenii şi după ce ei pleacă din locurile respective.

La câteva zile după atac, dau din întâmplare peste fratele lui Pithy, în timp ce adun lemne de foc. Este cam de vârsta lui Kim şi ochii lui sunt la fel de trişti ca ai fratelui meu. Are un corp subţirel şi agil, se poate căţăra foarte uşor în palmieri, ca să culeagă fructe. Stau şi îl urmăresc o vreme, admirând îndemânarea cu care se urcă şi coboară din copaci, la iuţeală.

- Chum reap suor, îl salut eu, iar el dă din cap, drept răspuns. Ce mai faci?

Nu îl întreb nimic despre Pithy.

- Merg la pescuit în fiecare zi şi culeg fructe de palmier pentru mama. Ea e în spital. Îi duc de mâncare şi stau cu ea peste noapte. A început să se înzdrăvenească acum.

Sunt mirată că vorbeşte atât de mult cu mine. Decojeşte un fruct şi îmi întinde şi mie o bucată.

- Aw koon, îi mulţumesc eu, dar el nu mă aude.

De-acum este deja foarte departe de mine. Îşi ia fructele şi pleacă la spital.

A doua zi iar îl întâlnesc, în acelaşi loc, cojind fructe de palmier. Mă duc la el şi îl întreb:

- Cum se mai simte mama ta azi?

El ridică privirea spre mine şi observ că are ochii roşii, plini de suferinţă.

- Lasă-mă în pace. Nu mă mai bate atâta la cap, strigă şi se ia după mine cu o toporişcă lată, cu tăişul argintiu, dar ruginit pe alocuri.

Îmi tremură genunchii de teamă, dar fug de el cât pot.

- Să nu te mai prind prin preajma mea! Vă urăsc pe toţi! urlă el, în timp ce eu mă las pe vine, ascunzându-mă într-un tufăriş.

Se opreşte dintr-odată, nu mă mai urmăreşte. Rămâne aşa, încremenit, iar toporişca îi scapă din mână. Cu umerii căzuţi, se lasă la pământ şi se aşează încet. Îşi ia capul în mâini, cu coatele sprijinite pe genunchi şi începe să plângă cu hohote lungi, sfâşietoare, iar umerii i se cutremură întruna. Mi se frânge inima de mila lui. Vreau să mă duc să-l alin, însă mă întorc pe călcâie şi mă depărtez imediat. Acum şi el a rămas singur.

Am ajuns în luna aprilie 1979. Cu fiecare zic ce trece, viitorul nostru pare tot mai întunecat. Detest ideea că va trebui să locuim cu o altă familie, dar ştiu că se va întâmpla în curând. Kim tot speră că fraţii noştri Khouy şi Meng trăiesc pe undeva, iar peste puţină vreme se vor întoarce să ne ia cu ei. Nu ştim cum să dăm de nici unul dintre ei şi nici de unchii noştri din Bat Deng.

În fiecare seară, după ce termină treaba, Kim se duce în tabăra youn. Acolo este o zonă unde poposesc cei ce sunt redistribuiţi din alte regiuni şi se strâng laolaltă, încercând să îşi găsească rudele şi cunoscuţii. De fiecare dată când sosesc noii-veniţi la baza militară, Kim întreabă dacă îi cunosc pe fraţii noştri sau au auzit ceva despre ei. Întotdeauna primeşte acelaşi răspuns descurajator. Seară de seară, se întoarce trist să ne spună ce a mai aflat, dar parcă îmi stă inima în loc de durere, încă înainte să spună el vreo vorbă. Parcă toată lumea mea se scufundă în întuneric la gândul că fraţii mei ar putea să fie morţi. Mă străduiesc din toate puterile să alung asemenea idei. Khouy şi Meng trebuie să fie neapărat vii şi nevătămaţi, pe undeva.

Tocmai îi dau de mâncare bebeluşului, când unul dintre copiii mai măricei dă buzna în casă şi mă anunţă că vine Kim însoţit de un bărbat. Nici nu îndrăznesc să sper că este vreunul dintre cei doi fraţi pierduţi. Mă uit la Chou şi amândouă avem ochii plini de groază, dar ne rugăm ca omul acela să fie fratele nostru. Desluşesc silueta lui Kim apropiindu-se. Alături de el păşeşte Meng, Nici nu ştiu dacă să izbucnesc în plâns sau să alerg spre el. Sunt copleşită de fericire. Este în viaţă. Suntem din nou o familie. Mă simt intimidată complet, aşa că rămân stană de piatră, de stânjeneală. Meng îmi zâmbeşte şi îşi trece mâna prin părul meu. Inima mi se strânge de emoţie când simt atingerea mâinii lui. Este adevărat, nu-i doar o închipuire de-a mea!

- Veţi veni cu noi, rosteşte Meng şi se duce să discute cu tatăl familiei adoptive.

Când Meng revine, eu, Chou şi Kim plecăm împreună cu el. În vreme ce Kim şi Meng vorbesc între ei, eu şi Chou rămânem tăcute. Când mă uit la fratele meu mai mare, inima îmi tresare, năpădită de amintirea mamei. El seamănă cu mami, are ochii migdalaţi, chipul oval, pomeţii înalţi şi buzele subţiri. Când locuiam în Phnom Penh, Meng purta pantaloni evazaţi

albaştri, jachete de blugi şi favoriţi subţiri, cum se purta atunci. Toată lumea îl simpatiza. Fetele îl considerau chipeş. Acum are douăzeci şi doi de ani şi pare un bărbat matur. Dar, chiar şi aşa cum arată acum, îmbrăcat în bluza şi pantalonii de pajama, negre, zdenţuite, dincolo de trăsăturile îmbătrânite şi de ochii atât de trişti, eu tot îl recunosc pe fratele meu pe care mi-l aduc aminte din Phnom Penh.

Meng ne duce în zona unde se instalează noii-veniţi. Corturile lor de culoare verde-închis sunt ridicate în mijlocul unui pâlc de copaci. În faţă sunt două hamace negre, din cârpe, legate între trunchiurile de copac, aproape de pământ. Corturile şi hamacele par îngălate, dar mie mi se par mai primitoare decât orice colibă, indiferent cât de mare ar fi. Meng ne spune că el şi Khouy locuiesc împreună cu trei prietene, în două corturi. Povesteşte că soţia lui Khouy a reuşit să evadeze din lagărul de muncă atunci când trupele youn au invadat teritoriul. Crede că este posibil ca ea să se fi întors în satul părinţilor ei, să-şi caute rudele care au supravieţuit. Femeile care stau împreună cu ei sunt nişte prietene. Este foarte periculos pentru femei să fie singure, aşa că i-au rugat pe fraţii mei să le lase să rămână pe lângă ei.

La puţin timp după ce ajungem la corturile lor, Khouy se întoarce şi el. Îl privesc cum vine agale spre noi. Păşeşte graţios, cu paşi hotărâţi şi egali. Întotdeauna l-am asemuit cu un tigru – puternic, rapid, agil şi înfricoşător când îşi arată colţii gata să muşte. Mânecile cămăşii lui decolorate şi manşetele pantalonilor sunt suflecate, lăsând să se vadă braţele şi pulpele musculoase. Are ochi închişi la culoare, faţa osoasă, fălcile proeminente şi urechile lipite de cap. La numai douăzeci de ani, fiecare trăsătură a lui Khouy îţi inspiră duritate. Când ne zăreşte, chipul lui parcă se îmblânzeşte şi afişează un zâmbet larg de fericire. Ajunge lângă noi şi îl salută pe Kim, apoi pe Chou şi pe mine. Pe când vorbeşte cu Meng, mâna lui zăboveşte pe creştetul meu, aşa cum făcea şi tati.

Familia noastră stă în jurul focului toată noaptea, ascultându-l pe Meng cum povesteşte. El şi Khouy erau împreună într-un lagăr de muncă atunci când trupele youn au invadat Kampuchea, la sfârşitul lunii decembrie. Într-o noapte, rachetele au explodat chiar lângă tabăra lor, iar în învălmăşeala creată, mulţi au izbutit să scape şi să fugă, inclusiv soţia lui Khouy. Însă Meng şi Khouy nu au avut atâta noroc, aşa că s-au trezit faţă în faţă cu khmerii roşii, chiar când au ieşit din colibă. Soldaţii însă nu i-au ucis pentru că aveau nevoie de hamali. Pe măsură ce trupele youn se apropiau, khmerii roşii îi obligau să intre tot mai adânc în junglă. În fiecare seară, când khmerii roşii făceau popas până a doua zi, Khouy trebuia să taie lemne pentru foc, iar Meng gătea pentru toţi. Khmerii roşii îi obligau să meargă cu ei în munţi, unde ar fi ajuns în aria controlată total de ai lor, izolaţi de restul lumii şi fără să

mai aibă şanse de scăpare. Dacă nu reuşeau să evadeze curând, erau în pericolul de a nu mai prinde nici odată şansa aceasta.

În vreme ce soldaţii dormeau, Khouy şi Meng s-au prefăcut că merg să-şi facă nevoile. Fiecare a furat câte un sac cu orez, de zece kilograme, apoi s-au întâlnit în pădure. La început au mers pe cărare, dar s-au temut că soldaţii le puteau da de urmă, aşa că s-au afundat în junglă. S-au luat după vuietul unui torent ce se vărsa într-un râu şi, când au ajuns la matcă, au legat câţiva buşteni, ca să înjghebeze o plută. Au urcat şi sacii cu orez pe plută şi au pornit în josul râului. Apa era rece şi plină de bolovani, aşa că, de multe ori, a fost cât pe ce să se facă ţăndări pluta lor. Însă, cu dinţii clănţănind de frig şi îngheţaţi cum erau, au izbutit să plutească la vale toată noaptea. Dimineaţa au sosit la baza militară Pursat, unde suntem şi noi acum.

Suntem din nou toţi împreună. Meng observă că picotesc de somn, aşa că mă duce să dorm în hamacul lui. Îndată ce ajung să mă cuibăresc, mă copleşeşte oboseala. Vine şi Chou şi se culcă lângă mine. Stăm lipite una de alta în hamac, de parcă am fi două boabe într-o păstaie care ne apără de toate. Înainte să mă pierd în lumea viselor, mă gândesc la tati şi la mami. Îmi este atât de dor de ei... De lângă foc, îl aud pe Kim cum, cu voce gâtuită de durere, povesteşte ce s-a întâmplat cu tati, mami şi Geak. Vorbesc toţi în şoaptă, de parcă ar încerca să ne ferească pe mine şi pe Chou de istoriile pe care le ştim deja atât de bine... Închid ochii, pentru că nu vreau să văd chipurile lui Meng şi Khouy când află adevărul. Câţi am mai rămas din familia noastră suntem din nou împreună. Acum, când fraţii mei sunt toţi în jurul meu, mă simt în siguranţă şi foarte liniştită. Pe când mă afund tot mai adânc în somn, îl aud pe Meng cum anunţă ce urmează să facem în continuare: ne întoarcem la Bat Deng, să ne căutăm mătuşile şi unchii. Bat Deng este locul de baştină al mamei, unde i-am lăsat pe unchiul Leang şi pe unchiul Heang. O să mergem toţi acolo şi o să aşteptăm să se întoarcă toate rudele care mai sunt în viaţă. Bat Deng este însă la mulţi kilometri distanţă, aşa că o vreme va trebui să mai rămânem aici şi să strângem ceva provizii. Deşi este riscant, pentru că khmerii roşii încă au sub control câteva regiuni străbătute de drumul nostru, vom călători tot pe jos şi sperăm să ne regăsim rudele cât mai curând.

Execuţia

Martie 1979

Câteva zile mai târziu, roşu ca focul la faţă şi abia respirând, Meng se întoarce la noi, la corturi, ca să ne spună că abia s-a întors de la închisoarea păzită de trupele youn. Soldaţii au capturat un khmer roşu şi acum îl ţin închis într-o celulă. Fratele meu povesteşte că, atunci când sătenii au aflat această veste, s-au îmbulzit spre puşcărie cu sutele şi au cerut soldaţilor să îl predea lor pe prizonier. Bărbaţi, femei şi copii au blocat intrarea închisorii, ameninţând cu revolta dacă nu li se respectau cererile. Erau înarmaţi cu răngi, topoare, cuţite, ţepuşe de lemn şi baroase – toate uneltele folosite de khmerii roşii pentru a-şi ucide victimele.

Meng zice apoi că sătenii strânşi împrejurul închisorii nu au decât un singur gând: dinte pentru dinte şi ochi pentru ochi. Vor să-l execute public pe deţinut. Au urlat întruna ameninţări către soldaţii youn şi i-au întrebat fără încetare de ce trebuia să fie khmerul roşu ţinut sub pază. Erau în stare să dărâme şi închisoarea, doar să ajungă să pună mâna pe prizonier. Până la urmă, paznicii youn au deschis uşa şi l-au predat pe khmer oamenilor. Mulţimea a ridicat uneltele în aer, salutând cu bucurie decizia soldaţilor. În sfârşit, aveau şi ei puterea de a se răzbuna pentru suferinţele îndurate!

Fratele meu descrie scena în care doi bărbaţi de treizeci şi ceva de ani au ieşit din gloată şi l-au preluat pe deţinut de la soldaţii youn, în timp ce mulţimea aclama din nou, plină de încântare. Cei doi tineri l-au luat pe khmerul roşu târâş, după ei, în timp ce oamenii se înghesuiau şi se îmbrânceau în jurul lor. L-au dus în mijlocul unui câmp de la marginea oraşului. Cineva a adus un scaun în mijlocul mulţimii. Cei doi bărbaţi l-au forţat pe captiv să se aşeze pe scaun şi i-au legat mâinile şi picioarele la spate.

Auzind toate acestea, inima începe să-mi bată cu putere. În fine, avem şansa să omorâm şi noi unul dintre călăii lui tati, mami, Keav şi Geak.

- Haide, Chou! Să mergem şi noi să ne uităm! o rog eu din tot sufletul.

- Nu, te rog să nu te duci, mă roagă Chou, la rândul ei.

- Trebuie să merg! Trebuie să omorâm şi noi unul de-al lor, măcar o dată!

- Când or să audă Meng şi Khouy aşa ceva, n-o să le placă deloc.

- Atunci nu le spune şi gata! Nu vrei să vezi şi tu execuţia?

- Nu!

Când îşi pune Chou ceva în cap, nu ai cum să o faci să se răzgândească. Cum nu reuşesc să o conving defel, mă duc singură. Ca să ajung pe câmpul acela trebuie să trec râul prin vad, să urc un deal înalt, să trec peste un pod surpat şi să străbat un drum de jumătate de oră, în plin soare arzător. Când ajung la locul cu pricina, sute de oameni deja sunt strânşi în jurul prizonierului şi nu reuşesc să văd nimic. Mă mut de colo-colo, încercând să găsesc pe

unde să mă strecor prin mulţime, dar nu izbutesc. Supărată nevoie mare, mă împing printre ei şi îmi croiesc drum cu forţa, strigând cât mă ţine gura:

- Iertare, dar nu văd nimic!

Ditamai oamenii pufnesc nemulţumiţi şi mormăie enervaţi, dar mă lasă să trec mai departe. Gata, sunt în mijlocul mulţimii, împrejmuită din toate părţile de curioşi. Nu pot desluşi nimic. Mă uit în sus, la feţele adulţilor care privesc toţi în aceeaşi direcţie. Trag aer în piept, de uşurare, în vreme ce mă iau şi eu după privirile lor.

- Iertare, dar nu văd nimic! mă scuz întruna şi mă înghiontesc din nou printre ei, călcându-i pe degete, în timp ce încerc să ajung cât mai în faţă.

În sfârşit, printre picioarele lor, văd un loc liber. Mă străduiesc în continuare să ajung acolo, dar sunt toţi atât de încrâncenaţi să urmărească tot ce se întâmplă, încât nici unul nu se mişcă. Hotărâtă cum sunt, mă strecor în patru labe prin marea de picioare arse de soare, până ajung în faţă.

Acum îl văd. Mă ridic în picioare şi stau aproape faţă în faţă cu el, la cel mult cinci metri distanţă. Fără să-mi dau seama, îmi acopăr capul şi faţa cu basmaua. Inima îmi bate parcă să-mi spargă pieptul. Groaza pune stăpânire pe fiecare bucăţică din corpul meu. El se uită direct la mine. Mă vede bine. Dacă scapă şi mă omoară? Fac un pas înapoi, să mă sprijin de mulţimea din spatele meu, ca să mă protejeze. Gloata tremură de nerăbdare şi furie, împresurând prizonierul şi aruncându-i priviri ameninţătoare. N-am mai văzut niciodată o execuţie. Mânia îmi încinge tot trupul. Nu-i destul să omorâm unul singur!

Pe faţa lui nu se poate citi nimic. Nu rosteşte nici un cuvânt, nu cere îndurare. Doar stă proţăpit în scaunul cu spetează înaltă, în vârful unei movile de pietriş care serveşte drept eşafod acum. Este negricios şi poartă hainele negre ale soldaţilor khmeri – aceleaşi haine-uniformă pe care şi eu încă le port. Părul lui încâlcit este ud de sudoare şi îţi ţine capul în jos, cu ochii pironiţi pe propriile picioare. Frânghia de cânepă aspră cu care i-au legat picioarele este atât de strânsă, încât rănile făcute îi sângerează. Alte frânghii îl ţintuiesc de speteaza scaunului, apoi sunt înfăşurate peste piept, până sub burtă.

- Criminalule! Meriţi să mori încet, în chinuri! strigă cineva.

Asta avem toţi de gând în ce îl priveşte. Sper că este conştient că viaţa lui este aproape de sfârşit. Sper că ştie că suntem toţi aici pentru că vrem să îl vedem înecat în sânge şi în curând îl vom sfârteca în bucăţi. Oamenii se sfătuiesc cu voce tare cum să îl ucidă. Se sfădesc între ei cum să-i prelungească suferinţele mai mult şi să-l facă să se chinuie cât mai cumplit posibil. Discută aprins despre ce unelte să folosească pentru a-i crăpa capul şi a-i tăia beregata. Unul vine cu ideea de a-l lăsa în soare după ce îi tăiem pielea fâşie cu fâşie şi îi

punem sare pe răni. Altul vrea să-l sugrume cu mâinile goale. Dezbaterea continuă vreme îndelungată, dar mulţimea nu ajunge la nici o înţelegere.

Într-un târziu, doi bărbaţi de vârstă mijlocie ies în faţă. Gloata şuieră să se facă linişte. Prizonierul ridică privirile. Acum pare chiar speriat. Ochii îi fug în toate părţile şi buzele i se mişcă încet, ca şi cum ar vrea să îngaime ceva, dar se răzgândeşte şi nu rosteşte nici o vorbă. Sudoarea i se prelinge pe faţă, peste mărul lui Adam, apoi îi îmbibă cămaşa. Pleacă iarăşi fruntea, pironindu-şi uitătura asupra picioarelor. Ştie că nu are cum să scape. Conducătorii lui i-au împins pe toţi oamenii aceştia să devină atât de dornici de răzbunare şi însetaţi de sânge. Pol Pot m-a transformat şi pe mine într-o fiinţă care vrea să ucidă cu tot dinadinsul.

- Fraţilor, surorilor, unchi şi mătuşi..., începe unul dintre cei doi bărbaţi să spună cu voce tare. Ne-am hotărât că acest Khmer Roşu va fi executat pentru crimele comise. Sângele lui va răzbuna moartea tuturor nevinovaţilor pe care i-a măcelărit el. Avem nevoie de voluntari care să fie călăii lui.

Mulţimea scoate un murmur puternic. Se uită toţi împrejur, întrebându-se cine va fi primul care se va oferi voluntar. La început, nimeni nu ridică mâna. După atâta amar de discuţii, toţi rămân muţi! Apoi se văd câteva mâini ridicate şi gloata prinde iar viaţă.

O femeie care plânge în hohote, îşi face loc în faţă, din mulţime. Este tânără, nu are mai mult de douăzeci şi cinci de ani. Părul negru, întins, este legat în coadă, lăsând să se vadă faţa suptă, colţuroasă. Ca şi mine, poartă hainele impuse de khmerii roşii. Printre şiroaiele de lacrimi, se observă însă că faţa ei este întunecată şi trădează ura.

- Îl cunosc pe acest soldat khmer roşu! strigă ea.

În mâna stângă ţine un cuţit de-o palmă, de culoare arămie. Lama este ruginită şi boantă.

- El era pus de khmerii roşii să supravegheze satul meu. Mi-a omorât soţul şi copilul! Acum o să-i răzbun!

Altă femeie iese dintre oamenii strânşi ciotcă.

- Şi eu îl cunosc. Mi-a omorât copiii şi nepoţii. Acum am rămas singură pe lume.

Cea de-a doua femeie este mai în vârstă. Probabil că are în jur de şaizeci-şaptezeci de ani. În mână are un baros cu mânerul tocit, din care s-au desprins aşchii. Un bărbat le ia deoparte pe cele două femei, în timp ce alţii continuă să vorbească în faţa mulţimii. Eu nu îi mai ascult. Stau cu ochii aţintiţi la captiv. Acesta s-a uitat câteva clipe atent, când cele două femei au ieşit în faţă, dar acum şi-a reluat poziţia, cu capul plecat şi uitându-se doar în pământ.

Fără să tresar măcar, o urmăresc pe femeia vârstnică în timp ce se apropie agale de el, cu barosul în mână. Deasupra noastră, nişte nori negri se mişcă odată cu ea, umbrind locurile pe unde trece. Femeia rămâne în faţa prizonierului, fixându-i creştetul cu privirea. Vreau să-mi feresc ochii de ce urmează, dar parcă nu pot. Mâinile bătrânei tremură în vreme ce ridică barosul mult deasupra capului ei, apoi îl lasă să cadă fulgerător, drept în creştetul soldatului, crăpându-i ţeasta. Rănitul scoate un urlet asurzitor, care îmi străpunge inima precum o suliţă. Îmi închipui că probabil tot aşa a murit şi tati. Capul soldatului Khmer atârnă într-o parte, bălăngănindu-se precum la pui. Sângele îi ţâşneşte peste frunte, urechi, apoi năvăleşte peste bărbie. Femeia ridică iar barosul. Aproape că mi se face milă de el. Dar este prea târziu să-l cruţăm, este prea târziu să îndreptăm lucrurile. Este prea târziu şi pentru părinţii mei şi pentru ţara mea întreagă...

Sângele împroaşcă hainele femeii, corpul şi chipul acesteia. Ea ţipă, apoi răsuceşte barosul deasupra capului, dându-i drumul din nou. Stropi de sânge cad ploaie peste pantalonii mei şi peste faţă. Mă şterg. Dârele roşii sunt încă pe palmele mele. Bătrâna scoate iar un urlet, de data aceasta când zdrobeşte un picior al bărbatului. Piciorul acestuia sare într-o parte, dar este ţinut pe loc de frânghie. Barosul se abate repetat peste braţele soldatului, peste umeri, peste genunchi, apoi femeia mai tânără se apropie şi ea. Scoate cuţitul şi-l implântă în pântecele khmerului roşu. Alt val de sânge ţâşneşte, acoperind scaunul. Ea îl înjunghie din nou, acum în piept. Trupul celui executat este scuturat de convulsii şi fiori, de parcă un curent electric îi traversează picioarele, braţele şi fiecare deget. Treptat, se mişcă tot mai puţin, apoi se prăvăleşte moale în scaun.

În sfârşit, femeile se opresc. De pe armele lor picură şiroaie de sânge, în timp ce ele se depărtează. Când se întorc cu faţa spre mine, mi se pare că amândouă arată precum întrupări ale morţii însăşi. De pe şuviţele de păr se scurg stropi de sânge amestecat cu sudoare, iar chipurile lor sunt roşii, încremenite. Numai ochii lor sunt vii, însă nu pot citi în ei decât şi mai multă ură şi înverşunare. Sunt amândouă tăcute, iar mulţimea le face loc să treacă. Pe parcursul execuţiei, oamenii nu au aclamat, doar au privit în tăcere şi fără nici un pic de compasiune, de parcă ar fi asistat la măcelărirea unui animal ce urmează să fie gătit. După ce femeile pleacă, mulţimea începe să-şi dea cu părerea.

- Ai văzut ce mult sânge a curs şi ce roşu închis era? Asta-i culoarea sângelui diavolesc!

- A curs mult sânge pentru că ăsta a băgat în el cât a putut, în timp ce familia mea murea de foame!

- Sângele lui este închis la culoare pentru că nu-i fiinţă omenească! Oamenii nu au sângele negru!

- De ce nu l-au omorât mai încet?

Pe rând, oamenii încep să se întoarcă la casele lor. Eu rămân acolo, singură, cu ochii pironiţi la cadavru. Prin mintea mea trec imaginile uciderii părinţilor şi surorii mele. Din nou, inima mi se strânge de durere şi încep să mă întreb oare cum muriseră ai mei. Imediat însă, dau tristeţea deoparte. Trupul celui ucis îmi aducea aminte de Pithy, cum stătea moartă în braţele mamei ei. Capul prietenei mele sângerase cam la fel. Moartea khmerului roşu nu avea să îmi aducă înapoi pe nici unul dintre cei pierduţi.

Gloata se împrăştie de tot. Am mai rămas doar vreo zece copii, curioşi să vedem ce vor face oamenii mari cu hoitul. Într-un târziu, trei bărbaţi se apropie de el şi îi taie legăturile de la mâini şi de la picioare. În vreme cei ei desfac frânghia din jurul pieptului, cadavrul se rostogoleşte de pe scaun şi se prăbuşeşte la pământ. Unul dintre bărbaţi înfăşoară frânghia strâns, de trei ori, în jurul pieptului soldatului mort. Apucând de capătul funiei, cei trei încep apoi să târască mortul, lăsând în urmă o dâră de sânge ce se imprimă în colbul drumului. Îi urmez şi eu, împreună cu ceilalţi copii. Bărbaţii se opresc în faţa unui puţ. Peretele cilindric de beton se ridică la vreo jumătate de metru deasupra pământului, iar gura puţului este largă de vreun metru şi ceva. Betonul cândva alb este acum cenuşiu, de la praf, iar în jur se vede iarba tunsă, smulsă şi uscată.

Cei trei bărbaţi se întorc spre noi şi încep să strige:

- De ce ne urmăriţi, copii? Plecaţi acasă! Ia duceţi-vă de-aici! N-aveţi nimic de văzut!

Eu însă nu le dau crezare şi rămân pe loc, alături de ceilalţi copii. Bărbaţii se întorc cu spatele la noi, apoi se apleacă, ridică trupul prăfuit şi îl aruncă în fântână. Aud un pleoscăit tare şi o bubuitură când mortul ajunge la fund. Apoi fiecare bărbat îşi şterge pe iarbă sângele de pe mâini, ia un pumn de ţărână şi îşi freacă bine palmele, ca să se cureţe cum trebuie. În fine, pleacă. Eu şi ceilalţi copii ne uităm unii la alţii.

Mirosul care vine dinspre fântână este pur şi simplu de nesuportat. Mă ţin de nas, îmi acopăr gura, mă apropii şi mă uit în fântână. Miasma de putreziciune este atât de puternică, încât ochii îmi lăcrimează. Îmi trebuie câteva secunde să mă obişnuiesc cu întunericul din adânc, apoi, treptat, la vreo zece metri dedesubt, încep să desluşesc mai multe siluete umane plutind pe suprafaţa apei. Ceea ce nu pot distinge ochii mei, completează imaginaţia, aşa că îmi închipui cum se uită morţii la mine. De frică, mi se zbârleşte părul de pe mâini şi de pe picioare, în timp ce mă depărtez în goană.

- Să nu cădeţi înăuntru, că nu mai scăpaţi nici odată de mirosul ăsta! strig către ceilalţi copii.

Întoarcerea la Bat Deng

Aprilie 1979

Cât stăm în tabăra refugiaţilor, Meng, Khouy şi Kim merg la pescuit în fiecare dimineaţă. Sarcina mea este să caut legume sălbatice şi ciuperci prin pădurile din apropiere, în timp ce Chou rămâne de pază la corturi. De obicei, mâncăm numai jumătate din ceea ce aduc băieţii zilnic. Restul punem la sărat, prăjim sau uscăm, ca să păstrăm pentru drum. În ultima vreme ne ducem seară de seară la culcare cu burta plină. Am strâns până acum peşte, legume sălbatice şi orezul pe care l-au furat Meng şi Khouy de la khmerii roşii. Suntem cei mai norocoşi dintre refugiaţi. Majoritatea bătrânilor şi copiilor de vârste foarte mici zac bolnavi pe la marginea locurilor unde se adună dezrădăcinaţii sau mor în câmp de tot felul de boli sau de foame.

La sfârşitul lunii aprilie, Khouy şi Meng hotărăsc că suntem pregătiţi să plecăm din Pursat. Ei sunt de părere că am adunat destule merinde să ne ajungă pentru lunga călătorie ce ne aşteaptă până la Bat Deng. Lăsăm corturile în urma noastră, împachetăm doar cele câteva oale, tigăile, hainele şi toată mâncarea. Împreună cu noi pleacă şi două dintre prietenele fraţilor mei, însă cea de-a treia rămâne în tabără, să-şi caute rudele supravieţuitoare care este posibil să vină aici. Khouy şi Meng duc fiecare pe umeri câte un sac cu orez, de vreo şapte kilograme, iar noi, ceilalţi luăm restul de boccele cu îmbrăcăminte, păturile şi restul de-ale gurii.

Cu oala pentru fiert orez pe creştetul capului, mă întorc şi mă uit încă o dată spre Pursat. Zăbovesc cu privirea peste munţi, gândindu-mă la tati, mami, Keav şi Geak. Piscurile măreţe înfruntă cerul, iar norii mari aruncă umbre ameninţătoare de deasupra lor. Totul pare atât de liniştit şi firesc, de parcă iadul prin care am trecut noi în ultimii patru ani nici nu s-a abătut vreodată peste aceste meleaguri. Exact cu patru ani în urmă, pe 17 aprilie 1975, khmerii roşii au cucerit oraşul nostru, Phnom Penh, iar victoria lor ne-a alungat până aici, la Pursat. Undeva, prin munţi, tati, mami, Keav şi Geak au rămas captivi încă şi nu pot să se întoarcă acasă cu noi.

- Tati, Mami, Keav şi Geak, să ştiţi că eu vă iau acum cu mine acasă, strig eu către locurile unde cred că sunt ei. Nu o să vă las niciodată în urma mea! Niciodată n-o să mă despart de voi!

Zilele trec una după alta, iar noi mergem întruna, nu ne odihnim decât peste noapte. Sub soarele arzător al lui aprilie, hainele noastre negre absorb căldura din plin, iar arşiţa parcă ne îngreunează şi mai mult paşii. Ne dor toate oasele de oboseală, spinările ne săgetează necontenit, picioarele ne sunt acoperite cu băşici, dar ne continuăm drumul. Îmi aduc aminte cum mă tânguiam şi plângeam că mă ardea soarele prea puternic, iar tati mă mângâia pe creştet, ca să mă liniştească. Pe atunci nu eram obişnuită cu arşiţa şi nici cu pământul tare, pentru că tati ne oferise o viaţă comodă, cum duceau toate familiile funcţionarilor. Acum însă corpul meu este obişnuit cu orice vreme sau situaţie, oricât de grele ar fi. Însă inima mea nu se poate împăca deloc cu pierderea celor dragi, care acum rămân în urma noastră. Sper din tot sufletul că, oriunde ar fi spiritele lor, ne vor însoţi înapoi la Bat Deng.

Într-o noapte găsim o colibă părăsită unde poposim. Suntem în mijlocul pustietăţii şi foarte expuşi la un posibil atac al khmerilor roşii. Refugiul acesta trebuie să ne cuprindă pe noi şapte şi pe alţii, sosiţi aici înaintea noastră. Familia lor este compusă din mamă, tată şi copil. Tatăl este bolnav, i s-au umflat picioarele şi faţa, însă la fel arată şi soţia lui şi copilul. Când o văd pe femeie, mi se pare că este mami. Poate este o sosie a mamei! Îmi vine să alerg la ea, să îi povestesc de toate, să o strâng în braţe, dar apoi îl văd pe soţul ei întins alături. El este cam de-o vârstă cu tati, dar mai mult de atât nu găsesc nici o altă asemănare. Îmi dau seama clar că nu este mami, pentru că ea nu ar sta niciodată lângă altcineva, decât lângă tati. Nu cutez să-i întreb pe fraţii mei dacă lor li se pare că seamănă vreun pic. Observ însă că ei nu o studiază pe femeie atât de atent, ca mine. Oare chiar nu au observat asemănarea nici fraţii mei şi nici Chou?

Familia s-a instalat pe podeaua colibei, aşa că noi urcăm în pod. Înainte să adoarmă, fraţii mei încearcă vreo câteva sărituri de sus, ca să ştie toate direcţiile în care putem să fugim dacă ne atacă khmerii roşii. Sar din pod în toate părţile şi dau la o parte din drum toate obstacolele, să nu ne rănim când sărim pe pământ. După aceea se apucă să verifice cât de rezistente la greutate sunt scările, aşa că aleargă de câteva ori în sus şi-n jos. Eu şi Chou nu ne agităm deloc, dar suntem îngrijorate, pentru că nu credem că putem sări de la distanţa aceasta fără să ne rupem picioarele. Acum, după ce ne-am reunit, îmi este mereu teamă să nu se întâmple ceva care să ne despartă din nou. Mi-e groază că, dacă suntem atacaţi, eu aş putea rămâne în urmă. Dacă nu vom supravieţui, sper sincer că măcar unii să trăiască. Ştiu că şi tati ar fi dorit acelaşi lucru. Însă numai gândindu-mă la aşa ceva, mă cuprinde groaza. După ce mă

asigur că fraţii mei au adormit, îmi dau jos broboada şi mă duc să dorm şi eu jos, la capătul scărilor.

Înainte să plecăm a doua zi dimineaţă, mă furişez când nu mă văd ai mei, înşfac nişte orez fiert şi îl înfăşor în câteva frunze de bananier. Femeia s-a trezit şi îşi alăptează pruncul la sân, ghemuită pe podeaua colibei. Nu am curaj să îi vorbesc şi nici s-o privesc în ochi. Însă pun orezul împachetat în frunze chiar lângă ea şi plec degrabă, înainte să poată rosti vreun cuvânt. După ce ne depărtăm, rămân câteva clipe uitându-mă lung în urma noastră şi mă întreb oare ce o să se aleagă de familia lor. Cred că nu vor putea să plece în cursul zilei de astăzi, pentru că bărbatul şi copilul sunt prea bolnavi. Probabil că or să mai stea încă o noapte singuri aici.

Zi de zi, mergem mai departe, fără contenire, până când pierd noţiunea timpului. Mărşăluim întruna, facem popas doar noaptea. Tot timpul mă gândesc la tati, la mami, la Keav şi la Geak. Vorbesc cu ei în minte. Mă plâng lui tati că picioarele mele sunt numai băşici usturătoare şi că mă dor cumplit încheieturile. Mamei îi descriu în amănunţime toate florile frumoase pe care le văd pe marginea drumului. Îi pârăsc lui Keav pe Khouy şi Meng, care flirtează cu prietenele lor. Cât despre Geak ... cel mai greu îmi este să găsesc cuvintele potrivite pentru ea. În faţa lui Geak păstrez tăcerea.

- Suntem foarte aproape de Bat Deng, ne anunţă deodată Meng, întrerupându-mi şirul gândurilor. Dacă mătuşile şi unchii sunt încă în viaţă, o să ne reîntâlnim curând.

De optsprezece zile suntem pe drum, iar proviziile noastre se micşorează pe zi ce trece.

Pe parcursul ultimelor ore care ne despart de Bat Deng, Meng şi Khouy îi întreabă pe mulţi dintre cei care călătoresc cu bicicleta sau cu căruţa dacă merg în aceeaşi direcţie cu noi. Când aceştia răspund pozitiv, fraţii mei îi roagă fierbinte să îi anunţe pe unchii noştri că sosim. După vreo oră, vedem un biciclist care ni se pare cunoscut. Pedalează spre noi. Este unchiul Leang! Unchiul Leang cel zvelt, care seamănă cu personajele deşirate desenate de mine când trăiam la Phnom Penh. Numai că acum este mai cocârjat de spate... Fraţii mei se zoresc să-i iasă în întâmpinare şi degrabă îl cuprind în braţe, plângând de bucurie şi emoţie. Unchiul Leang scoate din traistă câteva prăjiturele de orez. Casc ochii de uimire şi încep să salivez deja la vederea seminţelor prăjite de susan presărate peste orezul dulce.

- Una pentru tine, Chou, iar una pentru Kim.

Ruşinată, fac un pas spre el, cu mâna întinsă, ca să primesc şi eu.

- Îmi pare rău, fetiţo, dar de-abia îmi ajung pentru familia mea. Nu am în plus, să-ţi dau şi ţie...

Mă înroşesc toată de ruşine. Nici măcar unchiul meu nu mă poate recunoaşte. Crede că sunt o orfană care cerşeşte mâncare.

- Unchiule, este Loung, îl avertizează Meng, râzând în hohote.

- Ei, atunci ia şi tu o prăjitură, spune surprins unchiul Leang şi îmi zâmbeşte.

Eu, Chou şi Kim ne înghesuim pe portbagajul bicicletei şi ne ţinem de unchiul Leang. Ne întoarcem în locul unde s-a născut mami, dar fără ea... La Bat Deng, toată lumea se bucură să ne vadă. Unchiul Leang şi familia lui locuiesc tot în coliba unde am stat şi noi. Primul lucru pe care îl face soţia lui, mătuşa Keang, este să ne ia hainele negre murdare şi să ne de schimburi curate. Îmbrăcămintea nouă străluceşte pe pielea mea, este mângâioasă şi mă face să mă simt bine, uşoară şi dezmierdată... Sunt cu totul alta! O văd pe mătuşa Keang în spatele casei, unde aruncă hainele noastre zoioase într-un lighean de aluminiu şi le înmoaie. Apoi presară un pumn de detergent alb deasupra şi începe să spele mai întâi hainele mele. Mă uit fascinată cum apa curată devine gri, apoi neagră, pe măsură ce detergentul curăţă mizeria.

Când ajung fraţii mari, Khouy şi Meng, vreo două ore mai târziu, se apucă să le povestească tot ce am pătimit noi, iar mătuşa Keang plânge în hohote. Rudele îi pun să spună din nou ce s-a întâmplat, de la capăt. La Krang Truop, familia unchiului Leang este respectată ca fiind de mare încredere, pentru că toţi au trăit aici, încă dinainte de revoluţie. În timp ce familia mea discută aprins despre război, eu mă prefac că nu-mi aduc aminte de nimic. Nu mă întreabă nimic despre experienţa mea anume. După obicei, se cuvine ca primul născut să relateze istoria familiei. Copiilor mai mici nu li se cere părerea, nu sunt întrebaţi ce simt sau prin ce păţanii trec. Nici eu nu mă ofer să le dau informaţii despre cum am fost înrolată în armată, despre cum am scăpat ca prin minune de a fi violată sau despre faptul că pur şi simplu habar nu am ce mi s-a întâmplat în cele trei zile care au urmat după ce am aflat cum a sfârşit mami. Multă vreme m-am agăţat de amintirile mele pentru că îmi trezeau mânia. Furia îmi dădea putere şi răbdare. Acum însă simt că trecutul pe care îl îngrop în inima mea şi în minte este greu de îndurat.

Deseori mă depărtez de adunarea lor, alteori stau în tăcere şi îi ascult. Din conversaţia lor aflu că Bat Deng, satul unchiului meu, din provincia Kompong Speu, a fost eliberat de către trupele youn cu câteva săptămâni înaintea regiunii Pursat. În plus, reprezentanţii desemnaţi de khmerii roşii erau altfel, de la o provincie la alta. În zonele estice, reprezentanţii khmerilor roşii au fost mai moderaţi, mai umani – în general impuneau mai puţine ore de muncă silnică, raţiile de mâncare erau mai consistente, iar soldaţii nu omorau sătenii după bunul lor plac. La Bat Deng, unchiului Leang şi unchiului Heang li s-a permis să locuiască împreună cu familiile lor. Deşi mulţi deportaţi care se stabiliseră în satul lor, au fost luaţi de

soldaţi şi nu s-a mai auzit nimic despre soarta lor, credibilitatea de care se bucură rudele mele din partea locului le-a salvat viaţa. În provincia Pursat, unde am stat noi, reprezentanţii khmerilor roşii au fost printre cei mai nemiloşi.

- Of..., suspină unchiul Leang, clătinând din cap, îndurerat. Dacă mama voastră ar mai fi rezistat două luni, doar două luni, ar fi fost şi ea în viaţă...

Când aud aceste cuvinte, mă ridic imediat şi plec de lângă ei. Mă plimb prin noua piaţă care s-a înfiinţat după venirea trupelor youn. Nu există încă un sistem monetar, tranzacţiile se fac în orez. Când merg la cumpărături, oamenii iau un sac de orez şi îl dau la schimb pentru produsele dorite. Eu n-am orez ca să pot cumpăra ceva, dar pierd vremea printre tarabe, pentru că îmi aduc aminte de Phnom Penh. Spre deosebire de piaţa din oraşul meu, aceasta este mai degrabă iarmaroc, în câmp. Nu se văd nicăieri corturi unde se vând magnetofoane, pantaloni de piele artificială, vopsea de păr şi nici nu sunt standuri elegante, unde se expun coliere şi brăţări strălucitoare, de aur sau de argint. La Bat Deng în piaţă sunt doar mese de lemn încropite, pe care vânzătorii au vrăfuit peşte uscat, fleici de porc, pui opăriţi şi jumuliţi, fasole verde, porumb alb, roşii, mango, fructe coapte de guava, papaya şi câteva feluri de mâncare semi-preparată. Cei care au provizii mai consistente de *monedă de schimb* pot totuşi să aleagă şi altele, cum ar fi cărţi vechi scrise în limba khmeră, chineză, franceză sau engleză. Dicţionarele şi romanele costă câteva kilograme de orez.

Târgul de aici este înfloritor pentru că majoritatea localnicilor nu au fost nevoiţi să plece, aşa că şi-au păstrat agoniseala. Familia noastră este săracă şi trăieşte din cultivarea unui mic lot de teren. Cu inima grea, mă plimb alene prin piaţă şi trag în piept toate mirosurile delicioase ale mâncărurilor. Mă opresc în faţa tarabei unde se vând găluşti cu carne de porc, care întotdeauna îmi vor aduce aminte de mami, pentru că erau mâncarea ei preferată. „Încă două luni şi ar fi scăpat! urlă o voce în mintea mea, înnebunită de furie. De ce n-a mai putut şi ea să reziste încă două luni? Ce prostie o fi făcut Mami de au prins-o? S-o fi plâns că munceşte prea mult? Sau Geak o fi plâns după tati prea tare şi prea des? De ce n-au putut să se abţină şi ele încă puţin? Oare ce au făcut?“ Privesc cu ură găluştile. Mânia cumplită mă răscoleşte şi mă face să dau vina pe mama, care n-a mai îndurat încă două luni. Opt săptămâni... Şaizeci de zile... O mie patru sute de ore mai avea şi scăpa cu viaţă!

După câteva săptămâni de la venirea noastră, unchiul meu aranjează căsătoria lui Meng. Pe viitoare lui mireasă o cheamă Eang şi are douăzeci şi ceva de ani. Eang era la şcoală în timpul evacuării din Phnom Penh şi a fost despărţită de familia ei. Nu ştie unde sunt ai ei şi nici dacă mai trăiesc. Mătuşa Keang o laudă pe Eang spunând că, în afară de faptul că este chinezoaică, este foarte deşteaptă şi pare cea mai potrivită soţie pentru Meng. Mătuşa Keang

îi spune lui Meng că el este acum capul familiei noastre şi are nevoie de o soţie care să se îngrijească de noi, ceilalţi, în timp ce el este la lucru. La o săptămână după ce se cunosc, se şi căsătoresc. Nu este o petrecere mare, doar în familie. Totul se întâmplă într-o zi, apoi viaţa îşi reia cursul.

În fiecare dimineaţă, Meng, Kim şi verişorii se duc la muncă împreună cu unchiul Leang, pe terenul din spatele colibei. Acolo cultivă cartofi, ceapă, praz, fasole şi roşii. Însă pământul este uscat, pentru că nu a fost muncit cum trebuie în timpul khmerilor roşii, aşa că nu prea rodeşte. Uneori, Khouy lucrează cu ziua ca hamal, ajutându-i pe cei care transportă şi încarcă saci cu haine, fructe şi orez cu căruţele, sau duce produse la noua piaţă, pentru o mică plată. Eang şi verişoarele noastre stau acasă şi fac clătite, prăjituri şi fursecuri din porumb şi grâu cumpărate pe orez.

Eu, împreună cu Chou şi verişoarele mai mici vindem la piaţă roadele pământului. Nu avem tarabă, nici scaune, nici cărucior şi nici masă. Ne sprijinim coşurile pe şolduri şi mergem desculţe prin târg, îmbrăcate în albastru. Strigăm ce produse avem în ziua respectivă. Cel mai mult vindem celorlalţi târgoveţi. Strângem cam un sfert de kilogram de orez pentru cinci prăjituri sau zece fursecuri. Când văd o femeie elegantă că intră în piaţă, alerg repede în întâmpinarea ei. Zâmbesc frumos, ridic coşul şi-l reazem pe piept, sperând că va alege ceva de la mine. Rămân cu ochii pironiţi pe cerceii ei cu rubine şi, pentru o clipă, rămân fără răsuflare. „Mami…“, îmi şopteşte o voce imaginară, iar eu mă apropii de doamnă. Ea ridică mâna şi îmi face semn să mă dau la o parte din calea ei. Nici nu mă bagă în seamă, trece mai departe. Mi se umezesc genele şi îmi piere zâmbetul.

Vreme de trei luni aşa decurge viaţa noastră la Bat Deng. Dar, într-o bună zi, soseşte o doamnă care o caută pe Eang. Este chinezoaică şi are vreo treizeci de ani. Spune că a venit din Vietnam să o caute pe Eang. Când cumnata mea o zăreşte, chipul i se schimonoseşte deodată şi izbucneşte în lacrimi. Este sora ei! Se aruncă una în braţele celeilalte şi rămân astfel mult timp. Pur şi simplu stau aşa, plângând şi abia îngăimând câteva cuvinte.

- Mama şi tata sunt în viaţă, o duc bine în Vietnam, povesteşte sora lui Eang. La fel şi sora mai mare. Fratele nostru este dat dispărut şi se poate să fi murit. În timpul evacuării, am trecut graniţa în Vietnam şi de atunci am stat acolo. Credeam că ai murit!

A doua zi, Eang şi Meng pleacă amândoi în Vietnam. Merge prost economia în Cambogia şi Meng se gândeşte că poate găseşte de lucru în Vietnam. Ne linişteşte spunând că se va întoarce în câteva zile, cu sau fără Eang.

Apoi zilele trec încet, în timp ce noi îl aşteptăm pe Meng să se întoarcă. Familia noastră îşi duce traiul la fel ca înainte. Bărbaţii muncesc la câmp, iar fetele vând mâncare în

piaţă. Noaptea, eu şi Chou stăm afară, lângă colibă şi ne uităm pe drum până se întunecă de tot şi mătuşa ne zice să mergem la culcare. De când a plecat Meng, în fiecare zi sunt tot mai îngrijorată pentru el şi mă întreb întruna dacă va mai veni înapoi. Kim simte temerile mele şi îmi explică în detaliu că ruta pe care a mers Meng până în Vietnam este foarte sigură şi nu trece prin niciuna dintre zonele controlate de khmerii roşii. Totuşi, eu trăiesc cu mare frică în suflet. Dar, aşa cum ne-a promis, fratele meu mai mare se întoarce patru zile mai târziu. Stând pe podeaua de lut a colibei, cu toată familia strânsă împrejur, Meng povesteşte cu mare încântare cum este în Vietnam, în Saigon, şi cum o duce familia lui Eang. Cel mai mult vorbeşte despre faptul că vrea să plece din Cambogia în America!

Meng spune unchilor noştri că mulţi cambodgieni pleacă în Thailanda, să înceapă o nouă viaţă şi să scape de război. În afară de asta, majoritatea se tem că trupele khmerilor roşii ar putea câştiga iar războiul şi apoi ne vor ucide pe toţi. Cu câteva merinde şi apă, numeroşi cambodgieni pornesc spre nord, încumetându-se să străbată pe jos primejdioasele câmpuri minate şi teritoriile controlate de khmerii roşii, ca să ajungă în Thailanda. Nu puţini sunt cei care îşi găsesc sfârşitul călcând pe mine sau căzând în mâinile khmerilor roşii.

Fratele meu mai mare zice că drumul cel mai sigur spre Thailanda este prin Vietnam. El ne explică amănunţit cum, în Vietnam, traficul de persoane sau părăsirea ţării fără acte în regulă sunt ilegale. Dacă suntem prinşi în cursul operaţiunii, fie ca părtaşi, fie ca fugari, guvernul vietnamez ne poate confisca aurul şi ne aruncă în închisoare pentru cinci ani.

- O să fie foarte costisitor, ne informează el. Nu ne putem permite să plecăm toţi. Ne costă trei sute de grame de aur un loc pe o ambarcaţiune uşoară care să ne ducă din Vietnam în tabăra de refugiaţi din Thailanda.

Spune că familia lui Eang îl cunoaşte pe cel care organizează aceste expediţii.

- Cu banii strânşi de la toate rudele şi după ce vom vinde toate bijuteriile mamei, nu o să avem destui bani de plecare decât pentru două persoane.

Unchiul Leang îşi lasă mâna pe umărul lui Meng şi îi spune calm:

- Meng, tatăl tău nu mai este, aşa că acum tu eşti capul familiei. Nu mai eşti răspunzător doar pentru viaţa ta. Trebuie să ai grijă de toată familia.

- Unchiule, pentru familie vreau să fac asta. O să o iau pe Loung cu mine. Este încă destul de tânără să meargă la şcoală, să primească educaţie şi să ajungă departe în viitor.

Chiar dacă toţi copiii mai mici au studiat limba franceză în şcoală, la Phnom Penh, tati i-a încurajat pe Meng şi pe Khouy să înveţe limba engleză. Aşa că Meng vorbeşte deja fluent engleza. Îndată ce va ajunge în America, Meng are de gând să se apuce serios de muncă şi să trimită bani familiei, să se întreţină. Va pune deoparte şi va construi o casă, iar în cinci ani

poate să cheme acolo şi restul familiei. Unchiul Leang încă are dubii asupra reuşitei acestui plan, dar se pun toţi de acord ca eu şi Meng să plecăm împreună la sfârşitul săptămânii.

La primul cântat al cocoşilor, familia noastră se strânge în faţa colibei, să ne conducă la plecare. În timp ce Meng îşi ia rămas bun de la rudele noastre, eu stau lângă Chou, o ţin de mână. Pe rând, mătuşile şi verişorii mei se apropie şi mă mângâie pe păr, pe mâini şi pe spate. Meng leagă boccelele noastre în coşul din spatele bicicletei şi mă urcă şi pe mine deasupra. Încalec boccelele, cu picioarele de o parte şi de cealaltă. În sfârşit, sunt şi eu la fel de înaltă ca şi oamenii mari, pot să mă uit de sus la sora mea, Chou. Ea se uită spre mine şi plânge, văd cum îi tremură buzele şi are faţa schimonosită de tristeţe. Ne mai ţinem de mâini câteva clipe. Nu ştiu cum să-mi iau rămas bun, aşa că nu rostesc nici o vorbă. Orice ar fi, sunt ferm hotărâtă să nu plâng. Chou are acest privilegiu, toţi se aşteptau să se poarte astfel. Dar eu sunt puternică, deci nu trebuie să plâng. Niciodată nu voi înţelege prin ce minune a reuşit Chou să supravieţuiască războiului.

Meng se urcă în şaua bicicletei şi începe să pedaleze agale. Mâna lui Chou se desprinde de a mea. Acum toţi lăcrimează, în timp ce ne urează drum bun. Nu mă uit înapoi. Ştiu că nu se vor mişca din loc câtă vreme ne vor putea zări încă. Strâng din dinţi şi mă străduiesc cât pot să nu izbucnesc în lacrimi.

„Peste cinci ani o să îi revăd“, mă gândesc eu pe când ne depărtăm de sat. „Peste cinci ani…“

DIN CAMBOGIA ÎN VIETNAM

Octombrie 1979

Mă întorc la Phnom Penh pe bicicleta fratelui meu Meng. Inima îmi bate mai-mai să-mi spargă pieptul, pe când eu mă bucur de fiecare privelişte şi sunet al oraşului. Nimic nu mai este aşa cum ştiam eu. Clădirile sunt arse, iar pereţii lor înţesaţi de găurile gloanţelor. Străzile sunt acoperite cu gunoaie de tot felul şi brăzdate de cratere. Peste tot se văd biciclete şi ricşe, dar numai câteva camioane. Nu mai sunt nici copacii înalţi, cu frunziş strălucitor şi împodobiţi cu nenumărate flori, care mărgineau bulevardele largi. În locul lor au rămas palmieri pământii şi cocotieri care nu prea fac umbră oraşului uscat de arşiţă şi îngropat în

ruine. Deşi cocotierii sunt plini de fructe, nimeni nu le culege roadele. Mulţi povestesc cum khmerii roşii au îngropat morţii la rădăcina lor, iar acum laptele de cocos este roz ca sângele diluat, iar pulpa fructelor are gust de carne omenească. Nu mai întâlneşti corturile improvizate doar în cartierele sărace, acum sunt răspândite prin tot oraşul. Aşa trăiesc acum oamenii, în devălmăşie – pe alei, pe străzi, în clădirile care stau să se dărâme şi în corturi. Mulţi sunt fermieri şi săteni veniţi să caute de lucru, pentru că pământurile lor sunt împânzite de mine. Au venit la Phnom Penh să scape de urgia khmerilor roşii, care încă mai controlează anumite provincii. Când au sosit, s-au aciuat prin locuinţele părăsite. Amintirile despre viaţa noastră de aici mă năpădesc întruna.

- Frate mai mare! îl strig pe Meng.

Chinezii îşi educă dintotdeauna copiii mai mici să nu-şi strige fraţii şi surorile mai mari pe nume, considerând că nu se cuvine aşa ceva şi chiar este o dovadă a lipsei de respect.

- Frate mai mare, îmi arăţi fosta noastră casă?

- Nu mai este cum era cândva. Este sfârtecată de gloanţe, dar o să mergem până acolo, răspunde el şi pedalează mai departe.

Îmi spune că el a fost să o vadă când a ajuns aici împreună cu Eang şi sora ei, în drum spre Vietnam. Nu se mai păstrează documentele de proprietate de dinainte de schimbarea conducerii ţării, în 1975. Aşa că, primul care vine şi se instalează într-o locuinţă, poate să pretindă că este a lui. Meng spune că acum nu mai este casa noastră. Însă eu tot vreau să văd locul unde am avut parte de atâtea bucurii şi am fost fericită cu familia mea. Ard de nerăbdare să îl întreb cât mai multe despre fostul nostru cămin, dar fratele meu este tăcut, absorbit de propriile-i frământări. Miasmele oraşului şi ale maldărelor de gunoaie îmi invadează nările şi îmi vine să mă scarpin, ca să scap de usturime, dar nu schiţez nici un gest. Rămân în continuare aşa, strâns cuprinzându-l cu braţele de Meng, în timp ce el virează brusc ba la stânga, ba la dreapta, ca să evite gropile de pe stradă.

Ajungem în port după-amiaza târziu, dar soarele încă este în putere şi ne arde cumplit. Meng ţine bicicleta, ca să pot coborî, mă instruieşte să nu mă mişc din loc, apoi dispare într-o mulţime de oameni, cu bicicleta. Comercianţii strigă tare către trecători ce produse le oferă. În lumina soarelui, solzii de peşte lipiţi pe feţele şi braţele vânzătorilor sclipesc şi captează razele, ca nişte oglinjoare tremurătoare. Pe mesele înşirate una lângă alta, peşti de toate mărimile bat din cozi, lovind bucăţile de gheaţă pe care sunt aşezaţi. Este octombrie – luna care marchează sfârşitul sezonului ploios şi începutul anotimpului secetos. Meng spune că, atunci când este foarte cald, apa oceanului scade, iar peştii se retrag în larg, aşa că sunt mai greu de prins, de aceea peştele pus aici la vânzare este mai scump decât de obicei.

După doar câteva minute, Meng se întoarce însoţit de un pescar youn şi amândoi mă îndeamnă să mă urc degrabă într-o barcă mică. Când suntem la bord, fratele meu îi dă pescarului cele câteva bucăţele de aur pe care le-a primit în schimbul bicicletei şi imediat pornim. Ambarcaţiunea nu are mai mult de patru metri şi jumătate lungime şi, probabil, vreun metru şi jumătate în lăţime. Coca de lemn este veche şi tocită şi are un motoraş care zumzăie şi ne poartă alene pe firul Fluviului Mekong. De jur-împrejur, cât văd cu ochii, suntem împresuraţi de ape. Soarele strălucitor transformă peisajul - altminteri de un verde crud - într-un ţinut magic al lacurilor argintii, străbătut de canoe lungi şi negre, care se strecoară agile precum aligatorii, croindu-şi graţioase drum pe întinderile de apă.

Pe celălalt mal al Mekongului, văd vârfurile aurii şi ascuţite ale acoperişurilor templelor care se înalţă falnice deasupra ţarinilor roşiatice şi mocirloase. Pescarul stă chiar lângă o grămăjoară de peşte, la cârmă. Eu m-am aşezat în mijloc, iar vântul îmi răcoreşte pielea şi-mi răvăşeşte părul în toate direcţiile, biciuindu-mi faţa. Privesc în voie portul de care ne depărtăm şi toată învălmăşeala de acolo. Părăsesc Cambogia pe o barcă youn condusă de un pescar youn şi mă îndrept spre Vietnam. Meng a uitat să-mi arate fosta noastră casă. Deodată, prin faţa ochilor îmi trece o imagine cumplită – parcă o văd pe tovarăşa instructoare cu coasa ei ascuţită că sare să-i taie beregata pescarului. Scutur repede din cap, să scap de închipuirea aceasta înfiorătoare. Vreau să las toate aceste coşmaruri în urmă.

După multe ore, când începem să ne apropiem de Vietnam, îngăimând câteva cuvinte stricate în limba khmeră, pescarul ne zice să ne întindem pe fundul bărcii şi să nu ridicăm deloc capetele. Desface o folie de plastic şi ne acoperă total cu ea. Face câte o tăietură mică, atât cât să putem scoate capetele prin ea, apoi pune peştele peste folie şi ne face semn să rămânem nemişcaţi. Pitită sub foaia de plastic, acoperită de peşte, ajung în Vietnam. Mă străduiesc să respir fără să mă sufoc din cauza mirosului de peşte rânced. În portul Chou Doc, pescarul dă la o parte folia şi ne face semn că putem respira aer curat. După ce coborâm pe docuri, Meng găseşte o staţie de autobuz şi cumpără bilete cu banii vietnamezi pe care i-a economisit în călătoria de data trecută. Suntem în drum spre Saigon!

Din ce zăresc eu prin geamul autobuzului, Saigon pare un oraş înfloritor şi plin de viaţă. Străzile sunt înţesate cu bărbaţi şi femei care poartă pălării conice de paie. Femeile au buzele făcute cu roşu aprins şi poartă rochii lungi şi mulate, despicate pe părţi, iar dedesubt au pantaloni vaporoşi, din mătase. Vorbesc tare unul cu altul, fără să se ferească, în plină stradă, şi nu-şi acoperă gura când râd. Nu-şi feresc privirea şi nici nu stau cu ochii în pământ. Merg cu spatele drept, nu cu umerii căzuţi şi braţele lipite de corp, cum e obiceiul la noi. Se plimbă cu paşi largi, de voie şi fără nici o teamă, aşa cum făceam şi noi în Cambogia, înainte de a

veni khmerii roşii la putere. La parterul fiecărui bloc sunt magazine în vitrinele cărora sunt expuse ceasuri cu curele înflorate, radiouri date la maxim din care se aud cântece vietnameze, televizoare unde se pot vedea spectacole de marionete care vorbesc cu copilaşii fericiţi şi rochiile tradiţionale roşii, îmbrăcând manechine fără cap. Pe bulevard circulă mult mai multe biciclete, motociclete şi autoturisme decât la Phnom Penh. Tarabele şi cărucioarele cu mâncare par mai mari, mai curate şi sunt pictate în culori mai strălucitoare decât cele din Cambogia. Ca şi la Phnom Penh, oamenii zăbovesc pe alei şi pe străduţele lăturalnice şi savurează supă de tăiţei, crocantele pacheţele de primăvară prăjite şi rulouri cu ouă învelite în frunze de salată verde. Tare mi-aş dori ca Phnom Penh să ajungă într-o bună zi un oraş la fel de bogat şi plin de veselie ca Saigonul.

Vreme de două luni, rămânem în Saigon împreună cu Eang şi părinţii ei în acelaşi apartament cu o singură cameră. Eu, Meng şi Eang stăm la mansardă. Surorile lui Eang au locuinţa lor în oraş. Pentru că Meng nu găseşte de lucru, amândoi suntem întreţinuţi de familia lui Eang. Ea şi părinţii vorbesc fluent vietnameză, pentru că au trăit în Phnom Penh într-un cartier de vietnamezi. Aşa că acum se descurcă să poarte o conversaţie, să se ducă la cumpărături şi să se integreze în comunitate. Familia cumnatei mele se poartă foarte frumos cu noi. Spre deosebire de mine şi de Meng, ei sunt gălăgioşi şi râd tare în timpul mesei, mai ales când beau. Nici eu, nici Meng nu ştim vietnameză, aşadar ne petrecem zilele observându-i pe cei din jur şi încercând să învăţăm limba.

La o săptămână de la sosirea noastră, Eang mă anunţă că vom merge la un salon de coafură, ca să ne facem părul permanent. Mătuşa Keang m-a tuns acum câteva luni, la Krang Truop. Mergem amândouă cu aceeaşi ricşă şi ne bucurăm de priveliştea oraşului, în timp ce conducătorul vehiculului face tot felul de manevre, ca să se strecoare prin aglomeraţie. Eu râd şi îi arăt cumnatei mele reclamele cu neon şi afişele filmelor. Chicotesc de bucurie şi nerăbdare, gândindu-mă că voi merge la coafor pentru prima dată, după atâţia ani.

În sfârşit, ricşa se opreşte în faţa salonului. În timp ce Eang plăteşte conducătorului ricşei, eu studiez pozele mari în care se văd femei frumoase şi bărbaţi chipeşi, cu tot felul de coafuri – plete castanii ondulate, păr negru ca smoala şi drept, tunsoare scurtă, în scări şi cocuri înalte, împletite şi prinse în vârful capului. Înăuntru, pereţii sunt acoperiţi cu oglinzi şi multe alte fotografii cu oameni frumoşi. La radio se aude întruna muzică vietnameză, iar coafezele taie şi ajustează părul clientelor. O femeie îmi arată unde să mă aşez pe scaun şi începe să-mi pună părul pe bigudiuri mici. Apoi îmi îmbibă părul cu o loţiune care miroase înţepător. După douăzeci de minute îmi scoate bigudiurile şi părul meu rămâne numai inele, nu drept cum era până acum. Mă privesc în oglindă, râd încântată şi mă trag de cârlionţi,

gândindu-mă ce reuşiţi sunt. În noaptea aceasta dorm pe burtă, de frică să nu-mi stric zulufii. Şi o vizez pe Keav.

Seara stau pe genunchii lui Meng, iar el îmi citeşte şi îmi traduce povestiri despre America, dintr-o carte englezească pe care a cumpărat-o de la un magazin din apropiere. Îmi descrie cum cad fulgii de zăpadă, acoperind pământul cu o plapumă albă şi pufoasă. Nu pot să îmi imaginez cum arată zăpada, pentru că nu am văzut până acum decât două feluri de gheaţă – bucăţile mari pe care folosim ca să ţinem carnea la rece şi gheaţa pisată cu care facem conuri de gheaţă însiropată. El spune că fulgii seamănă cu fărâmele de gheaţă din care facem noi conuri, dar sunt mai moi. Încep să îmi închipui cum voi face eu conuri de zăpadă însiropată şi voi ajunge bogată în America, pentru că le voi vinde copiilor de acolo. După aceea pot şi eu să trimit bani acasă, în ţară. Meng îmi spune că ar trebui să nu mai spun *youn*, ci *vietnamez*, că aşa se cuvine. Zice el că *youn* este un nume de ocară şi, dacă tot trăim în Vietnam, n-ar trebui să-l mai utilizăm. De când suntem în Saigon, faţa lui Meng parcă se rotunjeşte pe zi ce trece, mulţumită delicioaselor pacheţele de primăvară şi supelor pe care le găteşte Eang. Eu încap tot mai greu în haine, deşi burta încă îmi este mai mare decât şoldurile.

În decembrie, Meng mă anunţă că o să ne mutăm la Long Deang, într-o casă plutitoare, unde trăieşte o soră a lui Eang împreună cu familia, la capătul Deltei Mekongului. Când ajungem în port, sora lui Eang ne ia cu o bărcuţă şi ne duce la noua noastră locaţie. Văd pe fluviu un mic oraş de sute de locuinţe pe apă, una lângă alta. Unele sunt înalte de câte zece-cincisprezece metri şi au câte două etaje, pereţi solizi, din lemn, acoperişurile viu colorate şi draperii din mărgele la uşi. Altele arată mai degrabă ca nişte corturi improvizate din pânză, sau ca nişte colibe de stuf care stau pe suprafaţa apei. Pe platforma de lemn, femeile gătesc în cuptoare de lut şi vorbesc în gura mare cu vecinii. Copiii de câţiva anişori stau cu picioarele în apă, făcând valuri, în joacă. Râzând în hohote, o fetiţă îşi stropeşte fraţii care înoată pe lângă casa lor. Nu li se zăresc decât capetele iţindu-se din apă.

Le privesc cu necaz, gândindu-mă că eu mai am de aşteptat încă vreo cinci ani până o voi revedea pe sora mea, Chou. Bărcuţa noastră încetineşte, pe măsură ce ne apropiem de destinaţie – două case plutitoare, de aproximativ şase metri lungime şi trei lăţime, lipite una de alta. Pereţii de lemn şi acoperişurile sunt vechi, înnegrite de ploi şi soare, dar par solide. Sora lui Eang şi cei cinci fii ai ei locuiesc într-una din case, iar eu, Meng şi Eang vom locui în cealaltă, împreună cu un vietnamez care ne va ajuta cât stăm aici. Sarcina lui este să aibă grijă de noi în permanenţă. El va răspunde în locul nostru când vecinii se vor interesa de unde venim şi în care zonă a deltei am mai locuit înainte. Are douăzeci şi ceva de ani şi pare destul de cumsecade, dar eu nu prea am încredere în el.

Traiul nostru în casa lacustră ne dă prilejul să ne pierdem urma printre ceilalţi, pentru că este un lucru obişnuit să te muţi des cu o locuinţă plutitoare. Astfel, dacă vom dispărea din peisaj într-o noapte, pe neaşteptate, îndreptându-ne spre Thailanda, nu vom trezi nici o suspiciune. Cât stăm afară, pe punte, nu trebuie să vorbim în limba khmeră sau în chineză, ci numai în vietnameză, aşa că nu ne putem face alţi prieteni sau cunoştinţe, în afara familiei.

Zilele trec una după alta, iar eu învăţ să fac figurine origami şi să vorbesc vietnameză. Îmi petrec timpul pe puntea îngustă, împreună cu băieţii. Fac zmeie din hârtie şi le înalţ în vânt. Când se face prea cald, sar în apa nămoloasă, să mă răcoresc. Sunt foarte atentă să nu înghit nici un strop. Râul are o culoare gălbuie şi, deseori, văd plutind pe lângă casă tot felul de mortăciuni, gunoaie şi fecale.

Timp de trei luni ducem astfel o viaţă tihnită, fără întâmplări neprevăzute. Casele lacustre nu se mişcă din acest loc. Însă în februarie 1980, un alt vietnamez ni se alătură. Într-o noapte, cei doi vietnamezi ne spun să intrăm în casă şi să rămânem înăuntru. Stăm speriaţi în întuneric, în vreme ce barca începe să se deplaseze încet. Deodată se aud glasuri care strigă să ne oprim. Mi se pune un nod în gât.

- Suntem pescari, spune cel care ne are în grijă în ultimele luni.

- Vrem să vedem ce peşte aveţi, insistă celălalt.

După câteva minute de târguială, vietnamezul care locuieşte cu noi reuşeşte să îl mituiască pe intrusul care se alege cu un ceas de aur şi pleacă. Se lasă iar linişte deplină. Barca noastră porneşte domol mai departe, iar eu adorm buştean. Cred că am dormit câteva ore bune, pentru că atunci când mă trezesc suntem deja în mijlocul oceanului. Nu văd nimic altceva în jurul meu, decât apă. Dar, după puţină vreme, sunt ridicată de câţiva pe o scară de frânghie care atârnă pe lângă coca unei ambarcaţiuni mai mari, care pluteşte alături. Îndată mă urc pe scara de frânghie la bord. Pe puntea de vreo zece metri lungime sunt şapte marinari care îi ajută pe noii-veniţi să urce, apoi îi zoresc să intre sub punte. Pe parcursul dimineţii, multe alte ambarcaţiuni mici vin şi aduc alţi pasageri, iar până după-amiaza târziu ne strângem nouăzeci şi opt de persoane. Fiecare a plătit între o sută cincizeci şi trei sute de grame de aur curat. Se aşează toţi pe vine, sub punte, gata să înceapă călătoria spre o viaţă liberă.

Trei zile şi două nopţi străbatem valurile oceanului până în Golful Thailandei, scuturaţi şi zdruncinaţi de tangaj, de parcă am fi închişi într-un sicriu de lemn. Un marinar stă lângă uşa îngustă care dă spre punte, să fie sigur că nu iese nimeni din cală.

- Barca trebuie să aibă greutatea cât mai jos, pe fundul bărcii, ne explică el. Altfel ne răsturnăm.

Sub punte, cei mai norocoşi s-au aciuat lipiţi de margine, dar ceilalţi sunt în mijloc, cu capul prins între genunchi. Aerul este închis şi mirosul de transpiraţie şi vomă a devenit sufocant. Înghesuită între Meng şi Eang, încerc să-mi ţin cât mai mult respiraţia, când majoritatea celor din jur vomită. Curând se întunecă şi, prin uşa dinspre punte, întrezăresc stelele strălucitoare care parcă îmi fac cu ochiul, pline de veselie. Îmi fac drum târâş până la intrare şi rămân câteva clipe, scăldată în lumina lunii.

- Domnule, vă rog frumos, pot să ies puţin? îl întreb în şoaptă pe marinarul de veghe.

El îşi apropie faţa de mine, se uită câteva momente şi îmi face semn cu capul că îmi dă voie. Urc cu grijă treptele şi mă aşez alături de el. Briza răcoroasă îmi dezmiardă trupul. Marinarul îmi zâmbeşte şi arată cu degetul spre cer. Este atât de frumos: o întindere întunecată, de necuprins, luminată de milioane de stele. Mi se opreşte răsuflarea privind această minunăţie. Vreau să opresc timpul în loc şi să rămân pe vecie pe aceste tărâmuri de vis. Pretutindeni împrejur, cerul şi apa se se întâlnesc pe o linie precisă, ca şi cum ar vrea să pună neapărat un hotar între rai şi pământ. Sper din tot sufletul că undeva, acolo, în ceruri, tati, mami, Keav şi Geak mă veghează neîncetat.

Dimineaţa sunt trezită de strigătele de alertă ale marinarilor.

- Rechini! ţipă ei. Dacă se izbesc de barcă şi o găuresc, murim cu toţii!

Mă trag spre marginea ambarcaţiunii şi, cu coada ochiului, observ în apă mai multe siluete argintii. Sunt cât mine de mari şi înoată drept spre noi. În ultima clipă, ne evită. În mintea mea, îl rog fierbinte pe tati să alunge rechinii. După câteva minute, aceştia se plictisesc să ne urmărească şi se îndepărtează. Când trece pericolul, echipajul permite câtorva pasageri să urce pe punte, la aer curat. După câteva minute însă, sunt trimişi înapoi sub punte, apoi vin alţii, până ce toţi se înviorează. Pentru că îi sunt simpatică marinarului care ne păzeşte, mie mi se dă voie să rămân pe punte până seara.

A doua zi, nori întunecaţi, de furtună, acoperă tot cerul. Ploaia şi tunetele se dezlănţuie şi stârnesc valuri mari, care ameninţă să ne înghită. Căpitanul dă ordin să nu rămână pe punte decât echipajul, apoi închide uşa dinspre punte. Pasagerii se înghesuie unii într-alţii şi se roagă. Însă apele sunt tot mai agitate, iar barca se leagănă frenetic, ca un pendul, de fiecare dată când valurile lovesc cu putere ba dintr-o parte, ba dintr-alta. Mulţi vomită şi gem tare, îngroziţi că nu mai scapă cu viaţă. Ţipetele de frică sunt amplificate de ecou şi mă asurzesc. Lipită de perete, îmi bag adânc degetele în urechi, ca să nu mai aud nici un zgomot. Astfel percep doar un şuieratul subţire al propriei respiraţii.

Mi se pare că îndurăm de ore întregi tumultul, dar la un moment dat, ambarcaţiunea se balansează din ce în ce mai puţin. Apoi totul se linişteşte ca prin farmec. După ce trece

furtuna, marinarul de veghe deschide iar uşa şi aerul proaspăt invadează cala. Păşesc peste trupurile suferinzilor şi, până să mă oprească oricine, am şi ieşit pe punte. Norii se împrăştie, iar soarele apare din nou, din spatele lor, revărsând razele orbitoare peste noi. Puntea este udă şi pantalonii mei se îmbibă cu apă, în timp ce eu mă aşez şi trag adânc în piept briza înviorătoare. Până ne împart marinarii raţiile – două boţuri de orez şi o cană de apă – stau cuminte şi contemplu apusul, de aici, din mijlocul oceanului. Cerul albastru senin este un fundal perfect pentru peisajul pe care zeii îl pictează în nuanţe de portocaliu, roşu şi auriu. Culorile scânteiază minunat, înainte de a începe să se estompeze, o dată cu soarele care se cufundă în nesfârşitele ape. Închid ochii. Nu înţeleg de ce asemenea frumuseţe mă face să mă simt copleşită de durere şi tristeţe.

În cea de-a treia zi, căpitanul reperează la orizont o altă navă. Până acum a făcut destule curse ca să îşi dea seama degrabă că este un vas de piraţi. În voiajele anterioare, piraţii au jefuit şi au ucis pasagerii, iar pe fete le-au violat şi le-au luat captive. Piraţii cunosc rutele de navigaţie şi bat mările în lung şi în lat ca să fure orice lucru de valoare. Însă şi noi ştim cam de ce sunt în stare, aşa că ne-am pregătit din timp pentru asemenea situaţie. Sora lui Eang a făcut dulciuri în care a ascuns bucăţele de aur. Unele familii au cusut aurul şi bijuteriile în tivul sutienelor, în talia pantalonilor, în manşete, sub nasturi sau în chiloţi. Alţii şi-au făcut dantura cu coroane de aur, iar unii înghit diamante sau podoabele preţioase, pentru că mai târziu pot să-şi provoace diaree, ca să le recupereze.

Căpitanul măreşte viteza şi încearcă să se depărteze cât mai mult de nava piraţilor, dar aceasta este mult mai mare şi mai rapidă decât a noastră şi ne ajunge îndată din urmă. Între timp, femeile se străduiesc să se urâţească, mânjindu-şi faţa şi hainele cu pastă de cărbune. Urmez instrucţiunile lui Eang, iau nişte pastă de cărbune şi mi-o întind cât pot de mult, pe faţă şi pe haine. Vasul piraţilor se apropie, iar căpitanul trimite pe toată lumea sub punte, în afară de membri echipajului.

Cum stau aşa, chircită între Meng şi Eang, simt că mi se strânge stomacul de groază şi din pricina mirosului greu, din cală. Nu ştiu la ce să mă aştept, doar îmi închipui că arată ca în desenele din cărţi. Îmi trec prin minte steaguri cu cap de mort şi oase încrucişate, săbii care taie beregata celor jefuiţi şi pumnale lungi înfipte în inimă. Barca noastră începe să încetinească, până se opreşte de tot. Încremenesc când aud paşii grei ai celor care sar la bord. Câteva clipe mai târziu, uşa dinspre punte se deschide larg.

- Haideţi, puteţi să ieşiţi, strigă căpitanul către noi. Sunt doar pescari thailandezi, nu vă fie teamă.

Nu mi se pare că vocea îi sună ca şi cum ar avea beregata tăiată. Însă pasagerii temători refuză să iasă şi rămân ascunşi sub punte.

- Vor doar să ne ajute. Ne-au invitat pe toţi pe barca lor, să ne dea de mâncare şi să ne dezmorţim oasele puţin.

Căpitanul ne asigură întruna că nu trebuie să ne fie frică şi este în regulă dacă dăm curs invitaţiei pescarilor. Răsuflând uşurată, urc pe punte, împreună cu Meng şi Eang. Spre surprinderea mea, piraţii nu sunt deloc cumpliţi la vedere. Nu au săbii, nu poartă apărătoare pentru ochi şi nici nu au arborat steagul cu craniu. Au pielea smeadă şi, la trăsături, seamănă cu noi, cambodgienii.

Cred că nava lor este de vreo zece ori mai mare decât cea cu care călătorim, aşa că este destul loc pentru nouăzeci şi opt de persoane să se plimbe şi să se dezmorţească. Se ţin de cuvânt – ne servesc cu orez, peşte sărat şi ne lasă să bem apă pe săturate. După ce mănânc, plec să mă plimb puţin şi găsesc un WC. Da, un WC adevărat, unde poţi să tragi apa şi poţi să stai tihnit pe colac, aşa cum aveam şi noi la Phnom Penh. Când locuiam în casa plutitoare, ca să ne facem nevoile foloseam un fel de coş împletit, care stătea deasupra apei şi nu avea fund. Era prins de marginea bărcii şi trebuia să ne ţinem bine de un stâlp, ca să nu cădem în apă. Înainte de a ne întoarce pe barca noastră, ni se spune însă că trebuie să ne aliniem în şir indian, ca să *facem cunoştinţă* cu noii noştri prieteni.

Ca din senin, pe punte încep să apară o mulţime de piraţi, din toate părţile, care ne împresoară. Deja ne copleşesc numeric. Eang îmi întinde repede o cutie de chibrituri, în care este o statuetă mică de jad, întruchipându-l pe Budha, încadrat de o ramă de aur. A fost a lui tati. Un pirat se îndreaptă spre mine, iar eu tremur din toate încheieturile, îngrozită. Se apleacă de mijloc şi se uită în ochii mei. Mi se pune un nod în gât şi amuţesc. Am în buzunar ceea ce vrea el.

- Nu ai nici un cadou pentru mine? mă întreabă, vorbind stricat în limba khmeră şi îmi zâmbeşte.

Cu privirile în pământ, dau din cap în semn că nu, dar nu cutez să mă uit la el. El nu mă crede, aşa că mă caută în buzunar şi scoate cutia de chibrituri. Îl aud cum clatină cutia, iar figurina de jad zornăie înăutru. Piratul deschide cutia şi scoate micuţa statuetă a lui Budha.

- Îmi dai mie asta? zice el.

Fără să crâcnesc, încuviinţez din cap.

- Poţi să te întorci pe barca ta, spune piratul, apoi ia statueta lui tati şi o bagă în buzunar.

Mă străduiesc să nu izbucnesc în lacrimi şi mă îndrept spre ambarcaţiunea noastră.

În timp ce unii îi percheziţionează pe pasageri, alţii jefuiesc barca noastră, luând tot ce găsesc de valoare – inele cu diamante, coliere de safir, bucăţi de aur ascunse prin haine. Pe punte, oamenii le dau tot ce li se cere, fără să protesteze. Familia mea nu are aur, aşa că nu au ce să mai ia de la noi. Meng s-a gândit dinainte că s-ar putea să ne întâlnim cu piraţii thailandezi şi a lăsat toate bijuteriile mamei la Khouy, în Cambogia. Mi-au luat sigurul obiect care însemna atât de mult pentru mine, dar căpitanul spune că ar trebui să ne considerăm foarte norocoşi că am scăpat aşa uşor. Când ne întoarcem toţi la bord, piraţii ne dau indicaţii cum să ajungem la tabăra de refugiaţi din Thailanda. Căpitanul nostru le mulţumeşte frumos şi nu pare că le poartă nici o ranchiună. Piraţii ne urează noroc şi ne salută la plecare, în timp ce noi pornim mai departe.

- Pământ! Pământ! strigă cineva peste câteva ore.

Într-o clipită sar drept în picioare. După trei zile de călătorie numai pe apă sunt foarte fericită să văd uscatul, copacii verzi şi iarba fragedă. Am auzit că multe nave se rătăcesc în drum spre Thailanda şi ajung în Filipine sau Singapore, iar refugiaţii îmbarcaţi mor de foame înainte de a fi găsiţi de poliţia de coastă.

- Nu numai că ajungem pe uscat, ci ancorăm chiar lângă tabăra de refugiaţi de la Lam Sing, ne anunţă căpitanul, foarte mulţumit.

O mulţime de oameni s-a strâns în port, aşteptând să vadă dacă debarcă rudele sau prietenii lor. Toţi se urcă pe punte de-a valma, iar ambarcaţiunea se clatină puternic dintr-o parte într-alta. Pasagerii de la bord flutură mâinile frenetic, râd de bucurie şi rostesc cu voce tare numele prietenilor şi rudelor. Căpitanul nostru răcneşte şi el să nu se mai agite nimeni, că altfel se răstoarnă barca, dar nu-l ascultă nimeni.

- Am reuşit! urlu eu cât pot şi dau din mâini în toate părţile, de parcă mai am puţin şi îmi iau zborul.

TABĂRA DE REFUGIAŢI DE LA LAM SING

Februarie 1980

Stăm înşiraţi pe cheu, pe un rând, înconjuraţi o mulţime de refugiaţi şi aşteptăm să fim înregistraţi. În jurul meu, cei veniţi cu ultima navă discută emoţionaţi cu familia şi prietenii lor şi le transmit veşti despre rudele din Vietnam. Toţi sunt fericiţi să se vadă din nou

împreună. „Cinci ani, cinci ani“, îmi spun eu.

Trec multe ore până ajungem la masa unde suntem luaţi în evidenţă şi dăm informaţiile necesare. În timp ce Meng discută şi răspunde la întrebări, devin brusc conştientă de funinginea de pa faţă, de părul unsuros şi năclăit, pielea acoperită cu solzi de murdărie. Cei de la evidenţa refugiaţilor îl pun pe Meng să completeze mai multe hârtii înainte de a ne trimite la biserica din tabără, unde ni se dau veşminte curate, aşternuturi şi mâncare. Noii veniţi care n-au prieteni sau rude la care să stea îşi petrec prima noapte în Thailanda în biserica abandonată din lemn.

În seara aceea, cei din familia mea, sora lui Eang şi o prietenă scot la iveală de prin sutiene, de la brâie, din cusăturile bluzelor şi pantalonilor pepitele de aur pe care le-au ascuns, le pun pe toate grămadă să cumpere o colibă de bambus de la un alt refugiat care pleacă spre America săptămâna următoare. Cu puţinii bani care ne-au mai rămas, cumpărăm nişte tigăi, oale, câteva ustensile de bucătărie, blide şi ne pregătim de şedere îndelungată. Funcţionarii de la tabăra de refugiaţi ne spun că durează destul de mult până ne vor găsi un sponsor. Ne mai spun că sponsor înseamnă o persoană, un grup de persoane, o organizaţie sau o biserică care-şi asumă responsabilitatea ne a ne ajuta să ne stabilim în noua noastră locaţie din America. Tot sponsorii ne vor sprijini să găsim unde să locuim, şcolile la care să învăţăm engleză, ne vor ajuta să ne adaptăm la viaţa din America. Tot ei ne vor îndruma cum să ne cumpărăm de mâncare din magazine, să ne prezentăm la doctor şi dentist, să ne cumpărăm veşminte, să ne prezentăm la bancă, să învăţăm să conducem, să ne găsim o slujbă. Ne mai pun în vedere că în perioada în care aşteptăm sponsorii, mulţi refugiaţi se căsătoresc, unii au copii, dar de fiecare dată după astfel de evenimente trebuie încheiate tot felul de hârtii şi acte datorită cărora şederea lor acolo se va prelungi. Ni se aduce la cunoştinţă că nu putem întreprinde nimic ca să ajungem în America mai repede, trebuie să aşteptăm. Meng ne spune că în Lam Sing sunt cam trei, patru mii de refugiaţi, aşa că nu va trebui să aşteptăm prea mult. El îmi mai zice că în unele tabere sunt mai bine de o sută de mii de refugiaţi, aşa că acolo aceia trebuie să aştepte mult mai mult.

În fiecare dimineaţă la Lam Sing sosesc, claxonând asurzitor, şiruri de camioane cu saci de orez, peşte, butoaie cu apă de băut. Responsabilii taberei apoi ne împart raţiile de sare, apă, orez, peşte şi uneori şi pui. Celelalte de care avem nevoie - inclusiv săpun, şampon, detergenţi şi veşminte - trebuie să ni le procurăm singuri. Când raţia de alimente e mai redusă, mai cumpărăm de mâncare de la thailandezi, din piaţa de la margine taberei. Aşa că viaţa din tabără înseamnă să ne mutăm de la o coadă la alta pentru raţiile de alimente şi apă.

Într-una din dimineţi văd un şir lung de oameni spre malul oceanului. Soarele încins

de februarie nu-i cruţă, broboane de sudoare li se adună pe buza de sus. Stau la umbra unui copac şi râd când îi văd cum intră în apă unul câte unul şi se duc în faţa *părintelui*. Mă uit la *părinte* fascinată şi mă întreb cum poate să stea în veşmântul acela atât de alb sub soarele nemilos. Are nişte ochi albaştri, la fel de albaştri precum cerul, un nas prelung, părul castaniu şi creţ. Îi domină cu înălţimea lui pe bărbaţii şi femeile ce stau dinaintea lui. Cu o mână face semnele crucii, în vreme ce cu cealaltă prinde capul supuşilor lui şi-i bagă cu faţa în apa mării. Fac ochii mari când îl văd şi pe Meng într-un grup pe mal, iar din hainele lui curge apa.

- Frate mai mare!îl strig eu, alergând spre el. Şi pe tine te-a băgat părintele cu capul în apă?

- Da, m-a botezat creştin, spune Meng şi râde laolaltă cu ceilalţi prieteni ai lui.

- De ce? Eu credeam că suntem budhişti.

- Suntem budhişti, dar dacă suntem şi creştini a să găsim un sponsor mai repede. Mulţi refugiaţi sunt sponsorizaţi de grupuri ale bisericii. Creştinii ajută mai degrabă alţi creştini.

Eu nu prea înţeleg, dar Meng e deja cu spatele la mine. Dacă tot nu avem nimic de făcut zi de zi, eu şi verii mei ne ducem pe ţărmul oceanului. Am pe mine un t-shirt şi o pereche de pantaloni scurţi şi intru să înot în apa rece. Stând în apă văd deodată cu coada ochilor ceva roşu, mă întorc, mi se taie răsuflarea şi, spre groaza mea, văd, de nu-mi vine să-mi cred ochilor, o tânără care intră în apă fără nimic pe ea decât un costum de baie roşu! Materialul elastic se mulează strâns pe trupul ei, lăsând să i se vadă formele voluptuoase. Costumul nu are pantaloni cu picior şi nici un fel de bluză, coapsele-i rămân la vedere. Sutienul cu bretele de după gât lasă să i se vadă despicătura sânilor care saltă în vreme ce fata aleargă prin apă. Îmi dau seama că e una dintre *alea*, fete vietnameze despre care bârfeşte toată lumea, fiindcă o chinezoaică sau khmeră nu s-ar arăta aşa niciodată. Fetele de origină khmeră intră în apă fie cu un sarong din acela lung strâns bine la piept sau îmbrăcate din cap până-n picioare.

Câteva săptămâni mai târziu mă trezesc brusc din somn când aud un ţipăt puternic în mijlocul nopţii. De la una dintre colibele vecine se aude scandal mare, voci mânioase. După o oră totul se linişteşte din nou şi ne culcăm la loc. A doua zi toată tabăra nu vorbeşte decât despre incidentul acesta. Aflăm că, pe când dormeam cu toţii, una dintre fetele vietnameze s-a trezit cu un tip urcat pe ea. A ameninţat-o cu un cuţit şi i-a spus să nu ţipe, dar fata a urlat cât a putut şi individul a fugit. Stăm la coadă la apă şi femeile şopotesc între ele şi spun că fata şi-a făcut-o singură: „Ei, la urma urmei nu-i decât o vietnameză! Fetele astea vietnameze râd tot timpul cu gura la urechi, cochetează cu bărbaţii, poartă veşminte sexi, cu şliţuri largi la fuste şi costume de baie ochioase. Ele atrag atenţia unor ticăloşi asupra lor!“ Plec de acolo în fugă,

plină de silă. E bine aşa? Femeile astea sunt mereu gata să dea vina pe fetele mai tinere!

Zilele devin săptămâni, săptămânile luni. Se face curând şi luna mai şi tot nu ne găsim nici un sponsor. O mulţime de oameni vin cu câte un vapor întreg în tabăra noastră, alţii pleacă în alte ţări. Au trecut opt luni de când am părăsit Cambodgia. Nu avem nici o posibilitate să luăm legătura cu Chou şi să le spunem celor din familia noastră că noi suntem bine. Nu mai au nici o veste de la noi şi ar putea crede că am dispărut pe mare, că am murit. Îmi simt inima grea când mă gândesc la îngrijorarea pe care o trăiesc cei din familie. Deşi mulţi dintre refugiaţi sunt oameni sărmani, noi suntem printre cei mai săraci. Zi de zi, Meng şi Eang trebuie să împrumute bani de la sora ei şi de la prieteni pentru a ne completa raţia de alimente destul de neîndestulătoare care ni se dă. Alte fete poartă haine frumoase şi se delectează cu mâncare delicioasă de la piaţa thailandezilor, eu înghit tot spărtură de orez şi peşte şi asta când ne putem permite. Din pricina malnutriţiei permanente, am burta umflată, în vreme ce restul trupului îmi e firav, piele şi os.

Pe 5 iunie 1980, Meng se întoarce de la biroul taberei aprins la faţă de emoţie. Îmi spune că avem şi noi un sponsor.

- Plecăm în America! strigăm Eang şi cu mine pline de fericire.

- Mai avem de aşteptat o săptămână, dar plecăm! ne mai spune Meng.

- Plecăm în America! Nu mai trebuie să ne chivernisim banii!

Eang se opreşte deodată din ţipat şi se uită la mine:

- Trebuie să ne cumpărăm nişte material şi să-ţi facem şi ţie ceva să porţi în America!

A doua zi mă ia şi mă duce la piaţa thailandeză să cumpărăm pânză. Dăm ocol prăvăliei şi ne uităm la materialele în toate culorile curcubeului aşezate un suluri unul peste altul pe tejghele. Îmi şterg degetele de pantaloni, să fiu sigură că sunt curate înainte de a atinge cu fereală materialele. Mătasea luceşte în mâna mea, o simt moale şi răcoroasă. E aşa de frumoasă, dar ştiu bine că nu ne putem permite.

- Ei, vino să vezi asta, îmi strigă Eang.

Ţine în mână o pânză în carouri portocalii şi roşii şi albastre.

- Nu-i aşa că e frumoasă? Cred că o să-ţi vină bine.

Dau din cap cu ochii la pătratele roşii.

A doua zi, trăim aceeaşi stare de fericire şi eu, Meng şi Eang ne ducem unde e un cinematograf în aer liber, unde oficialii taberei ne prezintă filme. În seara asta filmul ar trebui să arate refugiaţilor care mergem în America imagini din care să ne facem o ideea cam cum va fi noua noastră viaţă acolo. Filmul e prezentat în aer liber, pe un ecran mare de pânză albă, în mijlocul taberei. Când se lasă seara, refugiaţii se adună acolo, cu pături, oale cu orez,

farfurii cu peşte, termosuri cu ceai, mănâncă şi fac gălăgie în timp ce începe filmul. Stau întinsă pe burtă pe pătura noastră, lângă Meng şi Eang şi-mi ţin suflarea când încep să se deruleze imagini cu America pe ecranul improvizat. Văd clădiri din marmură verde, granit alb, sau cărămidă roşie cu geamuri mari de sticlă. Pereţi argintii ca nişte oglinzi redau imaginea oamenilor mergând pe străzi, unii mai înalţi, alţii mai scunzi, cu tocuri înalte sau cizme înalte de piele. Şi au părul în tot felul de culori: negru, creţ, bucle portocalii, şuviţe drepte roşii, ondule blonde, sau moţuri negre. Oameni ăia intră şi ies din maşini, fluieră după prieteni, lunecă pe trotuare pe nişte încălţări cu rotiţe, în vreme ce din difuzoare ne izbeşte o muzică tare şi antrenantă.

- America, murmur eu.

Meng zâmbeşte şi-mi ciufuleşte părul.

- California, îmi spune el.

- Acolo mergem?

- Nu, noi ne ducem într-un stat care se cheamă Vermont, îmi răspunde el şi se uită din nou spre ecran.

- Seamănă cumva cu California? îl mai întreb eu.

Meng îmi spune că nu ştie nici el. Se pare că nu mulţi oameni de aici merg în Vermont. Dar mă asigură că e tot în America şi ar trebuie să semene oarecum cu California.

Când ne întoarcem la colibă, Eang şi prietena ei îmi iau măsurile în toate felurile ca să-mi facă hainele. O săptămână amândouă cos la bluza mea în draci, prinzând şi desfăcând tivurile cu ace, mânecile şi gulerul. În jurul gâtului îmi fac şi nişte creţuri. Cu o seră înainte de a părăsi tabăra de refugiaţi, îmi strâng hainele alene. Las noua mea bluză şi sandalele la o parte şi-mi pun în geanta de umăr un caiet mic de note pe care mi l-a adus Meng, două creioane, câteva foi de desen. Apoi îmi ridic şi netezesc bluza din nou înainte de a o aşeza cu grijă asigurându-mă că nu se va şifona până a doua zi. Sunt tristă când mă gândesc că, în fine, am înlocuit bluza cea roşie pe care mi-a ars-o soldatul. E prima mea bluză după cinci ani, şi a doua zi o s-o îmbrac şi o să mă făiesc cu ea la toată lumea. Înainte să scap un chicotit de bucurie aşa cum îmi vine acum, mă cuprinde un fel de tristeţe. Mă uit la bluză şi îmi dau seama că nu va fi niciodată bluziţa făcută de mami. Nici ea, nici mama nu mai sunt.

În noaptea aceea mă apasă un aer fierbinte şi încins, aşa cum e întotdeauna în luna iunie în Thailanda. Iar aerul acela încărcat de umezeală aduce fulgere şi trăznete. Tremur când aud tunetele furtunii în depărtare. Urăsc furtunile cu trăznetele şi fulgere de parcă cerul a pornit un război împotriva lui însuşi. Bubuiturile acelea mă fac parcă să trăiesc nişte momente de parcă m-ar alunga din nou moartea din urmă. Îmi strâng cu putere ochii şi încerc să-mi

alung teama. Lângă mine Meng şi Eang dorm liniştiţi, cu spatele unul la celălalt. Îi invidiez că sunt oameni mari şi nu se tem de nopţile cu furtună. După o vreme ce pare o veşnicie, tunetele se depărtează şi, în locul lor, vine ploaia. Genele mi se îngreuiază la sunetul moale al picăturilor de ploaie ce cad pe acoperişul de paie. Pe când lunec în somn, mă gândesc la tati. Ştiu că duhul lui poate călători pe pământ oriunde în lumea asta ca să fie alături de mine, dar sunt îngrijorată fiindcă nu ştiu dacă poate trece şi oceanul până în America. Apoi în visul meu, tati e alături de mine, degetele lui îmi mângâie obrajii, faţa. Atingerea aceea uşoară mă gâdilă şi mă face să zâmbesc. „Tati, mi-e dor de tine, " murmur eu. Tati îmi zâmbeşte, faţa lui rotundă face creţuri în jurul ochilor şi gurii. „Tati, mă duc în America, mâine. Fratele mai mare spune că America e foarte departe de Cambodgia, foarte departe de tine..."

Vorbele-mi plutesc multă vreme în aer. Mi-e atât de teamă de răspunsul lui încât chiar şi în vis nu-i pot mărturisi tatei spaima care mă încearcă. „Nu-ţi fie frică. Oriunde te vei duce, eu o să te găsesc", îmi spune el în vreme ce degetele lui îmi dau blând o şuviţă de păr de pe faţă. Dimineaţă, când deschid ochii, ploaia s-a oprit şi soarele priveşte de după nori. Adierea vântului îmi clatină părul pe faţă făcând să-mi gâdile pielea.

Câtea ore mai târziu, Meng, Eang şi eu ne ţinem de mână intrând în aeroportul Internaţional Bangkok. Pe pista de decolare ne aşteaptă avionul nostru, un glonte imens, argintiu cu aripi. Inima îmi bubuie în urechi, am mâinile reci şi transpirate. Încurajată de visul în care l-am văzut pe tati, mă urc în avion.

EPILOG

Aproape am ajuns acasă. După treizeci şi una de ore de călătorie peste Atlantic cu avionul, mai am doar o oră de zbor de la Bangkok la Phnom Penh. Sub mine se vede Cambodgia, patria mea, istoria neamului meu. Stau cu fruntea rezemată de geam, văd că e sezonul de ploi şi cea mai mare parte din Cambodgia e acoperită de ape argintii, ce sclipesc. Mă gândesc la tati şi la mami, la Keav şi Geak. Înghiţindu-mi lacrimile ce simt că mi se urcă în piept, mă gândesc că i-am lăsat pe ai mei în urmă.

Când eu şi Meng am ajuns în America, am făcut tot ce-am putut să nu mă mai gândesc la ei. În noua mea ţară, ziua m-am cufundat în vâltoarea noului mod de viaţă, dar noaptea războiul m-a bântuit cu coşmarurile lui. Din când în când, războiul s-a mutat din lumea visurilor mele în realitate, aşa cum s-a întâmplat în 1984, în timpul secetei din Etiopia când vedeam zilnic imagini cu copii ce mureau de foame. Pe ecranul televizorului, copii cu burţile mult prea umflate pentru trupul lor firav şi pielea atârnându-le pe oase cerşeau mâncare.

Aveau feţe supte, buze uscate, ochii duşi în fundul capului. În ochii aceia o vedeam pe Geak, şi-mi aduceam aminte că nu-şi dorea nimic altceva decât de mâncare.

După ce criza etiopiană s-a şters de pe ecrane şi din conştiinţa americanilor, mi-am dorit şi mai mult să devin o fată normală din America. M-am apucat de jucat fotbal, am intrat în galeria meciurilor, m-am deprins să mă iau cu prieteni şi să mergem să mâncăm pizza, mi-am tăiat părul şi mi-am făcut cârlionţi, mi-am încondeiat ochii să-i fac să arate mai rotunzi, mai occidentali. Am sperat că americanizându-mă voi reuşi să-mi şterg din minte amintirile războiului. În scrisorile pe care i le trimitea lui Meng, Chou întreba mereu ce mai fac, dar eu nu i-am răspuns niciodată.

Khouy, Kim şi Chou au continuat să locuiască în localitatea mamei, la Bat Deng cu unchii şi mătuşile noastre. Curând după ce eu şi Meng am plecat, bunica dinspre mamă, împreună cu soţia celui mai mic dintre unchii noştri şi cele două fiice ale lor s-au mutat în acel sat. Mătuşa cea mai mică ne-a scris că khmerii roşii i-au ucis soţul. Bunica noastră are peste optzeci de ani, şubrezită de vârstă şi abia vorbeşte limba khmeră. Când e întrebată ce-a văzut, ochii plini de riduri ale bunicii se umplu de lacrimi care-l curg pe faţă. Clătinând din cap, cu mâna ei micuţă îşi şterge lacrimile şi apoi se freacă pe piept în dreptul inimii.

Când a împlinit optsprezece ani, Chou s-a măritat în satul acela şi acum are cinci copii. Împreună au deschis o mică prăvălie în faţa casei şi vând coşuri de bambus şi zahăr brun. Khouy, cu salariul lui de şef al poliţiei locale, îşi hrăneşte soţia şi cei şase copii. Din cenuşa războiului, la Bat Deng a răsărit o comunitate de aproape o sută de neamuri Ung.

În 1988, sperând să ni se alăture în America, Kim şi-a croit drum într-o tabără de refugiaţi. A stat ascuns acolo vreme de câteva săptămâni, supravieţuind cu banii pe care i-a trimis Meng. De cealaltă parte a lumii, la Vermont, Meng a completat în grabă hârtiile necesare pentru reunificare familiei ca să-l aducă în America. Dar câteva luni mai târziu, am primit vestea că Statele Unite şi-a redus cota de refugiaţi acceptaţi în ţară. Drept consecinţă, oficialii thailandezi ai taberei de refugiaţi i-au adunat pe aceştia şi i-au deportat în Cambodgia. În Vermont, Meng s-a zbătut că adune zece mii de dolari ca să-l scoată pe Kim din Thailanda. Meng şi-a organizat evadarea cu nişte unii dintr-un cerc de mafioţi care l-au adus doar până în Franţa. După mulţi ani şi completarea multor hârtii de imigraţie, Meng îl aşteaptă acum plin de emoţii pe Kim şi familia sa la Vermont.

Meng şi soţia lui, Eang, locuiesc în Vermont de când am sosit acolo ca refugiaţi în 1980, acum au doi copii. Datorită eforturilor lor hotărâte, familia noastră din Cambodgia şi America prosperă. După ce au fost aruncaţi de soartă într-o ţară străină, fără să cunoască limba, ştiind foarte puţine despre viaţa noii lor patrii, despre societatea de aici, mâncarea de

aici, amândoi au muncit din greu la IBM pentru a susţine întreaga familie. Deşi Meng a reuşit să-şi ţină întreaga familie din Cambodgia şi de aici pe linia de plutire vreme de mulţi ani, nici acum nu e împăcat cu gândul că n-a reuşit să-şi aducă toată familia aici. Datorită cursului actual al politicii şi al legilor imigraţiei, sunt foarte puţine şanse ca familia noastră să mai fie vreodată reunită.

În ce mă priveşte, am trăit cincisprezece ani izolată şi ferită de războiul care a continuat în Cambodgia. În timp ce Meng şi Eang au muncit nu numai să supravieţuiască ei, ci şi să le rămână destul pentru a trimite şi în Cambodgia, eu am reuşit să învăţ engleza, am urmat şcoala şi am avut grijă de cei doi copii ai lor. În cele din urmă, am obţinut o licenţă în ştiinţe politice şi au început să lucrez în Maine la un adăpost pentru victimele violenţei domestice. După trei ani, în 1997, m-am mutat la Washington, D.C., şi am început să lucrez la Campania de Eradicare a Minelor Terestre (CLFW).

Acum, în calitate de purtător de cuvânt al CLFW călătoresc mult prin Statele Unite şi în străinătate, făcând cunoscute pericolele minelor terestre şi nenorocirile din Cambodgia. Când le vorbesc oamenilor despre genocid, am prilejul de a mă mântui, de a face ceva care să mă facă să merit şansa că sunt în viaţă. Îţi dă putere, te face să te simţi bine. Cu cât le vorbesc mai mult oamenilor despre suferinţele acelea, cu atât mă ocolesc mai mult coşmarurile. Cu cât mă ascultă mai mulţi oameni, cu atât mai mult mi se domoleşte ura. După o vreme am constatat că am vorbit atât de mult încât am reuşit să nu-mi mai fie frică. Şi asta până m-am hotărât să mă întorc în Cambodgia.

Pe măsură ce perspectiva călătoriei se apropia tot mai mult şi neliniştea mea creştea, s-au întors şi coşmarurile mele cumplite. Într-unul din visurile mele, mă urc în America în avion ca femeie în toată firea ca să cobor în Cambodgia ca un copil. Copilul se trezeşte pierdut în mulţime de oameni, căutându-şi cu disperare familia, strigând numele alor săi, chemându-şi din răsputeri părinţii. Şi în fiecare dimineaţă mă sculam din ce în ce mai speriată de perspectiva întoarcerii acasă.

În ziua plecării, panica mi s-a transformat în exaltare. Când m-am urcat în avion la Los Angeles, am început să-mi închipui cum e să te întorci la locul tău de baştină, un loc unde toată lumea vorbeşte limba mea, arată la fel ca mine, aparţine aceleiaşi patrii. Îmi închipuiam cum o să cobor din avion şi să mă trezesc drept în braţele familiei. Trăiam reveria întâlnirii, căldura îmbrăţişării cu mătuşile, verii, cu Chou lângă mine, ţinându-mă de mijloc, formând un înveliş protector de jur împrejurul meu, apărându-mă.

În cele din urmă roţile avionului au scrâşnit pe pista scurtă de aterizare, mi-am adunat toate puterile pentru a-mi întâlni familia după multă, multă vreme. Îmi simţea inima cum îmi

bate în tâmple, sudoarea ce mi se insinua în păr. Stewardesa ne-a spus să rămânem la locul nostru până când avionul se opreşte definitiv. Mi s-a părut că au trecut ore până când am ieşit din vamă şi am intrat în aeroport.

I-am văzut pe ai mei imediat. Erau cu toţii acolo. Douăzeci sau treizeci stăteau înghesuiţi unul lângă celălalt şi se împingeau să fie primii care mă văd după atâţia ani, cu Chou şi Khouy în fruntea lor. Deşi era o vreme blândă, doar douăzeci şi patru de grade, îmi simţeam mâinile fierbinţi şi transpirate. I-am văzut pe unchii şi mătuşile mele cum se încruntă când s-au uitat la mine cercetându-mă. Pantalonii mei confortabili de drum, largi, rezistenţi la pete, dar negri, bluza mea maronie şi sandalele Teva tot negre aduceau în mod ciudat cu costumul khmerilor roşii. Atunci mi-am dat seama de greşeala mea. S-au spulberat toate visurile mele în care în care, într-o secundă, ne îmbrăţişam şi restabileam toate legăturile afective. Ne-am trezit că reacţionam stângaci cu toţii, îmbrăţişările acelea anticipate au îngheţat.

M-am trezit singură uitându-mă la Chou. Mi s-a pus un nod în gât. Deşi a mai crescut şi ea, eu sunt totuşi cu câţiva centimetri mai înaltă. Părul ei lung şi negru, pielea netedă, buzele şi obrajii daţi cu ruj şi pudră mi-au adus-o în minte pe mami. Era frumoasă. Când, după ce mi-a cercetat chipul, privirile noastre ni s-au întâlnit am văzut că avea aceiaşi ochi: blânzi, o privire deschisă. Şi-a acoperit gura cu mâna, a izbucnit în lacrimi şi s-a repezit spre mine. Ceilalţi au rămas fără grai. Mi-a apucat mâna, i-am simţit lacrimile în palmă, degetele ni s-au împletit în mod firesc de parcă înlănţuirea aceea nu s-ar fi desfăcut niciodată, după care Chou m-a condus la maşină, verii mi-au luat bagajele.

MULŢUMIRI

Vreau să mulţumesc mai întâi şi mai întâi şefului şi îndrumătorului meu, Bobby Muller. Îi mulţumesc pentru tot ce-a făcut el în Cambodgia, pentru înfiinţarea Centrului de Reabilitare Kien Khleang. Pe când eram în America, chinuindu-mă să-mi şterg din minte imaginea genocidului, Bobby era în Cambodgia ajutând şi făcându-şi auzită vocea în sprijinul supravieţuitorilor şi victimelor minelor terestre şi ale ravagiilor regimului lui Pol Pot care încă se făceau simţite. Fără sprijinul şi încurajările sale, această carte nu ar fi fost scrisă. Bobby mi-a arătat cum un om poate schimba lumea. Doresc să aduc mulţumiri senatorului Patrick Leahy din Vermont, care a constituit un izvor de inspiraţie pentru mine. E un politician a cărui influenţă trece dincolo de zidurile biroului său, iar munca şi devotamentul său e nepreţuit în vederea înlăturării minelor.

Îmi exprim recunoştinţa şi faţă de extraordinarul meu agent, George Greenfield, pentru că a crezut în această carte. Multe mulţumiri prietenului meu, cititorului şi nemaipomenitului meu dascăl în ale scrisului, Rachel Snyder. Sunt mult îndatorată extraordinar de talentatei mele editoare de la HarperCollins, Trena Keating, al cărei entuziasm şi sprijin pentru această carte n-a şovăit nici o clipă. Dacă n-ar fi fost talentul de editor al ei, aţi fi avut de citit o carte mult mai stufoasă. Mulţumesc de asemenea lui Bronson Elliot pentru cuvintele ei de încurajare.

Deosebite mulţumiri lui Mark Priemer, cel mai bun prieten al meu, care m-a încurajat permanent, indiferent ce-am făcut şi unde m-am dus, şi fără a cărui dragoste şi sprijin n-aş fi fost cea care sunt astăzi. Mulţumiri prietenelor şi surorilor mele din America: Ly Carboneau, Heidi Randall, Beth Poole, Kia Dorman, Britta Stromeyer, Joan Mones, Nicole Devarenne şi Jeannie Boone pentru că mi-au citit multe din paginile de ciornă ale acestei cărţi.

Vă mulţumesc Linda, George şi Kim Costello din Vermont, cea de-a doua familie a mea, pentru că m-aţi adus în America. Ellis Severance, profesorul meu de engleză de la Essex Junction High School, din clasa a noua, îţi mulţumesc pentru prima notă maximă pe un eseu al meu. Ori de câte ori mă îndoiesc că voi fi în stare să scriu, mă gândesc la tine. Mulţumiri profesorilor mei deosebiţi de la Albert D. Lawton Junior High School şi de la Essex Junction High School, şi Saint Michael's College pentru că m-aţi pregătit pentru viaţa din America. De asemenea un mulţumesc deosebit comunităţii de la Essex Junction, Vermont, unde am fost înconjurată cu bunăvoinţă. N-a existat un loc mai bun în care să-mi vindec sufletul.

Şi, în cele din urmă, le mulţumesc nepoatelor mele născute în America, Maria şi Victoria, pentru că această carte vă v-a ajuta să vă cunoaşteţi bunicii şi mătuşile pe care nu le-aţi întâlnit niciodată.

Bibliografie

Pentru a afla mai multe despre Campania pentru o Lume Fără Mine terestre, contactaţi:

Campaign for a Landmine Free World
2001 S Street,NW
Suite 740
Washington, DC 20009
Tel. 202–483–9222
Fax. 202–483–9312
Web. http://vvaf. org

Pentru a afla mai multe despre Cambodgia, contactaţi:
The Cambodian Genocide Program
Yale Center for International and Area Studies
Yale University
P. O. Box 2008206
New Haven, CT 06520–8206
Web.www. yale. edu/cgp/